MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

41

Csiky Gergely:

Az Atlasz család

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

41. KÖTET

AZ ATLASZ-CSALÁD

Irta

CSIKY GERGELY

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1904

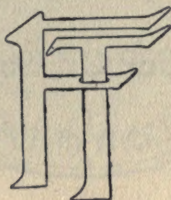
AZ ATLASZ-CSALÁD

REGÉNY

IRTA

CSIKY GERGELY

NEOGRÁDY ANTAL RAJZAIVAL

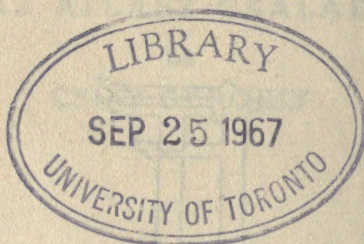

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1904

Franklin-Társulat nyomdája.

R. H. N. fec.

CSIKY GERGELY.

1842—1891.

Olyan helyen, ahol ritkák a gólyák, rozzant kereket tesz ki a gazda a ház vagy a fa tetejére, hogy a gólya arra megragadjon, fészket rakjon.

Ilyen forma ártatlan csalogatások az Akadémiák jutalomtételei, melyek költői művekre tűzetnek ki. Szegényes irodalmi viszonyokra mutatnak. A jeligés levelekből ki-kibontakozik egy-egy név, s van nagy örvendezés, hogy itt valami olyan *segittetett elő*, a mi a nélkül nem lett volna, pedig ha hébe-hóba olyan név kerül ki a jeligés levélkéből, a melyik majdan az irodalomtörténetbe is belejut, azt bizonyosan kihámozta volna a napfény a ködből a nélkül is.

De hogysem e fölött elmélkednénk, ismerjük el, hogy 1875-ben a Teleki-féle pályázatnál a nyertes «*Jóslat*» alkalmával egy név ugrott ki a gondosan lepecsételt kis borítékból, mely gyorsan bejárta az országot s azontul vagy tizenhét évig folytonosan rokonszenvesen csengett-pengett, mint egy forgalomban levő aranypénz. Ez a Csiky Gergely neve volt. Ki ez a Csiky Gergely? Kérdezték mindenfelé, ámbár az ó görög történelemből vett darab nem volt jó, csupa romantika, csupa chablon a szerkezetben, a birálók egy része több kifogást emelt, csak a nyelvben és verselésben mutatkozott némi erő és a közönség ennek daczára megérezte, hogy *valaki, a kire vártak, megérkezett.*

— Egy szemináriumi professzor Temesvárott, — beszéltek róla a beavatottak, — egy harminczhárom éves pap, pankotai örmény fiú. Ki hitte volna róla?

A következő évben megint ő nyerte el a jutalmat és azután majd minden jutalmat ő nyert el. A diadalok Pestre vonzották, megkapta püspökétől az engedélyt és ide jött az irodalmi focusba, hol nagy szükség volt rá, mert a magyar színműirodalom kezdett aláhanyatlani, bár soha sem emelkedett volt fel még európai niveaura (még ma se áll azon). Szigligeti Edére, Toldy Istvánra már leselkedik a halál, Tóth Ede pedig már künn pihen a kerepesi temetőben. Csiky Gergely úgy kellett ide, mint a falat kenyér.

Zömök, kis kövér papocska volt, bozontos szemöldökkel, bika fejjel, kurta nyakkal. Egy idomtalan emberke, csak a szemei voltak szépek és lelkesen világolók.

Feljött és itt mindjárt elhelyezkedett az akadémiai körökben, «a szérű mellett», a hogy az igazi bohémek mondják. De erre nem volt szüksége, mert ez az ember dolgozni jött két kézzel, tíz kézzel, száz kézzel. Szinte szemkápráztató gyorsasággal öntötte a színműveket, eleinte a klasszikus mintákon indulva, az ókorban kereste meséit, de csakhamar belátta, Sardou és Pailleron sikerein okulva, hogy a közönségnek aktuálisabb koszt kell s ez a pap, ki a szeminárium szük falai közt élt, egyszerre merész kézzel, éles megfigyeléssel nyult be az élő magyar társadalomba, megirván a *«Proletárok»*-at», egy sereg pompásan kidomborított, «vérből és húsból» való alakot vonultatva fel a színpadra. Ekkor érte el a zenitet. Többre tehetsége nem telt. Innen már csak lefelé mehetett, de jó irányban ment, ostorozva *«Mukányi»*-ban a stréberséget s általában minden további darabjában a magyar betegségeket, mi által közelebb hozta az ország első színpadát magasabb feladatához.

Minket különben e helyütt csak mellékesen érdekel színműirói emelkedése, mely valóságos uralko-

dás volt a magyar színpad fölött. Mondják, hogy egy kis zsarnokság is vegyült közzé, hogy mint dramaturg visszaszorította onnan a talentumokat. De hát hol vannak azok a talentumok, kiket visszaszorított s a kik az ő halálával felszabadultak volna?

Tény, hogy férfias, vasakaratú ember volt, erős szenvedélyekkel. Gyűlölt és szeretett. Tudott akarni — azok közé tartozott, kik a könyökükkel is elég erősek maguknak utat vágni — de hogy a könyökét használhatta volna, arra nem jutott ideje, mert ez a könyök éjjel-nappal oda van támasztva szinte szünetlenül az iróasztalhoz.

Kivált miután a papságtól 1880-ban meg kellett válnia, mert az angyalok, a kikkel a pap foglalkozik, és a színinövendék bakfisok, a kikkel viszont a színképezdei tanár bajlódik, az egyház szemében összeférhetlenek. Kitért a protestáns vallásra és megnősült. Mindez hasznára vált a literaturának, mert a családfentartás nagyobb munkásságra kényszeríté. Sok becses dolgot csinált. Lefordította Sophoklest, Plautust, — e nemű fordításai becsben az Arany Jánoséval vetekednek; írt mithologiát, dramaturgiát; dolgozott, birált az Akadémiánál és Kisfaludy-Társaságnál, sőt még regényeket is irt és mint ilyen kerül be most gyüjteményünkbe az «*Az Atlasz-család*»-dal, mely körülbelül a legjobb, társai: «*Az atyafiak*», «*Sisiphus*», «*Arnold*» között.

Nem volt fris talentum, nem hozott új növényeket és virágokat új színekkel és illatokkal. Nem az anyaföld őssereje tolta ki gondolatait. Olyan volt csak, mint a «sprudel» vize, hogy a mi idegen tárgy beleesik és az ő koponyájában megmártódik, az az ő patináját nyeri s a hervatag szegfű is bizonyos művészi kéreggel bevontan a kövek maradandóságát veszi fel.

Egy kis jegyzőkönyvet tartogatott zsebében, abba jegyezte be, ha jó ötletet, élczet, aperçu-t olvasott

vagy hallott. Ez a kis könyv volt az ő virágos kertje. Másrészt mint dramaturgnak módjában állt a szemét kiaknázása. A használhatlan darabokban előforduló használható téglatörmelékből építette föl meséit s a kis könyvecskéből bokrétázta föl őket.

A melyik mese be nem vált színdarabnak, regényt csinált belőle. Regényei kevesebb igényűek, mint darabjai, de mindenik becsületes munka; s emlékeztetnek színműveire, vannak bennök csattanó jelenetek, érdekes mese, mely az olvasót megfogja, egy kis melegség, egy kis illat, nem tulságosan sok, csak a mennyi épen telik, de mindeniken rajta van az iró rendkivüli műveltségének és éleslátásának bélyege.

Az összes tollat forgató generáczióban ő az egyetlen, a ki nem dolgozott lapnál, nem bocsátkozott a politikába, se egyéb mellékes szereplésekbe, kizárólag csak iró maradt. Egyszerű, elvonuló, mint az énekes madár, mely láttatlanul a sűrűségben szeret lenni. A legszűkebb családi körben élt, alig egy-két barátjával érintkezve. Neve csak akkor bukkant ki, ha új darabot alkotott. Mintha a hold, az ég hárfása, csak akkor jelenne meg, mikor megtelt.

De hát egyszer mégis megtörtént a szomorú kivétel egy ködös novemberi napon 1891-ben. A sajtó megdöbbenve jelentette, hogy Csiky Gergely nem él többé.

Egy előadatlan színdarab maradt utána, meg a kis jegyzőkönyvecske. És a kis «Notes»-ben ki tudia, hány darab, hány személy, a kiket nem tud életre szólítani soha többé sem a Gábriel harsonája, se a körmöczi pénzverde pörölyeinek csattogása.

Mikszáth Kálmán.

AZ ATLASZ-CSALÁD

Első kiadása megjelent 1890-ben.

I.

(Kölcsönös meglepetések.)

Az öreg Atlasz Samu addig törte a fejét, addig tanácskozott a feleségével, hogy micsoda meglepetést szerezzenek Sándor fioknak nevenapjára, míg végre Sándor úrfi maga szerzett nekik meglepetést, még pedig olyant, hogy majd a falnak szaladtak tőle.

Az öreg úr egy legújabb találmányú és javított szerkezetű gőzeke s egy teljesen fölszerelt almásszürke négyes fogat között ingadozott; amaz a szenvedélyes gazdának szerzett volna örömet; ez hízelgett volna fényűzési hajlamának, mely, mint igazi magyar földesúrhoz illik, eddig csupán lovakban, sallangos szerszámokban, parádés kocsisokban s több ilyfélében összpontosult.

— Tudod-e Rozália, — mondá Atlasz úr feleségének, miután hosszasan kifejtette előtte a két név-

napi meglepetés előnyeit, — tudod-e, hogy neked az ember semmi hasznodat sem veheti? Itt beszélek már egy óra óta a gőzekéről és az almásszürke fogatról; elmondom, mindegyikének mi lenne az ára és miben szerezne örömet Sándor fiúnknak, s te itt hagysz engem állni és vaktában tapogatózni a nélkül, hogy csak egy szóval is segítenél rajtam. Hát mindent én tegyek már ebben a házban? Nemcsak a pénzt szerezzem meg, hanem azon is én törjem a fejemet, hogy mire költsük el?

Atlasz úr igazán haragudni kezdett, s lekapta fejéről a fekete bársony sipkát, melyet a régi idők emlékéül télen-nyáron viselt, a szobában is, kalapja alatt is.

— Istenem, Istenem! — kiáltott Rozália asszonyság panaszos hangon, — hát mit mondjak, miben adjak én neked tanácsot, mikor te olyan okos ember vagy és úgy sem hallgatnál a tanácsomra, ha nem volna tetszésedre?

— De most akarom, hogy tanácsot adj. És ha jó lesz, követni is fogom. Egy hét mulva itt van Sándor napja; a keresztyén katholikusok jobban megünneplik a névnapot, mint a születésnapot; tudom az én papomtól, a főtisztelendő plébános úrtól; és mi, a szülei, nem sérthetjük meg Sándort azzal, hogy nem veszszük figyelembe vallási szokásait. Névnapi ajándékot kell neki adnunk, csak az a kérdés: a gőzekét-e vagy a négyes fogatot?

— A gőzeke — mondá az öreg asszonyság elgondolkozva — hasznos a gazdaságban és mindenesetre nagy örömöt fog okozni Sándornak, a ki

olyan nagy gazda, hogy a régi, az igazi földesurak is hozzá járnak tanulni és bámulni . . .

— Mit akarsz ezzel mondani? — vágott közbe szigorúan Atlasz úr. — Talán azt, hogy Sándor nem igazi földesúr?

— Harapjam el a nyelvemet, ha azt akartam mondani! — kiáltott az öreg hölgy fölpezsdülve. — Sándor igazi földesúr, ha van igazi földesúr a világon; de nem régi — ezt nem lehet tagadni; csakhogy annál nagyobb dicsőség, ha a régiek hozzá járnak tanulni és bámulni.

— Helyes beszéd, — mondá Atlasz úr és teljes kiengesztelődése jeléül ismét fejére húzta a bársony sipkát. — Tehát azt tanácslod, hogy a gőzekét vegyük meg Sándornak?

— Akarod, hogy adjak neked egy igazi okos tanácsot?

— Akarom-e? Hogyne akarnám, mikor egy óra óta kérem már azt a tanácsot?

— Én azt gondolom, hogy a gőzeke épen olyan örömöt szerezne neked, mint Sándornak, mert hasznos lenne a gazdaságban; azért hát azt tanácslom, vegyük meg a gőzekét. De a négyes fogat még nagyobb örömöt okozna Sándornak, mert egyedül az övé lenne; azért vegyük meg a négyes fogatot is.

— Asszony, ez valóban okos tanács! — kiáltott bámulva Atlasz úr. — Csodálom, hogy nekem nem jutott eszembe. Meg fogjuk venni mind a kettőt! Ez lesz aztán az igazi öröm, az igazi meglepetés. Megmondom Sándornak, hogy a te eszméd volt. Ezentúl mindig tanácsot kérek tőled, ha valamit akarok tenni.

— Ilyen okos ember nem szorul az én tanácsomra — felelt az öreg asszonyság.

— Hát csakugyan okos embernek tartasz engemet? — kérdé Atlasz úr büszke szerénységgel.

— Micsoda kérdés ez! Nem épen úgy tudod te, és nem épen úgy tudja az egész világ? Ha nem volnál okos ember, meg tudtál volna ennyire gazdagodni semmiből?

— Uzsora nélkül, — tevé hozzá kiegészítőleg Atlasz úr.

— Hála Istennek! Ezt senki sem mondhatja rólunk. Mikor az emberek beszélgetnek rólad és mondják: «a gazdag Atlasz Samu», mindig hozzá teszik: «pedig soha sem volt uzsorás». A másik meg azt mondja: «tisztességes úton gazdagodott meg». És senki sem vonja kétségbe, és csodálkoznak rajta. Miért csodálkoznak?

— Mert ritkaság vagyok, specialitás, — mondá Atlasz Samu büszkén. — De meg is áldott az Isten; elmondhatjuk, hogy boldogok vagyunk.

— Boldogok vagyunk gyermekeinkben, — tevé hozzá az öreg asszonyság.

— Gyermekeinkben és minden egyébben. Egyik kiegészíti a másikat. Olyanok, mint a lánczszemek, ha az egyik megbomlik, már nincs láncz. Ha a gyermekeinkben örömünk volna, de elveszne a pénzünk, vagy ha a pénzünk szaporodnék, de valamelyik gyermekünknek baja esnék, akkor már nem volna boldogság, mert az egyik szem kiesnék. Érted?

— Milyen szépen ki tudod magyarázni! — kiáltott Rozália asszonyság. — Milyen jól eltaláltad a

lánczot! Egészen úgy van, a mint mondod. De hála Istennek, nálunk nem szakad el a láncz, minden szeme erősen tart. Gazdaságunk virágzik, pénzünk szaporodik, üzleteink jól sikerülnek...

— Mit beszélsz üzletről? Ki csinál üzletet? — vágott közbe méltósággal Atlasz úr. A földesurak nem csinálnak üzletet. Vagy talán azt hiszed, hogy a te férjed és fiad közönséges üzletemberek, a kik egyik úrtól a másikhoz szaladgálnak és kidobatják magokat?

— Bocsáss meg, nem üzletet akartam mondani, — mentegetőzött az öreg asszonyság, — csak a régi időkre gondoltam és ráment a nyelvem.

— Igyekezzél, hogy ne menjen rá a nyelved a régi időkre... Üzlet! micsoda szó! — kiáltott megvetőleg Atlasz úr. — Ha leányunk, a grófné, meghallaná, mindjárt elájulna. Nem tudsz elegánsan beszélni? Nem csodálom, hogy vőnk, a gróf, mindig ideges lesz, ha a szalonban, a társaság előtt megszólalsz... Üzlet! Bah!

— De hát mit mondjak, ha arról... arról az izéről akarok szólni?... kérdé az öreg asszonyság, nem merve kiejteni többé a végzetes szót, melyről férje az előbb oly kicsinylő definitiót adott.

Atlasz úr egy kissé zavarba jött; lekapta fejéről bársony sipkáját, beletekintett, ismét fejére tette; de nem találta meg az elegánsabb szót, melylyel megbotránkoztatás nélkül lehetne a száműzött üzletet pótolni.

— Legokosabban teszed, ha soha sem beszélsz üzletről, — rivallt végre feleségére. — Mi közünk nekünk az üzlethez? Mondd azt: az Úristen meg-

áldotta fáradságunkat — ez jól hangzik és a plébános úrnak is tetszeni fog.

— Így fogom mondani,— felelt alázatosan az öreg asszonyság. — Te nagyon szépen tudsz beszélni, s én szeretném, ha mindig te tanítanál engem.

— Utánozz hát engem, — viszonzá Atlasz úr, kit ismét egészen kiengesztelt nejének elismerése. — Gondolom, elég szépen tudok beszélni, de még sem olyan szépen, mint fiaim.

— Nem csoda, ők már egészen uri nevelésben részesültek, — mondá az öreg hölgy, újra éledő büszkeséggel. — De az is a te érdemed, te adtad hozzá a pénzt.

— Miért szerezne az ember pénzt, ha nem gyermekeire költené?

— Ez már megint olyan mondás, melyet arany betűkkel kellene fölírni,— mondá Rozália asszonyság könnyes szemekkel és mély meggyőződéssel. — De meg is áldott az Isten, büszkék lehetünk gyermekeinkre.

— A leányunk grófné, és férje, a gróf jószágán lakik, ősi kastélyban.

— Manó fiúnk miniszteri titkár és jobb keze a miniszternek.

— Sándor fiúnk a legjobb gazda a megyében, és úgy tud lovagolni, vadászni és virtuskodni, hogy a született urak is megcsodálják.

— Szóval száz perczentnél többet hozott a pénz, melyet gyermekeinkbe fektettünk, — fejezé be az öreg asszonyság hálás tekintettel.

— Ne emlegess száz perczentet, — mondá Atlasz

— *Mit akarsz ezzel mondani?*

úr rosszalólag, — az emberek még azt hinnék, uzsorával szereztem a pénzemet.

— Hiszen az egész világ tudja, hogy nem voltál uzsorás.

— De azért mégis szeretnék rám fogni, ha lehetne. Ha valaki közülünk meggazdagszik, nagyon óvatosnak kell lennie, mert az nagy bűn a szegény ember szemében. És azt hiszik, azzal könnyítenek a magok szegénységén, ha rosszat mondhatnak a gazdag emberről. Ne emlegess hát száz perczentet, mert ha valaki meghallaná, mindjárt azt mondaná: ahá! hajdanában nagyon hozzá szokott a száz perczenthez, hogy most is rájár a nyelve.

— Többé nem fogom emlegetni, — mondá az öreg asszonyság engedelmesen. — Meg fogod hát venni a négyes fogatot Sándor neve napjára?

— És a gőzekét is, — tevé hozzá Atlasz úr. — Miért ne szerezzen az ember örömöt gyermekének, ha annyi pénze van, mint nekem?

A földesuri kastély egyik félreeső kis szobájában folyt le e nagyfontosságú tanácskozás, az udvarra néző szárnyban, abban a lakosztályban, melyet az öreg házaspár a maga külön használatára tartott fenn. A szoba bútorzata egyszerű volt, még azon időből való, mikor Atlasz Samu nem volt földesúr és nem a saját kastélyában lakott. De magával hozta ide is, jól érezte magát köztök. Ha dicsekedni akart régi ismerősei előtt, kik néha napján meglátogatták, elvezette őket a kastély kerti szárnyába, az aranyozott, kifestett termekbe, melyek fényesen és nagyuri kényelemmel voltak bútorozva — a gyermekek szá-

mára. Itt lakott Sándor, az igazi földesúr; itt volt a gróf és grófné lakosztálya, mikor pénzre volt szükségök és meglátogatták az öregeket; és itt pihente ki országos fáradalmait a miniszter jobb keze, mikor a szünidőben haza jött vadászni és uraskodni.

Az öreg asszonyság magas hátú, kipárnázott karszékben ült, nagy kendőkbe burkolva, széles főkötővel, mely alól nem látszott ki selyem parókája. Tudta, hogy ez a paróka nagy szálka gyermekeinek szemében, s kivált leánya, a grófné, csaknem görcsöket kap, ha megpillantja; de nem tudott tőle megválni s azért inkább úgy kimélte gyermekeinek érzelmeit, hogy egészen eltakarta és senkinek sem mutatta, ámbár hajdan, fiatal asszony korában, nagyon büszke volt rá.

A karszék az ablak mellett állt, honnan egyenesen az udvarra lehetett látni és figyelemmel kisérni a cselédek járását-kelését, a libatömést, a majorság etetését s más ily házi dolgokat, melyek iránt az öreg asszonyság nagy érdeklődéssel viseltetett, habár gyöngesége és köszvényes lábai miatt már nem vehetett részt bennök személyesen, de innen az ablakból legalább felügyelhetett, hogy minden jó rendben és a régi hagyományoknak megfelelően történjék. Ennél az ablaknál ült legszívesebben, ide tolatta kerekes karszékét s innen gyönyörködött a szakadatlanul felhangzó sipegésben, kotkodácsolásban, kukorékolásban és gágogásban, melynél szebb madárzenét soha életében nem ismert. Ezt a gyönyörűségét csak az multa fölül, ha gyermekei meglátogatták s beszéltek neki mulatságaikról, örömeik-

ről, az uri világról s az uri világban játszott fényes szerepökről. Az öreg asszonyság boldog volt az ablak mellett, kényelmes karszékében, és nem volt semmi más kivánsága, mint gyermekeinek ragyogása és a majorság szaporodása.

Most is itt ült az ablak mellett, de figyelmét egészen elvonta a libatömésről az a fontos kérdés, melyet férje eléje terjesztett: mivel lepjék meg Sándort neve napjára? Atlasz úr a karszék előtt állt, az asztalhoz támaszkodva, s csak akkor változtatta helyzetét, ha vagy a száz perczent emlegetése, vagy az üzlet szó, vagy más efféle megfeledkezése az öreg asszonyságnak, fölboszantotta, mikor néhány lépést tett a szobában s lekapta fejéről bársony sipkáját. Atlasz úr könnyen megharagudott nejére, ha nem volt vele megelégedve, de épen olyan könnyen kiengesztelődött, s az efféle házi viharok soha sem tartottak tovább egy-két percznél. A névnapi meglepetés kérdésében is szépen megegyeztek s Atlasz úr a teljes összhang jeléül épen megveregette neje vállán a nagykendő-csomagot, a mi hosszú idő óta a gyöngédség legmagasabb kifejezése volt köztök — midőn az öreg asszonyság örömtől reszkető kézzel az udvarra mutatott, honnan kocsizörgés, ostorpattogás hangzott föl és hangos gágogás, melylyel a ludak szétrebbentek a bevágtató lovak elől.

— Megjött Sándor! — kiáltott az öreg asszonyság, reszketve és fölindultan. — Ő hajtja a lovakat, olyan szépen tud hajtani, akár a gróf parádés kocsisa. Most leugrik a bakról . . . jaj! majd megijedtem, azt hittem, eltaposta a búbos fehér tyú-

kot . . . de csak mellé ugrott . . . ügyes fiú, mindenben ügyes és finom.

— Hol van? — kérdé Atlasz úr, az ablakhoz lépve.

— Ott ni! — kiáltott lelkesülten neje — most oda dobja a gyeplőt a kocsisnak és a kastély felé siet. Milyen egyenesen tartja magát! Oh Istenem! mily öröm! talán hozzánk jő?

— Előbb más ruhát vesz és lemossa magáról az uti port, — oktatá nejét Atlasz úr, jóakaró fenségéggel.

— De lépteket hallok a tornáczon, — mondá idegesen az öreg asszonyság, — egyenesen ide jő; tudja, hogy anyjához az uti ruhájában is eljöhet.

Az ajtó csakugyan megnyilt, de nem Sándor lépett a szobába. Az inas volt, zsinóros dolmányban, hetyke bajuszszal és bizalmas tekintettel.

Köszöntés nélkül, a tisztelet legcsekélyebb jele nélkül lépett Atlasz úr mellé s úgy foghegyről oda vetette, hogy itt van Cserepes András a birkabőrökkel és kérdezteti, hogy mikor adhatja át.

Az öreg asszonyság fejét csóválta s ijedten és szemrehányólag nézett férjére.

— Ej! ej! már megint? — mondá félénken. — Ha Sándor megtudná! Tudod, mennyire haragszik az ilyen alsórendű . . . izé . . . Üzletet akart mondani, de eszébe jutott férjének tilalma, mely egyszer mindenkorra száműzte szótárából az üzletet, s azért hirtelenében így egészítette ki gondolatát: — tudod, mennyire haragszik az ilyen alsórendű Isten áldásáért.

— Hát mit tegyek? — dörmögött Atlasz úr kissé zavartan, mint a tetten ért rossz gyerek — csak kell a magam számára is valami mulatságról gondoskodnom?
Tudod, hogy nem a nyereségért teszem; néha vesztek is rajta, ezek a parasztok ravaszabbak és kitanultabbak, mint a magunk fajtája; de nekem ez mulatság, élvezet, gyönyörűség, és nekem is szabad mulatnom, ha már ennyire meggazdagodtam.

— Ebben igazad van; de hiába, Sándor megtiltotta; azt mondja, elrontja tekintélyünket a parasztok előtt, — mondá az öreg asszonyság, kinek szokatlan bátorságot adott az, hogy fia nevében s mintegy az ő tekintélyével beszélt.

— Eh! — mondá Atlasz úr még mindig zavartan és feszengve, — Sándornak sem kell mindent tudni, a mi a ház körül történik; te sem tudtad volna meg, ha ez az ostoba János nem jön ide fecsegni.

— Vigyázz, meghallja,— suttogott az öreg asszonyság aggódva.

— Hát aztán? Hiszen ő csak egy inas, — felelt Atlasz úr lenézőleg, de azért mégis egy gyors fürkésző pillantást vetett megvetésének tárgya felé, ki az asztalhoz támaszkodva, keresztbe vetett lábakkal állt e beszélgetés alatt, közömbös, részvétlen arczczal, halkan fütyörészve és fényes csizmájának hegyes orrára szegezve szemét.

— Hallja maga János, — mondá Atlasz úr hozzá fordulva, — menjen ahhoz a Cserepeshez és mondja meg neki, hogy várjon a juhásznál és lóduljon a kastélyból azokkal a büdös birkabőrökkel. Érti? És

ha magának máskor dolga lesz velem, négyszem közt végezze el, érti?

— Értem no, hogy ne érteném? — felelt nyugodtan János és kifordult a szobából, megint köszöntés nélkül, de egy bizalmas, egyetértő pillantást vetve gazdájára, kinél sokkal többre tartotta magát, ámbár kenyerét ette és liberiáját viselte. Atlasz úr pedig még a régi időkben úgy hozzá szokott a sujtásos cselédek arisztokratikus lenézéséhez, hogy most sem ütközött meg rajta, mikor a saját cselédjétől tapasztalta.

Alig zárult be az ajtó János mögött s alig hangzottak el a tornáczon hetyke lépései, Atlasz úr még magához sem tért egészen zavarából s ki sem fejthette álláspontját felesége előtt, ki ily véletlenül rajtakapta a tilos birkabőr-kereskedésen, midőn a tornáczon újra közeledő léptek zaja hallatszott s az öreg asszonyság sugárzó arczán világosan látszott, hogy megismerte fia lépteit.

Csinos fiatal ember lépett a szobába. Napsütött arczán meglátszott a jó falusi levegő pirosító hatása. Bajusza hegyesre volt pödörve, haját homlokára fésülte, fekete körszakálla göndör volt és fényes. Széles vállán, domború mellén, izmos tagjain megfeszült a szürke uti öltöny; mozdulataiban volt ugyan némi nehézkesség és szögletesség, de látszott az igyekezet, hogy délczeg és előkelő akar lenni, s annyi bizonyos, hogy a két öreg szemében, kikhez most a szobába lépett, ő volt a férfiúi szépség, erő és egészség eszménye és mintaképe.

Kezet csókolt anyjának, aztán apjának, s mielőtt

ezek elragadtatásukból magukhoz térhettek volna, egy nagy papircsomagot tett az öreg asszonyság ölébe, tele a legfinomabb czukros gesztenyével. Ez volt az egyetlen és legfőbb nyalánkság, melyről Rozália asszonyság már gyermekkorában álmodozott, mely után titkon és hiába epedett, mikor a kezdő és törekvő Atlasz Samu fiatal felesége volt s a melyet csak késő öregségében ért el, mikor már meggazdagodtak s megengedhettek maguknak efféle fényűzést.

— Milyen jó fiú vagy te, Sándor, — kiáltott az öreg asszonyság csillogó szemekkel, kinyitva a papircsomagot s mohó gyönyörrel ízlelve édes tartalmát. — Tudod, mit szeretek és soha sem feledkezel meg szegény öreg anyádról. Ha téged sem áld meg az Isten, akkor nincs igazság az égben . . . Milyen édes, milyen finom! látszik, hogy a városban készült! soha életemben nem ettem ilyen finomságot.

Megkinálta férjét is, de Atlasz úr nem volt barátja az édességnek; jóakaró mosolylyal visszatolta a papircsomagot s csak arra intette feleségét, hogy el ne rontsa megint gyomrát a sok édességgel, mint az utolsó sátoros ünnepen, mikor két hétig sínlette a czukros gesztenye mértéktelen élvezetét.

— No Sándor, — folytatá aztán fiához fordulva, ki ezalatt közel anyjához az asztal szélére ült, maga alá húzva egyik lábát s a másikat könnyedén lóbázva a levegőben, — no fiam, szerencsével jártál a városban?

— Szerencsével, — felelt Sándor.

— Láttad a püspököt, beszéltél vele? — kérdé mohón az öreg asszonyság.

— Nem.

— Micsoda! — kiáltott fellobbanva Atlasz úr. — Talán nem bocsátott maga elé? Talán nem akart elfogadni? Hát nem tudja, hogy keresztyén vagy, hogy patrónus vagy és hogy te magad tartasz ki egy egész papot? Nagyszerű! És még el sem akar téged fogadni, mikor tisztelegni mégysz hozzá?

— Azt szeretném látni, hogy ne fogadjon el, mikor én bejelentetem magamat nála, — mondá Sándor, úgy az asztalra ütve öklével, hogy édes anyja ijedtében egyszerre lenyelt egy egész czukros gesztenyét. — Mindjárt felfüggeszteném a plébánosunk fizetését és egy krajczárt sem adnék többet a templomra. Ezt meg is mondtam a püspök titkárjának, mikor a huszár avval a hírrel jött, hogy a püspök nem fogadhat el.

— Hát még sem akart elfogadni! — kiáltott Atlasz úr nagy méltatlankodással. — Nem fogadni el egy Atlasz Sándort! Ki az a püspök, mi az a püspök? A püspök is csak olyan pap, mint a többi, csakhogy több pénze van és vörös ruhában jár. Nagyszerű!

— Nem fogadhatott el, mert nagy beteg, — mondá Sándor csillapítólag.

— Ez már más, — jegyzé meg Atlasz úr megnyugodva. — Miért nem mondtad ezt mindjárt?

— Szegény püspök! — mondá részvéttel az öreg asszonyság. — Mi baja van?

— Valami nagy és veszedelmes nyavalya bánt-

hatja, mert a püspöki titkár nagyokat sóhajtott és fölforgatta szemeit. Különben igen szépen és udvariasan, lehet mondani, alázatosan beszélt velem. Azt mondta, hogy: ő excellentiája véghetetlenül sajnálja és ezer bocsánatot kér, hogy személyesen nem fogadhatja el nagyságodat . . .

— Kedves és finom ember ez a püspöki titkár — szólt közbe Atlasz úr elégedetten.

— Selyem reverendát és lakkczipőt visel, — egészíté ki Sándor a személyleírást. — Azt mondta hát, hogy ő excellentiája ezer bocsánatot kér, de betegsége miatt nem lehet hozzám szerencséje s majd a püspöki helyettes, a nagyprépost fogja elintézni ügyemet. Maga a titkár vezetett hozzá.

— A nagyprépost is főpap? — kérdé Atlasz úr.

— Mindjárt a püspök után következik; de neki csak a gombjai vörösek, nem az egész reverendája.

— Ez is nagyon szép viselet, — jegyzé meg az öreg asszonyság.

— Mennyi jövedelme van? — kérdé Atlasz úr.

— Azt mondják, fölmegy vagy huszonnégyezer forintra.

— Finom úr lehet. És hogy fogadott téged?

— A lehető legnagyobb tisztelettel. Kezet fogtunk és egymás mellé ültünk a pamlagra. A nagyprépost engem nagyságos úrnak szólított, én őt méltóságos úrnak; a titkár már előre figyelmeztetett, hogy meg kell méltóságozni, mert czímzetes püspök.

— Nagyszerű! És kezet fogott veled?

— Meghiszem azt. Mikor elmondtam neki, hogy

a templomunkat újra építtetem és egy szép nagy oltárképet festetek, megfogta mind a két kezével a kezemet és el sem bocsátotta többé. Azt mondta, hogy példát adok a többi kegyuraknak és az Isten meg fog áldani nagylelkűségemért.

— Művelt ember a nagyprépost úr, — jegyzé meg az öreg asszonyság megindultan és könnyes szemekkel.

— Azután elmondtam neki, hogy a templom helyreállítását nemsokára befejezzük; az oltárkép is elkészült, és szeretném a templomot a búcsúkor, Sándor napján fölszenteltetni, mert az oltárkép is szent Sándort ábrázolja . . .

— Volt szent Sándor? — kérdé Atlasz úr büszkén.

— Több is, a mint a papunk mondja. Az egyik püspök, a másik pápa.

— A mienk legyen a pápa, — mondá Atlasz úr elégedetten. — Ez nagyobb úr. És mit felelt a nagyprépost? Kérdezte, mennyibe került a templom és a kép?

— Nem kérdezte, de én megmondtam. Megszorította a kezemet, s ismét azt állította, hogy az Isten meg fog áldani. Ekkor előadtam kérésemet, hogy szeretném, ha a templomszentelésre ő maga jönne el hozzánk és vendégünk lenne. Nagyon megtisztelve érezte magát és bizonyosan eljött volna, de agg kora és hivatalos teendőinek halmaza nem engedi, hogy eltávozzék hazulról; hanem megigérte, hogy egy kanonok minden esetre el fog hozzánk jönni e nagy ünnepre.

— Ez is nagy pap? — kérdé Atlasz úr.

— A derekán és a nyakán vörös a ruhája és nagyságos úrnak szólítják. Az, a ki hozzánk fog jönni — mert többen vannak — még püspöksüveget is viselhet.

— A vörös selyem bútoros szobába fogjuk szállásolni, — mondá Atlasz úr elégedetten. — Úgy látszik, ezt a színt legjobban szeretik a papok. Ebédre franczia pezsgőt iszunk. Hát aztán mi történt?

— A nagyprépost meghívott ebédre.

— Hallod asszony? — kiáltott Atlasz úr, büszkén neje felé fordulva. — Sándor a nagyprépostnál ebédelt.

— Hány tál étel volt? — kérdé az öreg asszonyság ragyogó tekintettel.

— Nem olvastam meg, de nagyon sok volt, — felelt Sándor. — A nagyprépost ebéd alatt toastot mondott rám és mindnyájan koczintottak velem.

— Franczia pezsgővel? — kérdé Atlasz úr elragadtatva.

— Nem volt pezsgő.

— Nálunk lesz, franczia, — mondá Atlasz úr büszkén. — Kár, hogy az öreg nagyprépost nem jöhet ki; de egy kanonok, az is csak valami. Az egész környék uri családjait meghívjuk. Szép nap lesz, szép ünnep.

— A legszebb ünnep a világon, — tevé hozzá az öreg asszonyság, — Sándor nevenapja.

— Úgy ám, Sándor nevenapaj, — folytatá Atlasz úr, egyetértő kacsintást vetve feleségére. — És Sándor nem is tudja, mi vár reá ezen a napon.

— Nagy meglepetések — mondá mosolyogva az öreg asszonyság.

— Csitt! ki ne fecsegd előre! — kiáltott jókedvűen Atlasz úr. — Akkor már nem lesz meglepetés a meglepetés. Minek teszed kiváncsivá ezt a fiút? Nézd, már most is olyan kiváncsi, hogy utoljára is el kell neki árulnunk az egész meglepetést.

— Nem vagyok én kiváncsi egy cseppet sem, — mondá Sándor, kissé izgatottan, s helyet cseréltetett lábaival, azt lógatva le, melyet előbb maga alá húzott, s a másikat rakva föl az asztalra. — Nem vagyok én kiváncsi, mert úgy is tudom, hogy ti szerettek engem s azt fogjátok nevem napjára adni, a mi legboldogabbá tesz.

— Jól ismersz minket, — mondá Atlasz úr elégedetten. — Azt adjuk, a mi legboldogabbá tesz. Mondjuk meg, hogy mi az?

— Engedjétek inkább, hogy én mondjam meg, — szólt Sándor izgatottan, s most már mind a két lábát lelógatta.

— No hát találd ki, — mondá Atlasz úr csintalanul.

Sándor egy ideig habozott, fölhúzta, lebocsátotta lábait, megpödörte bajuszát, s mintha e férfias dísz érintése egyszerre fölébresztené egész bátorságát, megemberelte magát s így szólt:

— Meg akarok házasodni.

— Hohó! — kiáltott Atlasz úr — ez már igazán meglepetés a mi számunkra.

— Már miért volna meglepetés? — kérdé az öreg asszonyság. — Hát nem arra való a fiatal em-

ber, hogy megházasodjék? Hát ellehet sokáig ily nagy gazdaság asszony nélkül? Hát nem a napokban is arról beszélgettünk, hogy Sándor számára ma-holnap egy jó pártit kell keresnünk?

— Ez épen a bökkenő, — mondá Atlasz úr. — Jó pártit keresni!

— No hát Sándor talált már magának, — mondá az öreg asszonyság felbuzdulva, mint mindig, ha fia érdeke forgott szóban, — és így legalább megkimélt minket a fáradságtól.

— Hiszen, ha jó a párti és megfelel a mi igényeinknek, akkor semmi kifogásom sincs ellene.

— Sándornak sokkal több esze van, hogysem olyan leányra vesse szemét, a ki nem hozzánk való.

— Én is azt hiszem, — mondá Atlasz úr megnyugodva. — De hát miért nem szól? Miért nem mondja meg a leány nevét? Itt ül az asztalon és lógázza a lábát és hagyja, hogy mi a fejünket törjük az ő választottja fölött.

— Hogy szólna, mikor nem engeded szóhoz jutni? — viszonzá az öreg asszonyság.

— No hát engedem szóhoz jutni, — felelt Atlasz úr, nadrágzsebébe dugva kezeit és háttal az asztalhoz támaszkodva. — Mi ugyan más meglepetést készítettünk neved napjára, de ha neked egy feleség a legkedvesebb névnapi meglepetés, azt is megszerzem, elég pénzem van rá. Halljuk hát a nevét!

— Boglár Klára, — felelt Sándor lassan, vontatva és lesütve szemét apja előtt. De mintha e név kiejtése egyszerre visszaadta volna bátorságát, hirtelen

fölkapta fejét, leugrott az asztalról s újra hangosan, csaknem daczosan ismétlé: — Boglár Klára és senki más ezen a világon!

Az öreg Atlasz füléhez tartotta tenyerét, előre nyújtotta a nyakát s mintha nem bíznék hallásának helyességében, fölszólítá Sándort, mondja ki még egyszer a leány nevét, de jó hangosan mondja, mert úgy látszik, mintha a füle csengett volna s nem hallana elég tisztán.

— Boglár Klára, — ismétlé Sándor harmadszor, apja kivánsága szerint oly hangosan, hogy az öreg úr hirtelen befogta mind a két fülét.

— Hallom, hallom! — mondá fejét csóválva és feleségére tekintve, kinek arczán rémület és szomorúság látszott, — hallom, de nem tudok hinni a fülemnek. Vagy talán van több Boglár-család a világon s mi nem ismerjük az igazit?

— Ismeritek, — felelt Sándor.

— Hát ez az? — kiáltott Atlasz úr nagy méltatlankodással. — Szépen vagyunk! Mi itt törjük a fejünket, micsoda meglepetést szerezzünk nevednapjára, és te csinálsz nekünk olyan meglepetést, hogy majd megüt tőle a guta. Boglár Klára! Bah!

— De hát mi kifogásod van ellene? — kérdé Sándor.

— Mi kifogásom van ellene? Ez aztán a kérdés! Hallod-e asszony, azt kérdi, mi kifogásom van ellene? Mintha csak nekem volna kifogásom! Mintha te egészen jónak, helyesnek, bölcsnek, hasznosnak tartanád ezt a házasságot! Szólj hát már no, vagy

fiad mindjárt ide hozza Boglár Klára kisasszonyt és oda ülteti az öledbe.

— Szólj, anyám, — mondá Sándor, szintén az öreg asszonysághoz fordulva, — te is rosszalod választásomat?

— Istenem, Istenem! — siránkozott az öreg asszonyság, — hogy nekem esik ez a két hatalmas férfi, mintha rászorulnának az én tanácsomra!

— Ez nem felelet, — mondá Atlasz úr mogorván.

— Hiszen, ha az igazat meg kell mondanom, és ha Sándor nem haragszik meg, — folytatá az öreg asszonyság vékony, csaknem csiripelő hangon, — hát annyi bizonyos, hogy én ezt a leányt nem tartom Sándorhoz valónak, és nekem nagyon fáj, igen, én nagyon szomorú vagyok, hogy épen őt választotta.

— Tessék! magától mondja, nem én tanítottam rá! — kiáltott Atlasz úr diadalmasan. — Még anyád is, a ki jobban fél tőled, mint tőlem, a ki nem is tud gondolkozni a te fejed nélkül, még ő is ellene van e házasságnak. Mit akarsz többet?

— Azt akarom, hogy mondjátok meg tisztán és határozottan, mi kifogástok van ellene?

— Beszélek hát tisztán és határozottan, — mondá Atlasz úr. — Az a kifogásom van ellene, hogy koldus.

— Miért nem volt ez a kifogásod akkor, mikor Szádváry elvette nénémet? Az is koldus volt.

— Nagyszerű! — kiáltott Atlasz úr, a legőszintébb bámulattal csapva össze tenyereit, — még azt kérdi, miért nem volt kifogásom Szádváry ellen? Azért, mert Szádváry egy gróf és a leányomat grófnévá tette. Ez nagy dolog, ezért lehet sok pénzt

adni, a mi nem pazarlás, hanem bölcs befektetés. De micsoda a te Boglár Klárád? Az apja még nem is gentry, nem is nemesember, hanem egy vén korhely, a ki mindig a mások pénzén játszotta a gavallért.

— Nem az apját akarom én elvenni, hanem a leányt.

— Ez egy rossz viccz, a mit én már százszor hallottam, de most nem nevetek rajta. Nem az apját akarod elvenni? De bizony azt is el fogod venni. Azt hiszed, a leánya elhagyja az apját? Neked kell eltartanod őt is, s a mint ismerem a vén ganefet, többe fog kerülni, mint egy asszony.

— Atyám, ne feledkezzél meg magadról, — szólt Sándor fölpattanva.

— Csak úgy véletlenül szaladt ki a számon az a ganef szó, — mentegetőzött Atlasz úr megszégyenülve. — Tudod, hogy nem szoktam ilyen közönséges szavakat használni, de most fel voltam hevülve és nem tudtam, mit mondok. Te vagy az oka, minek bosszantottál úgy fel azzal a Boglár Klárával? — folytatá ismét beledolgozva magát előbbi haragos hangulatába, melyből egy pillanatra kivette megszégyenülése és mentegetőzése.

De Sándor sem hagyta magát. Észrevette a pillanatra födetlenül hagyott gyönge oldalt s igyekezett azon ellenfeléhez férkőzni.

— Akárhogy föl van valaki hevülve, ha uri ember és a művelt osztályhoz tartozik, soha sem használhat oly szavakat, melyek ki vannak zárva a jó társaságból. Mit mondana a nagyprépost vagy a

kanonok, ha kijönne hozzánk s ilyen kifejezést hallana tőled?

Atlasz úrnak elevenére tapintott e kérdés, az öreg asszonyságon meg hideg borzadály futott végig e szörnyű lehetőség puszta föltevésére is. Sándor érezte az előnyt, melyet atyja pillanatnyi megfeledkezése által nyert s nem hagyta kisiklani keze közül.

— Akármint gondolkozol az öreg Boglár Kálmánról — folytatá neki hevülve — azt nem tagadhatod, hogy előkelő, finom, uri modora van s helyet foglalhat bármily társaságban. Hát még a leánya! Nincs az a grófnő a világon, a ki hozzá mérhető volna. A néném már öt éve grófné, de azért mégis olyan Klára mellett, mintha szobaleánya volna.

— Tagadom, — mondá vékony, siránkozó hangon az öreg asszonyság.

— Nem látjátok-e be, — folytatá Sándor, nem véve figyelembe anyja gyönge tiltakozását, — hogy ily összeköttetés épen úgy emelné családunkat, mint akár a magas rang, akár a nagy vagyon? Aztán utoljára is, én szeretem a leányt és boldog akarok lenni.

— De azzal nem gondolsz, hogy szüleidet boldogtalanokká tennéd? — nyöszörgött Atlasz úr panaszos hangon, miután több sikertelen kisérletet tett előbbi haragos hangulatának s elvesztett tekintélyének visszaszerzésére.

— Ha nem törődném a ti boldogságtokkal, akkor nem kérném beleegyezésteket, hanem elvenném a leányt a nélkül is, — mondá Sándor szelidülő hangon. — Azt akarom, hogy ti is úgy örüljetek menye-

teknek, mint én a feleségemnek, mert az én boldogságom csak akkor lesz teljes.

— Mégis csak jó fiú ez a Sándor, — mondá az öreg asszonyság elérzékenyülve.

— Mondd hát, anyám, igaz lelkedre, — folytatá Sándor hirtelen hozzá fordulva, — nem tenne téged boldoggá, ha boldognak látnád fiadat?

— Itt sülyedjek székestül a földbe, — felelt az öreg asszonyság erélylyel, — ha nem örülnék a te boldogságodnak. De mikor tudom, hogy az a leány nem fog téged boldoggá tenni!

— Miért nem?

— Mert nem hozzád való.

— Miért nem hozzám való?

— Mit tudom én? — nyögött az öreg asszonyság, ismét visszaesve siránkozó, panaszos hangjába. — Kérdezd meg atyádat, ő okos ember, jobban meg tudja mondani.

— Azért nem hozzád való, — vágott közbe Atlasz úr, — mert nem illik a családunkba. Mi a mi családunk? egy emelkedő család, melynek még mindig fölfelé kell haladni, mert még messze van a tetőtől. Én megszereztem a pénzt, a jószágot, nektek kell csinálni a nevet, az összeköttetést, az állást. Leányom már grófné, egyik fiam már előkelő hivatalnok, ők megtették a magukét. Neked olyan pártit kell csinálni, mely vagy sok pénzt hoz a családba, vagy magasrangú összeköttetést szerez. Tudom, Manó bátyád soha sem venne feleségül egy Boglár Klárát.

— Nem is adnám oda neki, — mondá Sándor daczosan.

— Jaj nekem! — kiáltott Atlasz úr, összecsapva kezeit, — hát már semmi okos beszéd sem fog rajtad?

— A legokosabb beszéd az volna, ha így szólnál: «Jól van fiam, ha szereted Klárát, vedd el és fogadd áldásomat».

— Jaj nekem! — kesergett Atlasz úr, — még áldást is adjak? Hát az áldásom nélkül nem vennéd el?

— Elvenném, de boldogtalan lennék.

— Mégis jó fiú ez a Sándor, — jegyzé meg az öreg asszonyság.

— Hiszen épen az a baj, hogy jó fiú! — kiáltott elkeseredve Atlasz úr. — Ha rossz fiú volna, nem bánnám, akárkit vesz el; nem adnék neki pénzt, aztán szeretném látni, hogy élne meg a szerelemből? De ő jó fiú, és utoljára is kénytelen leszek nemcsak pénzt, hanem áldást is adni neki.

— Úgy értsem ezt, hogy beleegyeztek házasságomba? — kérdé örömmel Sándor.

— Úgy értsed, hogy beleegyezünk? Sehogy se értsed, — kiáltott Atlasz úr, erősen hányódva a meghatottság és harag hullámai közt. — Engedj legalább gondolkozni. Mi akartunk neked a neved napjára meglepetést szerezni, és te leptél meg minket úgy, hogy a fejünk is zúg tőle. Nem olyan könnyű itt hamar felelni. Igérd meg, hogy egy hétig semmit sem fogsz tenni, egy hét mulva aztán megtudod végleges határozatunkat. Nos, tetszik az alku?

— Itt a kezem! — kiáltott Sándor jókedvűen, s

hatalmasan markába csapott apjának, azután megölelte anyját s vidám fütyörészés mellett elhagyta a szobát.

— Adj nekem is most abból a czukros gesztenyéből, — mondá Atlasz úr mogorván, nejéhez fordulva. — Ez a szerencsétlen fiú úgy megkeserítette a szám ízét, hogy szükségem van egy kis édességre.

II.

(Képek a multból.)

Hiába evett Atlasz úr a czukros gesztenyéből, keserű maradt a szája íze, keserű a lelke, keserűek a gondolatai. Megpróbálta a philosophiát: elfogadni az elkerülhetetlent s a lehető legjobb színben töntetni föl maga előtt; de a philosophia — mint mindig — nagyon vékony vígasztalásnak bizonyult az ember saját bajában. Csodálatos, hogy ugyanaz a bölcseség, melylyel oly meggyőződéssel tudunk vígasztalni másokat, mennyire elveszti meggyőző erejét, mikor mi magunk esünk hasonló bajba. Atlasz úr is elmondott magának mindent, a mivel ilyen esetekben bizonyára le tudta volna csillapítani akármely barátjának háborgó lelkét; de most hiába biztatta magát, hiába hitette el magával, hogy meg-

nyugodott mindenben, hogy utoljára is jóra fordul a dolog; hiába erősítette feleségének, hogy az ilyen házasságok rendesen a legjobban szoktak kiütni, hiába bizonykolá az öreg asszonyság, hogy ő is egészen megnyugszik az Isten akaratában: mihelyt egymásra néztek, világosan látták egymás szemében, hogy magukat vagy egymást akarják ámítni, bolondítni, megcsalni, s utoljára is Atlasz úr nem találván mást, a kire megharagudjék, megharagudott a feleségére, szemére hányta, hogy Sándor tőle örökölte ostoba költői hajlamait, és miután ekképen jól megkeserítette és megríkatta az öreg asszonyságot, megveregette vállát, megbocsátott neki, s azt mondva, hogy gondolkozni akar, fogta kalapját és kiment a mezőre.

Cserepes András hiába várt a juhásznál birkabőreivel, Atlasz úrnak eszébe sem jutott, hogy oda rendelte. Nincs most idő mulatságra, szórakozásra. Egész életének munkája, családjának sorsa, jövője, emelkedése vagy hanyatlása, dicsősége vagy megaláztatása van most kérdésben. Erről kell gondolkoznia, csak össze tudná fogni szerte-szét kalandozó gondolatait, hogy mindnyáját egy pontra irányozhassa. Mélyen szemébe vágja kalapját, úgy hogy feje búbján kilátszik alóla fekete bársony sipkája, s nagy léptekkel halad tova a búzaföldek közt, a keskeny csapáson, nem törődve azzal, hogy az áldott ragaszkodó föld mindegyre nagyobb mennyiségben tapad csizmájához és lassanként egész bocskorrá alakul rajta.

A mezőn dolgozó munkások megállnak, a mint

gazdájukat elhaladni látják a távolban. Megállanak, pipára gyújtanak és tanakodnak egymás közt.

— Ahun megy az Atlacz zsidó, — mondja az egyik.

— Vajjon micsoda hunczutságon töri a fejét? — teszi hozzá a másik.

Nemsokára előttük viszi el Atlasz urat a kanyargó ösvény; a munkások gyorsan dolgozni kezdenek, nehogy henye beszélgetésben lássa őket a földesúr. Félvállról köszöntik, a mint elhalad előttük, aztán folytatják a munkát és megjegyzéseiket, melyek épen oly arisztokratikus lenézésről tanúskodnak, mint azok, a milyeneket előbb hallattak.

Atlasz úr nem látja munkásait, nem hallja megjegyzéseiket. Megy tovább a maga útján és gondolkozni akar. Nagy erőfeszítéseket tesz, hogy szeme elé állítsa a szőnyegen forgó legfontosabb kérdést, fia házasságát, és hogy reá központosítsa minden gondolatát; de ezek a gondolatok minduntalan szanaszét szaladnak, keresztül-kasul kalandoznak a mult idők letarolt mezején, s a mint elfáradtan visszaérkeznek, más-más emléket, más-más képet czipelnek magukkal, oda állítják Atlasz úr szeme elé, elszórakoztatják, szétszakítják figyelmét s nem engedik nyugodtan és rendszeresen gondolkozni.

Ime most tér vissza pihegve egyik a szökevény gondolatok közül. Nagyon messzire járhatott, hogy így elfáradt. A legrégibb multba futott vissza s onnan hozta magával azt az alakot, melyet most urának szeme elé állít. Olyan régi időből való alak, hogy Atlasz úr csaknem egészen megfeledkezett

róla, de mihelyt meglátja, rögtön ráismer. Vékony, nyurga legény, állán még alig ütött ki a férfiasság pelyhe, de annál gazdagabb két fényes fekete fürt göndörödik lefelé két füle mellett. Bokáig érő bő kabátja meglehetősen viseltes, de látszik rajta, hogy kínos gondossággal van kikefélve. Nagy ünnepe van a legénynek, s azt úgy üli meg, hogy tiszta ruhát vesz és kikeféli a kabátját, a mire a közönséges napokon nem igen jut ideje. Menyegzőjét tartja, azzal a kis leánynyal, kinek most vágják le szép barna fürteit s a ki gyermekes örömmel szemlélgeti a tükörben selyem parókáját. Olyan gyermekek mind a ketten, hogy tegnap még a bolt lépcsőjén játszottak kavicsokkal s ma már férj és feleség. A gyermekek neki mennek az élet nehéz harczának, s bátran, kitartóan, türelemmel törnek maguknak utat a sűrű vadonban. Fönn a mármarosi hegyek közt, kis faluban, szegényes boltban teszik meg az első lépést az úton, melynek magasra, nagyon magasra kell vezetnie. Mert az alázatos legényke lelkében erős becsvágy lakik, s mialatt hallgatva nyeli részeg rusznyák parasztok durva tréfáit és hízelegve kinálja fitymáló parasztlyányoknak selyem pántlikáját és pirosítóját: a jövő nagyság, gazdagság, tisztelet, becsülés csábító képeit látja ábrándos szeme az alacsony bolt meszeletlen, víztől csepegő falán. Türelemmel rakosgatja egymásra a krajczárokat s nem veszi számba a velük járó lábrúgásokat és oldalba döféseket. Arra a nyirkos falra láthatatlan tündérkézzel föl van írva, hogy a krajczárokból forintok, százak, ezrek, milliók lesznek, s akkor majd megjő

Nagy léptekkel halad tova a búzaföldek közt.

a tisztelet is, mely után oly epedve szomjúhozik lelke. Mert hallgat ugyan, és nem lázad föl, sőt nem is mutatja, hogy fáj neki a lenézés, a megvetés, a méltatlanság, a bántalmazás, de azért szíve rejtekében mélyen érez minden legyintést, s alázatosan lehajtott arcza sokszor kipirul és zsebébe dugott keze gyakran ökölre szorul. Csakhogy a kik lenézik és bántják, azoktól van a nyeresége, és az a világ rendje, hogy mentől több lesz a nyeresége, annál kevesebbet fog majd szenvedni.

Ezzel a szebb jövővel biztatja magát és feleségét, mikor a csúf és nehéz napi munka után együtt ülnek a hátulsó boltban s szépen megosztoznak egy fej vöröshagymán és egy karaj kenyeren. Ezzel némítja el feleségét, mikor gyerekes nyafogással nógatja, hogy pihenjen egy kissé vacsora után s ne rontsa szemét a pislogó faggyúgyertyánál a sok írással és olvasással. Nem lehet, nem szabad pihenni sem éjjel, sem nappal. Nappal pénzt keresni, éjjel tanulni, műveltséget, tudományt szerezni — ez az ember kötelessége, a ki azt akarja, hogy ne törölhesse mindenki hozzá a csizmáját, és kalapot emeljen, a ki megszólítja. A tiszteletet nem adják ingyen, s ki az út elején pihenni ül, soha sem jut föl a hegy tetejére.

Atlasz úr már másodszor teszi meg az utat munkásai előtt. Azt hiszik, őket lesi, pihenésüket irigyli s kettőzött erővel dolgoznak, szidva a zsidót, a ki utolsó verejtékcsöppjét kifacsarja a szegény munkásnak. Pedig Atlasz úr nem is látja őket, nem is a maga földjén jár. Lelke még a mult időkben kalandozik, szeme csak a rég letűnt alakokat látja.

Abban, a melyet most hajt eléje száguldozó képzelete, alig ismer a pelyhetlen állú nyurga legénykére, ki már eltűnt szeme elől. Most ez foglalta el helyét. Ha nem tudná bizonyosan, hogy mind a kettő ugyanaz, nem merné ráfogni. De bizonyosan tudja. Sok idő, sok munka, sok szenvedés, sok nyereség, sok változás van a kettő között, azért különböznek annyira egymástól. Nagy utat tett, hosszú állomásokat tartott a legény, míg a mármarosi hegyek közül ide jutott a Tisza partjára. És a mint éjszakról délnek haladt, úgy hagyogatta el régi ruháit, régi szokásait, és úgy igyekezett a többi emberhez hasonlítni, hogy vele is úgy bánjanak, mint a többi emberrel. Olyan ruhát visel, mint a többiek; haját úgy fésüli, bajuszát úgy pödri, mint a többiek, úgy él, úgy érez, úgy gondolkozik, úgy beszél, sőt olyan czifrán káromkodik, mint a többiek. És mégis marad valami láthatatlan vonal, mely elválasztja őt a többitől s nem engedi, hogy maguk közül valónak tartsák. Az Isten megáldotta fáradságát, nagy földbirtokot tart haszonbérben, pénze szaporodik, jóléte növekszik, és az a tisztelet, melyért lelke szomjúhozik, csak nem akar megjönni. Ha be is fogadják a társaságokba, ha illedelmesen is beszélnek vele azok, a kik pénzére szorultak, ha kalapot emelnek is előtte azok, a kiket fizet: érzi, hogy hiányzik valami, a mit nem pótol a pénz, és hogy nem veszik egész emberszámba. Bizonyosan nem elég gazdag még, gondolja magában; többet kell dolgozni, többet kell szerezni, és dolgozik, szerez, messze földön híre megy gazdagságának, mindegyre többen van-

nak, a kik rászorulnak, több kéz nyúl feléje, több arcz mosolyog rá: és mégis, nem tehet róla, a kézszorításban érzi a leereszkedést, a mosolyban észreveszi a gúnyt, és tudja, hogy a mit adnak, kegyelemből adják s nincs joga hozzá.

«Majd ha még több pénzem lesz, ha millióim lesznek, ha nem bérlő, hanem földesúr leszek», biztatja feleségét, a ki már harmadik gyermekét ápolja s nagyon meg volna elégedve sorsával, ha nem búsítaná férjének elégedetlensége. De így ő is érzi a kielégítetlen becsvágy gyötrelmeit s azzal vígasztalja férjét, hogy a mit ők nem érhettek el, majd élvezni fogják gyermekeik. Bizonyára úgy lesz; ők szegényen, egészen a legelején kezdték, semmiből emelkedtek föl és a régi szegénység szennye mindig hagy rajtuk valami nyomot; de a gyermekek már jólétben születtek, urilag nevelkednek, uri modort vesznek föl, nincs köztük és szomszédjaik közt semmi különbség, az ő sorsuk egészen más lesz. Ezentúl nem magukat fogják tekinteni, hanem a gyermekek jövőjét, s a család emelkedése lesz életük törekvése. Vendégük, a szomszéd város bölcs rabbija, mosolyogva hallgatja nagyratörő álmodozásaikat s megjegyzi, hogy ebben az országban mindig szidni fogják a zsidót; ha szegény, szembe, ha gazdag, a háta mögött.

A mezőn dolgozó munkások igazat adnak a bölcs rabbinak s ugyancsak szidják a zsidó mivoltát földesuruknak, a ki még mindig itt csatangol a mezőn s megakadályozza munkásait szokott délutáni pihenőjük élvezésében.

Atlasz úr lelke előtt új emlékek, más képek vonulnak el. A haszonbérlőből földesúr lett, beköltözött a kastélyba, délczeg paripák vonják hintóját, libériás cselédsereg veszi körül. Minden úgy megy nála, mint az igazi uraknál; minden, azzal az egy kivétellel, azzal a láthatatlan vonallal, melynek másik feléről az utolsó paraszt is, saját cselédje is lenézéssel tekint át reá. Most már nem fáj úgy lelkének; hozzá törődött, bele öregedett; becsvágya helyet változtatott, gyermekeiben központosul, az ő fényes jövőjükre törekszik. Ne érezzék soha azt, a mit ő szenvedett, s érjék el mindazt, a mit ő soha sem tudott elnyerni. A család emelkedése életének czélja, s akármit mondott a bölcs rabbi — a kit már rég eltemettek — jó úton van feléje. A kastély kitünő nevelőkkel van tele, franczia és angol kisasszonyokkal, zongoramesterekkel, tánczmesterekkel, mindennel, a mit pénzen meg lehet szerezni. A gyermekek nevelése fényesen sikerül, modoruk előkelő, ízlésük finom, s úgy tudnak költeni, mint apjuk szerezni. Nincs bennük semmi, a mit megvetőleg zsidósnak szoktak nevezni s a mivel őt annyiszor letorkolták életében. Leánya és nagyobbik fia egy telet már a fővárosban töltöttek, egy előkelő nemes családnál, hol tenger pénzt fizetett érettük; részt vettek minden bálban, a szinházban páholyba jártak, korcsolyáztak, mulattak, szerepeltek, és senki sem tartotta őket zsidóknak. Kisebbik fia még itthon maradt, még tanul; de ebből úgy látszik, falusi úr lesz, afféle gentry; nagyon szereti a gazdaságot, mindig a mezőn jár, megkergeti a parasztlyányokat, pompásan tud lova-

golni, hajtani, sőt gyerek létére puskát is mer a kezébe venni s lelövi a verebeket és varjúkat, és olyan erős, hogy a legerősebb parasztfiút is földhöz vágja. Valóban nagy öröme van gyermekeiben s teljesülve látja bennük álmait.

Fia és leánya diadalkoszorúkkal és ragyogó emlékekkel terhelten tértek vissza a fővárosból. De a nyarat is vigalomban töltik, a kastély selyembútoros szobái uri vendégektől hemzsegnek, a kik leánya kedvéért még Atlasz úrral is kezet fognak s az öreg asszonyság egészsége után kérdezősködnek. Atlasz úr tudja, hogy csak leányának köszönheti e kitüntetést; de nem haragszik, ellenkezőleg, büszke rá és el van ragadtatva. Evelinere fényes jövő vár, s általa fogja a család a legnagyobb ugrást tenni a dicsőség útján. Az öreg asszonyság szigorú korholást kap, ha néha feledékenységből Évának szólítja leányát, mint a régi időkben. Atlasz úrnak nagy tervei vannak leányával. Még eddig senkinek sem szólt, de gyakran mosolyog és elégedetten dörzsöli kezeit. A szomszéd vasuti állomáshoz nemrég egy fiatal hivatalnokot neveztek ki hatszáz forint évi fizetéssel. Ez a fiatal hivatalnok gróf, még pedig szegény gróf, különben nem állt volna be vasuti tisztviselőnek. Atlasz úr mindent tud róla. Már a nagyapja tönkrejutott és kénytelen volt átengedni hitelezőinek minden birtokát; apja még a régi grófi emlékekből élt, hol a rokonok, hol a jó barátok, hol az ország költségén, itt-ott egy s más hivatalban, valami ideiglenes foglalkozásban, s végül mint kataszteri felügyelő halt meg; de a fiát már nem tudta tovább segítni grófi

neve, mint erre a kis vasuti állomásra. Atlasz úr azt is tudja, hogy az ősi birtok, oda fönn a Mátra alján, már a harmadik kézben van s most Berger Márk bankár tulajdona, ki háromszázezer forintért szívesen túladna rajta.

Atlasz úrnak nem nagy fáradságába kerül megismerkedni az ifjú Szádváry gróffal. Búzát ad föl a vasutra s beszélgetést kezd a gróf úrral, ki a szállítólevelet kiállítja számára. Igaz, hogy a gróf úr csak úgy félvállról felelget, de azért Atlasz úr mégis meghívja másnapra ebédre. A gróf úr végig méri a szürke kabátot, a föltűrt szürke nadrágot, a sáros csizmát, melyből nem néz ki valami jó ebéd; de megtudja az állomásfőnöktől, hogy e szürke ruhás zsidó a vidék leggazdagabb földesura és leereszkedő pártfogással megigéri, hogy elmegy az ebédre. Soha ilyen ebédet nem ettek még a kastélyban. Az öreg asszonyságnak szigorúan meg volt tiltva, hogy belebeszéljen a társalgásba, még kinálnia sem volt szabad, arra való a libériás inas, hogy körülhordja a tálat. Atlasz úr is föltette magában, hogy lehető keveset fog beszélni, nehogy véletlenül elárulja magát, s csak arra szorítkozott, hogy elmondta, hány hold föld a birtok, s figyelmeztette a grófot az asztal közepén álló nagy arany csemegetartóra és megmondta az árát. A fiatal gróf egészen úgy érezhette magát, mint a maga született körében. Eveline oly művelten csevegett, kaczagott és magázta őt, Manó úgy dicsekedett fővárosi összeköttetéseivel és lovagias ügyeivel, Sándor úgy beszélt paripákról és vadászatokról, hogy a fiatal gróf egészen grófi társa-

ságba képzelhette magát. Ebéd után befogattak a hintóba s körülkocsizták a birtokot, megnézték a tanyákat, a nyájakat, a szérűket s Atlasz úr pontosan megmondta értékét mindennek. Késő este maga vitte haza, állomására, a fiatal grófot, s útközben ajánlatot tett neki, hogy vegye nőül leányát s ő viszont meg fogja venni számára háromszázezer forintért ősi jószágát. A fiatal gróf először meglepetve nézett rá, azután nagyot kaczagott s végre hosszasan elgondolkozott. Atlasz úr reszketve, aggódva várta válaszát, egész addig, míg az állomásra érték. A gróf úr ekkor kiugrott a hintóból; azt mondta, hogy ez oly fontos dolog, melyről előbb ki kell kérnie rokonai és barátjai véleményét s majd azután fog felelni; barátságosan megveregette Atlasz úr vállát, aztán meggondolta magát, kezet nyújtott neki, valósággal kezet nyújtott és hangos fütyüléssel szobájába sietett.

A multból visszaszállingoló képek egyre szaporodnak, egyre fényesebbek lesznek és gazdagabb színekben játszanak. Amott jön a vasuti szolga egy kis czédulával a gróf úrtól, melyben az állomásra hívja Atlasz urat, egy héttel a nevezetes ebéd után. Ott látja Atlasz úr önmagát a fiatal gróf szobájában, kezében forgatva kalapját, lihegő mellel, örömtől kipirult orczával, mialatt a fiatal főúr leereszkedő nyájassággal tudtára adja, hogy rokonai, némi ellenvetések után, belenyugodtak a házasságba s így ő kész elfogadni ajánlatát. Szinte hallja a hangos örömrivaigást, az elragadtatás kitöréseit, melyekkel családja a nagy hírt fogadja: az öreg asszonyságon

olyan reszketés vesz erőt, hogy egész estig nem tér magához és le kell fektetni; Manó rögtön lóra ül és az állomásra vágtat a grófi sógorhoz, hogy megölelje és tegezze, és Eveline pirulva megvallja, hogy a csinos fiatal gróf kezdettől fogva megnyerte tetszését. Mindenki örül a kötendő frigynek, még a plébános úr is, a ki eddig nagyon restelte, hogy parochiájának zsidó patronusa van és még az nap látogatást tesz a kastélyban, hogy a keresztelési szertartásról értekezzék. Azt tanácsolja, hogy necsak a kisasszony, hanem az egész család keresztelkedjék ki, mert csak így lehet a grófi rokonságot későbbi megszégyenítésektől megkimélni. Atlasz úrnak nincs kifogása, hogy mind a három gyermeke keresztyén legyen, mert úgy sincs már bennük semmi zsidó vonás és csak ily módon számíthatnak az életben fényes jövőre; de ő és felesége már öregebbek és szeretnének megmaradni régi hitükben. A főtisztelendő úr előveszi minden ékesszólását; de Atlasz úr rendületlen marad; inkább megígéri, hogy a jószágot Sándor nevére iratja, úgy is neki szánta, s ő lesz ezentúl a plébánia patronusa. A plébános úr végre belenyugszik, a mit annál könnyebb lélekkel tehet, mert mindig pontosan megkapja illetékét, melyet a hajdani igazhitű földesúrtól rendesen pör útján kellett behajtania.

A mezei munkások dühösen dolgoznak és úgy káromkodnak, mint a jégeső. Alig akarnak szünetelni egy kissé, már megint fölbukkan a földesúr alakja, a mint össze-vissza csatangol a sáros dűlőutakon. Most pillantja meg a legszebb képet. Csupa

sugár, csupa mosoly, a mit lát. A hetedhét országra szóló menyegző, az aranyos süvegű prépost, a ki a főuri párt összeesketi és a kastélyba van szállva, a ragyogó vendégsereg, a hintók végtelen sora, a harsogó zene, az elmés felköszöntések, a gróf, az ő veje, a grófné, az ő leánya, a mátraalji ősi kastély, a grófi unokák, a kik őt nagyapának szólítják s minden látogatáskor pénzt kérnek tőle; Manó fényes pályája, kit a grófi sógorság a miniszteriumba juttatott s kinek levelei tele vannak sikereivel és hódításaival, mindez ragyogó, gazdag színekben emelkedik föl szeme előtt, s fényes nappá, az Atlasz-család emelkedő napjává egyesül. És most egyszerre sötét felhő emelkedik a mélységből, fekete szárnyai mindig tovább és tovább nyúlnak, elérik a napot, eltakarják, homály foglalja el a fény helyét, elenyésznek a mosolygó viziók, a kalandozó lélek visszatér a rideg jelenbe, szeme újra meglátja a sarat, melyet lába tapos. Atlasz úr úgy érzi, mintha fáznék, szorosan összegombolja kabátját, nagyot sóhajt s lassan visszaindul a kastély felé.

— Mehetsz már atta zsidaja, — dörmögnek a munkások, — mikor már úgyis végére jár a nap. Majd fölveti a pénze, s mégis ide jő a szegény ember után leskelődni, hogy lehúzhasson valamit a béréből.

Atlasz úrnak menet közben eszébe jut valami, meggyorsítja lépteit, nemsokára eléri a kastélyt, szobájába siet és iróasztalához ül. Három levelet ír, nagy gondolkozással, verejtékező fáradsággal. Nehezen megy az írás, de elkészül vele. Az egyik levél

Manó fiának szól, a másik vejének, Szádváry Arthur grófnak. Mindkettőt tudósítja a családját fenyegető veszélyről, s kéri őket, jöjjenek azonnal családi tanácskozásra. A harmadik levelet fővárosi ügyvivőjének küldi, a ki igen szemfüles ember és minden ember zsebét és lelkét ismeri. Kimerítő és részletes tudósítást kér tőle Boglár Kálmánról, multjáról, jelenéről, családi és minden egyéb viszonyairól. Lovas legénynyel rögtön a legközelebbi postára küldi a leveleket, s csak midőn kezében tartja a nyomtatott vevényeket, akkor csillapul le egy kissé izgatottsága.

III.

(Boglár Kálmán és leánya.)

Atlasz úr rövidebb úton is nyerhetett volna részletes fölvilágosítást Boglár Kálmán viszonyairól, ha a plébánoshoz fordul, a ki bizonyára jól ismeri, mert ő hozta ide, mindennap találkozik vele, sőt nem lehetetlen, hogy rokona is. Épen azért nem akart Atlasz úr hozzá fordulni, mert részrehajlástól félhetett, s neki teljesen elfogulatlan, sőt a mennyire lehetséges, kedvezőtlen felvilágosításra volt szüksége. Csak így remélhette, hogy megakadályozza ezt a házasságot, melytől érzelme, gondolkodása, becsvágya, egész lénye idegenkedve fordult el.

Minek is hozta ide a balsors ezt a Boglár Kálmánt? Útjaik különben annyira eltértek egymástól, oly különböző tájakon vonultak végig, oly ellentétes czélok felé vezettek, hogy rendes körülmények közt soha sem találkoztak volna egymással. Minden bajnak oka az egyházi patrónusság, melyre különben

olyan büszke volt. Annak köszönheti ezt a zűrzavart, hogy nagyon is összebarátkozott a papsággal, s nemcsak jótevője volt, hanem tanácsára is hallgatott. Most itt van ni, szép kátyúba vitte a papi barátság. Ha még élne a bölcs rabbi, milyen káröršmmel hajtogatná a fejét, és mondaná: úgy kell neked, vén Sámuel!

A dolog így történt: a faluban, Atlasz Samu uradalmának székhelyén és központján, a templom meglehetős rozzant állapotban volt és a plébános fölszólította Atlasz Sándort, mint a kegyuraság tulajdonosát, hogy a templomot kötelességéhez képest állíttassa helyre. Az uradalomnak az a része, melyhez a kegyuraság tartozott, mint Atlasz úr a keresztelés alkalmával megigérte, Sándor nevére volt írva, és a plébános állhatatos következetességgel figyelmen kívül hagyta, hogy az egész uradalmat még mindig az öreg Atlasz úr vezeti s tulajdonképen ő adja a pénzt neki is, templomának is. Fölterjesztését tehát Sándorhoz intézte, Sándor oda adta apjának és mivel Atlasz úr rendkívül büszke volt arra, hogy egy egész pap az ő pénzéből él és egy egész egyházat az ő pénze tart fönn: kijelenté fiának, hogy csak építtessen, javíttasson, festessen mindent, a mi szemének-szájának tetszik, hadd lássa ez a pap, hogy igazi úr az ő patrónusa. Hozzá fogtak hát a munkához s csaknem egészen újra építtették a templomot.

A plébános hajdan főuri házaknál nevelősködött, s az előkelő modort és nagyvilági szokásokat, melyeket ott eltanult, a falusi életbe is elhozta magával.

Szeretett a divat szerint öltözködni, gyakran tett nagyobb kirándulásokat a fővárosba, otthon lovakat tartott és ügyesen tudott hajtani, s részt vett a vadászatokban, melyeket a vidék urai rendeztek. De Atlasz úrral szemben szigorúan föntartotta álláspontját, s miután nem tudta megtéríteni, óvatosan került minden hivatalos érintkezést, mely kegyuri jogainak s így némileg egyházi méltóságának elismerése lett volna. Házát azonban gyakran meglátogatta, eljárt Sándorral vadászni és akárhányszor ebédelt a kastélyban, kivált mikor Atlasz úr vendégei előtt dicsekedni akart, hogy neki is van papja, a ki mintegy udvarához tartozik. A plébános ezt nem tudta s leereszkedő, pártfogó nyájassággal viselte magát Atlasz úr iránt, kitől hivatalos minőségében mereven visszahúzódott s pénzét csak úgy fogadta el, ha Sándor kezén keresztül jutott hozzá.

Ezt meg Atlasz úr nem vette észre, s mindkettő azt hitte magáról, hogy a másikat pártfogolja s leereszkedik hozzá, s e kölcsönös pártfogolás és leereszkedés mellett szépen megfértek egymással s mindenki megkapta azt, a mit akart.

A templom szépen fölépült, új tetőt kapott, tornya magasabb lett, Atlasz úr nem győzött dicsekedni ismerősei előtt s minden vendégét elvitte a faluba és megmutatta neki a hatalmas épületet, részletesen fölszámítva a költséget, melybe került. De falakkal, tetővel, toronynyal a plébános még nem volt megelégedve, s kijelenté Sándornak, hogy mielőtt a templomot fölszentelnék, szükséges lesz egy egé-

szen új képet festetni a főoltárra s a régi apróbb képek is javításra szorulnak.

— Beszéljen az öreggel, — mondá Sándor, — bizonyosan szívesen megadja erre is a költséget.

— Semmi közöm hozzá hivatalos minőségemben, — felelt a plébános. — E költségek a kegyurat illetik s ezt csak önben ismerem el.

— Jól van, majd beszélek hát én vele, — mondá Sándor, s gyorsan czélba vett és le is lőtt egy hatalmas nyulat, mely épen akkor futott át a barázdákon, mert e hivatalos értekezés egy reggeli vadászat alkalmával történt.

Atlasz úr nagyon megörült a nyúlpecsenyének, melyet nagyon szeretett, és semmi kifogása sem volt az ellen, ha a plébános annyi képet festet templomába, a mennyi csak belefér. De szeretné kikötni, hogy a festő ügyesen vinné be Sándor arczképét az angyalok vagy szentek közé. Sándor azt felelte, hogy erre a dicsőségre épen nem vágyik; Atlasz úr hát nem ragaszkodott eszméjéhez, hanem azt mégis kikötötte, hogy a fő szentet atlasz ruhában fessék a képre, a mi finom czélzás lenne arra, hogy az Atlasz-család pénzén készült. Ezt végezze el a festővel, — mondá Sándor, — ő tudja legjobban, szoktak-e a szentek atlasz ruhában járni; a főkérdés most az, megadja-e a pénzt, melybe a képek kerülnek?

— Akármennyit, — felelt Atlasz úr büszkén. — Rendeljétek meg mindjárt a festőt.

A plébánosnak már volt embere erre a czélra. Nem hivatásszerű festő, mint mondá; inkább csak dilettánsnak lehet nevezni, de már számtalan oltár-

képet festett és nagyon jól eltalálja a vallásos hangulatot, a mi a templomban többet ér minden művészetnél. Aztán abban a helyzetben van, hogy hosszabb időre ide jöhet s helyben végezheti munkáját, a mi sokkal többet ér, mintha a kész képet küldené ide, annál inkább, mert a régi képeket is ki kell javítania; egy szóval, ő legjobbnak tartja, hogy Boglár Kálmánt bízzák meg e munkával.

— Boglár Kálmán? — kérdé Atlasz úr, minden nagyobb felindulás nélkül ejtve ki először e nevet, mely később oly végzetessé vált reá nézve. — A főtisztelendő úr meg Boglár Mihály. A festő úr talán testvére főtisztelendő uraságodnak?

— Magán kiváncsiságból kérdi ezt, vagy kegyurasági szempontból? — viszonzá a plébános.

— Kiváncsiságból, vagy szempontból! — mondá Atlasz úr csodálkozva s nem értve e jogi megkülönböztetést. — Kérdezem, mert nem tudom. Nagyszerű!

— Boglár nevű ember igen sok van a világon, — mondá a plébános Sándorhoz fordulva s ily módon biztosságba helyezve álláspontját, — a nélkül, hogy rokonoknak kellene lenniök. Boglár Kálmán csak névrokonom, semmi egyéb. De régi jó ismerősöm. Mikor Dengeleghy grófnál nevelősködtem, mindennapos vendég volt a grófi kastélyban.

— Ha mindennapos vendég volt a grófi kastélyban, az még többet ér, mintha volna a főtisztelendő uraságnak rokona, — mondá Atlasz úr mély meggyőződéssel. — Elfogadjuk Boglár Kálmánt templomi festőnek.

Így került Boglár Kálmán Tisza-Végre, Atlasz úr székhelyére.

Nem jött egyedül. Magával hozta leányát is. Atlasz úr nagylelkűleg lakást ajánlott számukra a kastélyban; hadd lássák — mint a plébánosnak mondá — hogy az Atlasz kastélyban is csak úgy pártolják a művészetet, mint a Dengeleghy grófnál; csak írja meg neki a főtisztelendő uraság, hogy egyenesen szálljon a kastélyba; ne féljen, jó szobát, jó élelmet fog kapni és senki sem lesz büszke hozzá. És ha a leányát magával hozza, azt is szívesen látják és külön szobát adnak neki, az apja mellett, a kastély felső emeletén, hol a vendégszobák vannak.

Néhány nap mulva sürgöny érkezett Atlasz úrhoz Boglár Kálmán aláírással, hogy küldje ki hintóját az állomásra, a holnap déli vonathoz, melyen Boglár Kálmán meg fog jönni leányával.

— A hintómat? Hm! — dörmögött Atlasz úr fejét csóválva, mikor elolvasta a sürgönyt. — Úgy látszik, a Dengeleghy grófok nagyon elkényeztették a festő urat. Jól van! Az Atlasz Samu sem kisebb gavallér, mint a Dengeleghy gróf. Kiküldöm eléje a hintómat.

Mikor másnap délben a hintó visszaérkezett a vasuti állomástól, Atlasz úr épen az udvaron volt. A kiváncsiság tartotta itt, tudván, hogy a kocsinak nemsokára vissza kell jönnie; meg aztán mellesleg és hamarjában egy kis dolga is akadt abból a fajtából, melyet fia tudta nélkül és tilalma ellenére, titokban saját külön mulatságára és szórakozására szokott

Öreg kópé, te ugyancsak megválasztottad, minek szülessél.

gyakorolni, holmi Cserepes Andrásokkal és birkabőrökkel. Nagyon belemélyedt az alkudozásba, úgy hogy észre sem vette, mikor a hintó behajtatott az udvarba; de Cserepes András figyelmesebb volt, oldalba lökte földesurát és félbe szakította az alkudozásokat.

— Menjen no, látja, hogy vendégei gyüttek a hintón. A bőröket megkaphatja, darabját huszonöt garasával.

— Nem adok többet húsz garasnál, — kiáltott vissza Atlasz úr, a hintóhoz szaladva, melyből épen akkor lépett ki egy előkelő öreges úr, kezét nyújtva egy fiatal leánynak, hogy kisegítse maga után a hintóból.

Atlasz úr rendes szürke ruhájába volt öltözve s föllépése nem tett szemkápráztató vagy megdöbbentő benyomást. Sőt vendégei eleinte észre sem vették. Az előkelő öreges úr előbb a kocsisra nézett, a ki lovait kezdte kifogni; aztán az inast látszott a bakon vagy az udvaron keresni, s miután sehol sem látott ilyenféle alakot, végre a szürke ruhás öreg emberre esett tekintete, ki a hintó közelében állt s épen akkor ugrott félre, hogy a kifogott lovak neki ne menjenek.

— Ugyan, édes barátom, — mondá az előkelő, öreges úr, a szürke ruhás ember vállára ütve, — nem vinné fel szobánkba málháinkat?

Atlasz urat eleinte zavarba hozta e fölhívás; de azután meggondolta magát s összeszedve minden méltóságát, oda kiáltott a nem messze álló Cserepes Andrásnak?

— Mit tátja itt kend a száját? Nem látja, hogy a vendég uraságoknak inasra van szükségük? Miért nem hívja már azt a Jánost, az inasomat? Szaladjon fel a kastélyomba és kiáltson a Jánosra, hogy a nagyságos úr hivatja. Hallja!

— Hallom, hallom, ha nem is kiabál úgy, — felelt vissza félvállról Cserepes András. — Ott jön már a János, la!

Az előkelő öreges úr egy kissé meglepettnek látszott, mikor a szürke ruhás ember, kivel málháját föl akarta vitetni, inasáról és kastélyáról beszélt; csodálkozva nézett leányára s a leány hangosan elnevette magát.

— Valóban nem tudom, hogyan kérjek bocsánatot szerencsétlen tévedésemért, — kiáltott a vendég, Atlasz úrhoz fordulva.

— Nem tesz semmit, — felelt Atlasz úr. — Azért én mégis Atlasz Samu vagyok és ez a kastély az enyém és a zsebem pénzzel van tele, ha inasnak néznek is, — tevé hozzá zsebére ütve.

— A mi sokkal többet ér, mintha az embert úrnak nézik és a zsebe üres, — mondá az előkelő öreges úr, a maga zsebére ütve. — Különben van szerencsém magamat bemutatni, én Boglár Kálmán vagyok, s ez itt a leányom, ki szíves engedelmével szintén a kastély vendége lesz.

— Szívesen megengedem, — felelt Atlasz úr, pártfogó hangon. Egészen visszanyerte méltóságát és önérzetét, mióta vendége czélzást tett a saját üres zsebére s ezzel elismerte felsőségét. Még csak azon törte a fejét, kezet nyújtson-e a festőnek s nem lesz

ez részéről túlságos leereszkedés, midőn Boglár úr megragadta mindkét kezét, erősen megrázta, s azután átölelve vállát és barátságosan rá támaszkodva, megindult vele a kastély felé, hová János már felvitte a málhákat. A leány hallgatva ment atyja mellett.

— Tudod-e, öregem, — mondá Boglár úr bizalmasan, a mint beléptek a kastély ajtaján s fölfelé haladtak a széles lépcsőn, — tudod-e, hogy ez a kastély valóban jól mutat? Sok főuri residentiában megfordultam már, de mondhatom, első látásra egy sem tett reám ily fejedelmi benyomást.

Atlasz urat rendkívül föllelkesíté e hizelgő elismerés, de rögtön ismét lehűté a folytatás:

— Ugyan nem mondanád meg, hogyan tudtad ezt így összezsugorgatni? Nagyon megköszönném, ha engem is megtanítanál erre a mesterségre. Vagy igaz, születni kell rá, úgy-e? Épen úgy, mint költőnek, vagy festőnek, vagy zenésznek születik az ember. Öreg kópé, te ugyancsak megválasztottad, minek szülessél.

És nevetve megveregette Atlasz úr vállát, kinek vére csaknem megfagyott a megbotránkozástól, de annyira imponált neki vendégének előkelő, fesztelen modora, oly bizalmasan hajolt ez vállára, oly barátságosan, régi ismerős módjára viselte magát, hogy Atlasz úr gyöngének érezte magát minden erélyesebb tiltakozásra s csak annyit tudott zavartan hebegni:

— Azt tetszik gondolni, hogy uzsorával szereztem a vagyonomat?

— Micsoda «tetszik gondolni?» — kiáltott Bog-

lár úr leereszkedőleg. — Mire való ez a feszes hang köztünk? Ha én tegezlek téged, magától értetődik, hogy neked is megengedem a tegezést. Már ez így szokás a társaságban, s most már te is oda tartozol, én viszlek be, s ne félj, ha az én karomon lépsz be, senki sem fog kiutasítni.

Atlasz úr tökéletesen le volt fegyverezve s minden további ellenállás nélkül át kellett adnia magát Boglár Kálmán pártfogó barátságának. Megint úgy érezte magát mellette, a mint a kastély szőnyeges folyosóján tovább haladtak, mint hajdan, szegény árendás korában, midőn egyik-másik nagy úr kastélyába beosont, hogy megvegye búzáját vagy gyapját. Akkor is érezte, hogy egy zsebéből ki tudná fizetni az egész nagy urat kastélyostúl, és mégis alázatos meghunyászkodással fogadta leereszkedő vállveregetését és szinte kegyelemnek tartotta, ha nem dobta ki és nem uszította rá a kutyákat. Vendégének viselete annyira visszavitte lelkét a régi időkbe, hogy egy pillanatra elfeledkezett mindenről; elfeledte, hogy ez a kastély az övé, hogy ez ember az ő megfogadott festője, a kit pénzével fog fizetni, a kinek munkájával joga van rendelkezni, elfeledte, hogy most ő az úr, kinek joga van pártfogást gyakorolni. Csaknem alázatosan nyitotta ki vendégei előtt szobájuk ajtaját és kicsibe mult, hogy meg nem köszönte a megtiszteltetést, mikor Boglár Kálmán megkérdezte, hány órakor van az ebéd és remélte, hogy viszontlátják egymást az asztalnál.

Csak akkor tért magához, csak akkor jutott újra lélekzethez, midőn visszatért szobájába és az öreg

Rozália asszonyság, ki ablakából látta a vendégek megérkezését, nagy kiváncsisággal kérdezősködni kezdett a festőről és különösen leányáról. Atlasz úr először összeszidta feleségét, mint mindig, mikor valahol kellemetlenség érte s ki kellett valakin töltenie rossz kedvét; azután, mikor az öreg asszonyság sírva fakadt, elrestelte magát, bocsánatot kért tőle, megveregette vállát és megvallotta, hogy ez a festő tette ilyen haragossá.

— Talán nem tud elég jól festeni? — kérdé az öreg asszonyság.

— Hát te azt gondolod, hogy mindjárt neki állt a templom falának és kezdett festeni? — felelt Atlasz úr, ismét fellobbanva. — Azért lettem haragos, mert ez nem is igazi festő, hanem egy vén barázdabillegető. Az igazi festő hosszú hajat hord, alázatosan viseli magát és meghunyászkodik az uraság előtt, a ki fizeti; ez pedig nekem a hasamra veregetett, öregnek hívott, lett velem per tu és úgy viselte magát, mintha ő volna egy gróf és én egy szenzál.

— De hát a lyánya, a lyánya? — sürgeté az öreg asszonyság kiváncsian.

— Mi közöm nekem a lyányához? Arról csak annyit tudok, hogy kinevetett, mikor az apja inasnak nézett és föl akarta velem vitetni a málhát.

— Inasnak nézett! — kiáltott elszörnyedve az öreg asszonyság.

— Hát nem hallottad, hogy inasnak nézett? De meg is mondtam neki a magamét.

— Jól tetted. Mit mondtál neki?

— Csak azt! — felelt Atlasz úr, hősies kifejezéssel. — Itt ugyan nem fog grófot játszani, festő uram, és a kit én fizetek, attól megkivánom, hogy meghunyászkodjék előttem, mint a kutya.

— Ezt mondtad neki? — kiáltott az öreg asszonyság ijedten, de némi büszkeséggel.

— Ezt akartam mondani, — felelt Atlasz úr, jelentékenyen leeresztve hangját, — de nem jutottam szóhoz. Hanem majd meg fogom még neki mondani!

Úgy látszék azonban, hogy Atlasz úr később sem jutott szóhoz, mert azt, a mit akart, soha sem tudta megmondani festőjének. Akárhogy küzködött, akárhogy igyekezett összeszedni méltóságát, akárhogy hetvenkedett négyszem közt az öreg asszonyság előtt: abból az álláspontból, melyet Boglár Kálmán első föllépése kijelölt számára, nem tudott többé kiemelkedni.

Tapasztalta ezt mindjárt az első ebéden, melyet együtt ettek meg a kastély kisebbik ebédlőjében. A plébános meghallva Boglárék megérkezését, átjött hozzájuk s Boglár Kálmán rögtön ott tartóztatta ebédre, Atlasz úr füle hallatára, a ki természetesen nem szólhatott ellene, mert a plébános különben is gyakori vendége volt s akárhányszor ebédelt meghívás nélkül a kastélyban. De most mégis úgy ült az asztalhoz, mint Boglár Kálmán meghívott vendége. Sőt maga Atlasz úr is úgy érezte magát, mintha csak vendég volna saját asztalánál, még pedig hivatlan vendég, a kinek adnak ugyan enni, de különben nem sokat törődnek vele.

A hangot Boglár Kálmán vitte az asztalnál s ha valami idegen véletlenül belép a terembe, bizonyára őt nézi a házi úrnak. Boglár úr és a plébános beszélgettek régi emlékeikről, hajdani mulatságaikról, ismerőseikről, a Dengeleghyek kastélyáról, vadászataikról, s Atlasz úr és neje, kik rendes szokásuk szerint egymás mellett ültek az asztal egyik végén, még egymással is alig válthattak egy pár halk megjegyzést, s nem tehettek mást, mint hallgattak és ettek.

És a mi legjobban elkeserítette s egyszersmind megfélemlítette Atlasz urat, az volt, hogy mindenki rendesnek, természetesnek, helyén valónak találta ezt a dolgot, nemcsak az inasok, kik azelőtt is félvállról szoktak vele bánni, nemcsak a plébános, a kinek hivatalához tartozott, hogy ne valami nagyra becsülje őt, hanem még Sándor is, a fia, a ki egy csöppet sem látszott megbotránkozni azon, hogy egy semmi ember, egy festő, egy koldus, így játszsza az urat apja kastélyában. Legalább viseletéből ezt kell következtetnie. Az első bemutatásra rögtön megbarátkozott Boglár Kálmánnal, úgy fogott vele kezet, mint egészen hozzá hasonló úrral, s az asztalnál némán hallgatta nagyhangú elbeszéléseit a fényes főuri vadászatokról, csak néha-néha szólva közbe, akkor is csak úgy, mint az iskolás fiú mestere előtt, és semmi sem volt benne abból a hetyke, betyáros modorból, melyre Atlasz úr különben oly büszke volt, mint fia valódi földesuri hivatásának legnyilvánvalóbb bizonyságára.

Még a leány iránt is mennyire másképp viselte magát! Atlasz úr gyakran látta fiát a bérlők, gazda-

tisztek, jegyzők s más efféle falusi ismerősök feleségei és leányai közt és mindig nagy megelégedésére szolgált az a kurta gavalléros mód, melylyel velük bánt. De most mintha kicserélték volna! Szólni is alig mert e leányhoz, csak úgy lopva nézett rá féloldalt, a mint mellette ült az asztalnál: szögletesnek és ügyetlennek látszott. A leánynak kellett őt megszólítani, máskép talán beszélni sem mert volna.

Annál inkább mert beszélni a leány. Nem pirult el, nem sütötte le szemét, nem babrált a kötênye csücskén, mint a falusi kisasszonyok, mikor a földes úrfi megpödörte a bajuszát s valami vastag tréfát mondott nekik vagy épen megcsípte az orczájukat. Az igaz, hogy most semmi ilyesmit nem művelt. Pedig nem lehet mondani, hogy a leány büszke lett volna iránta vagy tartózkodó, vagy hideg. Ellenkezőleg, minduntalan megszólította, kisegítette, ha zavarba jött s elállt a lélekzete, beszélt vele lovaglásról és vadászatról, nevetgélt, ingerkedett vele, de mindebben volt valami leereszkedés, valami engedményféle, mintha nem is illetné meg Sándort s csak úgy kegyelemből juttatná neki, és Atlasz úr észrevette ezt és mérgelődött magában, és legjobban azon mérgelődött, hogy Sándor nem veszi észre és egészen rendjén valónak találja.

Hiszen tapasztalt ő máskor is ilyesmit, vejétől is, a nemes Szádváry gróftól, meg másoktól is, de akkor nem érezte; hanem hogy efféle közönséges festőnépség, a kik nem is grófok, nem is gazdagok, s a kiknek ő ad munkát és kenyeret, ilyen nagyuri modort éreztessenek vele és családjával, ezt nem

tudta megérteni, ez elkeserítette, s annál jobban elkeserítette, mert se szólni, se tenni nem tudott ellene. Csak magában gondolta, s ebben keresett némi elégtételt, hogy mihelyt elkészülnek a templomi képek, rögtön kifizeti a festőt, — alku nélkül, hadd lássa, hogy igazi úrral van dolga, — s aztán megszabadul tőle örökre.

IV.

(Boglár Klára.)

Egyelőre azonban nem igen volt kilátása Atlasz úrnak, hogy büszke elhatározását teljesítse és alku nélkül kifizesse a festőt. Boglár Kálmánnak eszébe sem jutott a képről beszélni; még azt sem kérdezte, merre van a templom; úgy ült az asztalnál, mintha egyesegyedül azért jött volna, hogy az Atlasz-kastélyban ebédeljen és szakértő véleményt mondjon borairól. A fehér érmellékivel és magyarádival meg volt elégedve, de a vörös bort kissé érdesnek találta s megkérdezte, nincs-e a pinczében médoc, mely kedvencz itala?

— Van pezsgő, franczia, — morgott Atlasz úr, kiben ezúttal győzött a büszkeség abbeli elhatározása fölött, hogy nem fogja figyelembe venni a festőt.

— Hozasson föl egy pár palaczkkal, — mondá a plébános, egyenesen Sándorhoz fordulva, mintha ez is a patrónusi jogok közé tartoznék.

Az inas alig várta meg Sándor intését, már futott a pinczébe s nemsokára visszajött a kivánt palaczkokkal. Atlasz úrnak végig kellett néznie, hogy az ő kikerülésével mint bontják föl pezsgős palaczkjait, mint iszszák drága pezsgőjét. És nem szólhatott ellene, hiszen Sándor rendelte így és egészen rendjén valónak találta. A palaczkokat Boglár Kálmán kerítette kezére s oly ügyesen ugratta ki a dugókat, hogy nem is pukkantak, a mi új boszúság volt Atlasz úrra nézve, mert a pezsgődugók durrogását mindig nagy büszkeséggel szokta hallgatni s még az öreg asszonyság is gyermekesen örült neki és előre befogta fülét a kezével. De most hiába fogta be. S nemcsak ez az örömük veszett kárba, hanem még a pezsgő habzásában sem gyönyörködhettek, a vendég úgy töltötte a poharakba, mint a közönséges bort. Atlasz úrnak mindezt néznie kellett s még az az elégtétele sem volt, hogy dicsérjék a pezsgőjét. Megitták, mint akár a vizet, s beszéltek más tárgyakról, mintha a franczia pezsgő mindennapi italuk volna. A méltatlankodó háziúr legalább azzal akart könnyítni lelkén, hogy egymásután több pohár pezsgőt hajtott föl, s feleségéhez fordulva, megmondta a firmát, honnan a pezsgőt szerezte, és az árat, melyet érte fizetett; de senki sem hallgatott rá.

Sándor azonban a harmadik palaczknál bátrabb és beszédesebb lett s megkérdezte Klárát, nem volna-e kedve ebéd után kirándulást tenni a pusz-

tára? Az indítványt mindnyájan örömmel fogadták, s a plébános rögtön haza izent, hogy fogjanak be könnyű házi kocsijába és állítsanak be vele a kastély udvarára, mert ő is a kirándulókkal fog tartani, sőt egy helyet föl is ajánl kocsijában.

— Nekem ugyan nem, — mondá Klára jókedvűen, — mert én lovagolni akarok. Ha ugyan, — folytatá Sándorhoz fordúlva, — van nekem való paripája.

— Van egy jámbor öreg lovam, — felelt Sándor, — de biztosan jár és nem ijedős.

— Én sem vagyok ijedős, — kiáltott Klára nevetve, — s a nekem való paripa alatt nem jámbor öreget értek. Ellenkezőleg! Nekem vágtató, táncoló, ágaskodó paripa kell, melyet dicsőség megfékezni és ránczba szedni. Csak ilyen hátán élvezet a lovaglás.

— De a lefordulás nem élvezet, — mondá Sándor nevetve, mert újra egy pohár pezsgőt ivott és mindinkább megjött a bátorsága.

— Ne féltsd te a leányomat, — szólt közbe Boglár Kálmán. — Olyan lovas ez, hogy a circusban is bátran fölléphetne.

Atlasz úr és az öreg asszonyság titkos borzalommal néztek a fiatal leányra, ki a circusban is képes volna lovagolni; Atlasz úr intett is szemével fiának, hogy hagyja el ezt a lovaglást; de Sándor nem is nézett apjára, fölugrott az asztaltól s kijelenté, hogy szaván fogja a kisasszonyt, Villámot nyergelteti meg számára s majd meglátja, tud-e versenyt vágtatni vele. Ezzel kisietett a szobából.

— Én pedig szaladok, fölveszem lovagló ruhámat, — mondá Klára, szintén fölemelkedve. — Ne féljenek, nálam nem tart oly soká a toilette, mint más asszonyoknál.

Kifutott az ebédlőből. A plébánosnak is eszébe jutott, hogy jobb lesz személyesen néznie kocsija után. Boglár Kálmán egyedül maradt az asztalnál az öreg házaspárral.

Fölkelt helyéről, az asztal végére ment és Atlasz úr mellé ült.

— No öreg, — mondá barátságosan megkopogtatva Atlasz úr hátát, — magunkra maradtunk. Koczintsunk egyet, ha a nagyságos asszony megengedi.

Udvariasan meghajolt az öreg asszonyság előtt, kit e figyelem annyira kiengesztelt, hogy maga is koczintott nyájas vendégökkel s föl is akarta hajtani a pohár tartalmát; de szeme találkozott férje szigorú szemével s a pezsgő a czigányútra szaladt.

Atlasz urat nem engesztelte ki a «nagyságos asszony» czím, melylyel Boglár Kálmán megtisztelte az öreg asszonyságot, mert azt sokkal alázatosabban és a bizalmasság minden jele nélkül kellett volna mondani, a mint egy ilyen szegény emberhez illenék. De ez az ember ugyanakkor megkopogtatta az ő hátát és öregnek szólította.

Idején valónak tartá végre valódi helyzetére figyelmeztetni az elbizakodott embert.

— Míg a kisasszonyt lovagolni viszi a Sándor fiam, mi az alatt elmehetünk a templomba és én megmutatom ott a reparálni való képeket.

De Boglár Kálmánt épen nem sújtotta le e figyelmeztetés.

— Ki gondolna ma a képekkel! — kiáltott nevetve. — Ma mulatni akarok, a pap kocsiján én is kihajtok a pusztára. Hanem jó, hogy eszembe juttattad a képeket öregem; egy kérésem van hozzád, adj ötszáz forint előleget.

— Előleget! — mondá elszörnyedve Atlasz úr. — Előleget, ötszáz forintban! Hát mennyibe fog kerülni az egész munka?

— Azt csak a munka végén mondhatom meg, de az ötszáz forintra azonnal szükségem van. Egy pár kiabáló adósságom van, azoknak a száját akarnám betömni.

— Adósság? Mi az az adósság? Én soha sem tudtam, mi az az adósság, — kiáltott Atlasz úr büszkén, azt remélve, hogy most végre valódi helyére utasítja vissza ez embert.

— Azt elhiszem, öregem, — felelt Boglár Kálmán, cseppet sem pironkodva. — Az emberiség két táborból áll, a nagyobbikban vannak az adósságcsinálók, a kisebbikben a pénzkölcsönzők. Én annak a nagy tábornak a katonája vagyok; mióta eszemet tudom, mindig adósságból éltem, új adóssággal fizettem ki a régit és menekültem a hitelezők elől. Te sokkal okosabb pályát választottál és ahhoz a kisebbik táborhoz csatlakoztál. Kövesse mindenik a maga végzetét: én csinálok adósságot, te csinálj adósokat.

— Azt akarod mondani, hogy uzsorával szereztem a pénzemet?

— Ha uzsorásnak tartanálak, — felelt megnyug-

tatólag Boglár Kálmán, — akkor nem barátkoznám veled és nem nyújtanék neked kezet.

Atlasz úr megint le volt fegyverezve; most már úgy állt a dolog, hogy szinte örülnie kellett Boglár Kálmán barátságának, és csaknem megtiszteltetésnek vehette, hogy elfogadja tőle az előleget. Menynyit is mondott? Ötszáz forintot? Meg fogja kapni az ötszáz forintot, csak írja meg róla az elismervényt. Mi az egy Atlasz Samunak, a zsebébe nyúlni és kifizetni ötszáz forintot? Akár föl se keljen az asztaltól.

— Nem olyan sürgős, öregem, — mondá Boglár Kálmán csillapítólag. — Holnap is elvégezhetjük. Most sokkal kellemesebb dolgunk van. Nézd, itt jönnek a fiatalok; a fiad szeméből látom, hogy a lovak már nyergelten állnak az ajtó előtt. Az igazi sportsman szeme mindig keresztben áll, ha a lovak közül jő. Ime a leányom! Valódi amazon, mi? Hjah! a vér, a race! Rajta gyerekek, rajta!

— A lovak föl vannak nyergelve, — kiáltott Sándor, kipirult arczczal, s egészen elveszítve előbbi szögletességét, mihelyt lóról volt szó. — Villám nagyon türelmetlen és a földet kaparja lábával. Nem fél a kisasszony?

— Nyújtsa kezét és vezessen, — felelt Klára, vidáman suhintva lovagló ostorával.

— A pap is most hajt be az udvarra, — kiáltott Boglár Kálmán, kihajolva az ablakon. Én már csak vele tartok. Előre, gyerekek!

Mind a hárman kisiettek a szobából. Atlasz úr egyedül maradt a feleségével.

— Hát te nem mégysz velök? — kérdé az öreg asszonyság félénken.

— Menjek velök, mikor nem hívtak? — felelt Atlasz úr keserűen. — Vagy talán üljek én is egy tüzes paripára és törjem ki a nyakamat?

— Befogathatsz a mi hintónkba, — sürgeté az öreg asszonyság.

— Talán sántuljanak meg a lovaim és törjék el a hintóm kereke a rossz mezei útakon? — felelt boszszúsan Atlasz úr. — Ha akarták volna, hogy velök menjek, a pap ültethetett volna az ő kocsijába, úgyis ő hajtja a lovakat. De nem mert hívni, — tevé hozzá önmagát vígasztalva, — akárhogy barátkozik evvel a festővel, mégis érezte, hogy méltóságomon alúl volna egy kocsiban ülni az én fizetett festőmmel, a ki előleget kért tőlem. Okos ember a mi papunk; nem mutatja ugyan, de egész ügyesen és símán igyekszik megóvni földesurának méltóságát.

Ezzel a fordulattal Atlasz úr egészen megvigasztalja az öreg asszonyságot, s még önmagát is lecsillapítja egy kissé. Félszemmel kipillant az ablakon és látja, hogyan segíti Sándor lovára az amazont, mint vágtatnak ki a kapun a tüzes paripák s mint hagyja el mindjárt az első indulásnál Sándort, a páratlan lovast, a festő leánya. Ez is jobban tenné, ha főzni tanúlna, dörmög Atlasz úr, elfordúlva az ablaktól. Az öreg asszonyság fejcsóválva ad igazat férjének s hozzá teszi, hogy ha e leány megtanúlna számolni, állást is kaphatna valami comptoirban s később nagy segítségére lehetne férjének. Atlasz úr gúnyosan kaczag e szóra. Férjének! Ugyan

ki venné el ezt a leányt? No, annak a sorsát nem irigyli. Szegény leány, nagyúri passiókkal, hogy fér ez össze? Ha az ő leánya, az Eveline, a grófné, lovagol és fátyolos cylindert tesz a fejére és hetvenkedik, annak az jól áll, mert joga van hozzá, mert grófné és sok pénze van az apjának; de egy ilyen semmi leány, a kinek az apja koldus és templomi képek festésével keresi a kenyerét, és még ez mer hetvenkedni. Bah!

Az öreg asszonyság mindenben igazat ád férjének, csodálja bölcseségét és éles itéletét, s nagyokat nevet gúnyos megjegyzésein. Ez az elégtétel egészen megkönnyíti Atlasz úr lelkét és diadalmas büszkeséggel tölti el. Jó kedvvel megy a gazdasági udvarba és új alkudozásba bocsátkozik Cserepes Andrással, a kit tökéletesen lever a lábáról. Neki is megvan a maga mulatsága és jobban érzi magát mellette, mint azok, a kik üres zsebbel henczegnek más lován, más kocsiján. Vajon merre járnak most? Az az ördöngős Sándor bizonyosan meghurczolja őket árkon-bokron. Jól teszi. Hadd lássák, milyen az igazi lovas, a ki a saját paripáján, saját földjén lovagol. Milyen jót nevetne, ha estére azt hallaná, hogy ez a hetvenkedő kisasszony lefordúlt a lóról.

De ezen nem volt alkalma nevetni. A kirándulók késő este széles jó kedvvel érkeztek haza s a vacsoránál nem győzték eléggé dícsérni a mai élvezetes napot. Atlasz úr, ki egyedül ült az asztal végén, mert az öreg asszonyság már lefeküdt, hiába leste, hogy a kisasszony lefordulására kerüljön a szó. Ellenkezőleg, Sándor nagy elismeréssel beszélt ügyes

lovaglásáról és már sokkal bátrabban és bizalmasabban szólt hozzá, mint délben. A leány meg olyan fesztelenül viselte magát irányában, mintha régi ismerősök volnának. Milyen rossz nevelése van, gondolá magában Atlasz úr. Megint nagyon rossz kedvű volt, s még azt sem mondta meg vendégeinek, hány holdból áll a puszta, melyet ma belovagoltak, és mennyibe kerültek a paripák, melyeken nyargaltak. Érdemes is ily emberekkel komolyan beszélni!

Másnap vadászni mentek, még a festő és leánya is. Sőt a leány, Atlasz úr nagy megbotránkozására, olyan könnyedén bánt a puskával, mintha ő is kiszolgálta volna az egyévi önkénytességet, mint Sándor, kinek egyévi önkénytessége Debreczenben épen négyezer forintjába került az apjának. Boglár Kálmánnak eszébe sem jutott a templom után kérdezősködni. Az előleget fölvette ugyan, de azt nem mondta, mikor akar a munkához fogni. Atlasz úr figyelmezteté e hanyagságra a plébánost, megjegyezvén, hogy így majd el sem készül a kép a fölszentelés idejére. A plébános azt felelte, hogy ez patronátusi kérdés, mely egyedűl Sándorhoz tartozik; különben ő is nyugodt lehet, mert jót áll róla, hogy a kép készen lesz a maga idején. Rég ismeri Boglár Kálmánt és tudja, hogy a mit elvállalt, azt el is végzi. Addig pedig ne irigyelje a szegény emberek mulatságát; látja, hogy a fia milyen jól érzi magát közöttük.

Hiszen épen ez volt a baj! Ez volt, a mi elbénította Atlasz úr haragját és megkötötte nyelvét. A fia

jól érezte magát közöttük! A fiának tetszettek ez emberek, mulatságát találta velök. Ha ez nem lett volna . . .! De a mi a fiának tetszett, az ellen neki sem lehetett kifogása s csak zsebében szoríthatta össze az öklét és legfölebb csak négyszem közt, feleségének mondhatta el nagy merészen, hogy hiába tetszenek fiának ezek az emberek: neki nem tetszenek és soha sem fognak tetszeni, mert könnyelműek, adósságcsinálók, henczegők és koldusok, és alig várja, hogy elkészüljön valahára az a templom és örökre megszabaduljon tőlök.

Hát még ha azt tudta volna, a mi háta mögött történt!

Ha tudta volna, hogy Sándor fülig szerelmes ebbe a hetvenkedő koldus leányba!

De honnan tudhatta volna, mikor Sándor maga sem tudta? Legalább ha hirtelen a vallató biró elé állítják, hogy adjon számot érzelméről, melylyel Boglár Klára iránt viseltetik, nem tudott volna megfelelő nevet találni számára a szótárban.

Eleinte feszesen érezte magát mellette, csaknem félt tőle s meg sem merte szólítni. A leány könnyed modora, fesztelen bizalmassága, melyet, mintha régi ismerősök volnának, kezdettől fogva tanúsított iránta, lassanként megszüntette e kényelmetlen érzését, bátrabbá tette és önbizalmat öntött lelkébe. Eddig nem igen fordúlt meg női társaságban; többre becsülte lovait, kopóit, puskáját és jó pajtásait, kikkel reggelig is elmulatott, eltivornyázott. Igazi ripők falusi gavallér volt, mint szomszédjai, kikkel gyermekkorától együtt nevelkedett, együtt önkényteskedett,

együtt mulatott, együtt érzett és gondolkozott. Nem volt köztük semmi különbség, s legalább az ő példája azt bizonyította, hogy az ember fejlődése nem fajától, nem veleszületett faji tulajdonságaitól, hanem környezetétől függ.

A nőket is úgy vette, mint pajtásai. Vakmerő volt, a hol bátorítást nyert; esetlen és ügyetlen, a hol nem lehetett vakmerő. A nő csak szeretni való, mondták a pajtások poharazás közben, és a hol nem lehet szeretkezni, ott fölösleges a nővel foglalkozni, több élvezetet ád a kártya vagy a puska. A mit a nőből eddig megismert, az nem igen változtatott nézetén. Vagy fülig pirulnak és mindjárt oda vannak, ha a gazdag földes úrfi egy szót szól hozzájok; vagy kiabálva beszélnek, kaczagnak, bizalmaskodnak vele, csaknem provokálják a vakmerőségre és szinte a nyakába dobják magokat; vagy begyesek, finnyásak, kimértek, a kiknek olyan jól esik hátat fordítni, és mindnyájan ízléstelenek, czifrálkodók, követelők, s mindjárt a házasságra gondolnak, ha leányok, az udvarlásra, ha asszonyok.

Boglár Klára egyikhez sem hasonlított ezek közül. Szemérmes volt, de nem pironkodott, fesztelen volt, de nem bizalmaskodott, önérzetes volt, de nem finnyáskodott. Sándor csodálkozott magán, hogy jól érzi magát mellette, ámbár nem mondanak kétértelmű szavakat a szerelemről, sőt nem is beszélnek róla, s még jobban csodálkozott, hogy minden másról tud vele beszélni, a nélkül, hogy nagyon megerőltetné magát. Hogy a leány lovagolt, vadászott vele, hogy órákig egyedül maradt társaságában,

mindez oly természetesnek látszott, hogy nem is gondolkozott róla. Úgy érezte, mintha mindig így lett volna, mintha gyermek koruktól fogva együtt nevelkedtek volna, és üresnek, léhának, hiábavalónak tűnt föl előtte minden, a miben eddig élvezetét találta, s még a lovaglás és vadászat is csak azért nyert kegyelmet szemében, mert megoszthatta e leánynyal.

Boglár Kálmán, Atlasz úr megnyugvására, végre belefogott a munkába. Eleinte kevesebbet, azután többet dolgozott, de mindig talált időt arra is, hogy mulasson, kikocsizzék a pappal, vadászni menjen a fiatalokkal, hosszan elüldögéljen ebéd és vacsora után az asztalnál, egy szóval, Atlasz úr kifejezése szerint, játsza az urat az ő költségén és felforgassa a házat. Hanem azt nem tagadhatta, hogy dolgozik és halad a munkában. Atlasz úr mindennap elment megnézni a nagy oltárképet és bámulta a sok szentet és az apró szárnyas angyalokat, melyek egymás-után támadtak rajta. A plébános is többnyire ott volt és megmagyarázta Atlasz úrnak a kép jelentését és a hangulatot, melyet a nézőben támasztania kell. Atlasz úr semmi kifogást sem tehetett a kép ellen, az ő műigényeit teljesen kielégítette s a rikító vörös és sárga szövetek, melyekbe a szentek öltöztetve voltak, egészen megfeleltek ízlésének; de a hangulat, melyet lelkében támasztott, inkább gyakorlati természetű volt, mint vallásos, s abban a meggyőződésben nyert kifejezést, hogy Boglár Kálmán azért fest oly nagy tömeg szentet, mert minél tovább akar a kastélyban élősködni, mely meggyő-

ződésében megerősítheté az a körülmény, hogy Boglár úr már több rendbeli előleget vett fel tőle és munkája mellett olyan vígan élt, olyan otthonossá tette magát a kastélyban, mintha soha sem volna szándéka innen tovább állni.

De a nagy kép végre mégis elkészült, s most már csak az apróbb falfestmények s a mellékoltárok régi képeinek kijavítása volt hátra. Boglár Kálmán ezeken a templomban dolgozott, mikor kedve volt dolgozni, s Atlasz úr ide is mindennap eljárt, ellenőrizni a munka haladását. Néha Klára is segített atyjának, s ilyenkor Sándor is nagy érdeklődést mutatott a templom dísze iránt, mely az ő patrónusi nevét fogja megörökíteni. Mikor aztán Klára megunta a munkát s eldobta az ecsetet, lóra ültek és kinyargaltak a pusztára.

— Nem veszed észre, — mondá a plébános, midőn egy izben csak ketten voltak a templomban és Boglár Kálmán épen vörösre festette a pokol elkopott lángjait, — nem veszed észre, hogy Klára olyan hódítást tett, melyért megirigyelheti húsz mérföldnyi kerületben minden eladó leány?

— Micsoda hódítást? — kérdé Boglár Kálmán, kiegészítve egy fiatal ördög letört szarvát.

— Nagyon el lehetsz merűlve a pokol reparátiójába, — mondá nevetve a plébános, — különben magyarázat nélkül is megértetted volna czélzásomat.

— Vagy úgy? Értelek, — felelt Boglár könnyedén. — Ez a hódítás nem veszedelmes.

— Kire nem veszedelmes?

— Ki másra, mint leányomra? Az ő szíve nem

egykönnyen fog tüzet, sőt azt hiszem, örökre meghalt a szerelemre nézve.

— Hogyan? Még most sem feledte el azt a haszontalan embert?

— Lehet az ilyent feledni?

— De hiszen őrültség volna, ha még mindig szeretné.

— Ki mondja, hogy szereti?

— Nem te mondtad, hogy nem tudja elfeledni?

— Nemcsak a szerelemnek van jó emlékező tehetsége, hanem a gyűlöletnek is.

— De hát érdemes ez az ember gyűlöletre? Érdemes-e másra, mint megvetésre?

— A leányok nem itélnek mindig a mi szemünkkel. Különben meglehet, hogy Klára is így érez már iránta. Nem tudom, soha sem beszélek vele e kérdésről.

— Pedig jó volna, ha a gyűlölet a megvetésnek adna helyet. Ha a gyűlölet jó emlékező tehetséggel bír, a megvetés könnyen feled. S én most azt szeretném, ha Klára szívéből minden régi emléket ki lehetne törülni.

— Miért? — kérdé Boglár Kálmán, ismét a pokol lángjai közé merülve.

— Hogy hely legyen benne új érzelmek számára.

— Csak nem gondolod, hogy bele szerethetne ebbe az Atlasz-gyerekbe? — kérdé Boglár, letéve ecsetjét s igazi bámulattal fordúlva barátja felé.

— Sőt megvallom, hogy ez a remény vezetett, midőn téged hivattalak ide a templomi képek elkészítésére. Reményem félig már teljesedésbe ment:

Sándor szerelmes lett leányodba s most csak ettől függ, hogy a tiszavégi uradalom úrnője legyen.

— Megbolondultál? — kérdé a festő egyházi barátját.

— A bolond az, a ki eldobja a kinálkozó szerencsét, — felelt nyugodtan a plébános. — Itt van egy gazdag, fiatal földbirtokos, a ki csinos fiú is, szereti is leányodat, a ki boldog lenne keze által, a ki föltétlen úrnővé tenné őt maga és vagyona fölött, a ki végre téged is biztos, nyugalmas révbe vihetne annyi hányatás után, — én megmutatom neked ezt a jó alkalmat, ezt a szerencsét, ezt az utolsó reményt, mely számodra még fennmaradt, s te azt kérded tőlem: megbolondultam-e? Vajon ki közülünk a nagyobb bolond?

— Mindenesetre én, — felelt nevetve Boglár Kálmán. — Mindig én voltam a nagyobb bolond. Most is bolond vagyok, nem tagadom; mert mikor megmutatod nekem ezt a nagy szerencsét, ezt a gazdag vőlegényt, én, a koldus, az ingyenélő, elfintorítom orromat, és azt mondom, hogy nem akarok leereszkedni a ghettóba.

— Eh! badar beszéd! — kiáltott a plébános elpirulva. — Sándor már keresztyén, az egész család, kivéve az öregeket, keresztyén, és a mi Szádváry grófnak nem derogált, azt Boglár Kálmán sem tarthatja szégyennek.

— Hiszen igazad van, igazad van, — mondá Boglár, orrát dörzsölve az ecset nyelével. — Én csak úgy hamarjában, az első benyomás hatása alatt nyilatkoztam, de még soha sem gondolkoztam a dolog-

Mikor nemsokára elnézett a templomba.

ról a te szempontodból. Ki is hitte volna, hogy ez még komolyan kérdésbe jöhet?

— Nagyon is komolyan. Reátok nézve ez a menekvés egyetlen révpartja; rám nézve pedig igen fontos, hogy e nagy birtok, e falu, e kegyuraság oly kezekre szálljon idővel, melyekben megnyugodhatom. Itt most nincs más kérdés, mint hogy akar-e Klára?

— Hm! ez pedig nagyon is kérdéses kérdés, — mondá Boglár elgondolkozva.

— Nagyon szívesen együtt van a fiúval, mulat, enyeleg vele, látszik, hogy jól érzi magát társaságában.

— Ez Klláránál nem sokat jelent. Mindenkivel nyájas, barátságos, fesztelen, a mit már sokszor félre is magyaráztak nála, s mélyebb vonzalomnak tulajdonították, a mi csak természetes modor volt. De merjen valaki csak egy lépéssel közelebb menni hozzá, mint a hogy ő megengedi, úgy megjárná, mint a hogy már sokan megjárták vele. Félek, ez lenne sorsa az Atlasz-gyereknek is.

— Nem volna jó, ha tapogatóznál?

— Isten mentsen! Mihelyt észrevenné, hogy komolyabb szándékunk van vele és az Atlasz-gyerekkel, rögtön hátat fordítana neki.

— Hagyjuk hát reájok a dolgot. Különben is azt hiszem, hogy a szerelemben csak ártanak a közbenjárók.

— Már ott, a hol. Te pap levén, úgy is csak elméletből beszélhetsz. De Kláránál így áll a dolog. Legjobb lesz, ha egészen magára hagyjuk.

— De neked már nincs semmi kifogásod a fiú ellen?

— Isten neki! — mondá Boglár Kálmán oly sóhajjal, mintha valami nagy és nehéz engedményt tenne. Mások is kötöttek már mésalliance-ot. Lépjünk hát sógorságba az öreg Atlasz bácsival.

Ha ezt Atlasz úr hallotta volna!

De nem hallotta. Csak azt látta nagy megelégedéssel, mikor nemsokára elnézett a templomba, hogy már a pokol is elkészűlt, lángjai rikító vörös fénynyel lobognak, az ördögök egészen megifjodtak és az elkárhozott lelkek úgy csikorgatják fogaikat, hogy gyönyörűség látni a becsületes embernek. Annál nagyobb gyönyörűség, mert a pokollal be van fejezve minden munka s a festőnek nincs többé semmi dolga a templomban, sem a kastélyban. Atlasz úr előkelő nagylelkűséggel föl is szólítja, hogy nyújtsa be számláját, de rögtön újabb vereséget szenved, mert a jelenlevő plébános kijelenti, hogy ez patronátusi dolog, melyet csak Sándornak van joga elintézni. Be kell hát várnia azt a formalitást, hogy a számlát Sándor vegye át s olvasatlanúl oda adja neki. Atlasz úr most már fizethet. Fizet is, nagyúri bőkezűséggel, nem alkudozva, csak az előlegeket vonva le az utolsó krajczárig, és előkelő könnyedséggel, nyugtatványt sem kivánva, csak arra ügyelve, hogy a fizetés a plébános és az egész család jelenlétében történjék s esetleg legyen kire hivatkozni, ha a festő el akarná tagadni a pénz fölvételét. Az öreg asszonyság egészen el van ragadtatva férje nagyúri modorától, Boglár Kálmán olvasatlanúl zse-

bébe gyűri a pénzt és nem is felel Atlasz úr ismételt kérdésére, hogy melyik vonathoz kivánja befogatni a kocsit. Atlasz úr meg van ijedve, hogy a festő még tovább is itt akar maradni, s titkon föllteszi magában, hogy még egy napig vár, aztán erélyesen fog föllépni.

De az erélyes föllépésre nincs szükség. Boglár Kálmán komolyan gondolkozik az elutazásról s róla beszél, mikor karonfogva a falu felé halad a plébánossal, a nyárfáktól szegélyezett úton, mely a kastélyból a faluba vezet.

— Nem tudom, mi lesz jobb ügyünkre nézve, — teszi hozzá. — Azóta gondolkoztam tervedről s étvágyam egészen megjött evés közben. Valóban nem tudnék helyzetünkben szerencsésebb megoldást képzelni, mintha Klára ez Atlasz-gyerek nejévé lenne.

— Mit gondolsz, nyilatkozott már a fiú?

— Nem. Klára bizonyosan szólt volna nekem, akár elfogadja, akár visszautasítja.

— Akkor mégis jobb lesz, ha egy időre eltávoztok. Hogy szerelmes leányodba, az kétségtelen, de vagy nincs bátorsága nyilatkozni, vagy magának sincs világos öntudata szerelméről. A távolság mind a kettőt megadhatja, s a ti visszajöveteletekre elég jó ürügy lesz a templomszentelés napja. Az én vendégeim lesztek, s akkora, reménylem, érett lesz a dolog.

— Nem rossz terv, kivált ha tekintetbe veszszük, hogy csak elméletből ismered a szerelmet. Hát az öregek mit mondanak majd hozzá?

— Az öregeket mi sem szoktuk számba venni;

nekik azt kell tenniök, a mit Sándor akar. Nincs itt más nehézség, mint Klára akarata.

— Reméljük, hogy neki is megjön az esze.

— Én nemcsak eszében bízom, hanem szívében is. Ki tudja, hátha a távolság azt is megszólalásra bírja?

— El nem tudom képzelni, hogy Klára szerelmes legyen egy ilyen Atlasz-gyerekbe. De utoljára, ki tudja kiszámítni a női szivet? Ez az egyetlen, a hol még mindig lehet csodákban bízni; reméljük, hogy itt is meg fog történni a csoda.

Soha olyan gyönyörűséggel nem adott még rendeletet Atlasz úr a lovak befogására, mint a mikor Boglárékat kellett a vasúthoz vinni. Nagy örömében még azt sem vette észre, hogy Sándor mily sápadt, és olyan kábult, mintha főbe ütötték volna. Annyira viszi a szívességet, hogy maga is elmegy a vasúthoz, a plébánossal és Sándorral együtt. Sándor a kocsis mellé jut, mert hintóban nincs hely a számára; az állomáson sincs alkalma hosszasabban beszélni Klárával, mert a vonat csakhamar megérkezik és Atlasz úr nagyon sürgeti vendégeit a beülésre, nehogy lemaradjanak s nagy buzgalmában maga viszi utánok a táskákat.

Végre fölhangzik a megváltó fütty, a kocsiablakból Boglár Kálmán zsebkendője lebeg, a vonat elrobog, már csak füstje látszik a távolból, nem sokára az is eloszlik, és Sándor csodálkozva veszi észre, milyen üres körülötte a világ.

Ezt a végtelen ürességet találja mindenütt. A kastélyban, a mezőn, czimboráinak társaságában, kik-

hez ismét ellátogat, s kiket csakhamar undorral hagy ott. Megnyergelteti lovát és bebarangolja a pusztát, de fáradtan és kielégítetlenül tér vissza, mintha valamit keresett volna, a mit sehol sem tudott megtalálni. Vállára akasztja fegyverét s vadászatra indul, de gyorsan visszatér és riadtan dobja el puskáját, mert olyan különös vágyat kezdett érezni, hogy az ártalan nyulak helyett saját homlokának fordítsa csövét. Nem tudja, mi lelte; unalmas, hideg, utálatos minden, a mi körülötte van, a miben azelőtt kedvét találta. Gondolkozni kezd önmaga fölött, megvizsgálja lelkét, megkérdezi szívét, s mialatt benn jár a székvárosban s mialatt visszahajt otthonába, mely azelőtt oly meleg, mosolygó, vidám volt s most szinte visszaijeszti rideg komorságával: tisztába jön magával s azzal az elhatározással lép apja elé, hogy Boglár Klára lesz a neje és senki más a világon.

V.

(Az új szomszédok.)

Leveleinek elküldése egy kissé lecsillapította Atlasz úr izgatottságát, de nem szüntette meg rossz kedvét. Sándort nem látta azóta, hogy a kicsikart fél-igérettel távozott szobájából; a cselédek azt mondták, hogy kilovagolt és azt izente, ne várják haza vacsorára. Atlasz úr szinte örült neki, hogy nem látja fiát; mert nem merte vele rossz kedvét éreztetni, s mégis, érezte, nem tudna erőt venni magán; az is nagy megkönnyebbülésére szolgált, hogy a plébános nem mutatkozott a kastélyban, mert őt tartotta e baj fő-fő szerzőjének, de sokkal jobban félt tőle, hogysem szemrehányást mert volna neki tenni. Így legalább nem kellett fékeznie magát és szabadon éreztethette rossz kedvét az öreg asszonysággal, kit az est folyamán több versben megríkatott, s igen elégedetlen volt magával és az egész világgal, midőn nagy későn aludni ment.

Ebben a hangulatban nézett ki másnap dél felé az ablakon, midőn egy könnyű kocsit látott behajtani az udvarra. A kocsiból először egy öreges úr lépett ki s aztán kezénél fogva kisegített belőle egy fiatal nőszemélyt. Atlasz úrnak az első pillantásra megborzongott a háta. Talán megint visszajöttek? Kitelik tőlök, a milyen kullancs természetüek. De a második pillantás megnyugtatta lelkét, nem Boglárék voltak. Az öreges úrban semmi sem volt Boglár Kálmán előkelő, hetyke magatartásából; meggörnyedve járt és új tavaszi felöltője úgy fityegett rajta, mintha kölcsön vette volna; a fiatal nő is csak annyiban hasonlított Boglár Klárához, hogy fiatal volt, különben inkább ellentétének lehetett volna mondani. Klárának sugár termete, könnyed, fürge járása, finom metszésű, hosszúkás arcza, gesztenyeszínű haja volt, melyekkel nehéz lett volna összetéveszteni az újonjött vendég hízásnak indúlt kurta termetét, kerek orczáját, koromfekete göndör haját és tipegő járását. Atlasz úr látta a különbséget, de bár első ijedtségéből magához tért, rossz kedve nem szűnt meg.

— Öreges úr, fiatal nővel, — dörmögött magában, visszahúzódva az ablaktól, nehogy meglássák a vendégek. — Köszönöm szépen, jóllaktam már az öreges urakkal, kik fiatal nővel jönnek hozzám. Talán ezt is valami pap küldte, hogy beleszerettesse a fiamat. Az én kastélyomban bizony nem fog többé semmi öreges úr fiatal nővel garázdálkodni. Megszököm a mezőre, aztán ha megunták a várakozást, elmehetnek.

Kilopózott szobájából, s végig futva a folyosón, a hátulsó lépcsőn akart leosonni, honnan a gazdasági udvarra s innen a mezőre juthatott volna. Már a lépcső aljára ért, mikor János, a sujtásos inas, rá kiáltott:

— Hova szalad már no? Gyűjjön fel, vendégek érkeztek, ott várnak a nagy szalonban. A fiatal nagyságos úr nincs itthon, hát aszonták, hogy az öreg úrral is beérik.

Atlasz úr meg is ijedt, meg is szégyelte magát. Mindig titkos rettegéssel viseltetett sujtásos cselédjei iránt, kikről azt gyanította, hogy szívök mélyén lenézik és nem tartják igazi úrnak. Szeretett volna tekintélyt tartani előttök, s mindig attól félt, hogy olyas valamin kapják rajta, a mivel elárulja járatlanságát a nagyúri szokásokban és elveszti tekintélyét. János azelőtt grófi házaknál szolgált s Atlasz úr különösen az ő kritikájától rettegett.

— Hát miért nem jelentette be nekem, hogy vendégek jöttek? — mondá hirtelen visszafordulva és fölsietve a lépcsőn.

Titkolatlan rossz kedvvel lépett be a terembe, s föltette magában, hogy rövid úton elbánik az ismeretlenekkel és nem hagyja úgy maga fölé kerekedni, mint Boglárékat.

Az öreges úr, kit a kocsiból kilépni látott, a terem közepén állt s a földig hajolva üdvözlé Atlasz úrat.

— Kérhetünk-e bocsánatot, oh! remélhetünk-e bocsánatot, hogy ily korán zavarni merészeltük nagyságodat? — kérdé az öreges úr, kétrét görnyedve a nagy alázatosságtól.

— Szörnyű alázatosak, bizonyosan szegény kéregetők, — gondolá magában Atlasz úr; s büszke mogorvasággal, fönhangon hozzá tevé: — miben lehetek segítségökre?

— A szomszédi jog czímén jöttünk, illetőleg vettünk bátorságot jövetelre, — felelt az öreges úr, valódi kígyó-ügyességet fejtve ki a görnyedezésben. — Legfőbb vágyunk és első teendők volt, e vidéken való letelepedésünk után, megismerkedni a híres és gazdag Atlasz Samuval és családjával, és oh! mily szó fejezheti ki boldogságunkat, a mai napon teljesedésbe megy e forró vágyunk. De engedje meg, mélyen tisztelt uram, hogy eleget tegyek a nagyvilági társadalom szabta kötelességnek és bemutassam magunkat. Íme, szeretett unokahúgom, özvegy Volkán Ádámné, ki megvásárolván a sarlósi uradalmat, ez által szomszédi viszonyba lépett nagyságoddal, és én, legalázatosabb szolgája, Góg Ferencz, hites ügyvéd s jelenleg a sarlósi uradalom kormányzója.

— Tessék helyet foglalni! — kiáltott Atlasz úr sugárzó arczczal.

A vendégek leűltek és Atlasz úr elragadtatva szemlélte a szép fiatal özvegyet, ki a sarlósi uradalmat megvette. Valóban szép asszony volt, Atlasz úr ritkán látott szebbet; kövér volt, arcza majd kicsattant az egészségtől, fekete szeme úgy villogott, mint a gyémánt és duzzadt, piros ajka fölött finom barna pehely vonúlt végig. A sarlósi uradalom kerek egy milliót ért, Atlasz úr jól tudta, ő is szerette volna megvenni, ha grófi veje és Manó fia annyira igénybe nem vették volna tőkéit.

— Nem is tudtam, hogy a sarlósi uradalomnak már vevője akadt, — kezdé Atlasz úr az érdekes társalgást.

— A múlt héten írtuk alá a szerződést, — felelt Góg Ferencz, helyet keresve kalapjának, melyet eddig nem mert letenni kezéből. Unokahúgom készpénzzel fizette ki az egész vételárat s az uradalmat nevére telekkönyveztette.

— Legyen szerencsém ebédre, — mondá Atlasz úr.

Góg Ferencz el volt ragadtatva a megtiszteltetéstől s fölkelve székéről, a híres kaucsuk-emberhez méltó vonaglásokkal fejezte ki háláját. A szép, barna, köpczös menyecske is mosolygott, fejével bólogatott és illegette magát; s midőn látta, hogy nagybátyja még mindig nem tud mit mívelni kalapjával, kikapta kezéből és a pamlag mellé, a földre tette.

Atlasz úr büszke volt és boldog. Ilyen vendégeket szeret ő: gazdagok, milliomosok, és a mellett olyan jó modoruk van, hogy vele szemben szinte zavarba jönnek a nagy tisztelettől. Attól sem tarthatott, hogy talán szemfényvesztők és oly gazdagsággal dicsekszenek, mely nem létezik. Jól emlékezett Volkán Ádám nevére, híres pénzkölcsönző volt a fővárosban, kinek vagyonáról mesés hírek szállongtak a pénzes emberek körében. Hajdanában érintkezett is vele egy párszor, s furfangos kapzsi, arczátlan vén gonosztevőnek ismerte, a ki semmi módtól sem riadt vissza, ha pénzt szerezhetett általa. De a pénze megvolt, nagyon meg-

volt, s Atlasz úr, bár szívéből megvetette a vén bűnöst, pénzétől nem tagadhatta meg az elismerését. Kivált mióta ily szép, puha, kövér, tiszta kézbe került. Nem is tudta, hogy Volkán Ádám megházasodott és meghalt. Ezt meg is mondta vendégeinek.

— Megházasodott és meghalt, — mondá Góg Ferencz, szomorú arczot öltve, míg unokahúga újra mosolygott és illegette magát, mintha valami vidám dologról beszélnének. — Megházasodott és meghalt. A két esemény gyorsan követte egymást. Kedves Lilla húgom, e jelenlévő gyászoló özvegy, — folytatá Góg Ferencz, a mosolygó köpczös menyecskére mutatva, — szárnyaim alatt nevelkedett és szerény háztartásomat vezette, midőn megismerkedett az akkor még nem boldogúlt Volkán Ádámmal. E dúsgazdag pénzfejedelemnek én valék jogi tanácsadója s évek hosszú során keresztűl én alkalmazám a törvény szigorát vonakodó adósaira. Megismerni Lillát és megszeretni pillanatnak műve volt, mint a költő lantja zengi, bár a jelen esetben nem forgott fenn a kölcsönösség, Volkán Ádám hetven éves és az apollói szépség ellentéte lévén, míg Lilla húgom húsz tavasz virágaival ékeskedett, s a mint kegyesen látni méltóztatik, minden tavasz virágával versenyezhet.

— Nem szeretem, ha maga dicséri a szépségemet, — szólt közbe a tavasz virágaival versenyző hölgy, — a kinek szeme van, láthatja, milyen vagyok.

Góg Ferencz mélyen meghajolt unokahúga felé, aztán még mélyebben Atlasz úr felé és folytatá:

— Ha a felek közt csak az egyik részen van is szerelem, a másikon pedig józan ész, annak jogi következménye már lehet házasság. Úgy történt a jelen esetben is. Volkán Ádám, ki több évi jogi tanácsaimért jelentékeny összeggel volt adósom, a maga határozott, lehet mondani, rideg modorában tudtomra adá, hogy tartozása fejében nőül veszi unokahúgomat, kinek bájai lángra gyújtották szívét. Unokahúgom józan észszel megfontolván a dolgot s becsületére válván gondos nevelésemnek, kész megadással fogadá a hetven éves dúsgazdag vőlegény kezét. A házasság megtörtént, teljes érvényességgel, az illetékes plébános és két tanu jelenlétében. Menyegzői lakoma nem volt. A házasélet boldogsága három hónap alatt sírba dönté feledhetetlen Volkán Ádámunkat s gyászos özvegyét keserű fájdalomban s ingó és ingatlan javainak birtokában hagyá hátra e siralom völgyében.

— Általános örökös? — kérdé Atlasz úr nagy tisztelettel.

— Formaszerű végrendelet értelmében, — felelt Góg Ferencz.

— Mily szerencse vidékünkre, hogy a sarlósi uradalom ily szolíd kézbe került, — kiáltott Atlasz úr.

— Szeretett unokahúgom itt óhajt letelepedni. A kastély szép és kényelmes, s a vidék előkelő családjai, melyek között első helyre a nagyságodét teszem, kellemes és csillogó kört formálnak, melynek ő lesz ragyogó központja.

— A városban nem volt ismeretségem, — szólt közbe az özvegy, — nem volt semmi mulatságom.

Régi ismerőseim nagyon szegények hozzám és írigykednek rám.

— Igyekezni fogunk, hogy nagyságod boldognak érezze magát körünkben, — mondá Atlasz úr. — Ha a gazdag emberek nem támogatják egymást, akkor ne csodálkozzanak, hogy a szegények közéjök tolakodnak és egyenlőknek képzelik magokat.

— Aranymondás, gyöngyszem! — kiáltott Góg Ferencz lelkesülten.

— Hány hold a sarlósi uradalom?

— Tízezer, egy tagban.

— Van patronátusa?

— Nincs.

— Nekem van. Azaz a fiamnak, a Sándornak. A tiszavégi részt ráírattam. Háromezer hold, egészen az övé. Mi fizetjük a papot, szép templomot építtetünk.

— A mi kastélyunkban is van egy udvari kápolna. Mit gondolsz húgom, nem volna jó udvari papot tartani?

— Mit csináljak én egy pappal? — mondá vállat vonva az özvegy.

— A pap mindig emeli az uraság tekintélyét, a ki fizeti. Vőm, az Eveline leányom férje, a gróf Szádváry Arthur azt mondja, hogy igazi nagy úr nem is képzelhető pap nélkül.

— A gróf úr is itt lakik?

— A gróf úr saját ősi jószágán lakik, én váltottam ki háromszázezer forintért.

— Épen ennyi a becsértéke a mi nagy bérházunknak a főváros balparti részében.

A fiatal özvegy azonban nem igen látszott mulatni e rendkívül érdekes versengésen, mert ásított és nyugtalanúl feszengett ülésén. Góg Ferencz, a gondos nagybátya és szemes jószágkormányzó észrevette húga és úrnője unatkozását és sietett enyhítéséről gondoskodni, azt a nagy kegyet kérve a házi úrtól, hogy mutassa be őket szeretett családjának.

— Szeretett családom nincs itthon, — mondá Atlasz úr. — A leányom, a grófné, férjénél lakik a grófnál; a Manó fiam a miniszteriumban szerepel és az úri kaszinóban mulat az ő barátaival; a Sándor fiam itt lakik, de bizonyosan vadászni ment és csak ebédre jő haza; most csak a feleségem van itthon, a ki öreg asszony és mindig a szobájában ül. Be fogom mutatni uraságtokat az öreg asszonynak.

Átmentek az épület másik szárnyába. Atlasz úr szerette volna, ha a sujtásos hajdú előttök megy és az ajtókat nyitogatja, de János nem jelent meg a csöngetésre s Atlasz úr maga nyitott ajtót vendégei előtt. Az öreg asszonyság el volt ragadtatva az új ismerősöktől; a szép, fiatal, gyémántokkal magrakott asszony kezet csókolt neki és néninek szólította, a mi az öreg asszonyságnak nemcsak nagyon jól esett, hanem föl is bátorította, úgy annyira, hogy rögtön élénk beszélgetésbe mélyedt vele, először gyermekeiről, azután majorságáról s az ablakból megmutogatta neki kedvencz tyúkjait. Atlasz úr és Góg Ferencz ezalat bejárták a kastélyt, az udvart, a gazdasági épületeket, a magtárakat, a béresházakat, s

mire az ebédig jutottak, tökéletesen és alapos részletességgel informálva voltak egymás vagyoni viszonyairól.

Az ebéd fényes volt, Atlasz úr kijátszotta legnagyobb kártyáját és franczia pezsgőt hozatott föl a pinczéből. A dugó nagyot durrant, s nemcsak az öreg asszonyság fogta be kezével a fülét, hanem a fiatal özvegy is, s mindnyájan örűltek az édes ital habzásának és pezsgésének. Atlasz úr elégedett volt és büszke, ő vitte asztalánál a szót s vendégei valódi gazdag emberek voltak, kik tisztelettel hallgattak reá és tekintélynek tartották. Még az öreg asszonyság is mert csevegni és nevetgélni a fiatal özvegygyel, a ki egészen az ő színvonalán állott s mindenről tudott vele beszélni. Sándor volt a leghallgatagabb. Épen az ebéd elején érkezett haza s vadászruhájában ült az asztalhoz. Atyja nagy pompával mutatta be vendégeinek, de alig váltott néhány szót s észre sem vette, hogy a fiatal özvegy igen gyakran s igen mély tekintettel pihenteti rajta nagy fekete szemeit. Annál inkább észrevette Atlasz úr, s nagyon jókedvű volt, és midőn késő délután az új szomszédok a jó ebéd fölemelő hangulatában s a mielőbbi viszontlátás igérete mellett búcsút vettek, Atlasz úr, ki őket kocsijokhoz kisérte Sándorral, fölfelé haladva a lépcsőn, nem győzte eléggé magasztaló szavakkal dicsőítni a fiatal özvegy gazdagságát, finom modorát, jó nevelését, ragyogó szépségét, s csintalan kacsintással kérdé fiától, hogy hát mit tart róla?

— Kiről? — kérdé Sándor, fölriadva álmodozásából.

— Kiről? — kiáltott Atlasz úr megbotránkozva. — Kiről másról, mint a szép Volkán Ádámnéról, a ki ma vendégünk volt és megvette a sarlósi uradalmat? Szép asszony, nagyon szép asszony! Azt csak nem tagadhatod, hogy gyönyörű asszony.

— Csinos kis bajusza van, — felelt Sándor szórakozottan.

— Bajusz! — visszhangzá Atlasz úr bosszúsan. — Hát te nem láttál meg belőle mást, mint a bajuszát? Az nem is bajusz, hanem finom pehely, a miből nem haj nő, hanem tollú, mint az angyalok szárnyában.

De Sándor nem méltányolta atyjának e szokatlan költői föllendülését, s mivel ezalatt fölértek az emeletre, megfordult és szó nélkül szobája felé ment. Atlasz úr fejét csóválva nézett fia után, míg a folyosó kanyarulatánál el nem tünt szeme elől. Arczán szomorúság és harag látszott. Nagyot sóhajtott s mellére csüggesztett fővel indult a saját szobája felé. De a mint elhaladt a zárt ajtó előtt, mely mögött ezelőtt Boglár Kálmán lakott leányával, megállt és öklét rázta feléje.

— Még nem győztetek, — dörmögött magában. — Hátra van még a családi tanács, a Manó és a gróf Szádváry, és meg fogja még Sándor látni a Volkán Ádámné fényes szemét és gyémántjait.

— *Na? Nincs itt a huszár vagy a komornyik?*

VI.

(A családi tanács.)

Néhány nap mulva kétfelől is jött sürgöny Atlasz úrhoz, hogy küldje hintóját a vasuti állomáshoz, egyfelől Manó, másfelől Eveline grófné fognak megérkezni. Ugyanakkor levél is jött az ügynöktől, melyet Atlasz úr nagy figyelemmel olvasott végig és sugárzó arczczal rejtett rengeteg vörös bőrtárczájába. Ideje volt! Még csak két nap van hátra a nevezetes névnapig, akkor telik le az egy heti határidő is; hanem ez a levél ki fogja nyitni Sándor szemét. Szerette volna mindjárt oda adni neki; de aztán meggondolta, hogy az ilyen szerelmes, tapasztalatlan falusi fiú más szemmel látja a nagyvilági dolgokat, s meglehet, még annál inkább megerősödik elhatározásában, ha a kellő előkészítés és magyarázat nélkül ismeri meg a történt dolgokat; nem

fog hát addig szólni neki, míg nem tanácskozott a miniszteri titkárral és a grófnéval, kik jártasabbak a nagy világ dolgaiban és jobban tudnak bánni az emberekkel. Nem szólt a levél tartalmáról senkinek, még az öreg asszonyságnak sem, kinek titoktartási képességéről alapos aggodalmai voltak.

A budapesti vonat, mely Manót hozta, mintegy négy órával előbb érkezett meg a másiknál. Atlasz úr személyesen ment nagyuri fia elé; jól esett lelkének, ha az állomás személyzete látja, mint csókol neki kezet az elegáns fővárosi úr, s ha mindenkinek elmondhatja, az állomásfőnöknek úgy, mint a jegyszedő szolgának, hogy az a finom úr, ki az első osztályból fog kiszállni, az ő fia, a miniszter jobbkeze.

— Nyissák ki az ajtót! első osztály! szalonkocsi! ott néz ki a fiam az ablakon! — kiabált Atlasz úr a korlát mellől, midőn a vonat dübörögve megérkezett s nagy fújtatva megállt egy perczre e harmadrangú pusztai állomáson.

Aztán mikor kinyitották a korlát ajtaját, maga futott a töltés mellé rakott táskákért, s kikapkodta a szolga kezéből, mintha versenyezni akarna vele a borravalóért. Az elegáns fiatal úr, ki a táskák nyomában kiszállt a kocsiból, megcsókolta kezét, megölelte, és Atlasz úr büszkeségtől sugárzó arczczal s könyektől csillogó szemekkel nézett körül, nem csodálják-e a kocsi-ablakokból a többi utasok e megható jelenetet s nem felejti-e el kötelességét a vonat személyzete a pillanat benyomása alatt? De a vasuti menetrend nincs tekintettel a nagy embe-

rek magán dolgaira; a vonat füttyentett és tovább robogott, s Atlasz úr egyedül maradt a vas-sínek közt fiával.

— Na? — mondá az elegáns fiatal úr fölcsípve szemével üvegét s fitymáló arczczal körültekintve. — Na? Nincs itt a huszár vagy a komornyik, hogy a hintóba vigye podgyászomat? Te sem tudsz rendet tartani cselédeid közt, öreg! Ott ülnek a bakon és hagyják, hogy az uraság hurczolja a táskákat. Kedvem volna megbotozni e csőcseléket!

— Úgy-e, ez már igazi gavallér? — súgta Atlasz úr nagy büszkén a vasuti szolga fülébe, kivel együtt vitte a podgyászt fia után.

Manó félrelökte ezalatt az ajtóból a néhány paraszt asszonyt, kik együtt szálltak le vele a vonatról, s áthaladva a folyosón és nem viszonozva az állomásfőnök köszöntését, ki kiváncsian várt Atlasz úr híres fiára a bejárat mellett, parancsoló mozdulattal oda intette apja hintaját.

— Hallja maga, kocsis! — kiáltott nagy hangon, — máskor, ha az uraság érkezik, ott tartsa az orrát és vigye utána a podgyászát. Érti?

— Én a lovaimat ott nem hagyom az Istennek sem, — felelt foghegyről a kocsis.

— Fogja be a száját vagy megtanítom emberségre! — rivallt rá a fiatal úr és gyorsan beugrott a hintóba. — Most pedig úgy hajts, hogy a lovaid hasa a földet érje! Engem nem lehet elbolondítani, én értek a lóhúshoz.

— Talán azt mért az apja, mikor a mészárszéket árendálta, — dörmögött a kocsis mogorván, oldal-

pillantást vetve a vasuti szolgára, ki vigyorogva állt a hintó mellett.

— Így kell ezzel a néppel bánni, ha az ember jó szolgálatot akar, — jegyzé meg Manó, kényelmesen hátra dőlve és az első ülésre rakva lábait. — De te, öreg, nem tudsz parancsolni, nem tudsz tekintélyt tartani. Huszárod van és nem hozod ki a léhűtőt a vasuthoz, hanem idegen emberrel viteted utánam a podgyászt, a kinek külön borravalót kell adni. Látod, ez a pazarlás, és nem az, mikor én grófi barátjaimmal a kaszinóban kártyázom.

— Nyersz tőlük? — kérdé Atlasz úr, bámuló tekintetet vetve fiára.

— Nyerek, vesztek, a mint jön, — felelt Manó könnyedén. — Most újabban vesztettem, még pedig sokat. De erről majd később beszélünk. Hát micsoda bolond bogár bújt annak a Sándornak a fülébe, hogy egy semmit, egy koldus leányt akar feleségül venni? Nem tudtad megértetni vele, hogy neki kötelességei vannak családja iránt?

— Azért hivattalak le téged, hogy te értesd meg vele. Te sokkal szebben és okosabban tudsz vele beszélni.

— Beszélek is! Nézze meg az ember! Miért nem vesz rólam példát? A házasság üzlet, melyben a férj ad nevet, a nő ad pénzt. Ennél maradok, ebből nem lépek ki. Mennél nagyobb a kereslet, mennél kisebb a kinálat, annál jobban emelkedik a portéka ára. Százszor annyi leány van, a ki férjhez kiván menni, mint férfi, a ki házasodni akar. Mi következik ebből? Az, hogy a férj nagyon ritka és

keresett portéka, s ehhez kell mérni az árát. Én egy millión alul szóba sem állok. Ezt kell megértetni Sándorral. Ő is megér egy félmilliót.

— Ezt a beszédet már szeretem! — kiáltott lelkesülten Atlasz úr. — Ha így beszélsz Sándorral, bizonyosan megjön az esze.

— Meg kell jönnie. Nekem még nincs kedvem házasodni, ahhoz még nagyon arany fiatalság vagyok; de Sándor falusi gazda, neki szüksége van asszonyra. Meg kell házasodnia, de csak gazdag nőt vehet el. Ez az én elvem.

— Az enyém is.

— Ha másért nem, érettem. — Én tartom fenn a nagyvilágban az Atlasz nevet, én szerzek neki fényt és nimbust: kötelességtek gondoskodni, hogy soha ki ne fogyjak a módokból. Mit tudna arról a világ, hogy létezik egy Atlasz-család, ha a lóversenyeken nem mondanák: ez az Atlasz Manó lova, fogadjunk az Atlasz Manó lovára; ha a szinházban nem mondanák: ez a páholy, a hol úgy lármáznak, az Atlasz Manó páholya; ha az utczán nem mondanák: ez az elegáns kocsi, ezek a tüzes fekete lovak, az Atlasz Manó fogata, térjünk ki gyorsan, mert eltapos? He? Atlasz Manó mindenütt! De ez pénzbe kerül, sok pénzbe.

— Adok is annyit, a mennyi kell, — mondá büszkén Atlasz úr.

— Nem eleget. A bizonyság az, hogy adósságom van. Ha elég pénzt adnál, nem csinálnék adósságot. Ez csak világos.

— Világos, — felelt Atlasz úr kissé elfintorítva arczát. — Megint adósságot csináltál?

— Bagatell az egész, — felelt könnyedén Manó. — Ha elég pénzt adtál volna, nem csináltam volna adósságot; mert magában az adósságcsinálásban én nem találok élvezetet. Egy-két rossz este a kaszinóban, egy kis botlás a lóversenyen, s mindjárt együtt van néhány ezer forint. Összeírtam, oh! én pontos ember vagyok, nem hasonlítok azokhoz, kik az ablakon szórják ki pénzüket. Oda haza majd átadom neked a lisztát. De mondom, csekélység: ha jól emlékszem, alig tesz negyven vagy ötvenezer forintot.

— Jaj nekem! bizonyosan inkább ötvenezer lesz, mint negyven, — sóhajtott Atlasz úr. — Harmadéve is annyit fizettem érted. De akkor könnyebb volt; most rossz évek járnak, a termés gyönge, az árak alacsonyak, az amerikai concurrentia agyon nyom. És most egyszerre fizessek ki ötvenezer forintot!

— Épen azért kell Sándornak gazdag pártit tennie, hogy ne nyomjon agyon az amerikai concurrentia.

— Ördög vigye az amerikai concurrentiát! — dörmögött boszúsan Atlasz úr. — Ha te magadat egy millióra tartod, talán jobb volna neked is megházasodni?

— Ezt az eszközt a végső kétségbeesés pillanatára tartom fenn. Egyelőre gondoljunk arra, hogy Sándort kimentsük romantikus hálójából és józanabb gondolkozásra tanítsuk.

A hintó behajtatott a kastély udvarára. Manó kiugrott s miután nagy lármát csapott, hogy a cse-

lédek nem futottak elő fogadására s halálosan megsértette az udvaron ácsorgó Cserepes Andrást, kit minden teketória nélkül félrelökött útjából, fölsietett a lépcsőn anyjához, ki az ablakból leste érkezését.

Mialatt az öreg asszonyság kedvére gyönyörködött szép és előkelő fiában s rögtön felpróbálta és magán tartotta az ajándékokat, melyeket a fővárosból hozott számára, a csipkés fejkötőt és a nagy vörös selyemkendőt, azalatt Atlasz úr bejárta az egész házat, Sándort keresve, kit itthon hagyott, mikor a vasuthoz indult. János, az inas, egy ideig nagy phlegmával nézte, mint jár gazdája föl és le a lépcsőkön, ki és be a szobákból; végre, mikor már az istállóból is visszatért, rá kiáltott a tornácz ablakából:

— Ha az ifjú urat keresi, azt izenteti, hogy nincs itthon.

— Hol van hát? — kiáltott vissza Atlasz úr. — Nem mondtam neki, hogy megjön a bátyja, a Manó? Talán vadászni ment?

— Nem ment vadászni, — felelt János. — A plébános úr jött érte kocsiján és elvitte.

— Hová? — kérdé ijedten Atlasz úr.

— Nem mondták, én meg nem kérdeztem, — viszonzá János, hosszút köpve az ablakból, melyet aztán nagy lelki nyugalommal becsukott.

Atlasz úr megijedt. Ez a hirtelen elutazás, a plébános társaságában, rosszat jelenthet. Meg kell tudnia, hova mentek. Sietett gyalog a faluba s meg sem állt, míg a plebániára nem ért. Ott aztán meg-

tudta, hogy a plébános a székvárosba utazott, a püspökhöz, s csak búcsú napján fog haza jönni. Ez kissé megnyugtatta Atlasz urat. Bizonyosan a püspöksüveges kanonokért ment, ki a templomot föl fogja szentelni, és Sándort, mint patrónust, azért vitte magával, hogy bemutassa a püspöknek. Kár volt úgy megijednie. Sándor megigerte, hogy egy hétig semmit sem fog tenni szerelme dolgában, s az ő szavában meg lehet bízni.

De mialatt a faluban járt és visszatért, eltelt az idő, s alig érkezett udvarára, újra befogatott a hintóba s visszahajtott a vasuti állomáshoz.

— Most a vőmet, a Szádváry grófot, és leányomat, a grófnét várom, — mondá az állomásfőnöknek. — He? Ennyi nagy úr is ritkán száll le ezen az állomáson.

A megérkező vonatról azonban csak Eveline grófné szállt le, minden kiséret nelkül. Szemei vörösek voltak és igen szomorúnak látszott.

— Baj van? — kiáltott ijedten Atlasz úr. — Hol van a gróf? Hol vannak a grófi gyerekek, az én unokáim?

— Egyedül jöttem, nincs semmi baj, — felelt gyorsan Eveline. — Siessünk, üljünk a hintóba, ne bámuljanak rám az emberek.

— Bámulnak, mert nem mindennap látnak grófnét, — mondá büszkén Atlasz úr, karon fogva s a hintóhoz vezetve leányát.

De alig indultak meg a lovak, a mindenkitől megbámult grófné oda borult apja vállára és hangos zokogásra fakadt.

— Seregeknek ura! — kiáltott rémülten Atlasz úr. — Mi történt? Meghalt valaki?

— Mindnyájan egészségesek, — zokogott Eveline, — más a bajunk, a mi nagy bajunk. Oh édes atyám, csak te segíthetsz rajtunk.

— Ha én segíthetek, akkor te ne sírj, mert bizonyosan segítni fogok. Mondd hát gyorsan, mi a bajotok?

— Tönkre jutottunk, — súgá Eveline, sírástól akadozó hangon atyja fülébe.

Szerencse, hogy a hintó ajtaja be volt csukva, mert Atlasz úr bizonyosan kiugrott volna belőle.

— Tönkre jutottatok! — kiáltá kimeredő szemekkel. — Seregeknek ura! Tönkre jutottatok! Megbolondultam én, vagy visszafelé értem a szavakat? Mit jelent az, hogy tönkre jutottatok?

— Azt jelenti, hogy birtokunk terhelve van adósságokkal s ha ki nem egyezünk hitelezőinkkel, csődöt kérnek ellenünk.

— Tudom, hogy ezt nevezik tönkre jutásnak, — mondá Atlasz úr keserűen szakértő tekintettel. — De azt kérdem, ti hogyan jutottatok tönkre? Hiszen eddig mindig dicsekedtél, milyen jó gazda a gróf, a férjed.

— Épen ez volt a baj, hogy nagyon jó gazda akart lenni és nem értett hozzá. Gyárakat állított és belebukott, mindenféle vállalatba fogott és belebukott, mindennel speculált és mindenbe belebukott.

— Speculált! — kiáltott Atlasz úr elkeseredve. — Minek speculált? Nem volt ő zsidó, hogy speculáljon. A grófnak az a hivatása, hogy urasan elköltse

a jószága jövedelmét. Miért nem maradt a hivatásánál? Minek avatkozott abba, a mire nem született? Bah!

— Nagyon megszállta a nagyravágyás. Nem elégedett meg a birtokkal, melyet te kiváltottál számára, s az a rögeszméje támadt, hogy mind azt a jószágot visszaszerzi, a mi hajdan a Szádváryaké volt.

— És most elveszti azt is, a mit én visszaszereztem neki.

— Ha tönkre kell jutnia, azt mondta, főbe lövi magát, — kiáltott Eveline újra kitörő zokogással.

— Szörnyűség! — kiáltott Atlasz úr, olyant szökve helyén, hogy erősen a hintó födelébe vágta fejét. — Főbe lövi magát! Kitelik tőle, azért gróf. Ha a zsidó tönkre jut, kezdi újra a batyúval, de a gróf főbe lövi magát. Miért nem utánozza ebben is a zsidót, ha már a speculatióban utánozta? Nagyszerű! No de ne sírj olyan görcsösen, emeld föl a fejedet és töröld meg a szép szemedet. Tudod, hogy a te tátid nem hagy el téged. Mennyi az adósságtok?

— A betáblázott követelés csak nyolczvanezer forint.

— Csak? Jaj nekem! Neked ez csak?

— Hiszen a jószág háromszázezret ér.

— Azért mégis rámehet a nyolczvanezer forintnyi adósságra, ha rossz időben támadnak rá a hitelezők, — jegyzé meg Atlasz úr szakértő fensőbbséggel. — Ezt én jobban tudom.

— Hanem . . .

— Micsoda hanem? Van még egy hanem is?

— A betáblázott követeléseken kívül van még férjemnek váltóadóssága is.

— Irgalmas Isten! hogy jutott hozzá?

— Értékesítni akarta erdőnket és parketgyárat állított. Az erdőt kivágatta, de a parket nem ért semmit s a megrendelők nem fogadták el. A pert elvesztettük, az erdő elpusztult, pénz nem volt. Férjemet más kötelezettségek is szorították; szerződéseket kötött nagy repczeszállításokra, melyeknek nem tudott megfelelni. Mindenfelől szorongatták a pénzért, s ezt csak uzsorásoktól kaphatott. Egyik váltó szülte a másikat és aztán . . . de mit mondjam tovább? Hiszen tudod, hogyan szokott ez történni.

— Tudom, — sóhajtott Atlasz úr, — ámbár én soha sem voltam uzsorás. Mennyi hát az egész adósság?

— Kétszázezer forint, körülbelül.

— Körülbelül! Nagyszerű! Mikor azt mondják, körülbelül, akkor bizonyosan van azon fölül. És én most fizessek! Honnan a pokolból fizessek?

— Ha te is elhagysz minket, édes atyám, — mondá Eveline újra görcsösödő zokogással, — akkor elvesztünk. Férjem megöli magát. Ismerem, nem tudná elviselni családjának másodszori bukását, és én két gyermekemmel koldusbotot vehetek kezembe.

— Micsoda! Koldusbot az én leányom kezében, a kis Elemér gróffal és a kis Alice grófnővel, az én unokáimmal! Még csak az kellene! Ne sírj már na, mondtam, hogy a táti nem hagy el téged. Csakhogy az nem megy olyan könnyen. Nekem sincs annyi pénz mindig a zsebemben, és még töb-

bet is kell fizetnem. A Manó is csinált ötvenezer forint adósságot.

— Megint! Hogy mer az a fiú adósságot csinálni? — kiáltott Eveline méltatlankodva.

— Ő játszotta Pesten a grófot és csinált adósságot. Mikor a grófok akarnak zsidók lenni, akkor a zsidók lesznek grófok, és mind a ketten csinálnak adósságot, és én fizetem ki. Úgy látszik, ez a világ rendje. Ezt hívják átmeneti korszaknak. Majd ha jobban összeszoktak és mindegyik tanult a másiktól valamit, akkor ez is jobban fog sikerülni; de addig nincs más mentség, mint megfizetni a tanuló pénzt. Légy most nyugodt, édes leányom. Majd ha itt elvégeztük a dolgunkat, magam megyek veled Mátraaljára és beszélni fogok a hitelezőkkel. Ne félj, rendbe hozom a dolgokat, nem lesz semmi baj. Töröld meg a szemedet, nehogy az anyád, az öreg asszony, meglássa, hogy sírtál. Neki semmit sem szabad tudni. A Manónak se szólj semmit a férjed adósságairól; mert ha megtudja, hogy értetek kétszázezer forintot fizetek, kitelik tőle, hogy hamarjában még csinál a magáéhoz százötvenezer forint adósságot. No, hála Istennek, megérkeztünk. Szállj le a hintóból és menj föl édes anyádhoz, a ki ott sír és integet az ablakban. — Uram ne hagyj el! — új fejkötő van a fején, — én addig dolgom után nézek és estére majd tanácskozunk a legfőbb bajról, Sándor szerencsétlen szerelméről.

Késő estig aztán nem törődtek semmi kellemetlen dologgal, hanem élvezték a viszontlátás örömét. A nap az öreg asszonyságé volt; fia és leánya körü-

lötte ültek s beszéltek neki mesés dolgokat a maguk fényes életéről és feleltek kifogyhatatlan kérdéseire. Az öreg asszonyság boldog volt; csak azon búslakodott néha, hogy Sándor nincs jelen s nem láthatja egyszerre mind a három gyermekét. Vacsorára is itt terítettek föl az öregek szobájában s nem engedték, hogy a sújtásos inas szolgáljon föl az asztalnál. Elvégezték azt ők maguk, mint hajdan, mikor a gyerekek még kicsinyek voltak és nem csináltak adósságot. Nem is volt most sem az adósságról semmi szó, talán el is feledkeztek róla, kivéve Atlasz urat, ki egy-egy perczre mélyen elmerült s ujjain számítni látszott valamit, mialatt Eveline gyermekeinek haladásáról és viseletéről beszélt anyjának és Manó oly mulatságos anekdotákat mesélt, hogy az öreg asszonyság könnye kicsordult a nevetéstől. Nagyon szerették egymást, annyi bizonyos; s akármilyen hibáik és ferdeségeik voltak az életben és a világgal való érintkezésben, a családi összetartás erős érzését semmi sem ölhette ki belőlük.

Mikor az öreg asszonyság boldogan lefeküdt, Atlasz úr a maga szobájába intette gyermekeit s gondosan bezárta maga után az ajtót.

— Hagyjuk az öreg asszonyt aludni, — mondá halkan, — ő úgy sem tudna praktikus véleményt mondani, s reá nézve jobb, ha csak örömeinkben osztozik, nem pedig bajainkban. De nekünk tennünk kell valamit, hogy megmentsük Sándort.

Mind a két testvér a legerősebb szavakkal roszszalta Sándor méltatlan szenvedélyét. Abban mindnyájan egyetértettek, hogy Sándornak csak dúsgazdag

nőt szabad elvennie, most még inkább, mint valaha. De hogyan lehetne észre téríteni, ha a szerelem annyira megzavarta? Ez a kérdések kérdése.

Atlasz úr kinyitotta nagy bőrtárczáját és kivett belőle egy összehajtott levelet.

— Írtam az ügynökömnek, — mondá Manónak nyújtva a levelet, — hogy tudjon ki egyetmást erről a Boglár Kálmánról és leányáról. Az ügynök felelete itt van. Olvasd fel fiam, s aztán majd meglátjuk, ki lehet-e ezzel nyitni Sándor szemét?

Manó olvasni kezdte a levelet.

«Nagyságos úr! . . .»

— Ez én vagyok, hozzám czímezte a levelet, — szólt közbe Atlasz úr elégedetten.

«Van szerencsém értesíteni, — folytatá Manó az olvasást, — hogy megbízásában, bármennyire kívül esik rendes üzleti körünkön, tehetségemhez képest eljártam. Boglár Kálmán bizonyos főúri körökben meglehetősen ismert alak . . .»

— Akkor talán ti is ismeritek, — szólt közbe ismét Atlasz úr, — ti is főúri kör vagytok.

— Férjem annyira el van foglalva gazdaságával, hogy nem érintkezik senkivel, — mondá Eveline.

— A kaszinó a legeslegfőúriabb kör, de ott semmit sem tudunk Boglár Kálmánról, — tevé hozzá Manó, s aztán folytatá az olvasást.

«Majd egyik, majd másik mágnás kastélyának vendége, hol különféle módokon teszi hasznossá magát. Lovakat trainiroz, vadászkutyákat dressiroz, hajtóvadászatokat rendez stb. Képeket is fest, de csak

templomok számára, mert a főpapságnak különös kegyeltje és a sok szent kép festése által szigorú egyházi nézeteket öltött magára; azért a mágnások közül is csak a legkonzervativebb és legvallásosabb családok kastélyaiban szokott élősködni. Azt beszélik, hogy törvénytelen fia a több évvel ezelőtt elhúnyt öreg Dengeleghy grófnak, a ki híres volt rendíthetetlen egyházi érzelméről és szigorú vallásosságáról. Az öreg gróf természetesen soha sem vallotta magáénak a gyermeket, ki élő czáfolata lett volna feddhetetlen hírnevének, hanem titokban gondoskodott neveléséről egy hű gazdatisztje, Boglár Kelemen által, ki a gyermeket, földesura iránt való tekintetből, magáénak fogadta, saját nevét adta neki és a saját fiával, Mihálylyal neveltette, mely utóbbi később a papi rendbe lépett, s jelenleg, mint tudom, lelkész a nagyságod uradalmában.»

— Úgy van, — szólt közbe Atlasz úr, — én vagyok, azaz Sándor a patrónusa, de én fizetem. Most már nem csodálom, hogy annyira pártolta ezt a Boglár Kálmánt. Olvasd tovább a levelet, fiam, most jön a java.

«A beavatott körökben nyilt titok Boglár Kálmán származása, s a rokon érzelmű mágnások és főpapok épen ezért az öreg Dengeleghy halála után sem ejtették el s mindenféle módon gondoskodtak existentiájáról. De nyugtalan vérű ember lévén s kiváló hajlammal birván az uraskodásra, semmi hivatalban sem tudott megmaradni s végre is arra az életmódra jutott, melyet fölebb részleteztem. Meg is nősült, elvette egy másik főúrnak szintén törvénytelen leá-

nyát, ki azonban csakhamar meghalt, miután életet adott egy leánynak. Ezt a leányát Boglár Kálmán serdülő kora óta mindenhová magával hordozza kalandos életpályáján. Nem lehet tagadni, hogy mind apai, mind anyai ágon, ha nem is egyenes úton, de mégis mágnás-vér folyik e leány ereiben, s a mint mondják, ez meg is látszik külsején, viseletén, gondolkozásmódján és szokásain. Kétes vagy gyanús dolgot azonban nem hallottam róla, kivéve egyetlen egy esetet.»

— Halljuk az egyetlen egy esetet! — kiáltott Atlasz úr izgatottan.

«Két évvel ezelőtt, — folytatá Manó az olvasást, — jegyben járt egy valóban előkelő fiatal úrral, de az eljegyzés hirtelen fölbomlott, Boglár Kálmán párbajt vívott leánya volt jegyesével s aztán hosszú időre eltűnt a fővárosból leányával. Mi volt oka az eljegyzés fölbontásának, senki sem tudta bizonyosan; a fiatal úr barátjai azt beszélték, hogy a vőlegény oly engedékenynek találta menyasszonyát, hogy nem merte nejévé tenni; de ez csak titokban suttogott pletyka maradt, s én nem jöhettem nyomára, mi benne az igaz, valamint azt sem tudhattam meg, mi volt a visszalépett vőlegény neve. Ennyi mindaz, mit az idő rövidsége miatt kikutathattam Boglár Kálmánról és leányáról s azon reményben, hogy megbízásának kívánsága szerint megfeleltem, maradok alázatos szolgája Nyilas Mór.»

— Na? — kiáltott Atlasz úr, várakozással teljesen, miután fia összehajtotta és visszaadta a levelet.

— Ez a nő soha sem léphet a mi családunkba! — mondá Eveline határozottan. — A Szádváry ősök mind megfordulnának sírjaikban.

— Szó sincs róla, — tevé hozzá Manó. — Könnyű vérű leány, bízzátok reám. Ha Sándor még erre a levélre is megmarad vakságában, egy-két szóval úgy elcsavarom a leány fejét, hogy maga fogja kikosarazni.

— Hogy is ne! — kiáltott ijedten Atlasz úr. — Azt nem engedem! Hogy aztán a leány a te nyakadba varrja magát, vagy az apja hívjon ki téged párbajra!

— Egy párbaj nekem meg se kottyan, — mondá Manó henczegve. — De nem bánom, nem fogom elcsavarni a leány fejét, az nem volna lovagias. Legjobb lesz, ha ezt a levelet megmutatod Sándornak, ez is elég lesz neki. Jó éjtszakát!

VII.

(A plébános felköszöntője.)

Atlasz úr gondosan tárczájába zárta és belső zsebébe rejtette a fontos levelet, hogy rögtön átadhassa Sándornak, mihelyt találkozik vele. De nem találkozott. Sándor másnap sem jött haza, csak délután érkezett tőle sürgöny, mely így szólt: «Minden jól megy. Holnap hajnalban indulunk Bogdán apát-kanonokkal s nyolcz órára ott leszünk. Az apát-kanonok hozzánk száll. Minden jól megy.»

— Miért írta kétszer is, hogy minden jól megy? — mondá Atlasz úr Manó fiának. — Ezért többet kell fizetnie hat krajczárral, és mégis oda írta, a miből látszik, hogy nagyon örül neki. Minek örül?

Talán a püspök meghívta ebédre vagy a kanonok lett vele per tu? A kanonok urat a vörös selyem bútoros szobába szállásoljuk. Minden jól megy, hm!

— De az nem jól megy, hogy Sándor úrfi csak a búcsú napján jő haza, mikor házunk tele lesz vendéggel, — szólt Manó bosszúsan. — Nem is beszélhetünk vele komolyan s még valami bolondot követ el, mielőtt fölnyitjuk a szemét.

— Addig semmi bolondot sem követ el, míg a kanonok úr itt van, mert mindig vele lesz elfoglalva, — felelt megnyugtatólag Atlasz úr. — Ne félj, Sándor tudja a patrónus kötelességeit, s a míg egyházi méltóságában lesz, nem megy félre a szomszéd szobába megházasodni. A keresztyéneknél nem megy a házasság csak úgy futtában; tudhatod, hiszen te is keresztyén vagy. Mihelyt aztán vége lesz a sok ünnepnek, mindjárt beszélek Sándorral okosan és fejéhez verem ezt a levelet.

— Mindegy, én mégis jobban szeretném, ha még ma, az ünnep előtt beszélnél vele.

— Hogy beszéljek vele, mikor nincs itt?

De ha Sándor nem jött meg, jöttek helyette mások, kiket Atlasz úr nagy gyönyörűséggel s kitörő örömmel fogadott. A szép gömbölyű, fekete szemű özvegy, Volkán Ádámné és Góg Ferencz, a mindenes nagybácsi.

Csak úgy czeremónia nélkül, egy kis szomszédi látogatásra rándúltak át, mint Góg Ferencz mondá, hogy kibeszélgessék magokat, mert a holnapi nagy ünnepen, melyre ők is meg voltak híva, annyian lesznek, hogy nem lesz alkalmok a bizalmas eszme-

cserére. Atlasz úr mindig örül kedves vendégeinek, s annál inkább örül most, hogy bemutathatja Manó fiát és leányát, a grófnét. Be is mutatta nagy pompával, miután hirtelenében néhány szót sugott Manó fülébe az özvegy millióiról. Az ismerkedés tehát igen könnyen ment és néhány percz alatt a legkellemesebbé lett mindkét részről, mint a gazdag emberek közt szokás. Manó elemében volt; csak úgy szikrázott az elmésségtől és henczegéstől s meg volt győződve, hogy egészen elbájolta a bajuszos menyecskét. Atlasz úr is meg volt róla győződve, s az a gondolat ötlött agyába, hogy Manó nőül vehetné a milliomos özvegyet s újra sokkal ragyogóbban kifényesíthetné az Atlasz-család homályosodni kezdő napját.

De a fiatal özvegyen, bármennyit kaczagott a fővárosi dandy elmés tréfáin, bizonyos nyugtalanság és szórakozottság volt észrevehető, s néha-néha jelentős pillantást vetett nagybátyjára, a kinek arczán meg az látszott, hogy szeretne valamit mondani, de nem tud bele kapni. A bajuszos menyecske végre erősen ránézett nagybátyjára és haragosan toppantott lábával. Góg Ferencz ijedten fölugrott székéről s minden bevezetés nélkül fölkérte Atlasz urat, hogy néhány igen fontos és bizalmas szóra vezesse szobájába.

Mintegy félóráig voltak távol, s mikor visszatértek, mindkettejök arcza igen hosszúra volt nyúlva. Góg Ferencz mindenfelé nézett, csak unokahúga arczába nem, a ki pedig nagy kiváncsisággal szegezte rá villogó szemét. Atlasz úr zavart volt és harago-

san rárivalt az öreg asszonyságra, a ki ártatlan kiváncsisággal kérdé, hogy miről beszélgettek. A társalgás ellankadt. Manó élcze kiapadt, mikor látta, hogy a milliomos menyecske alig figyel rá s nyugtalanul fészkelődik a pamlagon. Végre fölugrott, gyorsan, röviden búcsút vett a háziaktól s intett nagybátyjának, hogy szólítsa elő a kocsit.

Atlasz úr és Manó nagy illendőséggel egész a lépcső aljáig kisérték vendégeiket s ezek semmit sem beszélhettek egymással. Csak annyi látszott, hogy Góg Ferencz nagyon fölhúzta vállait és igen bűnbánó arczot vágott, a bajuszos menyecske meg néha-néha nagyot rántott karján és egyáltalában ideges hangulatot tanusított. De mihelyt a kocsiban ültek s annyira haladtak, hogy a hátramaradottak nem hallhatták, rákiáltott nagybátyjára:

— Na hát, miért nem szól? Talán kivágta a nyelvét az a vén zsidó?

— Kedves húgocskám, — kezdé ünnepélyes, de kissé reszkető hangon Góg Ferencz.

— Ne húgocskámozzon most engem, — vágott közbe ingerülten Lilla, — hanem feleljen röviden és kitérés nélkül: kosarat kaptam?

— Nem egészen, — felelt Góg Ferencz félénken.

— De maga egészen bolond, — mondá haragosan az özvegy. — Mit ért az alatt, hogy nem egészen adtak kosarat?

— Az öreg Atlaszt nagyon boldoggá tette ajánlatom, majdnem hanyatt esett örömében és azt mondta, hogy te vagy a világ legszebb és legkedvesebb nőszemélye.

— Mit törődöm én az öreg Atlasz boldogságával? — mondá Lilla vállat vonva, de jóval szelídebb hangon, a hízelgő bókok hatása alatt. — De a fia, a fia! Mit mondott a fiáról?

— Azt mondta, hogy a fia most még egy hozzá méltatlan szerelem békóiban hever, — felelt Góg Ferencz, — s ezt a szerelmet előbb ki kell verni a fejéből, a mi, reményli, sikerülni is fog.

— Kibe szerelmes? — kérdé az özvegy újra föllobbanó haraggal.

— A nevét nem kérdeztem, — felelt Góg Ferencz félénken, — de annyit tudok, hogy méltatlan hozzá.

— Maga ügyetlen vén mamlasz, — mondá a bajuszos menyecske, összetörve drága napernyőjét.

Ugyane tárgyról beszélt Atlasz úr is Manó fiával, midőn a kocsi távozása után fölfelé haladt vele a lépcsőn.

— Milyen szerencse és szerencsétlenség egyszerre! — sóhajtott Atlasz úr. — Képzeld, ez a dúsgazdag, szép, kedves asszonyság szerelmes Sándorba és szívesen feleségül menne hozzá.

— Sándorhoz? — kérdé Manó, egyaránt elnyújtva hangját és ábrázatát. — Jól hallottad? Csakugyan Sándorról volt szó?

— Csakugyan Sándorról volt szó? — ismétlé Atlasz úr elkeseredve. — Talán süket vagyok, hogy nem hallom, kiről van szó? Bár hallottam volna Sándor helyett Manót, jobban szerettem volna.

— Kell is nekem! — mondá Manó arisztokratikus gőggel. Ha akarnám, semmi sem volna könnyebb,

mint ezt a közönséges asszonyt meghódítani. De nem kell, átengedem Sándornak.

— Átengeded, átengeded! Én is átengedném, csak Sándor átvenné.

— Neki meg kell nősülnie, mert falusi gazda; és gazdagon kell nősülnie, mert máskép nem segíthet családján. És ha én lemondok javára a gazdag özvegyről, nem tudom, mi akadályozná abban, hogy feleségül vegye?

— Hát Boglár Klára, kő nőjjön a gyomrában! — kiáltott Atlasz úr, elkeseredésében egészen megfeledkezve úri modoráról.

— Hát a levél a zsebedben? Boglár Klára elenyészett, megsemmisült. Bízd csak rám a dolgot; ha én beszélek Sándor fejével, vége lesz akkor Boglár Klárának.

Az asszonyoknak semmit sem szóltak a titkos beszélgetésről s a Volkán-látogatás valódi czéljáról. Atlasz úr nem akarta fölháborítni kedélyöket s elvonni figyelmöket a fontos házi teendőkről, melyek most egészen igénybe vették őket. Kivált Eveline grófnét, ki a holnapi ünnepélyes alkalomra átvette a háziasszonyi tisztet, s minden tehetségét és figyelmét arra kellett fordítnia, hogy a vendégség méltó legyen az Atlasz-család nevéhez. Atlasz úr különösen büszke volt arra, hogy holnap, midőn egy apátkanonok lesz a kastély szálló vendége s a vidék öszszes úri családjai asztalánál fognak ebédelni, egy valóságos grófné vigye a háziasszonyi tisztet, melynek az öreg asszonyság úgy sem tudott volna kellő méltósággal megfelelni.

Eveline grófné tehát egy időre félre tette mindenféle grófi bajait s egészen az Atlasz-család dicsőségének szentelte magát. Egész nap folyt a kastélyban a sikálás, törölgetés, mosogatás, bútorok ki- és behordása, szőnyegek kopogtatása, a legyilkolt malaczok és apró marhák szívszaggató jajveszéklése. Az öreg asszonyság az ablakból nézte és titokban megkönnyezte kedvencz majorságának veszedelmét; Atlasz úr a pinczében töltötte idejét Cserepes Andrással, ki mindenhez értett s különösen a borok lehúzásában volt szaktekintély. Számtalan palaczkot töltött meg vörös és fehér borokkal a hegyes bajuszú János segédkezése mellett, s hogy hogy nem, a munka végén keményen be voltak rúgva mind a ketten s össze-vissza ölelgették és nedves bajuszszal megcsókolgatták Atlasz urat, elérzékenyűlt szavakkal áldva a zsidó istenét a nagyságos úrnak. Szerencsére Manó nem volt tanuja e demokratikus tüntetésnek, mert Volkánék látogatása után vadászni ment a mezőre, hogy vadpecsenyével járúljon a lakoma gazdagításához s csak késő este tért haza üres táskával és sántító lábbal, a mi azonban nem volt nagy baj, mert Cserepes András, ki ezuttal földesúri engedélylyel gyakorolta az orvvadászat mesterségét, már előbb ellátta volt a konyhát két kövér őzzel s megszámlálhatatlan nyulakkal és mindenféle vad madarakkal.

Fölvirradt végre Sándor napja s ünnepi díszben pompázott a kastély és az egész falu. A micsoda lombosodni kezdő faágat találtak az erdőben, azt mind letördesték, hogy fölékesítsék velök a templo-

A szomszéd falvak lakosai is eljöttek, zászlók alatt és létániákat énekelve.

mot és környékét. Az utczákat hajnal pirkadtától kezdve három czigánybanda járta be, mindegyik más-más nótát húzva és nem törődve sem egymással, sem a harmónia törvényeivel. Messze vidékről vásárosok jöttek s a falu főutczáján felütötték sátoraikat, csizmát, szűrt, kalapot, mézeskalácsot és gyerekjátékot kínálva a falu népének, mely szokás szerint a búcsú napján elégítette ki egész esztendőre ruházati és fényűzési igényeit. A gyerekek már korán reggel szaladgálni kezdtek a sátorok közt s fütyülős falovak, trombiták és dobok harsogásától visszhangzott az utcza; sőt a nagy leányok sem várták be az isteni tiszteletet s még ki sem nyílt a templom ajtaja, mire már valamennyien ellátták magokat pántlikával, selyemkendővel és pirosítóval, melyet még a mai ünnepen föl akartak használni személyök ékesítésére.

Épen nyolczat ütött az óra, mikor a plébános kocsija behajtott az udvarra, és Sándor egy méltóságos tartású egyházi urat segített le belőle. Vörös zsinóros bekecsbe volt burkolva és fején finom szőrű kucsma volt vörös selyem béléssel. Bár csípős szellő fujdogált, bekecse nem volt egészen begombolva; itt-ott nyitva állt, hogy szabad bepillantást engedjen derekán a haragcs-vörös selyem övre és mellén a vastag arany lánczra. Atlasz úr, ki a lépcső alján fekete ünneplő ruhájába öltözve várakozott, a kocsihoz sietett, hogy segítségére legyen az egyházi méltóságnak a leszállásban, és Sándor bemutatta őket egymásnak.

— Édes atyám, Bogdán apát-kanonok úr ő nagysága.

— Édes atyja? Szép, nagyon szép, — mondá az apát-kanonok leereszkedő nyájassággal és Atlasz úr felé nyújtotta kezét, melynek egyik ujján óriási zöldköves gyűrű villogott. Atlasz úr tisztelettel, de hatalmasan megrázta a feléje nyújtott kezet s hirtelenében megbecsülte a zöldköves gyűrű értékét. Körülbelül ezer forintot érhetett. Mégis nagy urak a papok!

Az apát-kanonok úr inkább méltóságos, mint kellemes benyomást tett a szemlélőre. Gömbölyű kis ember volt, roppant nagy fejjel. Hosszú arczát itt-ott vörös szeplők borították, de ajkán folytonosan szelíd mosoly lebegett, mely közszemlére állítá nagy sárga fogait. Ez a nyájas mosoly egészen föllelkesítette Atlasz urat s hangosan kiabált János után, hogy jőjjön gyorsan, vigye föl a nagyságos kanonok úr holmiját a vörös selyem bútoros szobába.

— A vörös selyem bútoros szobába fogjuk szállásolni nagyságodat, — ismétlé a kanonokhoz fordúlva. — Legszebb szoba a kastélyban s csak a legfőbb vendégeknek nyitjuk ki. Már egy prépost is lakott benne, mikor a leányomat megeskette a vőmmel, a Szádváry gróffal. Hol van már az a János?

János most az egyszer nem várakoztatott magára sokáig s nagy buzgalommal kezdte lekapkodni a bakról az utazó táskákat. Egy csomagot a kanonok úr azonban maga vett ki a kocsiládából s fölkérte Atlasz urat, hogy megbízható emberrel rögtön küldje a szekrestyébe, mert ott fogja magára ölteni.

— Bizonyosan a főpapi costume, — mondá Atlasz úr, tisztelettel tapogatva a csomagot.

— Nem costume, — mondá az apát-kanonok elnéző mosolylyal, de egy kissé megbotránkozva, — hanem a püspöki jelvények, süveg, pásztorbot, keztyűk, sarúk, melyeket rangomnál fogva jogom van viselni.

— Száz esztendeig viselje! — kiáltott Atlasz úr lelkesülten. — János, rögtön szaladjon ezzel a csomaggal a szekrestyébe és mondja meg, hogy jól vigyázzanak rá! Méltóztassék fölsétálni nagyságos úr a vörös selyem bútoros szobába.

Ezalatt Eveline grófné is előkerült és segítségére jött atyjának, ki nagy buzgalmában azt sem tudta, melyik oldalára kerüljön a nagy egyházi méltóságnak s csaknem ölben vitte föl a lépcsőn. Sándornak semmi hasznát sem vehették; némán és zavartan állt atyja mögött s úgy látszott, mintha kerülné a tekintetét, a mit ugyan Atlasz úr nem vett észre, mert egészen el volt foglalva főpapi vendégével.

Miután a sokszor emlegetett vörös selyem bútoros szobába vezették a kanonokot s Atlasz úr hiába várt egy elismerő bókot a bútorok színéről és finomságáról: megkérdé a vendéget, nem parancsol-e reggelit és mi volna leginkább inyére, mert a kastélyban minden van, még franczia pezsgő is.

— Nem reggelizhetem, mert a templomszentelés szertartása misével van összekötve, — felelt a kanonok, — s mi a mise előtt nem reggelizhetünk. Különben köszönöm szívességét, hiszen nagyságod nem ismeri, nem ismerheti ezt az egyházi törvényt.

A kanonok úr igen szánakozó, csaknem fájdalmas hangon mondá ezt, s Eveline és Sándor fülig vörösödtek apjok baklövésén.

— Nemsokára a templomba kell mennem, — folytatá a kanonok, a grófnéhoz fordulva s nagylelkűleg időt engedve Atlasz úrnak, hogy leküzdhesse zavarát, — a szertartás kilencz órakor kezdődik s nem akarnám megvárakoztatni a hivők nagy tömegét.

— Zsúfolt ház lesz, — szólt közbe Atlasz úr, hogy e divatos kifejezéssel, melyet sokszor olvasott az újságokban, helyre üsse előbbi csorbáját.

Most a kanonok is elpirúlt és Eveline grófné titokban bosszúsan megrántotta apja kabátját, hogy hallgasson.

Bogdán apát-kanonok úr azonban igen elnéző és nagylelkű volt és semmi sem zavarta meg leereszkedő nyájasságát. Tüntetőleg barátságos akart lenni e napon a szegény zsidók iránt, mert remélte, hogy az ünnepélyről hosszú tudósítás fog megjelenni a fővárosi hirlapokban, melyek kellőleg méltányolni fogják szabadelvűségét és elfogulatlanságát, a mi a kormánykörök figyelmét is reá vonhatja és útat készíthet a püspökségre. E messzeható terv szálai közé tartozott az is, hogy nagy érdeklődéssel kérdezősködött Atlasz úr másik kedves fia, a miniszteri titkár után, ki mint hallja, szintén lerándult e szent ünnepre, s midőn hallotta, hogy Manó bizonyosan anyjánál lesz, barátságosan megkérte Atlasz urat, vezesse tisztelt nejéhez, mielőtt a templomba indulna.

— Az öreg asszony meg fog pukkadni a büszkeségtől, ha az apát-kanonok úr az ő szobájába megy, — kiáltott Atlasz úr lelkesülten. — Szaladok

előre s megmondom neki, hogy tegye föl az új fejkötőjét.

És valóban nagyon büszke és boldog volt az öreg asszonyság, midőn a hatalmas egyházi méltóság szobájába lépett, és barátságosan megkérdezte egészségi állapotát, és elmondta, hogy Sándor fiát a püspök is nagyra becsüli, mint a legbőkezűbb egyházi patrónust, hogy Eveline grófné valóban díszére válik a Szádváry grófcsaládnak és hogy régóta kivánt személyesen találkozni Manóval, kit eddig csak híréből ismert. Összeesett ránczos arcza szinte megszépült a sugárzó örömtől és szemei csillogtak a könnyektől, midőn ez egyházi magas méltóság ily szép elismeréssel beszélt gyermekeiről és látta, hogy gyermekei olyan műveltek, olyan könnyedén és fesztelenül viselik magokat e főúrral szemben, mintha magok is született nagy urak volnának. Eszébe jutott a marmarosi rusznyák falu és a szegényes bolt, és lelke mélyében hálát adott az Istennek, hogy valósággá tette akkori vigasztaló reményét és gyermekeik dicsőségében elégítette ki a szülők becsvágyát.

Miután az apát-kanonok úr boldoggá tette az egész családot s a legjobb hangulatot keltette bennök az egyházi hierarchia iránt, fölült a plébános kocsijára, mely még mindig várt reá a lépcső előtt, és visszahajtatott a faluba, a nagy szertartásra.

Atlasz úr föl akarta használni a rövid időközt, hogy Sándorral néhány szót váltson és megmutassa neki a nagy fontosságú levelet. De hiába nézett körül utána; a kanonok távozása után Sándor is eltünt.

Nem volt pedig idő keresésére, mert az úri fogatok egymás után hajtottak be a kastély udvarára s az egész családnak elég dolga volt a vendégek elfogadásával. A vidék valamennyi úri családja hivatalos volt a nagy napra, s mindnyájan el is jöttek, a mint otthon egymás közt nevetve és vállat vonva mondogatták, azért, hogy a zsidó uraskodáson mulassanak, de igen nyájasak és udvariasak voltak s nem mutatták, hogy rossz néven veszik az Atlaszok gazdagságát vagy hogy tolakodásnak tartják a meghívást. Nagylelkűleg úgy tették magokat, mintha egészen magokhoz hasonlónak tartanák az Atlasz-családot és tüntetőleg grófnénak szólították Evelinet, mintha éreztetni akarnák, hogy egészen elfeledték a család kellemetlen és szégyelni való multját. Ez igen nagy elégtétellel tölté el lelköket s megvigasztalá saját szegénységöket, melynek különben pirulni kellett volna az összehasonlítástól.

Csak egyetlen egy volt a vendégek közt, a kinek gazdagsága nemcsak versenyzett az Atlasz-család vagyonával, hanem tetemesen fölül is multa: a sarlósi uradalom új úrnője, a szép és kövér özvegy Volkán Ádámné. Új alak volt a vidéken s az úri családok nagy részével csak itt ismerkedett meg; de hírből már jól ismerték roppant gazdagságát, s ámbár forrásáról nagy megvetéssel beszéltek magok közt és több tréfás vagy lenéző megjegyzést tettek a bajuszos menyeskére: reája is kiterjesztették azt a jótékony fátyolt, melylyel a világ nagylelkűleg el szokta takarni a gazdag emberek kétes multját, ha gazdagságukból hasznot remél a maga számára.

A bajuszos menyecskét mindenfelől mosolygó arczok, meleg kézszorítások, bókok, hizelgések vették körül s bizonyára nem az úri társaságon mult, hogy nem akart jobb kedve lenni, hogy folytonosan idegesen nézett jobbra-balra, mintha keresne valakit, és egy párszor keményen megcsipte karját érdemes nagybátyjának, a ki bűnbánólag fölhúzta vállait és tagadólag rázta fejét, ha kérdőleg rászegezte haragos fekete szemeit.

Ezalatt azonban megkondultak az új harangok s Atlasz úr megmagyarázta vendégeinek, mennyit nyom minden harang, ki öntötte és mennyibe került. De már nem igen hallgattak rá, kivéve Góg Ferenczet, ki hódoló tisztelettel és vonagló alázatossággal figyelt szavaira; a többiek siettek kocsikra ülni, hogy részt vegyenek az isteni tiszteletben. A nép is nagy tömegekben tódult a templom felé; a szomszéd falvak lakosai is eljöttek, zászlók alatt és létániákat énekelve, hogy tanúi legyenek a ritka templomszentelési ünnepnek. A templom annyira tele volt, hogy igen sokan kívül maradtak és nagy zsivajjal tolakodtak és lökdösték egymást a főkapu előtt.

Az első padok posztóval voltak bevonva. Itt foglaltak helyet az úri társaság hölgyei s úgy tettek, mintha imádkoznának bársonykötésű, aranyszegélyű imakönyveikből; csak a bajuszos szép özvegy tartotta fölöslegesnek, ily látszattal szolgálni épületes például a népnek, s le nem vette szemét Sándorról, ki magában ült a szentélyben, oldalt álló kis padban, mint az egyházi kegyúr díszhelyén, s e kiemel-

kedő helyzetében igen zavartnak és nyugtalannak látszott és vagy a templom boltozatát vizsgálta vagy a földre szegezte szemét. A férfiak, falusi úri szokás szerint, a sekrestyében gyültek össze, s vagy megjegyzéseket tettek az imádkozó hölgyekre vagy zajosan vitatkoztak a politikáról és termésről. Egy időre Atlasz úr is bepillantott ide s az ajtóból gyönyörűséggel szemlélte Sándor fiának dicsőségét a külön padban, s magán kívül volt büszkeségében, mikor látta, hogy a papok meghajlottak előtte s külön meghintették szentelt vízzel és megfüstölték tömjénnel. Pedig mennyi pap volt itt és mily czifrán voltak öltözve! Az apát-kanonok nagy fején majdnem akkora süveg volt, mint ő maga s csupa aranyhímzés volt a palástja, és mellette a szomszéd falvak papjai valamennyien drága aranyos ruhákban pompáztak, melyek mind az Atlasz-család pénzéből kerültek ki. A harangok zúgása, az orgona zenéje, a papok és hivők éneke, minden az Atlasz nevet hirdette és magasztalta, s Atlasz úr kénytelen volt ismét a szabad levegőre sietni a sekrestyéből, mert feje már szédülni kezdett a nagy dicsőségtől, zajtól és melegségtől.

Különben is haza kellett sietnie, hogy utána nézzen a lakomai készületeknek. Mindennek készen kell lennie, mire az isteni tisztelet véget ér s a nagyúri vendégsereg a kastélyba tódul ebédre. Olyan ebéd lesz, a milyen még nem volt ezen a vidéken. Ilyenkor szükség van a háznál az okos főre. Az öreg asszony ugyan otthon maradt, de annak semmi hasznát sem lehet venni, mert minden csirkének halálát

A vendégsereg visszaözönlött a kastélyba és az ebédlőbe gyűlt.

külön megsiratja. Eveline is otthon maradt, de ő maga egyedül nem képes megfelelni az ezerféle teendőnek. Atlasz úr tehát haza siet; de bármenynyire siet, útközben megáll a vásáros sátraknál, s próbából és mulatságból alkudozni kezd pántlikára, selyem kendőre s más efféle falusi piperére. A sátoros zsidó nem tudja, hogy a földesúr alkudozik vele és meg akarja csalni. Atlasz úr jóízűen mosolyog sikerült tréfáján, s miután szakértelmével egészen sarokba szorította a sátoros zsidót, megmondja neki kilétét s nem veszi meg a pántlikát. Elégedetten megy tovább, kezeit dörzsölve és magában nevetve a sátoros zsidó hüledező arczkifejezésén. Eszébe jut a régi idő, mikor még ő is így mérte a pántlikát s így esküdözött egy krajczár nyereségért, s hálát ad az Istennek, hogy megáldotta törekvését és hogy módot adott neki, úri rangra emelni családját s megkímélni gyermekeit az élet aprólékos és szennyes küzdelmeitől.

Olyan elégedett és boldog, hogy minden kellemetlenségét elfelejti, nem jut eszébe Sándor végzetes szerelme sem, mely megakadályozhatná családjának emelkedését. Nem gondolt Boglár Kálmánra és leányára sem, és mégis, — mily csodálatos játéka a képzelemnek! — egyszerre, egy pillanatra úgy rémlett szemének, mintha Boglár Klárát pillantotta volna meg a plébánia-ház ablakában.

Megrezzent, megdörzsölte szemét s újra erősen oda nézett az ablakra. Üres volt, senkit sem látott. Bizonyosan káprázat játszott az előbb szemével, képzelődése ámította el. De jó kedve megszünt, s

igen kellemetlen és kényelmetlen érzésnek adott helyet. Gyors léptekkel, csaknem futva sietett ki a faluból, a kastély felé, mintha menekülni akarna a boszantó vizió elől. Azután eszébe jutott, hát ha mégis jól látott, hát ha csakugyan megint eljött e leány, hogy befejezze vészes munkáját s elrabolja tőle fiát? Megtapogatta zsebében a levelet, de ez sem nyugtatta meg egészen. Sokkal könnyebb lenne elbánni Sándorral, ha a leány nem volna itt; de ha ismét bűvös körébe jut, ki tudja, fog-e hallgatni a legvilágosabb bizonyítékokra? Vajjon csakugyan itt van-e a leány vagy képzelete mutatta alakját? Ez a gondolat kínozta folytonosan, mialatt hazaért a kastélyba, s ezen évődött, míg fölhordatta a pinczéből a boros palaczkokat és személyesen ügyelt föl, hogy a nagy ebédlőben a hosszú patkó-forma asztal a legdíszesebben legyen fölterítve.

Kétségei rettentő megoldást nyertek, midőn a hosszú szertartás végével a vendégsereg visszaözönlött a kastélyba és az ebédlőbe gyült. A hullámzó tömegben, mely helyét kereste az asztalnál, ott látta világosan, el nem vitázhatólag, Boglár Kálmánt és leányát, még pedig az apát-kanonok úrral beszélgetve. E magas egyházi méltóság igen melegen szorongatta Boglár Kálmán kezét és a lehető legnyájasabb mosolygással intett nagy fejével Klára felé, midőn Eveline grófné felszólítá, hogy foglalja el helyét mellette, az asztalfőn. A többiek is megtalálták ezalatt helyeiket s nagy székzörgéssel telepedtek az asztalhoz. Klára Sándor mellett ült, s Atlasz úr szótlanúl, csaknem megdermedve roskadt székére

az asztal végén. Szerencsére oly keveset törődtek vele, hogy senki sem vette észre, mennyire ki van kelve rendes formájából.

A vendégek ettek, ittak, suttogtak, kiabáltak, nevetgéltek, s Atlasz úrnak az asztal végén elég ideje maradt háborítlanul magához térni fájdalmas meglepetéséből. Nem szólt semmit; a vendégek sem foglalkoztak vele, rájok nézve az igazi házi úr Sándor, az igazi házi asszony Eveline volt, s az öregeket legfölebb úgy vették, mint ráadást. A két ráadás az asztal végén egészen egymásra volt hagyva, és senki sem hallotta, mily méltatlankodó szavakkal fejezte ki Atlasz úr fölháborodását felesége előtt ez emberek tolakodásán, kik hívatlanúl asztalához mertek ülni. Csak Boglár Kálmán kiáltott egyszer át hozzá kedélyesen az asztal túlsó oldaláról:

— Úgy-e, kellemesen megleptünk, öreg? Különben gondolhattad, hogy kiváncsi voltam a hatásra, melyet nagy oltárképem tesz a szakértőkre.

— Az oltárkép impozáns, — szólt közbe az apát-kanonok az asztalfőről, — s valóban dicsérnünk kell a művészt, ki ily megragadó kifejezést tudott adni az egyház egyik legmagasztosabb eszméjének. Isten éltesse!

A tornáczon felállított czigányok azt hitték, hogy a kanonok úr valami felköszöntőt fejezett be és tust húztak. A vendégek, magok sem tudva miért, éljenezni kezdtek, a pezsgős palaczkok dugói hatalmasan durrogtak, a poharak egymás után ürültek ki, a jó kedv és zaj tetőpontjára hágott, és az apát-kanonok úr, kit a czigánytus szónoki kötelességére figyel-

meztetett, fölemelkedett helyéről, föltartotta tele poharát s ünnepélyes és kenetes hangon hosszú felköszöntőt mondott.

Először Atlasz Sándor ő nagyságára, a tiszavégi egyház nagylelkű kegyurára, kinek vallásos buzgósága és bőkezűsége hozta létre a mai szép és lélekemelő ünnepélyt. Aztán Szádváry Eveline grófné ő méltóságára, kinek lekötelező szívességéből most e dúsan terített asztalnál örvendeznek háladatos szívvel az Isten áldásának. Továbbá Atlasz Manó ő nagyságára, ki országos gondjai közepett is talált időt, hogy eleget tegyen buzgó szíve áhítatos vágyainak s jelenlétével emelje e nagy vallásos ünnepély díszét. Végül, — és itt különösen fölemelte hangját az apát-kanonok úr és arczán minden vörös szeplő a jóakaró leereszkedés egy-egy fényes napja gyanánt ragyogott, — nem mellőzheti hallgatással e három kitünő testvér tiszteletre méltó szüleit, kik — bár magok idegen akolhoz, tartoznak — ily kiváló gyermekekkel ajándékozták meg az egyházat és hazát; ő — az apát-kanonok úr — nem tagadja, hogy bizonyos tekintetben mindnyájan emberek vagyunk s vannak oly közös emberi javaink, melyeknek élvezetéből senkit sem zárhatunk ki, mint az egészség és hosszú élet: nem hiszi tehát, hogy bárki is akadna e díszes társaságban, ki ellenmondana neki, midőn e derék öreg házaspárnak is jeles gyermekei mellett, tartós egészséget és hosszú életet kíván. Éljenek!

A czigányok tust húztak, a vendégek ordítottak, a poharak összecsengtek. A közelebb ülők még At-

lasz úrral és nejével is koczintottak, sőt az apátkanonok egyenesen hozzájok ment és koczintott velök. Az öreg asszonyság sírt örömében és büszkeségében, sőt a pillanat fölemelő hatása alatt Atlasz úr is elfeledte egy perczre titkos bánatát, s a földi dicsőség legmagasabb ormára emelkedett, de csak azért, hogy a következő perczben a legmélyebb örvénybe zuhanjon.

Most a plébános emelkedett föl s figyelmet kért szavainak. Röviden óhajt felköszönteni egy ifjú párt mely önmagában sokkal boldogabb, hogysem hoszszas szavakkal kellene boldogságot kívánni számára. De mielőtt elárulná, kire emeli poharát, egy kellemes hírt kell közölnie a jelenlévő úri társasággal. Atlasz Sándor ő nagysága, a mai ünnep bőkezű hőse, plébániájának nagylelkű kegyura, tegnap a székesegyházban örök hűséget esküdött a kitünő művész, Boglár Kálmán szeretetreméltó Klára leányának. Kivánja tehát, hogy az Úristen e boldog párt sokáig éltesse!

Nem számítva a híres történeti felköszöntőket, melyek országok, nemzetek sorsát döntötték el, alig tett valaha toast oly nagy hatást, mint a plébános úré. A vendégek közűl a legtöbben nem ismerték Klárát, s már az ebéd elején csodálkozva kérdezgették egymástól a fiatal nő kilétét, ki a házi úr mellett ül s oly fesztelenűl beszélget vele. Nagy volt tehát meglepetésök, midőn meghallották a valót, s ámbár meglehet, hogy néhány vidéki kisasszony és az eladó leányokkal rendelkező szülők keblében egy pillanatra valami kellemetlen csalódás érzése moz-

dult meg, mégis jó magyar szokás szerint, a toast befejezése és a tus fölhangzása után, az első meglepetés elmultával általános volt a zajos éljenzés, dobogás, pohárcsengés, s mindenki sietett szerencsét kivánni az új párnak. Az egyetemes tolongásban senki sem vette észre, hogy az öreg Atlasz halálsápadtan dőlt hátra székén s feleségével együtt közel volt az ájuláshoz, hogy Eveline grófné fölugrott székéről s ajkaiketté nyíltak, mintha mondani akarna valamit, de nem juthatott szóhoz, mert az apátkanonok a legmelegebb szavakban kivánt neki és családjának szerencsét e kitűnő választáshoz, és hogy Manó apjához sietett, fölrázta dermedtségéből s haragos arczczal fülébe súgta: A levelet! miért nem mutattad meg a levelet? Senki sem vette észre az ijedségnek és fölháborodásnak e jeleit, csak Klára, és gondtalan vidám arczán egy pillanatra a kellemetlen meglepetés fellege vonult át, mintha csak most jutna eszébe, hogy férje családjában nem is láthatják szívesen. De a következő pillanatban megfogta kezét Sándor és szüleihez vezette.

— Édes atyám, édes anyám, — mondá oly halkan, hogy a közelebb állók sem hallhatták, talán maga Klára sem, — ha szerettek, ha boldogságomat akarjátok, nyugodjatok meg választásomban és áldjatok meg engem, áldjátok meg nőmet.

És Atlasz úr, utoljára is, jobban szerette fiát, hogysem végsőig vigye az ellenállást, s az ő kedvéért megölelte azt a nőt, kit szíve mélyéből gyűlölt. Megölelte, mert fia kivánta, de nem bocsátott meg neki.

Ezt azonban senki sem látta; az éljenzés, üdvözlés, szerencsekivánás, koczintás újult erővel hangzott, s mindenki azt hihette, hogy valóban egy hosszú, boldog házasság első napját ünneplik.

De Góg Ferencz ellenkező véleményen volt. Oda hajolt Lillához, kinek szemei villámokat szórtak, s ajka, keze, mindene reszketett a fölindulástól s vígasztaló hangon, bár egy kissé félénken fülébe súgott a katonás, bajuszos menyecskének.

— Magyarországban a házassággal még nem ér véget a szerelmi komédia. Hála Istennek, van még elválás is.

VIII.

(Atlasz úr baklövései.)

Ha Atlasz úr zűrzavaros kábultságában, mely a plébános toastja és a rá következő ünnepélyes jelenet után elfogta lelkét, gondolkozni tudott volna, megtalálta volna magyarázatát annak, a mit tegnap nem tudott megérteni: miért izente Sándor kétszer is a székvárosból küldött sürgönyében, hogy minden jól megy? Ez az ismételve papirra tett három szó valóban nem volt más, mint a túláradó boldogság kitörése, melynek másképen még nem lehetett kifejezést adni. Mikor Sándor a plébános kocsijára ült, hogy vele együtt a székvárosba hajtson, nem merte remélni, hogy mint Klára férje tér onnan vissza.

Nem mintha atyjának ellenzésétől tartott volna. Attól a naptól fogva, midőn először beszélt vele

szerelméről, meg volt győződve, hogy bármennyire kedve ellen, de mégis bele fog nyugodni házasságába, s annál könnyebben és símábban fog menni a dolog, mennél hamarabb lép eléje a bevégzett ténynyel. De a tényt bevégzetté tenni, ebben látta a legfőbb nehézséget. Mentől tovább gondolkozott róla, annál jobban elfogta lelkét az a csüggedés, mely együtt jár az igazi szerelemmel, mikor még nem tudja, viszonzásra talált-e, és egybeveti saját érdemetlenségét az imádott lény tökéletességével. Visszaidézett emlékébe mindent, mit Klárán tapasztalt: mosolygását, melylyel üdvözölte, nevetését, melyet tréfája vagy néha ügyetlensége gerjesztett, szavait, még a legközömbösebbeket is, melyeket vele váltott; s bár egy-egy pillanatra úgy vélte látni, hogy szerelem napfénye csillan föl az összehalmozott emlékek mögül, bizalmatlansága csakhamar erőt vett rajta s gúnyosan azt súgta fülébe, hogy az a nyájasság, melyben oktalan reménye szerelmet lát, nem egyéb, mint a nagyvilági hölgy megszokott modora, és esetlen falusi tuskónak szidta magát, a kihez csak vagyonáért mehetne valaki nőül.

De arra egy perczig sem gondolt, hogy Klára vagyonáért menne hozzá. Méltatlannak találta volna e gondolatot mind a leányhoz, mind önmagához. A szegény leány oly magasan állt fölötte az ő szemében, hogy szegénysége s az ő gazdagsága számba sem vehető különbség volt a másik nagy aránytalanság mellett. Az első harcz tehát, melyet atyjával vívott s melynek eredményéről már előre biztos volt, csak a kisebb és könnyebb küzdelem volt; a

másik, a nehezebb, Klára szívének meghódítása, csak ezután következett.

Mindezt elmondta őszintén, leplezetlenül a plébánosnak, kit meghittjéül választott szerelmi ügyében. Elmondta, hogy Klárát szereti és nélküle boldogtalan lesz, s elmondta, hogy atyjának nincs kedvére e házasság, de tudja, hogy végre mégis bele fog nyugodni.

— Erről én is biztos vagyok, — mondá a plébános. — Az öreg úr a maga régi fogalmai szerint nem is tartja igazi házasságnak a hozomány nélküli házasságot. De ez könnyű akadály. Egyházi törvényeink szerint a szülők beleegyezése nem szükséges a házasság érvényességéhez.

— És atyám igazán szeret engem, s utoljára is bele fog nyugodni abba, a mi boldoggá tesz, egyházi törvények nélkül is, — tevé hozzá Sándor.

— Ezt mondom én is. Az ő ellenzése nem magáért veendő figyelembe, hanem Klára miatt. Ismerem ezt a leányt. Ha észrevenné, hogy az ön családja nem szívesen látja vagy épen tolakodónak tartja, soha sem lenne az ön nejévé, bármennyire szeretné különben.

— Nem szabad észrevennie, — kiáltott Sándor ijedten.

— Ezt meg tudnám akadályozni.

— De hogyan? Az öreg, — bármily elismeréssel vagyok szorgalma, szerénysége, realitása iránt, — valljuk meg, sokkal járatlanabb a nagyvilági modorban, hogysem el tudná rejteni ellenszenvét. És ha ön Klárát mint jegyesét vezetné eléje, attól tartok,

úgy fogadná, hogy a büszke leányt örökre elriasztaná öntől.

Sándor egy ideig gondolkozva nézett a plébános arczára, aztán örömmel, mintha nagy fölfedezést tett volna, fölkiáltott.

— Nem mint jegyesemet, hanem mint nőmet vezetném eléje. Akármit tenne az első pillanat meglepetésében, Klárát többé nem riaszthatná vissza, és sokkal jobban szeret, hogy később bele ne nyugodnék a meg nem változtatható ténybe. Csak az a kérdés, lehetséges-e a titkos házasság?

— Ha én előttem esküsznek meg, az érvényes és törvényes házasság lesz, akár titkon, akár nyilvánosan, akár itt, akár másutt történik. Ez tehát nem kérdés. Az egyetlen egy kérdés csak az: akar-e Klára az ön nejévé lenni?

— Ah! igaza van. Ez az igazi nagy kérdés.

— A melyre egyikünk sem képes választ adni.

— Ön jól ismeri Boglárékat, főtisztelendő úr. Mit gondol, — mit hisz, — mit vett észre, lehet-e reményem?

— A mi engem illet, őszintén megvallom, nagyon óhajtanám e házasságot, s tehetségemhez képest rajta lennék, hogy teljesüljön. Azt is tudom, hogy Boglár Kálmánnak sem volna ellene kifogása, sőt nagy örömmel adná beleegyezését...

— De a leány! a leány!

— Attól, legjobb lesz, ha egyenesen maga kérdi meg. A mint én ismerem, a közbenjáró nála inkább ártana, mint használna.

— Megkérdjem? Hol van hát? Hova fordúljak?

Írjak neki? Tudja, hogy a tollal nem igen tudok bánni, még kevésbbé, mint a szóval, pedig ebben sem vagyok valami nagy mester.

— Jobb szóval, mint tollal. Én azt tanácslom, vesse el bizalmatlanságát, álljon Klára elé s őszintén, nyiltan kérdezze meg tőle, akar-e nejévé lenni?

— És ha azt feleli, hogy nem akar?

— Akkor nem is lesz, és nincs az a hatalom, mely rá kényszerítse. De miért csüggedjünk? Miért ne reméljük a jobbat?

— Ön a jobbat reméli? — kérdé mohón Sándor.

— Remélem, de biztosat nem mondhatok, — felelt kitérőleg a plébános. Újra csak oda térek vissza; ha bizonyosat akar tudni, fordúljon a legilletékesebb forráshoz.

— De mikor úgy félek a lesujtó választól, — mondá Sándor, újra visszatérő csüggedéssel. — Ez a bizonytalanság bármilyen kínos, mégis van benne valami édes, mert egy-egy pillanatra mégis fölvidámít a remény. De a rideg valóság, a kérlelhetetlen, visszavonhatatlan megtagadás — — nem — ennek nem merem kitenni magamat.

— Soha sem tapasztaltam, de mindig hallottam, hogy a szerelmesek gyávák, — felelt a plébános vállat vonva, — hanem ilyen gyáva szerelmest még soha sem láttam.

— Gyáva, gyáva! — mondá Sándor elpirulva. — Épen ebből láhatja, hogy igazán szeretem. Elégszer voltam bátor ott, hol nem szerettem; az igaz szerelem, úgy látszik, gyávává teszi a szívet. Hiszen még

azt sem tudom, nem jövök-e későn, nem szeret-e már más valakit Klára?

— Biztosítom, hogy nem! — kiáltott a plébános szokatlan erélylyel. Nem szeret, senkit sem szeret. Szíve egészen szabad, ha csak ön nem vette még be.

— Megkérdem, megkérdem tőle, minél előbb, — mondá Sándor, kinek csüggedése, a szerelmesek örök törvénye szerint, egy pillanatra ismét a reménynek hagyott helyet.

— Ha akarja, ezt még ma vagy holnap megteheti. Kocsim készen áll, be kell rándulnom a templomszentelés ügyében a székvárosba. Jőjjön velem, ott tisztába jöhet mindennel. Klára több nap óta itt van atyjával, ki a püspöki kápolna képeit javítja. Ha kedve van velem jönni, siessen haza, készüljön fel, félóra múlva udvarán leszek kocsimmal.

Így történt, hogy mialatt Atlasz úr a vasútnál várta másik két gyermekét, kiknek segítségével meg akarta akadályozni Sándor házasságát, ez épen akkor indúlt leánykérő útjára.

Ugyanabba a fogadóba szálltak, hol Boglár Kálmán lakott leányával. A főpinczér, ki mint régi ismerősét üdvözölte a plébánost, kérdezősködésére azt válaszolta, hogy Boglár úr Bogdán kanonoknál ebédelt s még nem tért haza. A kisasszony itthon maradt, szobájába vitette az ebédet s most ott van.

— Mintha csak mi rendeztük volna el az egész helyzetet, — szólt a plébános Sándorhoz. — Nekem úgy is beszédem van Bogdán kanonokkal, egyenesen oda sietek hát; ön pedig szedje össze bátorságát, menjen be Klárához, beszéljen vele őszintén, s re-

mélem, mire visszajövök, mindent rendben fogok találni.

És valóban rendben talált mindent. Mikor egy óra múlva a két Boglár visszatért a fogadóba s benyitott a szobába, Klára vidáman, boldogan lépett atyja elé és Sándort, kinek arcza sugárzott a boldogságtól, kezénél fogva hozzája vonta e szavakkal:

— Van szerencsém bemutatni vőlegényemet.

Hogyan jutottak ide? Sándor maga legkevésbbé tudta volna megmondani. Minden, a mi történt, úgy kavargott fejében, mint valami zűrzavaros álom, melyből egyszerre napfény, madárdal, meleg tavaszi szellő ébreszti föl. Homályosan emlékezett arra, hogy midőn félénk kopogás után a szobába lépett, Klára meglepetve, örvendve ugrott föl az asztal mellől s oly őszinte mosolylyal nyújtott neki kezet, hogy egyszerre csodálatos módon megszállta a bátorság és beszélni kezdett. Hogy mit beszélt össze, azt nemcsak most nem tudná megmondani, de akkor sem tudta. Eleinte úgy rémlett szemének, a leány sem értette, s meglepetve, csodálkozva nézett rá; de utoljára mégis megértette és kezét nyújtotta feléje. «Hiszi-e, hogy boldoggá fogom tenni?» ... mintha ezt kérdezte volna tőle; de azt már nem tudta, mit felelt rá, csak arra emlékezett még, hogy magához vonta kezét és átölelte derekát, és a leány vállára hajtotta fejét, s könnyezve és mosolyogva mondta: «Ki hitte volna, hogy a jó pajtásságból szerelem legyen?»

Boglár Kálmán hangos örömmel üdvözölte leánya vőlegényét és jókedvű czélzásokat tett a sok vadá-

szatra, melyet együtt végeztek s utoljára is egymást lőtték szíven. De azután elkomolyodott, s nála szokatlan ünnepélyességgel mondá:

— Gyermekeim, az én megegyezésem és áldásom még nem elég. Ne feledjük, hogy Sándornak is vannak szülei. Azt kérdem tehát tőled, fiam: tudják-e ők is e szép szándékodat és biztos vagy-e megegyezésökről?

— Tudják, — felelt Sándor és igazat is mondott. A kérdés második részére azonban csak kitérőleg mert válaszolni: — és sokkal jobban szeretnek engem, hogysem megtagadnák tőlem megegyezésöket és áldásukat.

Klára nem is nagyon figyelt e szóváltásra s eszébe sem jutott, mélyebben behatolni e kérdésbe vagy ki nem elégítőnek találni Sándor kitérő válaszát. Azon idő alatt, melyet a tiszavégi kastélyban töltött, ő is egészen belejutott az ott uralkodó áramlatba, mely határozottan kedvezőtlen volt az öregek tekintélyének, s abból állt, hogy mindenki Sándort tekintette az igazi úrnak s nem igen vette számba az öregeket. Atlasz úr és neje rajongó szeretetökkel magok adták erre a legfőbb példát s nem gondolták meg, hogy az így fölállított helyzet majd akkor is megtartja erejét, mikor akaratuk összeütközésbe jöhet Sándoréval. Klára így találta a helyzetet, így szokta meg, s a nélkül, hogy tiszteletlenséggel viseltetnék Sándor szülei iránt, egyszerűen nem gondolt reájok s eszébe sem jutott, hogy beleegyezésök egyáltalában kérdésbe jöhetne, mikor Sándor akaratáról van szó.

Igen világosnak és természetesnek találta tehát

Sándor feleletét s nem is törődött vele többé. Még azon sem ütközött meg, midőn a plébános, atyjának régi jó barátja, csaknem testvére, kit gyermekkorától megszokott nagybátyjának tekinteni, azt mondá, hogy legjobbnak tartja, ha holnap rögtön megesküsznek és Sándor őt már mint nejét viszi haza. Eredetinek találta e gondolatot, mely már azért is megnyerte tetszését, mert eltért a közönséges chablontól. Mi természetesebb, mint hogy a kik szeretik egymást, minél előbb egymásé legyenek, ha nem függ mástól, csak saját akaratuktól és nem kell legyőzniök semmi akadályt? Azt a nyárspolgárias szokást, hogy a menyasszony hónapokon át járjon lesütött szemmel a boltokba bevásárolni és elpirulva fogadja az udvarias boltos-legények szerencsekívánatait, mindig nagyon nevetségesnek találta.

Csak akkor ötlött egy pillanatra eszébe, hogy e sietős és titkos házasságkötésnek oka talán Sándor szüleinek ellenzése lehetett, midőn azt a lesújtó hatást látta, melyet a plébános felköszöntője férjének családjára gyakorolt. De ez is könnyű, elfutó felhő volt; gondtalan, gyanútlan lelke gyorsan lerázta magáról a kellemetlen benyomást, s egészen természetesnek, őszintének, mintegy köteles szentesítésnek vette azt az ölelést, melylyel férjének atyja keblére fogadta s ezzel kifejezte teljes megnyugvását.

Pedig Atlasz úr nem nyugodott meg. És ha talán félénkség vagy fiának szeretete el is némította volna, voltak mellette, a kik fölnyissák száját és elhitessék vele, hogy épen fia iránt való szeretetből nem szabad megnyugodnia.

Mialatt a vendégek ebéd után kisebb-nagyobb csoportokra oszlottak s vagy a kertben vagy a termekben sétáltak, mulattak, játszottak, beszélgettek, s Klára egészen természetesen és könnyedén átvette a háziasszonyi tisztet, mintha már évek óta belegyakorolta volna magát, és Sándor férfi-vendégeinek különféle mulatságáról gondoskodott s egy négyes tarokk-parthiet állított össze az apát-kanonok úr számára: Atlasz úr szobájába vezette az öreg asszonyt s rendes székébe ültette az ablak mellé, hol bőséges mulatsága akadt az úri fogatok szemlélésében. Sándor házasságáról egy szót sem szóltak; az öreg asszonyság meg volt rémülve s néha-néha egy félénk pillantást vetett férje arczára, mintha a jeladást várná. De Atlasz úr néma és komor volt s szó nélkül kiment a szobából.

Az ajtó előtt Góg Ferenczczel találkozott, ki leskelődni látszott rá. Az érdemes férfiú vállai füléig föl voltak húzva s arcza a legmélyebb fájdalmat fejezte ki.

Megragadta Atlasz úr kezét s hosszasan, kimondhatatlan részvéttel rázta, mintha nem találna szavakat e nagy szerencsétlenségben. Hallgatva mentek tovább a tornáczon s Atlasz úr keserű arczczal figyelt az épület túlsó szárnyából áthallatszó zajra. Góg Ferencz fájdalmasan vonaglott és fejét rázta.

— Szép toastot mondott a plébános úr, száz esztendeig éljen, — mondá végre Atlasz úr.

— Szegény húgom! szegény Lilla! — nyögött Góg Ferencz. — Ha a villám sújtotta volna, nem lehetett volna úgy megdermedve. Eleinte attól fél-

tem, eszét veszti nagy fájdalmában. De a szívét elvesztette, ah! örökre elvesztette.

Ezalatt Atlasz úr szobájához értek. Góg Ferencz meggörnyedve nyitotta ki az ajtót s engedelmet kért, hogy beléphessen és csendes magányban átengedhesse magát nagybátyai szíve fájdalmának.

A szobában találták Manót és Eveline grófnét.

Manó a pamlagon ült s lábait az asztalra tette. E kaszinói helyzetben egymás után csavargatta a papiros-szivarkákat és oly csípős füstöt terjesztett el a szobában, hogy az ember szeme könnybe lábadt tőle. Nagyon rosszkedvűnek és idegesnek látszott s lábával dobolt az asztalon. Eveline az ablakmélyedésben állt és szemeit törölte. De a könnyeket nem csupán Manó csípős szivarfüstje facsarta szeméből; lángoló arcza, reszkető ajkai azt mutatták, hogy a grófné keblében hatalmas vihar tombol.

— Na? — mondá Atlasz úr, a mint megpillantá gyermekeit.

— Na! — felelt Manó és új szivarkát csavart magának.

— Ott hagytuk a vendégeket, — mondá Eveline grófné, újra könnyekre fakadva haragjában. — Reánk ott többé nincs szükség, mi semmit sem számítunk. Én legkevesebbet számítok; ott van már az egyetlen, az igazi háziasszony, észre sem veszik az én távollétemet.

Atlasz úr keserűen sóhajtott ez ingerült szavakra. Góg Ferencz nagyokat nyögött s feje egészen elveszett vállai között.

— A levelet! Miért nem mutattad meg a leve-

let? — kiáltott Manó, idegesen dobolva lábával az asztalon.

— Micsoda levelet? — kérdé Góg Ferencz, fülét hegyezve. — Bocsánatot kérek tisztelt szomszéd uraim és méltóságos grófné, — folytatá előre lépve s kimondhatatlan részvéttel nézve egymás után az Atlasz-család jelenlévő tagjaira, — bocsánatot kérek, ha szavaim talán némi illetlen kiváncsiságot látszanak kifejezni. Méltóztassék elhinni, nem a kiváncsiság, hanem a legtisztább rokoni indulat rúgója kérdésemnek. Igen, újra kimondom, s vágjanak bár izekre vagy űzzennek örök számkivetésbe, nem vonom vissza kifejezésemet, a rokoni indulat. Én a kitűnő Atlasz-család rokonának tekintem magamat, lélekben, szellemben. Családi körünkben nyilt titok, hogy szeretett Lilla húgom, a milliomos, és, nagybátyai elfogúltság nélkül mondva, valóban szép özvegy, mély és kiírthatatlan szerelemmel vonzódik szerencsétlen eltévelyedett Sándorunkhoz, s eltökélt szándéka volt nejévé lenni, kinek én ekképen szerető nagybátyja lettem volna. És bármi csapást mért reánk a sors — nem, nem a sors, hanem a hierarchiával szövetkezett proletariátus cselszövénye — húgom szerelme örök és változatlan s én lélekben síromig nagybátyja maradok szegény Sándorunknak. — E szent rokonsági kapocsnál fogva bátor vagyok újra kérdeni, minő levél az, melyet meg kellett volna mutatni?

— Itt van, ez a levél, — mondá Atlasz úr, kinyitva nagy tárczáját s átnyújtva az ügynök levelét, melyet Góg Ferencz mohón kikapott kezéből s nagy figyelemmel végig olvasott.

— Ezt a levelet, — mondá aztán igen ünnepélyes hangon, — nemcsak meg kellett volnam utatni, hanem ezután is meg kell mutatni. Itt egy iszonyú csalás esete forog fenn, melyet mi jogtudósok úgy nevezünk, hogy: error in qualitate personæ. Szerencsétlen Sándorunk nem azt vette el, a kit gondolt, azaz helyesebben kifejezve, nem olyant vett el, a milyent gondolt, s önnek atyai kötelessége, fölnyitni szemét szegény elámított fiának.

— Én is azt mondom, — tevé hozzá Manó, fölkelve a pamlagról.

— Csalók iránt nem tartozunk semmi kimélettel, — mondá Eveline grófné. — Föl kell nyitni Sándor szemeit.

— Föl fogom nyitni Sándor szemeit, — fejezé be Atlasz úr teljes meggyőződéssel. — Csak megvárom, hogy az apát-kanonok elutazzék, mert úgy vettem észre, hogy ő is, meg a plébános is nagyon örültek Sándor házasságának, s én nem akarom megharagítani a papokat.

— A hierarchiát tiszteljük, míg az oltárnál marad, — mondá Góg Ferencz, — de nem tűrjük, hogy családi ügyeinkbe avatkozzék. Ez legnagyobb vívmánya az újkori civilisatiónak. De jól van, várjuk meg a nagyságos apát-kanonok úr elutazását, annál inkább, mert vele valószínüleg elutazik e szerencsétlen nő atyja is, a dilettáns festő művész, és ő sem lesz útunkban.

— Elutazik! — kiáltott Atlasz úr keserves arczczal. — Van is eszében! Attól félek, hogy örökre

itt marad s az én pénzemen játsza az urat. Ismerem már ezt az ingyenélő népet.

— Bízd csak reám ezt az embert, — mondá Manó henczegve. — Majd megértetem vele fínoman és aristokratikus módon, hogy elég volt egy koldustarisznyát akasztani nyakunkba. Jót állok róla, hogy holnap ő is itt hagyja a házat.

Manó be is váltotta szavát. Másnap dél felé, midőn Bogdán kanonok kijelenté, hogy ebédre nem marad itt, hanem rövid villás reggeli után haza utazik: karon fogta Boglár Kálmánt és egy kis sétára hívta a kertbe.

— A kanonokkal utazol? — kérdé Manó, a mint a kertbe értek.

— Nem, — felelt Boglár csodálkozva.

— Úgy hát velem jösz a vasúton? Az esti vonattal indulok Budapestre, — folytatá Manó.

— Ejnye be sürgősen gondoskodol elutazásomról, — mondá Boglár Kálmán nevetve.

— Azt gondoltam, hogy sietni fogsz elhagyni apám kastélyát, mivel már nincs több reparálni való kép a faluban, — felelt Manó fínoman és aristokratikusan.

Boglár Kálmán meglepetve nézett az előkelő fiatal úrra; arcza egy pillanatra elkomorodott, de csakhamar visszanyerte rendes kifejezését s mosolyogva felelt:

— Az én mesterségem nemcsak képek festése, hanem lovak idomítása is. De ha te még ma elutazol, úgy valóban nincs itt többé semmi dolgom.

Ezzel megfordúlt s egy platánfa tövében hagyta

az elegáns fiatal urat, a ki bamba képpel bámult utána s azon törte fejét, sértés vagy bók volt-e, a mit hallott. Még nem jött tisztába e fontos kérdéssel, mikor Boglár Kálmán már eltűnt szeme elől s belépett a kastély ajtaján.

A lépcsőn a plébánossal találkozott, ki eljött, hogy jelen legyen Bogdán kanonok ünnepélyes búcsúján.

— Jó hogy talállak, papom, — mondá Boglár Kálmán, barátja karjába öltve karját. — Valami fölfedezést tettem. Úgy látszik, nem vagyok szívesen látott vendége az Atlasz-családnak.

— Csak ma fedezted föl? — kérdé a plébános nyugodtan. — És mi vezetett e nagy fölfedezésre?

— Épen most adta ki útamat a henczegő Manó, s van okom hinni, hogy apja megbízásából tette.

— Hát aztán? Mi közöd hozzájok? E ház ura Sándor, és ő szívesen lát, arról meg lehetsz győződve.

— Hohó! nem úgy vagyunk. Te mindig csak a patrónust látod s neked könnyű csak Sándort venni tekintetbe. De én itt nem a patrónus, hanem a házi úr vendége vagyok.

— Az öreget itt nem szokás figyelembe venni.

— Eddig én sem vettem, mert eszembe sem jutott, hogy nem látna a legnagyobb szívességgel. De most már tudom, hogy terhére vagyok, és ez egészen más dolog.

— El tudnád hagyni leányodat?

— Klárát nem féltem. Fönn tudja ő magát tartani s boldogságára nem szükséges az én segítségem. Férje szereti, erről meg vagyok győződve, s ő is szereti férjét. Az esküvő előtt komolyan beszéltem

vele, s tudom, hogy nem érdekből ment a fiúhoz. Nem hittem volna, de igaz. Egyenes, becsületes, őszinte fiúnak ismeri, s ez nyerte meg szívét. Elég az hozzá, szeretik egymást, s ez elég Klárának, hogy ha a család nem is fogadta nagy örömmel keblébe, föntartsa állását s boldog legyen. De jelenlétemmel nem akarom bonyolúltabbá tenni helyzetét s megnehezíteni küzdelmét. Elmegyek s élek tovább a magam módja szerint. Különben itt maradsz te, s ha valaha szükség lesz reám, mindig ide szólíthatsz.

Ezalatt fölértek az emeletre. A plébános az ebédlőbe ment, hol a kanonok jelentékeny villás reggelivel erősítette magát a nehány órai kocsizásra. Boglár Kálmán leányának szobájába sietett.

Klárát meglepte és elszomorította atyjának szándéka. Soha sem gondolt arra, hogy elváljanak egymástól; legkevésbbé most, midőn hányódott életök után biztos és állandó révbe jutottak. Bizonyára szerelemből lett Sándor nejévé, s maga az a gondolat, hogy atyjának nyugalmas életet biztosítson, soha sem bírta volna arra, hogy szerelem nélkül kezét nyújtsa valakinek; de szerelmi boldogságát emelte és tökéletessé tette, hogy apja is osztozni fog jólétében és nyugalmában. Atyja azonban könynyedén, mosolyogva felelt ellenvetéseire. Soha sem gondolt arra, hogy állandóan leányának falusi magányában maradjon. Sokkal öregebb már, hogysem megszokott életmódjával föl tudna hagyni, s azt hiszi, meghalna, ha mindig egy helyben kellene maradnia. Már ő csak ezután is utazgatni fog egyik barátjától a másikhoz, s vendég lesz ezután is min-

denütt, mint eddig volt. Most is több felé várják, hova eligérkezett; ha majd leányára kerűl a sor, őt is meg fogja látogatni, de csak mint vendég, mert máskép nem tudna élni. Ne legyen hát leánya sem önző s hagyja őt a maga módja szerint boldogúlni.

Klárának meg kellett ebben nyugodnia, de mégis könnyezett a szeme, midőn atyjától, életében először, hosszú időre elbúcsúzott. Annál jobb kedvű volt Boglár Kálmán; nevetve ölelgette meg Sándort, a ki legalább néhány hétre akarta itt tartóztatni, s kijelenté, hogy a legrosszabb ízlésnek tartja, ha a szülők épen mézes heteikben alkalmatlankodnak gyermekeiknek. Atlasz úrtól s az egész családtól is a legvídámabb hangulatban búcsúzott el, s Klárának el kellett hinnie, hogy valóban önzés volna tőle, ha visszatartaná atyját kalandos, vándorló életének folytatásától.

Atlasz úr arcza is földerűlt, midőn saját szemével meggyőződött, hogy Boglár Kálmán úti ládája is föl van csatolva a kocsi bakjára, mely az apát-kanonok urat a városba fogja vinni. Jó kedvében annyira ment, hogy majdnem kezet csókolt Bogdán kanonoknak, midőn ez kenetes ünnepélyességgel búcsút vett az Atlasz-családtól s megáldotta valamennyi tagját, még azokat is, kiknek megáldására nem bírt hivatalos fölhatalmazással. A kocsis lovai közé csapott, az apát-kanonok gyűrűs kezével intett, Boglár Kálmán kendőjét lobogtatta s egy utolsó mosolygó pillantást küldött leánya könnyes szemébe, s a hintó tova robogott, és az Atlasz-család egyedűl maradt a kastélyban.

Miután a plébános is a falu felé indúlt, Atlasz úr komoly arczczal megfogta Sándor kezét és szobájába vezette. Betette az ablakot, becsukta az ajtót, s fiának csodálkozó tekintetére zsebébe nyúlt s kivette onnan a sokszor szerepelt nagy bőrtárczát.

— Fiam, — kezdé ünnepélyes hangon s öntudatlanul utánozva Bogdán kanonok imponáló modorát, — te minket tegnap megleptél, nagyon megleptél.

— Eh, atyám! — vágott közbe Sándor, — ezen már túlestünk. Klára nőm lett, te megáldottad, minek kezdjük újra az alkudozást?

— Kezdjük újra az alkudozást? Ki akarja kezdeni az alkudozást? — kiáltott Atlasz úr, egyszerre kiesve kanonoki tónusából. — Én csak azt mondom, hogy te olyan hirtelen leptél meg engem a feleségeddel, hogy nem nyithattam ki a szemedet az esküvő előtt. Apai kötelességemet teljesítem tehát, midőn kinyitom szemedet az esküvő után.

— Kinyitod a szememet? — kérdé Sándor, roppant csodálkozással. — Mit értesz ez alatt?

— Olvasd el ezt a levelet, aztán meg fogod látni, mit értek ez alatt.

Sándor átvette a levelet és olvasni kezdte. Arczán eleinte csak kiváncsiság látszott, de a mint vége felé közeledett, elsápadt, szemöldei összehúzódtak s a papir reszketett kezében. Oly tekintettel emelte szemét apjára, hogy Atlasz úr megijedt s szinte megbánta, hogy felnyitotta fia szemét.

— Ki írta ezt a levelet? — kérdé Sándor rekedten.

— Alá van írva a neve, — felelt Atlasz úr félénken.

— Jer velem, — mondá Sándor, megragadva apja kezét és az ajtó felé vonta. De a mint a tornáczra léptek, megállt, mintha más jutott volna eszébe. Melle erősen zihált, homlokán kiütött az izzadság.

— Nem, nem hozzá, — mormogott, mintegy magához beszélve. — Előbb világosság kell, meggyőződést akarok. Hazugság, nem lehet más! Tudom már, kitől kérjek magyarázatot.

— Jer velem, — folytatá, ismét megragadva apja karját s lesietett vele a lépcsőn.

— Hova megyünk? — kérdé Atlasz úr aggódva.

— Menjünk, menjünk! — sürgeté Sándor izgatottan, mintha nem is hallotta volna apja kérdését. Atlasz úr nem mert többet szólni s néma rettegéssel haladt fia mellett.

Átmentek a kerten, s a nyárfáktól szegélyezett úton a faluba jutva, addig meg nem álltak, míg a plébániára nem értek. A plébános irodájában volt, s ijedten s meglepetve ugrott föl íróasztalától, midőn a két Atlasz szobájába lépett és meglátta Sándor dúlt arczát.

— Uram, — kezdé Sándor, alig véve lélekzetet, s a gyors menéstől és indulattól szakadozott hangon, — ön kezdettől tanúja és meghittje volt szerelmemnek és segítségemre volt, midőn Klárát nőmmé tettem. Azt is tudom, hogy Boglárékat régóta ismeri, s e levélből meggyőződtem, hogy közelebbi viszonyban áll velök. Önnek tudnia kell mindent, mi rájok vonatkozik, s kötelessége, nekem magyarázatot adni.

— Mindenre kész vagyok magyarázatot adni, — mondá a plébános csodálkozva. — Parancsoljon velem.

— Klárát rágalmazták, — esküszöm, csak rágalomnak tartom, — nem tudom, nem akarom hinni, hogy könnyelmű volt, hogy megcsalt, elámított, hogy őszinte, szerető szívembe lopta magát, csak azért, hogy palástot borítson becstelenségére. Rágalom, hazugság; de a rágalom tövist vert szívembe, s önön áll, hogy kihúzza belőle.

— Mit jelent ez? — kiáltott a plébános fölháborodva.

— Olvassa el ezt a levelet, — mondá Sándor, — s azután feleljen.

A plébános elolvasta a levelet, összehajtotta és asztalára dobta.

— Ki tette önnel azt a rossz tréfát, — kérdé haragosan, — hogy kezébe adta ezt a levelet?

— Atyám. Ő tudakozódott Boglárék felől ügynökénél s ezzel a válaszszal akarta megakadályozni házasságomat.

— Miért nem mutatta meg hát e levelet az esküvő előtt? — kérdé a plébános, vállat vonva.

— Hogy mutattam volna meg az esküvő előtt, mikor nem híttak meg a lakodalomra? — kiáltott Atlasz úr egyszerre ijedt és bosszús hangon.

— Nem arról van most szó, — vágott közbe Sándor, — hanem arról, tud-e ön e rágalomról valamit és kész-e róla fölvilágosítást adni?

— Kész vagyok, — felelt a plébános. — Üljenek le és hallgassanak meg nyugodtan. Biztosítom, hogy

nyugodtan hallgathatnak. Két évvel ezelőtt, — mint e levél is mondja, Klára jegyben járt egy fiatal emberrel.

— Mi a neve? — kérdé Sándor.

— Nem hiszem, hogy ez életben valaha találkozhatnék vele. Azóta, a mint tudom, tönkre ment, elzüllött, elaljasodott. Régi ismerősei egészen elvesztették szem elől, csak néha-néha jön felőle valami hír, hogy közönséges kalandor lett s egészen elmerült a fővárosi társadalom posványába.

— Mi a neve? — ismétlé Sándor, türelmetlenül.

— Lándsa Jenő, — felelt a plébános. — Ez az ifjú akkor a legjobb társaságban élt s csillogó külszínével még el tudta ámítani a világot. Klára a gyermekleány rajongó szemével nézett reá és boldog volt, mikor megkérte kezét. Egy pár hétig jegyesek voltak. Mindenütt együtt látták őket, a miben semmi feltünőt sem találhatott az, ki ismerte Klára gyanútlan lelkét, önálló, csaknem férfias nevelését. Emlékezhetik, ön iránt is így viselte magát, ismeretségök első napjától fogva; akárhányszor lovagoltak, vadásztak egyedül a nélkül, hogy ön ebben valami feltünőt látott volna s ne találta volna egészen természetesnek.

— Én akkor még nem szóltam neki szerelemről, — mondá Sándor elgondolkozva.

— Mondja inkább, hogy becsületes ember volt, — s nem élt vissza a helyzettel, melyet ez ártatlan lélek gyanútlan fesztelensége teremtett. Lándsa Jenőnek, a mint utólag megtudtuk, soha sem volt komoly szándéka Klárát nőül venni. Az egész eljegyzési já-

ték egyszerűen arra szolgált, hogy közelébe férhessen. Fogadott czimboráival, hogy diadalmaskodni fog Klárán. Egy este elrejtőzött szobájában, s midőn a leány már bezárkózott és nyugalomra készült térni, rá támadott, vakmerően, szemtelenül, erőszakosan. De rosszúl számított. Klárának nemcsak modora, szokásai, kedvtelései voltak férfiasak, hanem ereje is. Nem sikoltott, nem ütött zajt, hanem úgy eltaszította a nyomorúltat, hogy a földre bukott. Azután fölkapta pisztolyát s azzal fenyegette, hogy rögtön lelövi, ha el nem hagyja szobáját. Lándsa ijedtében, vagy inkább számításból, az ablakon ugrott ki. Czimboráinak, kik az utczán lesték kalandja végét, úgy látszik, oly módon adta elő a dolgot, mintha megnyerte volna fogadását; legalább mint később megtudtuk, s e levélből is látom, ez a pletyka terjedt el. A valóság az, hogy Boglár Kálmán másnap megvívott a hitvány emberrel és súlyosan megsebesítette. Azután nem hallottunk többé felőle; csak azt tudom, hogy nemsokára utolérte a nemezis, lassankint kiszorúlt a tisztességes emberek társaságából s végre egészen elaljasodott.

Sándor sokáig hallgatott. Mellére hajtott fővel, mozdulatlanul ült székén s öntudatlanul jártatta újjait az asztalon. Végre föltekintett s komoran kérdé:

— Miért nem mondták meg ezt nekem az esküvő előtt?

— Mit mondtak volna meg? — kiáltott a plébános föllobbanva. — Az önérzetes nő köteles megvallani leendő férjének, ha folt van multján, ha tévedés emléke nyomja lelkét. De mi volt itt meg-

vallani való? Vagy talán nem hisz szavamnak, nem tartja ártatlannak Klárát?

— Igen, igen, igaz, ő ártatlan, köszönöm a felvilágosítást, — mondá Sándor, lassan fölemelkedve székéről. — Hallod, atyám, Klára ártatlan! Hála istennek! Szót se többet erről a levélről! Vigyázz, Klára meg ne tudja, hogy kételkedünk benne!

De arczán nem látszott az a megnyugvás, melyet szavai fejeztek ki. Midőn kezét nyujtá a plébánosnak, az hideg volt, mint a jég, és szemét komoran, elgondolkozva szegzé a földre. Lassan, nehéz léptekkel ment ki a szobából, minden további szó nélkül. Atlasz úr fölugrott és fia után akart sietni, de a plébános az ajtó elé állt és elzárta a menekülés útját.

— No, Atlasz úr, — mondá komolyan, — büszke lehet rá, hogy ma olyan bakot lőtt, a milyen csak nagy ritkán kerül a vadász csöve elé.

Atlasz úr mindig félt a plébánostól s nem szeretett vele vitába bocsátkozni. Most is kényelmetlenül feszengett előtte s nem tudta, melyik lábára támaszkodjék, de arczán mégis látszott valami daczos kifejezés, melyet máskor nem mert volna mutatni.

— Bakot lőttem? Micsoda bakot lőttem? — mondá morogva.

— Azt hittem, megelégszik azzal az egy bakkal, melyet kedves Manó fia által lövetett, midőn Klára atyját csaknem kidobatta házából.

— Vagyok talán köteles eltartani a Klára egész atyafiságát? — kérdé daczosan Atlasz úr.

— Boglár Kálmán nem szorult arra, hogy ön eltartsa; de Sándor fia rászorult volna, hogy neje ne veszítse el atyját, a ki legjobb védelmezője, őre lett volna nyugalmuknak, boldogságuknak. Ön nem akarta. Jó. Bakot lőtt vele. De miért nem elégedett meg ezzel? Miért akarja erővel boldogtalanná tenni fiát? Nem vette észre, hogy Sándor féltékeny természetű? E vészes szenvedély eddig szíve mélyén pihent, de az ön szerencsétlen baklövése fölébresztette, s ha a szörnyeteg fölébredt, akkor ordít és zsákmányt keres. Ki számíthatja ki, mi lesz ennek következménye? A férget beültette fia szívébe, és ki tudja, nem fog-e oly nagyra nőni, hogy megőrli szívét és elpusztítja nyugalmát, boldogságát?

— Apai kötelességemet tettem, — felelt Atlasz úr megátalkodottan.

— Az apa kötelessége nem az, hogy boldogtalanná tegye fiát.

— A főtisztelendő úr úgy bánik velem, mintha én volnék egy rossz apa, — felelt Atlasz úr, egyre merészebben, — pedig én jobban tudhatom, mert nekem van három gyermekem és a főtisztelendő úrnak egy sincs. És mindenki, a kinek van esze, azt mondta, hogy apai kötelességem fölnyitni Sándor szemét.

— Ugyan ki mondta?

— A leányom, az Eveline grófné, meg a Manó fiam, meg a Góg Ferencz uraság —

— Micsoda! — kiáltott a plébános, most igazán haragra lobbanva. — Még ennek is megmutatta a levelet?

— Miért ne mutattam volna meg? A Góg Ferencz olyan, mintha volna rokonunk és nagybátyja Sándornak, mert a húga, a szép gazdag özvegy, szeretett volna Sándor felesége lenni, — bár lett volna, — tevé hozzá Atlasz úr daczosan.

— Ennek ugyan megadta, — mondá a plébános boszúsan. — Megnyitotta zsilipjét a legféktelenebb pletykának. Menjen, menjen Atlasz úr; hiába mondja, hogy ön nem vadász. Három ilyen óriási bakot, a milyet ön lőtt ma, a legügyesebb Nimród sem tudna egy nap elejteni.

Ezzel félre lépett az ajtóból, s Atlasz úr fölhasználva a támadt rést, vadász-zsákmányával terhelten, de még mindig mogorva és daczos arczczal, szó nélkül kiosont a szobából.

— *Nem tartja ártatlannak Klárát?*

IX.

(Pénzügyek.)

A következő napokban Manó és Eveline zilált pénzügyeinek rendezése annyira igénybe vette Atlasz urat, hogy nem foglalkozhatott Sándor további boldogításával. Manó fiát néhány ezer forinttal s azzal a vígasztalással tette vasútra, hogy nemsokára utána megy a fővárosba és személyesen egyenlíti ki adósságait. Egyelőre sürgősebb dolog a grófi ügyek rendezése, nemcsak azért, mert egy grófnak még adóssága is főbb rangú, mint a közönséges emberé, hanem különösen azért, mert a veszély sokkal égetőbb s Eveline grófné szüntelenül rémképeket fest atyja elé, melyekben hol Szádváry gróf öngyilkosságát, hol a kis grófi unokák rongyokba burkolt koldús alakjait tüntei föl rikító színekkel. Atlasz úrnak a háta borzong és égnek mered minden haja szála

s egy időre még Sándor házasságát is elviselhető szerencsétlenségnek tartja e nagyobb csapás mellett. Összeszedi minden fölkelő pénzét, s harmadnapra a nevezetes templom-szentelés után leányával együtt útra kel a Szádváryak ősi fészke felé.

Sokkal több időt töltött itt, mint előre gondolta volna. A fiatal Szádváry gróf olyan jól gazdálkodott, hogy már csak nagy nehezen, igen sok furfanggal és még több készpénzzel lehetett partra juttatni speculatióinak hínárjából. És Atlasz úr még csak szemrehányást sem tehetett neki, mert valóban nem lehetett pazarlásról, könnyelműségről vádolni. A háztartás nem volt fényűző; nagyúri passiókról, melyek Manó adósságait szülték, itt szó sem volt. A fiatal gróf csakugyan takarékosan élt s majdnem fukar volt magára és családjára nézve; azért Atlasz úr, ámbár a haját szerette volna kitépni, midőn belepillantott grófi vejének üzleti dolgaiba, nem vehette lelkére, hogy megharagudjék e jóakaratú, de ügyetlen kezű fiatal emberre, s csak szelíd tanácsadás hangján fejezte ki előtte abbeli meggyőződését, hogy maradjon mindenki a maga rendeltetése mellett: a zsidó szerezzen s a gróf éljen a készből, rangja szerint.

— Rangja szerint! — kiáltott a fiatal gróf, kissé ingerülten. — Hát azt hiszi ön, hogy e jószág jövedelméből rangom szerint élhetek? Tizenkét ezer forint a legjobb esetben! Mi az egy grófnak, ha rangja szerint akar élni?

— Az én háztartásom is kijön annyival, — jegyzé meg Atlasz úr félénken.

— Elhiszem! Ön Atlasz Samu. Én pedig gróf Szádváry Arthur vagyok. E között van egy kis különbség?

Ez ellen Atlasz úr semmit sem szólhatott. A különbséget nem tagadhatta.

— Látja öreg, — mondá a fiatal gróf, egy kissé barátságosabban, mert utoljára is meg kell becsülni azt, a kitől százezreket várunk, — látja, öreg, épen az vert adósságba, hogy rangom szerint akarnék élni. Az a becsvágyam van, hogy helyreállítsam a Szádváryak ősi fényét s visszaszerezzem mindazt a vagyont, mely hajdan családunké volt. Akkor aztán igazán élhetnék rangom szerint; de míg idáig juthatok, szereznem kell, sokat kell szereznem.

— Seregeknek ura! — jajveszékelt Atlasz úr — hát még eztán is szerezni akar?

— És ön ezt helytelennek találja? Ön, a ki egész életét szerzéssel töltötte és ezt tartja az ember legfőbb hivatásának?

— Igen, mert én zsidó vagyok, — kiáltott Atlasz úr elkeseredve.

— Hallja, öreg, ez már mégis elbizakodottság. Hát maga azt hiszi, hogy csak a zsidónak van esze a szerzésre?

— Dehogy hiszem, dehogy hiszem! — felelt Atlasz úr, elfintorítva arczát, mert Manó fia jutott eszébe. — Csak azt akartam mondani, hogy nekem a véremben volt, én arra születtem, arra nevelkedtem, hogy szerezzek, és meg is mutattam, hogy tudok szerezni. De magának a hetvenhetedik öregapja is csak költeni tudott; magának

a vérében van, hogy költsön, és az eddigi speculatióival meg is mutatta, hogy nem tud szerezni, mert mindenbe belebukott. Mennyei Úristen! — folytatá Atlasz úr, összecsapva kezeit, — hová jutottunk, hogy nekem kell egy grófot a grófi életre tanítani!

— Igaz, hogy eddigi vállalataim rosszúl sikerültek, — mondá a fiatal gróf, elgondolkozva, — de az mindenkivel megeshetik. Ki tudja, hátha ezentúl szerencsésebb leszek üzleteimben?

— Ne mondja azt, hogy üzlet, ki nem állhatom, ha egy gróf azt mondja, hogy üzlet, — kiáltott Atlasz úr, megrázkódva. — Tudom már, mit jelent az üzlet, mikor egy gróf veszi a szájába; láttam a parket-gyárat, ütne bele a hetvenhét istennyila!

— A parket-gyár nem jövedelmezett, az igaz; de ha kiterjeszteném az üzletet, ha jobb munkásokat hozatnék —

— Ne mondja tovább! — kiáltott Atlasz úr, befogva fülét kezével, — ne mondja tovább, mert mindjárt megüt a guta. Most még vagyok olyan állapotban, hogy kitisztázzam az adósságokból, de ha tovább folytatja a vagyonszerzés munkáját, nem sokára én is tönkre jutok és akkor vehetünk mind a ketten batyut a hátunkra.

— Beszéljen csak a maga nevében, — mondá a fiatal gróf bosszúsan. — Ha tönkre jutok, nem öntől fogom kérdeni, mit tegyek.

— Jaj nekem! úgy is tudom, hogy nem tőlem kérdené, — sóhajtott Atlasz úr, megborzadva. Eszébe

jutottak Eveline rémképei: a töltött pisztoly, a koldúsrongyok, és sietett megnyugtatni e lobbanékony fiatal mágnást.

— Ki mondta, hogy batyut vegyen a hátára? — folytatá engesztelő hangon s kissé erőltetett nevetéssel.

— Tudom én, hogy egy gróf Szádváry nem arra született, hogy batyut vegyen a hátára. Semmit sem fog venni, se a hátára, se a szájába; azért van itt az öreg Atlasz, hogy segítsen az ő grófi vején. Most még tudok segíteni; csak azért mondtam, hogy ne speculáljon többet, mert attól féltem, hogy utoljára majd én sem tudok segíteni. De most még nem vagyok ott, még mindent jóvá tehetünk. Hallgasson rám és ha tanácsomat követi, a fejemet teszem rá, hogy minden jól lesz.

— Beszéljen hát! — mondá a gróf, türelmetlenül. — Mindjárt ezen kellett volna kezdeni.

— Mielőtt pénzt adok, akartam jó tanácsot adni, — felelt Atlasz úr, mosolyogva. — Tudom, hogy a pénzt szívesebben veszik, mint a tanácsot, de az én pénzemből csak akkor lesz magának igazi haszna, ha követi a jó tanácsomat. Most pedig nem beszélek, hanem teszek. Az adósságokat átnéztem, a hitelezőkkel megegyeztem. Egy részt kifizettem készpénzzel, a másik részt magamra vállaltam és betábláztattam az én uradalmamra. Most már nekem is van adósságom, a mit soha sem hittem volna.

— Könnyű magának; egy év alatt kiheveri.

— Egy év alatt kiheverem. Ki is kell heverni, mert ha egy Atlasz Samu jószágán adósság van, az

annyit jelent, mint ha egy gróf Szádváry megszökik egy párbaj elől.

— A hasonlat nem egészen talál; de mindegy. A fő dolog az, hogy átvette adósságaimat.

— A fő dolog, hogy átvettem adósságait, — ismétlé Atlasz úr, kissé elkeseredve, mert melegebb elismerést és dicséretet várt volna vejétől. — A főbb dolog, hogy magamról is lerázzam az adósságokat. Ez is meg fog történni Isten segítségével, egy esztendő alatt. A legfőbb dolog pedig az, hogy vőm uram, a gróf úr, ne csináljon több adósságot.

— Legyen nyugodt, öreg!

— Leszek nyugodt, ha követi tanácsaimat.

— Halljuk azokat a tanácsokat! — kiáltott a fiatal gróf, jó kedvvel. — A ki annyit fizet értünk, megérdemli, hogy tanácsait is meghallgassuk.

— Először is, — kezdé Atlasz úr újjain számolva a bölcs tanácsokat, — föl fog hagyni minden üzlettel, vállalkozással és gazdálkodással.

— Micsoda? A gazdálkodással is? Hát aztán mi lesz a jószágból, mi lesz belőlem?

— Ez a második és a harmadik pont; csak tessék jól vigyázni. A jószágot bérbe fogja adni, találtam is már egy solid bérlőt és megegyeztem vele. Fog fizetni évenként tizenkét ezer forintot, s a kastélyt és a parkot meghagyja magoknak, hogyha nyáron haza jönnek, legyen hol játszani az én grófi unokáimnak.

— Haza jövünk? Nyáron? Hát máskor hol leszünk?

— Ez a harmadik pont. Most vannak a képviselő-

választások. Ebben a kerületben magát fogják föl-léptetni. Már adtam be offertet a vezérlő uraságoknak és acceptálták. Én fizetek négyezer forintot készpénzben és magát megválasztják képviselőnek.

— Képviselőnek? Engem? Aztán melyik párthoz kell tartoznom?

— Az mindegy. Választhat magának pártot; de én azt tanácslom, legyen kormánypárti, mert akkor legkönnyebben kaphat hivatalt vagy épen viszszajön a megyébe, mint főispán. Egy grófból minden lehet. No hát, mit mond az öreg Atlasz tanácsaihoz?

— Az öreg Atlasz tanácsai valóban aranyat érnek, — felelt a fiatal gróf elégedetten. — Megadom magamat és elfogadok mindent.

— És igéri, hogy nem csinál több adósságot? — kérdé Atlasz úr jó kedvvel, mert vejének elismerő szavai nagyon föllelkesítették.

— Mindent igérek, — viszonzá könnyedén a gróf.

— Hála Istennek, ezt hát rendbe hoztuk. Most még hátra van a másik

— Micsoda másik?

— A Manó fiam, a ki szintén tele van adósságokkal.

— Ez már mégis botrány! — szörnyűködött a gróf. — Nem jön meg már az esze annak a fiúnak?

— Majd ha maga Pesten fog lakni, akkor vigyázhat rá és adhat neki jó tanácsokat, — mondá

Atlasz úr, szelíd gúnynyal. — De egyelőre még nekem kell tanácsot adnom, a mi fizetéssel jár. Mihelyt rendbe jöttem itt mindennel, megyek föl Buda-Pestre és tisztába hozom a Manó dolgát. Ha akarja magának is keresek lakást, hogy a választás után tüstént beköltözhessék.

— Nagyon jó lesz, öreg, keressen lakást s fizesse is ki az első negyedet.

Atlasz úr azonban nem utazott el tüstént. Mindent személyesen akart elvégezni, s mivel a választások úgy is közel voltak, elhatározta, hogy személyesen ügyel föl négyezer forintos befektetésének kamatozására. Különben sem volt ellenére a grófi napfény sugaraiban sütkérezni s veje még soha sem volt iránta oly jó hangulattal és annyi figyelemmel, mint most, midőn minden adósságát kifizette s új ösvényt nyitott becsvágyának. Fölhasználta hát a kedvező alkalmat, s teljes tüdővel szívta magába az aristokratikus levegőt és élvezte azt a dicsőséget, hogy mint gróf Szádváry apósát mutatták be a kerületi nagy uraknak s együtt evett velök a választók lakomáján.

Midőn aztán mindent rendbe hozott, az adósságokat kifizette és átíratta, a jószágot átadta a bérlőnek és végig hallgatta vejének beszédét, melylyel a mandatumot megköszönte választóinak, megölelte leányát s külön még egy ezer forintos ropogós bankjegyet csúsztatott kezébe; ölébe vette unokáit s mindegyiknek tíz darab fényes aranyat ajándékozott, azután gazdag borravalókat osztogatott ki a cselédek közt, nehogy megszólják és zsidónak mondják

Mereven és feszesen ült egyik középső ülésen.

grófi gazdájok apósát, s megkönnyebbült zsebbel és szívvel ült a vasutra, eltelve aristokratikus dicsőséggel és szinte elfeledve, hogy csaknem minden ölelést, minden kézszorítást, minden kalapemelést különkülön drága pénzzel kellett megfizetnie.

Ilyen drágán megfizetett dicsőséget élvezett a fővárosban is, Manó fiának jóvoltából. Pompás szobában lakott, nagyszerű ebédeket evett, drága külföldi borokat ivott, kocsikázott, színházba járt, s előkelő fiatal urakkal ismerkedett meg, kik öregnek szólították és a vállára veregettek. A mint Manó mondta, csupa casinói tagok voltak: grófok, bárók, kamarások, Atlasz úr feje szédült, szeme káprázott a nagy uraságtól és főúri dicsőségtől, és fizetett, mint a köles. Manó ügyeit sokkal könnyebb volt rendezni; nem kellett se hitelezőkkel kiegyezni, se átíratni, se haszonbérlőt keresni vagy képviselőségi offertet nyújtani be; nem kellett tenni semmi egyebet, mint fizetni. Az adósságok mind váltóra voltak, ismert uzsorások birtokában, kik mereven visszautasították minden alkudozást, és, mint Shylock, ragaszkodtak a kötéshez. Atlasz úr kifizetett mindent, s midőn az összszeszedett váltókat ünnepélyesen elégette, megeskette fiát, hogy nem fog több adósságot csinálni.

Manó megesküdött és négyezer forintot kért atyjától, hogy új életpályáját adósság nélkül kezdhesse meg.

— Micsoda! — kiáltott Atlasz úr elszörnyedve. — Még adjak négyezer forintot? Hát azt hiszed, én bankócsináló gép vagyok?

— Csak ne légy kicsinyes, öreg, — felelt Manó nyugodtan. — Épen most esküdtem meg, hogy nem csinálok több adósságot; csak nem szeghetem meg eskümet mindjárt az első nap? Pénzre pedig szükségem van, nincs hát egyéb hátra, mint hogy te adj. Ez csak világos.

— Világos, világos, — mondá Atlasz úr, fejét vakarva, — csak az nem világos, mire kell neked annyi pénz, mikor nincs semmi adósságod?

— Miből éljek, ha nincs pénzem?

— Hát a fizetésed?

— Az a rongy? — kiáltott Manó fitymálva. — Hiszen ez még szivarra sem elég.

— Drága szivarokat szoktál szívni, — mondá Atlasz úr.

— Egy szó mint száz, ha azt akarod, hogy rangomhoz képest éljek és becsületet szerezzek az Atlasz névnek, nekem is legalább annyi apanaget kell adnod, mint Szádváryéknak. Még így is meg kell szorítnom kiadásaimat, össze kell húznom magamat. De annyit én is joggal megkivánhatok, mint Szádváry, a ki nem is fiad, csak vőd.

— De gróf.

— Több gróf vagyok én, mint ő, habár nincs meg a czímerem.

— Az igaz, — mondá Atlasz úr, félig büszke, félig savanyú arczczal. — De a Szádváryék négyen vannak, te meg csak egyedül.

— Ez csak mellettem szól. A ki otthon él s a kinek olyan jó gazdasszony a felesége, mint Eveline, annak negyedmagával is olcsóbban meg lehet

élnie, mint nekem, ki a főrangú világ örvényének kellő közepébe vagyok kidobva. Ha így okoskodunk, nekem még többet lehetne követelnem, mint a mennyit sógorom kap. De nagylelkű és szerény leszek, s megelégszem ugyanannyival.

— Jaj nekem! a te szerénységed nagyon sokba kerül. Akkor hát ez a négyezer forint à conto lesz az apanage-ra?

— Semmi à conto! Ez szükséges befektetés a józanabb és szerényebb életmód megkezdésére. À conto! Hogy is ne! Ugyan, öreg, fizess már és ne zsidóskodjál!

Ez az utolsó szó Atlasz úrnak minden ellenvetését elnémította. Nem zsidóskodott, fizetett s megígérte, hogy ezentúl havi részletekben pontosan felküldi az évi pénzt. Manó viszont megigérte, hogy nem csinál több adósságot s nagy búcsúebédet adott atyja tiszteletére, melyben csupa fiatal főurak vettek részt és igen zajosan mulattak. Ebéd után Manó saját fogatán vitte ki atyját a vasúthoz s nem engedte, hogy szokása szerint a második osztályra váltson jegyet. Atlasz úr nem akart ártani fia tekintélyének, a ki szégyelt volna búcsút venni egy másodosztályú utastól, és az első helyre váltott jegyet, a hol igen kényelmetlenül érezte magát és az egész úton nem mert szivarra gyújtani. Mereven és feszesen ült egyik középső ülésen s mozdulatlanúl nézett kifelé, a rohamosan eltünedező távíró oszlopokra.

— Sok pénzembe került, de mégis rendbe hoztam a dolgot, — gondolá magában Atlasz úr, elég

ideje lévén gondolkozni, mert utitársai közül senki sem ereszkedett vele szóváltásba s ő sem mert megszólítani senkit. — Elment ugyan minden készpénzem, adósságot is vállaltam, de egy jó termés megint elég pénzt fog hozni s az adósságot könnyű lesz kifizetni. A fődolog az, hogy megmentettem leányomat és grófi unokáimat a koldusbottól, s a helyes útra térítettem vőmet és Manó fiamat. Az egyik nem fog többet speculálni, képviselő lesz, főispán, talán miniszter, s magával együtt emelni fogja családomat; a másik nem csinál több adósságot, úri módon fog élni a nagyúri társaságban, ismertté és tiszteltté teszi az Atlasz nevet, mindegyre magasabb és magasabb hivatalba jut s végre elvesz egy milliomos leányt és bároságot szerez. Báró Atlasz — nem is hangzik rosszúl. Igaz, hogy sok pénzembe került, de a kinek van pénze, az fizethet, s arra nézve még kis baj az, melyen pénzzel lehet segíteni. Ah! Sándor baján nem segít a pénz. Ez a szerencsétlen házasság tönkre tette jövőjét; nem lesz belőle más, mint közönséges falusi gazda, a ki élni fog abból a vagyonból, melyet tőlem kap, ha ugyan a felesége azt is el nem veri. Ah! miért nem tudtam előbb megmutatni neki azt a levelet! Talán nem vette volna el e gyanús erkölcsű leányt. Legalább ha elvette, válnék el tőle! A Góg Ferencz, a ki nagy jogtudós, azt mondja, hogy nálunk, azaz nálok könynyen megy az elválás, és a szép Lilla akkor is szívesen nőül menne Sándorhoz, mert halálosan bele van bolondulva. Milyen nagy szerencse volna! Igaz, hogy Sándornak kálvinistává kell lennie, azt mondja

a Góg Ferencz, és a plébános kiugranék a bőréből ; de úgy kell neki, ő házasította össze Sándort a Boglár Klárával. Ah! milyen kellemes meglepetés volna, ha otthon avval a hírrel fogadna Sándor, hogy megkezdte a válópört a felesége ellen.

X.

(A féreg a szívben.)

Ebben a kellemes meglepetésben nem részesült Atlasz úr, midőn haza érkezett. Sándor nem fogadta azzal a hírrel, hogy megkezdte a válópert; ellenkezőleg, úgy vette észre, meglehetős békességben és jó egyetértésben élnek. Karon fogva jöttek eléje, mikor kiszállt a hintóból, s Klára jó kedvvel, mosolyogva nyujtott kezet. De ez ismét csak újabb lángra lobbantotta Atlasz úr lelkében a régi ellenszenvet. Ez a jött-ment, ez a betolakodott asszony úgy fogadja őt saját házában, mint valami közönséges vendéget, a helyett, hogy kezet csókolna, mint Sándor, sőt a mint Eveline is szokott tenni, a ki pedig grófné. Ez meg csak a kezét nyujta neki, és mosolyog, és azt mondja: Isten hozta — és ezzel

ott hagyja. Atlasz úr ennek következtében elég mogorván viszonozta menye üdvözlését és neje után tudakozódott, mialatt egy gyors, kémlő pillantást vetett Sándor arczára, vajon nem látja-e már rajta a boldogtalanság és az elválási szándék első jeleit. Nem látott rajta semmit, és életében először jött abba a különös helyzetbe, hogy haragudott, mert fia arczát nyugodtnak és vidámnak látja.

Az öreg asszonyság ablakában állt és onnan integetett férjének. Atlasz úr hát nem vizsgálta tovább Sándor arczát, melyen csak leverő és kellemetlen fölfedezéseket tett; magához vette az ajándékokat, melyeket az öreg asszonyság számára hozott és fölsietett a lépcsőn.

Meglehet, ha Atlasz úr nagyobb arczismerő és jártasabb a lélektan tudományában, talán Sándor tekintetében is talál olyan jeleket, melyekből vigasztalást és reményt meríthet. De Atlasz úr nem volt lélekbuvár. Egész életében az anyaggal foglalkozott, csak ahhoz értett, csak annak megitélésére volt szeme. Ha az erdőben egy erős, terebélyes tölgyfát kínáltak volna neki megvételre, egy pár fonnyadó levélből, egy kis repedésből rögtön meglátta volna, hogy a viruló törzsben féreg őröl s nemsokára el fogja hervasztani; de az emberi arcz derüjén, az emberi szem vidám tekintetén keresztül nem tudta meglátni a szívben őrlő férget.

Ilyen férget hordott szívében Sándor, mióta ama végzetes levelet elolvasta. A plébános jól ismerte őt s eltalálta a boldogságát fenyegető veszélyt, midőn szemére hányta Atlasz úrnak baklövéseit. Fél-

tékenysége, az emésztő szörnyeteg, ismeretlenül szunnyadt lelke mélyében; az első hangos szó fölébresztette s azóta nem tudott többé elszenderülni.

A magyarázat, melyet a plébános adott, megnyugtatta egy időre, vagy inkább elhitette magával, hogy megnyugtatónak találja. De míg eszének egész józanságával, akaratának minden erejével igyekezett a feledés leplét borítani a hallottakra, egy nyugtalan, kegyetlen kéz minduntalan fölemelte a jótékony lepel egyik csücskét s szabad utat nyitott a gyanú gúnyosan vigyorgó arczának.

Józan esze, erős akarata ellen pártot ütött képzelő ereje és a szörnyeteg féltés szolgálatába szegődött. Ha nejének mélyen szemébe tekintett s mosolygó sugarától fölmelegült szíve, ha megfogta kezét s meleg, puha érintésétől villamos ütés futott végig egész testén, ha átölelte derekát és keblére hajtotta fejét, hitte, érezte, látta, tudta, hogy egészen az övé szerelme, hogy egyedül az övé, hogy soha sem volt másé: a kínzó, kegyetlen képzelem egyszerre egy más férfi alakját mutatta szemének az ő helyén más férfi ajkát tolta oda az ő és neje ajkai közé. És hiába űzte el onnan, hiába nem akarta látni: látnia kellett. A képzelemnek nem lehet parancsolni, az ész jobb meggyőződése, az akarat ereje nem riaszthatja el szeszélyes játékát.

— Ha sokáig így tart, meg kell bolondulnom. — gondolá magában Sándor, midőn néha bágyadtan, törődötten fölkeresett egy-egy magányos zúgot, hogy megpihenjen és összeszedje zilált gondolatait. —

Hogy az embert álmában a legbolondabb képek gyötrik, melyeket nincs ereje elkergetni, azt értem, az megesik mindenkin; de hogy ébren is álomképek kínozzanak, hogy azt lássam, a mit nem hiszek, a mit nem akarok látni, ez csak velem történhetik meg. Okoskodjunk csak! Klárát rágalmazták, ez a rágalom a fülembe jutott. Hát mit tesz az? Nem hiszek a rágalomnak, nincs okom hinni s nagyon sok okom van megbízni nőm szerelmében. Miért kínoz hát mégis az a képtelen gondolat, hogy igazán szerette azt az embert, igazán az övé volt, s ha újra összekerülne vele, ismét az övé lenne szerelme? Nincs ezt hinnem semmi okom, semmi, semmi... és mégis... hátha megcsaltak? hátha igaz volt?

Hátha igaz volt? Evvel a pár szóval, mint valami vaskos ecsettel, a gonosz képzelem egyszerre elmázolta a megnyugvás enyhe képét, melyet a józan ész Sándor lelkébe rajzolt. Sötét, üres, idomtalan foltok maradtak ismét a helyén. Sokszor föltette magában, hogy véget vet kínzó töprengéseinek, neje elé áll, egyenesen szemébe mondja, hogy mindent tud, s fölszólítja, valljon meg neki mindent az igazsághoz híven. De mindig visszariadt ettől a végső lépéstől. Mit is nyerne vele? Ha neje csakugyan hibás volt a múltban, ki biztosítja arról, hogy megvallja az igazságot, melyet eddig elhallgatott? És ha valóban kétkedik benne, ki biztosítja, hogy tagadása után nem fog többé kételkedni? Ha pedig nem igaz, ha valóban rágalom volt minden, a mint hiszi, a mint hinni akarja, mit nyer azzal, ha tudtára adja nejének, hogy kételkedett benne, hogy hitt a

rágalomnak, hogy gyanusította tisztaságát? Nem koczkáztatja-e ezzel, hogy megsérti önérzetét vagy hogy épen nevetségessé lesz előtte, eljátsza becsülését és elveszti szerelmét?

Klára semmit sem vett észre a gyötrelmekből, melyek férje lelkét emésztették. Ha néha komornak látta, ha észrevette, hogy homlokán egy-egy sötét felhő húzódik át, vagy kerüli tekintetét és kellemetlen gondolatokba merül, nem felel szavára vagy nyersen utasítja vissza nyájasságát: eszébe sem jutott, hogy e jeleket féltékenységre magyarázza. Azt hitte, a gazdaság gondjai bántják ilyenkor lelkét, s egy-két tréfás szóval magára hagyta. Multjára nem gondolt. Mire is gondolt volna? Azt az embert, kit egy ideig szeretett s aztán aljasnak ismert meg, régóta megvetette és elfeledte. Hogy mivel rágalmazta őt, nem tudta; hogy e rágalom férjének fülébe is eljutott s mérget csepegtetett szívébe, azt nem sejtette. Öntudata semmiről sem vádolta; hogyan kereshette volna önmagában férje komorságának okát? Azt sem gondolhatta, hogy Sándor szerelme meghült iránta és megbánta házasságát; hiszen gyöngéd, figyelmes volt hozzá, kedvét kereste, gondoskodott kényelméről, aggódott jólétéért, egészségeért, és ha a sötét felhők eltüntek arczáról, ha le tudta győzni komorságát, ha elüzhette gyötrő gondolatait, oly szenvedélylyel, oly, csaknem erőszakos, szerelemmel szorította keblére, mintha valami képzelt ellenség karjaiból ragadta volna vissza, és őt is, magát is kárpótolni akarná a pillanatnyi hidegségért.

Egyik legkedvesebb időtöltése és mulatsága az

volt Klárának, hogy férjének kissé parlagias modorát megfinomítsa, vagy — mint nevetve mondta Sándor szemébe, — köszörülje a csiszolatlan gyémántot. Öltözködésében, beszédmódjában, viseletében, mozdulataiban el akarta szoktatni attól a szögletességtől és betyáros módtól, mely eddigi környezetében ráragadt s mely az öreg Atlaszok szemében netovábbja volt az igazi földesúri tempónak. Maga kötötte meg nyakkendőjét, megigazgatta haját, szakálát, maga rendelte meg számára a ruhákat, kiigazította nyers kifejezéseit s betapasztotta száját kezével, ha egy kis káromkodás szaladt ki rajta. Enyelegve, jó kedvvel tette mindezt, és Sándor elég vidáman vetette magát alá a második nevelésnek s néha maga nevetett legjobban saját ügyetlenségein, mikor egyszerre csak megint eléje tolta vigyorgó arczát a soha el nem alvó gyanú, s a bolond képzelem ismét egy más alakot állított szeme elé, csinos, kikent-kifent, elegáns alakot, és a fölébredt szörnyeteg gúnyosan fülébe sugta: ehhez akar téged is hasonlóvá tenni, hogy mindig rá emlékeztesd. Arcza ismét elsötétült, szemét komoran elfordította neje mosolygó arczáról és úgy szerette volna szeme közé dobni Lándsa Jenő nevét; de erőt vett magán, összeszorította fogait, s képzelgett és gyötrődött tovább titokban.

Így álltak a dolgok, midőn Atlasz úr csaknem hat heti távollét után haza érkezett s abban a kellemetlen csalódásban részesült, hogy fia még nem akar elválni a feleségétől. Hogy a legjobb úton van e czél felé, azt, nem lévén psychologus, nem láthatta. Fölsietett az öreg asszonyság szobájába, s miután

a viszontlátás örömében hatalmasan megveregette vállát s egy lélekzet alatt elmondta, hogy Eveline jól van, a kis grófi unokák is egészségesek, Manónak sincs semmi baja és mindnyájan csókoltatják a mama és nagymama kezét, és végre kirakta az ajándékokat, melyeket a gyerekek küldtek s a maga részéről átadta a hagyományos csomagot a czukros gesztenyével: leült az ablak mellé, szemben az öreg asszonysággal és kérdezősködni kezdett az itthon történt dolgokról.

— A búbos fehér tyúknak hét csirkéje volt, de kettőt közülök elvitt a kánya, — felelt az öreg asszonyság.

— Ördög vigye a búbos fehér tyúkot és mind a hét csirkéjét, — kiáltott Atlasz úr haragra lobbanva. — Hát reád nézve nincs fontosabb történet ebben a házban, mint a búbos fehér tyúk csirkéi?

— Oh Istenem, Istenem! — siránkozott az öreg asszonyság, — milyen hamar megharagszol! Pedig én csak arról beszélhetek, a mit tudok, és nem tehetek róla, ha egyébről nem tudok.

Az öreg asszony sírva fakadt s visszatette a csomagba a czukros gesztenyét, melynek felét már leharapta volt.

— No, no, csak ne pityeregj, — szólt Atlasz úr ismét kiengesztelődve s megveregetve neje vállát. — Nem haragszom már, nem is haragudtam, legalább nem reád haragudtam, tudod, ki az, a kire ebben a házban haragudni kell. Töröld meg a szemedet és nyeld le azt a czukros gesztenyét. Úgy! Most pedig felelj arra, a mit kérdezek, és az Isten nyugasztalja

meg a búbos fehér tyúk csirkéit. Hogy viselte magát Sándor, mióta távol voltam?

— Sándor mindig jó fiú volt! — kiáltott az öreg asszonyság hirtelen kisugárzó tekintettel.

— Nem vettél rajta észre valamit, mintha boldogtalan volna?

— Sándor megérdemli, hogy mindig a legboldogabb legyen, — mondá az öreg asszonyság erélyesen.

— Nem azt kérdezem, mit érdemel Sándor, — mondá Atlasz úr kissé türelmetlenül, — hanem te mit vettél rajta észre? Nem látszik-e, mintha elégedetlen, rossz kedvű, szomorú volna? Nem mondta neked, hogy már megunta azt a ... azt a ... Boglár Klárát?

— A feleségét?

— Jól van no, hát a feleségét, — tört ki Atlasz úr elkeseredetten. — Azt kérdem, nem mondott-e neked ilyes valamit?

— Hogy mondott volna, mikor soha sem beszél velem róla?

— Soha sem beszél róla? Hm! Ez lehet jó jel is, rossz is. Hát egymás iránt, hogy viselik magokat? Vettél észre valamit?

— Hogy vettem volna észre valamit, mikor soha sem látom őket együtt?

— Soha sem látod együtt? Hát az ebédnél?

— Gyöngélkedtem és mindig a szobába hozattam az ebédet.

— És ők nem jöttek ide, hogy neked társaságod legyen és ne und halálra magadat?

— Nem untam magamat, ablakomból mindig elég mulatságom volt a majorsággal.

— Forduljon föl a majorság! — dörmögött Atlasz úr. — Nem a majorságról kérdezlek, hanem azt akarom tudni, hogy ők soha sem jöttek hozzád, mikor tudták, hogy beteg vagy és nem mehetsz ki a szobából?

— Sándor mindennap eljött hozzám és megkérdezte, hogy vagyok és mit csinálok, — felelt büszkén az öreg asszonyság.

— Hát az a másik?

— Minek jött volna? Én nem kívánkoztam utána, nem is tudnék vele beszélni, s azt sem tudom, tegezzem-e vagy nagyságos asszonynak szólítsam? Egyszer volt itt, körülfordult a szobában, megkérdezte, nincs-e valami kívánságom, azután elment.

— És te mit feleltél neki?

— Semmit. Nem tudtam, mit mondjak.

— Kezet csókolt?

— Eszébe sem jutott. De nem is szerettem volna. Hiszen oly nagyúriasan viseli magát, hogy még én csókolhatnék neki kezet.

— Még csak az kellene! A koldús ivadék! Többet aztán nem jött a szobádba?

— Hála Istennek, nem; én sem kívánkoztam utána.

— Hát a háziasszonyi dolgokban nem jött hozzád tanácsot kérni?

— Háziasszonyi dolgokban! — kiáltott az öreg asszonyság a tőle telhető keserűséggel. — Ki a há-

ziasszony? Én nem vagyok háziasszony. Mióta Sándor megházasodott, engem többé meg sem kérdeztek, az ő felesége vett át mindent, ő most a háziasszony, és engem számba sem vesz, mint ha idegen vendég volnék a házunkban.

Valóban úgy is állt a dolog. Ha valami hibája volt Klárának, bizonyára az volt, hogy keveset törődött Sándor szüleivel, nem igyekezett hozzájok közeledni, megnyerni szeretetöket. Nem megvetésből vagy tiszteletlenségből, hanem megszokásból. Így szokta meg, mikor még vendég volt e házban, így tapasztalta mindenkinél s gondatlanságában eszébe sem jutott, hogy e helyzeten neki illenék változtatást tennie. Megszokta, hogy az öregek mindig szerényen és hallgatva visszahúzódjanak az asztal végére, s úgy találta, hogy ott egészen helyökön vannak és jól érzik magokat. Gondolkozásuk, szokásaik, modoruk, kedvteléseik közt oly véghetetlen távolságot látott, hogy eszébe sem jutott a közeledés. Bizonyára, ha valaki figyelmezteti kötelességére, megtette volna az első lépést, mert nem viseltetett semmi rossz indulattal Sándor szülei iránt, egyszerűen nem vette őket észre; de senki sem figyelmeztette; Sándor lelkét sokkal jobban elfoglalta a szívében őrlő féreg, hogysem észre vett volna valamit, a mi szerelmén és gyötrő kétségein túl feküdt, az egyetlen tanácsadó pedig, a ki oldala mellett állt, a plébános, maga is egészen természetesnek találta e helyzetet s a maga részéről sem tartotta nagyobb figyelemre méltóknak a ki nem keresztelkedett öregeket. Ezek meg épen nem közeledtek Klárához, s

hideg vagy félénk visszavonulásukkal teljesen lehetetlenné tették, hogy a közeledés szüksége eszébe jusson.

Így maradt továbbra is, Atlasz úr visszaérkezése után. Az öregek hallgattak, visszahúzódtak s hagytak mindent úgy menni, mint Sándor rendelte. Atlasz úr, mióta a levél fölfedezésével oly szerencsétlen bakot lőtt, nem mert többé Sándor előtt felesége ellen szólni, csak titokban duzzogott és leste, mikor fog kihűlni végre Sándor szerelme és mikor fog megnyílni a szeme, a minek, Góg Ferencz állítása szerint, előbb-utóbb be kell következnie.

Ez érdemes görnyedező uraság gyakran tett látogatást az Atlasz-katélyban, s nem ragaszkodott a társadalmi formasághoz, mint Lilla húga, a ki az első látogatást várja az új pár részéről s addig nem vesz róla tudomást. Góg Ferencz különben mást is tud beszélni szeretett Lilla húgáról, midőn Atlasz úrral szobájába vonul vagy hosszú sétákat tesz vele a kertben és a mezőn. Atlasz úr arcza ilyenkor fölvidul s keble új reményekkel telik el, mert Góg Ferencz igen tudós uraság, s egyaránt járatos az emberi szív rejtelmeiben és a törvény paragraphusaiban.

De a szép Lilla és a szomszéd úri családok mind hiába várták az első látogatást. Klárának egy csepp kedve sem volt tovább szőni az ismeretséget azokkal, kikkel menyegzője napján futólag találkozott az Atlasz-kastélyban, s örült, hogy Sándor nem sürgeti a látogatásokat s nem látszik kedvelni a szomszédo-

lást. Talán nem örült volna annyira, ha megtudja valódi okát, miért vonul vissza Sándor a világtól s miért nem viszi őt sehová. A gonosz féreg folyton ott őrölt a szívben, s a gyötrő képzelem egyre azt súgta fülébe: hátha igaz volt? hátha újra igaz lesz, ha alkalom kerül rá?

Mindig otthon ült, mindig őrizte nejét, mint a sárkány féltett kincsét, együtt ment vele lovagolni, kocsizni, elvitte a városba, ha néha dolga akadt, és Klára boldog volt, mert csak a soha nem szűnő, mindig telhetetlen szerelem jeleit látta ebben; s nem pillantotta meg a sötét gyanut, mely mozdulatlanul ott ült a szerelmes epedéssel ránéző szem egyik szögletében.

Ez alatt kinn a világban, — a világ itt a szomszéd falvak és puszták birtokosait jelentvén, — vígan garázdálkodott a legféktelenebb pletyka. Elfogadott és senki által kétségbe nem vont igazságként beszélték, hogy Atlasz Sándor esküvője után egy nappal rájött arra, hogy nejének szeretője van, hogy meg is verekedett vele, de nem ölte meg, a szerető felgyógyult, s titokban újra folytatja viszonyát a fiatal asszonynyal, a férj gyanakszik, de még nem jött nyomára semminek, azért tartja zár alatt feleségét, őrzi és lesi minden lépését, hogy ha kellő bizonyitékokat szerez, megindíthassa a válópert.

Góg Ferencz híven megvitte Atlasz urnak e különféle érdekes pletykákat, és Atlasz úrnak nem volt annyi erkölcsi érzéke, hogy azt lássa bennök, a mi fiára és saját nevére nézve megalázó; csak azt

látta, hogy Sándor házasságát mindenki szerencsétlenségnek tartja; csak azt várta és leste, mikor jut Sándor is e meggyőződésre, hogy aztán elűzze a gyűlölt asszonyt és nőül vegye a milliomos özvegyet, a ki még mindig készen vár reá.

És a milliomos házasság napról napra égetőbb szükséggé lett. A gazdaság sülyedt, Sándor nem sokat törődött vele, össze-vissza ment minden, a termés nem ütött be, a gabona-árak hanyatlottak, és Atlasz úr nem hogy kitisztult volna a vejétől átvállalt adósságokból, hanem még ujakat is csinált. A vidéken megrendült az Atlasz-név tekintélye s az eladósodott szomszédos földesurak úgy kezdtek róla beszélni, mint magokhoz hasonlóról. Nagy szükség van ilyenkor egy pár millióra!

Így telt el egy esztendő s újra közelgett Sándor napja, a nevezetes templomszentelésnek első évfordulója.

XI.

(Góg Ferencz fölfedezése.)

— Ha vendégeket hivunk neved napjára és meg akarjuk ünnepelni házasságunk évfordulóját, — mondá Klára férjének, mintegy két héttel Sándor napja előtt, — előbb látogatásokat kell tennünk.

— Látogatásokat? Hol? — kérdé Sándor, csaknem megriadva. Az őrjöngő képzelem, mely mindig résen állt, egyszerre megragadta lelkét, s úgy érezte, mintha valami láthatatlan dæmon vállára hajolnék s izzó lehelletével fülébe súgná: vigyázz, őt keresi, reá akar találni.

— Hol? -- felelt nevetve Klára. — Azoknál, a kiket meg akarunk hívni. Máskép akár sértésnek vehetik a meghívást, s joggal megtehetik, hogy el sem jönnek. Úgyis már régen meg kellett volna tennünk a köteles látogatásokat, de biz én nem na-

gyon törtem magamat a derék pletykázó szomszédok után, sokkal jobb volt nekem itt, egyedül, a te oldalodon.

— És most miért kívánkozol az emberek közé? — kérdé Sándor.

— Nehéz fejed van ma, öregem, — mondá Klára mosolyogva és megkopogtatta újjával Sándor homlokát. — Nem épen most mondtam, hogy előbb meg kell látogatnunk azokat, a kiket meg akarunk hívni?

— Őrült vagyok, valóban azt kell hinnem, hogy őrült vagyok, — gondolá magában Sándor, erősen megrázva magát, mintha le akarna dobni válláról valami reá nehezedő terhet. Szeméből eltünt a sötét árnyék, megfogta neje kezét, ajkához emelte, s azután mintha valami nagy megbántásért akarna bocsánatot kérni, oly bűnbánó tekintettel nézett szemébe, hogy Klára elnevette magát.

— No hát, látom, megadod magadat, édes bolondom, — mondá vígan, — és megbántad bűnödet, hogy ellenkezni mertél a te okos feleségeddel. Bár ne kellett volna engedned, bár továbbra is itthon maradhatnánk, egyedül, egymásnak élve. De hiába, emberek közt élünk, meg kell adnunk magunkat helyzetünknek. Nézd, összeírtam a látogatni való házakat; sorra veszszük őket és egy hét alatt elvégezzük. De még ma kell megkezdenünk, hogy ki ne fogyjunk az időből. Menjünk öltözni, aztán fogass be, és induljunk neki a keserves gyönyörűségnek.

A látogatások a rendes módon folytak le, a mint e hivatalos bemutatásfélék falusi házaknál történni

szoktak. Nagy öröm a megtiszteltetés fölött, szemrehányások az eddigi mellőzés miatt, igéretek a jövőre, toilettek gyors szemléje és titkos megbírálása, uzsonna, ház és kert bemutatása s melegében egy kis jellemrajz a vidék társadalmáról. Azok a pletykák, melyek már csaknem egy éve keringtek a környék társaságában, nem akadályozták, hogy az új házaspár első látogatását mindenütt szívesen ne fogadják.

Nagy kiváncsisággal és érdeklődéssel nézték Klárát, mint annyi regényes történet hősnőjét, s ha a nők eleinte feszesek és hidegek akartak is iránta lenni, bizalmas, könnyed, nyájas modora csakhamar elüzött minden feszességet, s mindnyájan elismerték, hogy ez a kellemes, finom eleven asszony nem maradhat hű olyan falusi tuskóhoz, mint Sándor, és a férfiak, kikkel barátságosan kezet fogott s oly vidáman enyelgett, mint régi ismerősökkel, titkon azt remélték, hogy e kedves fiatal asszonyt könnyű lesz meghódítni s Lándsa Jenő után még rájuk is kerülhet a sor.

Klára semmit sem sejtett e merész vágyakból s nyugodtan és jó kedvvel folytatta tovább a látogatások egyhangú robotmunkáját. Azt sem vette észre, férje mily kínos figyelemmel kiséri minden házban szeme tekintetét, mint vizsgálja a férfiak arczát, kikkel találkoznak, mint lesi szavaikat s kész hallgatózni is, ha azt sejti, hogy valamely félrevonult csoportban rólok beszélnek. Nem vett észre semmit, s nem is volt módja megtudni valamit férje titkos gyötrelmeiről. Sándor minden látogatás után újra őrült bo-

londnak nevezte magát, és föltette, hogy ezentúl jobban fog parancsolni gonosz képzelmének.

A látogatások rendjében utolsónak maradt Volkán Ádámné. A szép bajuszos menyecske nem szokott ahhoz, hogy érzelmeit palástolja, s épen nem volt rabja ama nagyvilági szokásnak, hogy jó arczot mutasson annak is, a kit ki nem állhat. Biz ő nem mondta Klárának, hogy örül kedves látogatásának, szemrehányást sem tett neki, hogy eddig megfosztotta e véghetetlen gyönyörüségtől, hanem egy párszor keményen, daczosan végig mérte s vetett reá egy pár olyan pillantást, mintha szemével keresztül akarná ütni szivét. Szeretett volna szóval is sebezni s egy pár csípős, finom megjegyzéssel tudtára adni e gyülölt asszonynak, hogy ismeri szerelmi kalandjait s nem tartja méltónak a maga társaságára; de nem tudott szólni, a csípős finomság nem állt rendelkezésére a tenyeres-talpas szép özvegynek, s Klára könnyed, barátságos, föl sem vevő viselete annyira kihozta sodrából, hogy csak zavartan tudott egy pár szót mondani és meg kellett elégednie szemének lesujtó fegyverével.

Csak egyszer tudta annyira összeszedni nehéz szellemét, hogy egy pár szót mondjon, melyekkel, mint hitte, finoman, de halálosan megsebezhette ellenségét. Sándor, ki nem látta Góg Ferenczet, hogy valamit mondjon a nehezen gördülő társalgás lendítésére, kérdezősködni kezdett a nagybácsi hollétéről.

— Nincs itt, Pestre utazott, — felelt Lilla, kemény oldalpillantást vetve Klárára. — De nem sokára haza jő, hogy lerántsa valakinek az álarczát.

De Klára nem mutatta, mintha találva érezné magát Góg Ferencz álarcz-rángatása által, s nem vette észre, hogy Sándor arcza elsötétül.

Midőn haza felé hajtottak, Sándor komor és hallgatag volt, s alig felelt egy-két szóval neje gondtalan, vidám csevegésére, melylyel szemlét tartott a legutolsó látogatások fölött. Midőn végre a bajuszos özvegyre került a sor, Sándor fölriadt merengéséből s haragosan fölkiáltott:

— Kellemetlen, gonosz lelkű asszony! Ki nem állhatom.

— Én inkább ügyetlennek találom szegényt, — mondá Klára nevetve.

— Szétküldted már a meghívókat Sándor napjára?

— Még nem. Holnap fogom megírni.

— Szeretném, ha ennek az asszonynak nem küldenél.

— Minek megsérteni szegény fejét? Az ilyen mellőzés vidéken örökös haragot vonhat maga után.

— Bánom is én! — kiáltott Sándor hevesen — Nem akarom, hogy ez asszony házamba tegye a lábát.

De midőn másnap a meghívók szétküldésére került a sor, s Atlasz úr megtudta, hogy Volkánékat ki akarják hagyni, olyan jajveszékelést csapott, hogy Sándor kénytelen volt engedni s nekik is elküldte a meghívót.

Az ünnepi évfordulóra azonban más vendég is jelentkezett. Klára örömmel futott Sándor elé, kezében nyitott levéllel. Atyja írta, esküvőjök évfor-

dulójára ő is el fog jönni. Boglár Kálmán ez év alatt is folytatta vándorló életpályáját, s bár leányának többször írt, eddig mindig vonakodott meghívásának engedni. Annál nagyobb örömmel töltötte el most lelkét a viszontlátás reménye. Csak az nem tetszett neki, hogy atyja, a mint levelében írta, a plébános vendége lesz a néhány napra, melyet itt fog tölteni.

— Miért nem száll hozzánk? — kérdé férjétől. — Nincs-e nálunk sokkal több kényelem, s nem volt-e hosszú ideig e kastély lakója, mikor még semmi kapocs sem csatolta hozzá? Akkor jól érezte itt magát, s most, mikor leányához jöhetne, idegen házban keres lakást. Mit jelent ez?

— Nem értem, de nem is fogom engedni, — mondá Sándor. — Ha máskép nem akar, erőszakkal hozatom ide. Az volna még szép, hogy ilyen rossz hírbe hozza házunk vendégszeretetét. Vagy talán megsértette valaki, mikor utoljára itt volt? — kérdé Atlasz úrhoz fordúlva, ki leeresztett orral hallgatta e szóváltást.

— Ki sértette meg? Én nem sértettem meg! — kiáltott Atlasz úr. — Én pontosan kifizettem a számláját és annyi pezsgőt adtam neki inni, a mennyi csak bele fért.

Ugyanaz nap, melyen Boglár Kálmán levele érkezett, megjött Manó is. Díszesen, hangosan beszélve s jobban henczegve, mint valaha. Klárát csak futólag, félvállról s alig titkolt gúnyos mosolylyal üdvözölte. Atlasz úr most már nem volt úgy elragadtatva elsőszülöttje látogatásától, mint azelőtt.

— *Nézd, összeirtam a látogatni való házakat.*

Tudta, hogy e látogatások mindig nehéz pénzbeli áldozatokkal járnak, a mennyiben e nagyvilági fia rendesen olyankor jött haza, mikor adósságai már nagyon meggyűltek. Eddig könnyen fizethette Atlasz úr e látogatási díjakat; de most reá magára is nehéz terhek súlyosodtak, pénztára üres volt, s minden rendkívüli kiadás új kölcsönt tett volna szükségessé. Ezt meg is mondta Manónak, mikor az öreg asszonyság szobájában magokra maradtak.

— Hát ki mondta, hogy fizetned kell érettem? Hát kértem én tőled pénzt? Nagyszerű! — felelt Manó, sértett méltósággal, végig nyujtózva a pamlagon.

— Nagyon örülök, hogy nem kell érted fizetnem, — mondá Atlasz úr megkönnyebbült sóhajjal, — és ha megsértettelek, inkább bocsánatot kérek tőled.

— Azt nem kívánom, öreg, — felelt Manó nagylelkűleg. — Elég nekem, ha elismered, hogy én is jó fiad vagyok, nemcsak Sándor, s megérdemlem épen oly gondoskodásodat, mint ő.

— Mégis jó fiú ez a Manó, — szólt közbe az öreg asszonyság az ablak mellől, szokása szerint könnyekig megindulva, mikor valamelyik gyermekéről volt szó.

— Mondtam én, hogy nem jó fiú a Manó? — kérdé Atlasz úr méltósággal. — Ha valaki adósságot csinál, azért még lehet jó fiú, és én csak attól féltem, hogy megint egy csomó adóssággal jött haza, mint rendesen.

— Mondtam én, hogy nincs adósságom? — kérdé Manó.

— Micsoda! — kiáltott Atlasz úr egyszerre felszökve helyéről. — Bolonddá tartasz engem? Nem épen most mondtad, hogy nincs új adósságod?

— Azt én nem mondtam, csak azt mondtam, hogy nem kell értem fizetned. Ha pedig nem neked kell fizetned, azt hiszem, rád nézve mindegy, akár van adósságom, akár nincs. Ez csak világos.

— Nem egészen világos, — mondá Atlasz úr komoran, míg az öreg asszonyság, mintegy sejtve a közelgő vihart, félénken karszékébe bújt. — Nem egészen világos. Csak akkor volna világos, ha tudnám, kivel akarod kifizettetni az adósságodat?

— Már ki van fizetve.

— Ej! azt a derék embert szeretném ismerni, a ki a mások adósságát kifizeti, — mondá Atlasz úr hitetlen gúnynyal. — Nekem is szükségem volna ilyen jó barátra. Mondd meg a nevét, talán kifizeti az én adósságaimat is.

— A neve Góg Ferencz.

— Úgy! A neve Góg Ferencz! — kiáltott Atlasz úr leeresztett orral. — A Góg Ferencz igen derék, nyájas, udvarias, alázatos uraság; de nem hiszem, hogy csupa barátságból kifizetné a mások adósságait.

— Nem is barátságból fizette ki, hanem tisztességes kamatért. Még váltót sem kívánt; megelégszik azzal, ha a kötelezvényt betábláztatom a jószágomra.

— A jószágodra? A te jószágodra? — kérdé Atlasz úr roppant csodálkozással. — Van neked jószágod? Hol van a te jószágod?

— És ezt apa kérdi elsőszülött fiától!

— Akarod talán mondani, hogy az én jószágomra fogod betábláztatni a Góg Ferencz követelését?

— Isten mentsen! Nem a te jószágodra, hanem az én részemre, mely engem, mint elsőszülött fiadat jogosan megillet.

— Jaj nekem! — kiáltott Atlasz úr, kétségbeesetten, — ha így folytatod, utoljára nem marad semmi a jószágból, a mi téged jogosan meg fog illetni.

— No, csak ne jajveszékelj, öreg, — mondá Manó előkelő higgadtsággal. — Ha megsúgok neked valamit, ki fogsz ugrani a bőrödből.

— Már is vagyok olyan kedvben, hogy szeretnék kiugrani a bőrömből.

— De a mit én mondok, attól örömödben fogsz kiugrani. Góg Ferencz nem lett volna olyan nagylelkű és én nem fogadtam volna el segítségét, ha nem tesz olyan fölfedezést, olyan nagy fölfedezést, mely egy csapással helyre hozza minden bajunkat.

— Micsoda fölfedezést tett a Góg Ferencz? Talán föltalálta másodszor a puskaport?

— Nem a puskaport, hanem Lándsa Jenőt.

— Ah! ah! ah! — hebegett Atlasz úr, szörnyű meglepetéssel. — A Lándsa Jenőt? Azt a Lándsa Jenőt, a ki . . .

— Csitt! — intett Manó, az öreg asszonyság felé vágva szemével, ki székében tehetetlenül hátradőlve, néma rémülettel, vigasztalan tekintettel hallgatta férje és fia párbeszédét.

— Igazad van, — dörmögött Atlasz úr, — nem az ő eszéhez valók ezek a dolgok. Menjünk a kertbe, fiam, tegyünk egy kis sétát, azalatt majd nyugodtabban beszélhetünk.

Mialatt Manó fölemelkedett vízszintes helyzetéből s előkereste kalapját, az öreg asszonyság előre hajlott székén s aggódva kérdé:

— Úgy-e, már nem haragszol Manóra? Úgy-e, nem azért hívtad a kertbe, hogy megverd?

— Ne félj, mama, — kiáltott Manó nevetve. — Atlasz Manót senki sem veri meg, még az apja sem. Különben is én most olyan örömhírt mondtam az öregnek, hogy nem verést, hanem csókot várok tőle.

— Igaz ez? — kérdé az öreg asszonyság, félénken férjére nézve.

— Igaz, igaz, — mondá türelmetlenül Atlasz úr. — Te is csókold meg a fiadat, és maradj nyugodtan a székedben s edd meg jó étvágygyal a czukros gesztenyédet.

Mihelyt kiléptek az ajtón, Atlasz úr mohó kiváncsisággal sürgeté Manót a beszédre.

— A dolog így történt, — kezdé Manó szivarra gyújtva, a mint a lépcsőn lefelé mentek. — Góg Ferencz barátunk, a ki, mint tudod, igen élelmes, furfangos, éles szemű, vizsla orrú úri ember, de a mellett családunknak nagy tisztelője és hűséges barátja —

— Száz esztendeig éljen, — szólt közbe Atlasz úr.

— Erről a kifejezésről leszokhatnál, — mondá Manó rosszalólag, — mindjárt rád ismernek, hogy

zsidó vagy. Hogy tehát Góg Ferenczre térjünk, ez a jeles férfiú már egy éve kutatja Lándsa Jenő nyomát. Nehéz volt rátalálnia, mert ez az ember egészen eltűnt a társaságból s régi ismerősei is elvesztették szem elől. De Góg Ferencz furfangjával s a szép Lilla pénzével mindennek nyomára lehet jutni. Megtudták, hogy Lándsa Jenő sok ideig a külföldön kóborolt és különféle nevek alatt szerepelt, leginkább a világhírű játékbarlangokban. Sokan hamis játékosnak is mondták; annyi bizonyos, hogy sehol sem maradt hosszú ideig s a legtöbb helyről erőszakos módon távolították el, más szóval, kidobták. Ellenben hamis játékos volta ellen szól az a tény, hogy nem tudott zöld ágra vergődni s a legújabb időben mindenéből kizsebelve, egy krajczár nélkül vetődött vissza hazánk fővárosába.

— Ilyen férj illett volna a Boglár Kálmán családjába, — szólt közbe az engesztelhetetlen Atlasz Samu.

— Várj csak, még bele juthat. Góg Ferencz, a ki folytonosan kutatta nyomát, itt végre rá akadt. Ismeretséget kötött vele, megbarátkoztak. Hozzám is elhozta és bemutatta nekem. Mi is jó barátok vagyunk.

— Jó barátja vagy ennek a haszontalan embernek?

— Haszontalan ember, de finom gavallér, a kinek ha elég pénze van, akkor nem haszontalan ember. Most pedig van elég pénze. Góg Ferencz pártfogásába vette s lehozta magával a sarlósi kastélyba.

— Micsoda! Itt van most? Ilyen közel hozzánk?

— Egy vonaton jöttünk, s mondhatom, az egész úton igen jól mulattunk vele. Pompás ficzkó!

— Ha olyan pompás ficzkó, még bele szeret a Lilla nagysága és feleségül megy hozzá, — jegyzé meg Atlasz úr aggódva.

— Attól ne tarts! Ez a tűzről pattant menyecske, Isten tudja miért, halálosan bele van bolondulva Sándorba. Tudom a nagybátyjától. Hiszen a szegény Góg Ferencz is nem annyira hozzánk való tiszteletből, hanem húga kedvéért tette tűvé egész Európát ez után a Lándsa Jenő után. Azt mondja, húgának nincs sem éjjele, sem nappala, mióta Sándor másnak a férje, s csak az a remény tartja vissza az öngyilkosságtól, hogy Sándor elválik nejétől és őt veszi feleségűl. Csodálatos, de úgy van!

— Miért volna csodálatos? — jegyzé meg Atlasz úr büszkén. — A Sándor szép fiú, nagyon szép fiú.

— Vannak más szép fiúk is a világon, a kik valamivel finomabbak is Sándornál. De az ízlés ellen nem lehet vitatkozni. Elég az hozzá, hogy a dolog így áll. Sándornak el kell válnia feleségétől, ez az első lépés, s erre biztos eszköz lesz Lándsa Jenő barátom. Ha valaha szeretője volt Klárának, — a mit erősen hiszek, ismerem az asszonyokat, — úgy a találkozás új lángra lobbantja szerelmöket, megszöknek vagy Sándor rajta kapja őket, s akkor nincs más hátra, mint a válópör. Ha pedig nem volt szeretője, Sándor tudja a történt dolgokat, féltékenynyé lesz s a féltékeny emberrel mindent el lehet hitetni. Így is, úgy is válópör a vége, s nekünk ez a czél szentesíti az eszközöket.

— És Sándor, boldog lesz, — tevé hozzá Atlasz úr, teljes meggyőződéssel, — csak akkor lesz igazán

boldog, ha ezt a szép és milliomos özvegyet elveszi. Tudom én, hogy most boldogtalan. Hiába tetteti magát, hiába csókolgatja a Boglár Klára kezét, jól látom én, hogy sokszor szomorú és ökölre szorítja a markát. Isten áldja meg a Góg Ferencz uraságot, hogy kitalálta a módját, melylyel boldoggá fogjuk tenni a fiamat.

— No hát, mégis rossz néven veszed tőlem, hogy elfogadtam segítségét és követelését be akarom tábláztatni a jószágomra?

— Már megint a jószágodról beszélsz?

— Igen is, arról beszélek. Most épen jó kedvedben vagy, tisztába hozhatjuk ezt a kényes kérdést. Elsőszülött fiad vagyok s nem akarok rövidséget szenvedni testvéreim kedvéért. Sándorra már ráírattad a tiszavégi részt, Eveline férjének kétszer megvetted a mátraalji jószágot: én is követelek magamnak legalább annyi ingatlant. Aztán nem bánom, haszonbérbe adom neked, kezeld te, csak fizesd meg pontosan az évi bérletet s engedd, hogy annyi adósságot csináljak rá, a mennyi tetszik.

— Megbolondúltál te fiú, vagy engem tartasz bolondnak? — kiáltott Atlasz úr, újra elkeseredve. — Jószág kell neked csak azért, hogy adósságot csinálj rá? Ugyan szépen kezdenéd a gazdálkodást.

— Bízd azt csak reám. Tudom én, mit akarok. Azt is tudom, hogy az adósságot ki kell fizetni. Eddig is mindig kifizettem.

— Azaz, hogy én fizettem ki.

— No hát, épen ezt akarom kikerülni. Az én adósságaimat senki se fizesse ki kegyelemből, melyért

kunyorálni kell és zsebre rakni egy porczió szidást. Független akarok lenni, jogom van rá, régóta nagykorú vagyok. Attól pedig ne félj, hogy elverem a vagyonomat. Nemsokára kifizetem adósságaimat, kitisztázom a jószágomat és én leszek a leggazdagabb mindnyájatok közt.

— Szeretném, ha engem is megtanítanál erre a titokra.

— Ahhoz te már öreg vagy. Te megtetted a kötelességedet, megszerezted az alapot, most már bízd a többit gyermekeidre. Én tisztában vagyok magammal. Nem is titkolózom előtted, röviden elmondom programmomat. Először is lemondok hivatalomról . . .

— Mit hallok! Megint újabb meglepetés! Hát miért mondasz le a hivatalodról?

— Mert ezen az úton nem lehet elég gyorsan haladni. A szamárlajtorja nem hozzám való. Én nem mászom, hanem ugrom, nagyot ugrom. Megválasztatom magamat itt a kerületünkben képviselőnek, s aztán nyitva áll előttem a világ egészen a miniszterségig, nem számítva a milliomos pártit, mely akkor reám vár s melyhez képest a te bajuszos özvegyed csak sifli.

E fényes perspectiva ismét elkápráztatta Atlasz úr szemét s a pillanatnyi elkeseredés után a régi csodálattal és elragadtatással nézett ragyogó elsőszülöttjére. Mégis csak benne van a legtöbb tehetség gyermekei közt s ő fogja legmagasabbra emelni az Atlasz nevet. Ebbeli elragadtatásában nem is vizsgálta mélyebben a hivatalról való lemondás kér-

dését s így nem is tudta meg, hogy Manó merész költői szabadsággal jövő időt tett a múlt helyére, a mennyiben lemondása már befejezett tény volt s nem csupán szabad elhatározásának, hanem még inkább a miniszter bizalmas fölszólításának következménye, a ki már megúnta jobb kezének hanyagságát s barátságosan tudtára adta, hogy a végkielégítés készen van számára.

De Atlasz úrnak ezt nem kellett tudnia, s teljes gyönyörűséggel füröszötte lelkét fia fényes jövőjében. Ha gyermekeiről volt szó, akkor gyönge és együgyű volt. Egészen megnyugodott hát elsőszülöttjének új programmjában s megigérte neki, hogy a többi kérdést majd rendbe hozza az ünnep után, mikor talán Sándor dolgával is jobban tisztába jönnek. Akkor majd Eveline is itt lesz s közös egyetértéssel állapíthatják meg az osztozást.

— Eveline nem fog lejönni, — mondá erre Manó. — Tiszteltet és azt izenteti, hogy addig nem teszi lábát a kastélyba, míg ez a nőszemély, ez a Klára itt a háziasszony.

— Itt van ni! — sóhajtott Atlasz úr, keserűen. — Már saját leányomat is elüldözi a házamból. Oh, ez a Boglár Klára csak az én veszedelmemre született e világra!

— Ne búsulj, öreg, — vigasztalá Manó a kesergő apát. — Gondolj Góg Ferencz fölfedezésére. Nemsokára megszabadúlunk e nyűgtől és az Atlasz-család napja új fénynyel fog fölemelkedni a magas égre.

XII.

(Az első évforduló.)

Körülbelül ismét az a társaság van együtt, mely ma egy éve töltötte be az Atlasz-kastély termeit; de a színe még sem egészen ugyanaz. Most nem a meggazdagodott zsidók uraskodásán mosolyognak és mérgelődnek a környék elszegényedett ősurai; sokkal mélyebb, általánosabb, hogy úgy mondjam emberiebb érdek tartja elfoglalva figyelmöket, táplálja társalgásukat, tartja ébren kárörömüket: a pletyka, a halhatatlan pletyka. Sőt talán a botrány is. Híre futott, senki sem tudta, mily forrásból, de mindenki suttogott róla, hogy ma valami érdekes fog történni, talán oly katastropha, melyből évekig el fognak élni az embertársak dolgaival foglalkozó

nyelvek. Mindenki erről gondolkozik, erről suttog, ezért lesi figyelmesen a háziaknak, kivált a fiatal házaspárnak mozdulatait, arczkifejezését, s a titkolózás, suttogás, apró csoportok alakulása, a feszültség és nyugtalanság olyan színt ad a társaságnak, mint ha csupa összeesküvők gyűléseznének, kik a jelszót várják a lázadás zászlójának kitüzésére.

Másban is különbözik a társaság a tavalyitól. Hiányzik az egyházi színezet, a papi elem uralkodó szereplése. Az úri társaság nem megy templomba délelőtt, a búcsú napját csak a köznép ünnepli meg. Nincs itt az apátkanonok úr virító vörös színeivel, s a plébános annyira el van foglalva a faluban hivatalos ünnepi teendőivel, hogy egy pillanatra sem nézhetett be a kastélyba, sőt talán még az ebédre sem fog eljönni. Sándor legalább külön nem hívta meg, régen nem is találkozott vele.

Egy év óta nagyon meglazult a viszony a földesúr és papja közt. A közös vadászatok, kocsizások, kirándulások egészen elmaradtak. Sándor sokkal jobban el volt foglalva örökös tépelődéseivel, sokkal kitartóbban őrizte nejét, hogysem kedve vagy ideje lett volna régi mulatságaira. A plébánostól elidegenedett; kellemetlen érzés vett rajta erőt, ha látta vagy beszélni kellett vele; feszesen, kényelmetlenül érezte magát társaságában, mintha őt is felelőssé tette volna titkos gyötrelmeiért, vagy mintha érezné, hogy ez ember lelkébe lát és restelkednék előtte.

És valóban, a plébános volt az egyetlen, ki lelkébe látott Sándornak, ki tisztán olvasta arczán emésztő küzdelmeit és aggódó figyelemmel kisérte

e különös benső harczot gyanakodó képzelme és józan esze között. De nem tehetett mást, mint, figyelni és várni. Tudta, hogy látása kellemetlen Sándornak, mert újra meg újra eszébe juttatja kínzó titkát s fölébreszti tépelődéseit; nem is kereste föl sokszor, csak épen annyiszor, a mennyi szükséges volt arra, hogy fentartsa a jó viszony külső színét, hogy figyelemmel kisérje Klárát és segítségére lehessen, ha nyugalmát fenyegetve látná.

A vendégek nagyrészt már összegyűltek s a kastély termeiben, melyek az ünnepnapra mind ki voltak nyitva és földíszítve, kisebb-nagyobb csoportokra oszolva halkan beszélgettek és várni látszottak valamit, magok sem tudták, mit. De Manó, úgy látszék, többet tudott; diadalmas arczczal s izgatottan járt föl s alá a hullámzó csoportok közt, gyakran kitekintve az ablakon s néha-néha jelentős pillantást vetve Atlasz úrra, ki a terem egyik szögletében ült, hallgatva és magányosan. Az öreg asszonyság nem volt mellette; nem érezte magát egészen jól s meg akarták kímélni a nagy vendéglátás izgalmaitól s egyebektől is, melyeknek bekövetkezését várták.

Klára is nyugtalan volt. Atyja még most sem érkezett meg. Mialatt vendégeit fogadta s a különböző csoportokkal beszélgetett, sokszor tekintett izgatottan a nagy ajtó felé. Sándornak is feltünt ez, ki folyton neje nyomában járt és szokása szerint e nyugtalanságot is a maga módja szerint magyarázta.

— Kire várhat oly türelmetlenűl? — gondolá magában. — Szeme minduntalan az ajtó felé fordúl, arcza földerűl és kipirúl az örömtől, ha az ajtó

nyílik s újra elszomorodik, ha közömbös ember lép be rajta. Valakit vár, annyi bizonyos. Ki lehet az? Ki lehet az?

E pillanatban megnyílt az ajtó s három tagból álló társaság lépett be. Volkán Ádámné, Góg Ferencz és egy ismeretlen fiatal ember. A bajuszos menyecske arcza sugárzott a diadaltól, feje, füle, nyaka, karja villogott a gyémántoktól; csupa fény és ragyogás volt, hogy szinte elkáprázott a szem, ha rá nézett. Mind a hárman egyenesen Sándor felé siettek, ki a terem tulsó végén állt Klára mellett és arczát vizsgálta. Észrevette, hogy egy pillanatra elhalványult s szemében kellemetlen meglepetés kifejezése látszott; de gyorsan erőt vett magán, s nyugodtan, bár nem szokott mosolyával várta feléje siető vendégeit.

— Repeső örömmel fogadtuk a kegyes meghívást, mely ismét megnyitá előttünk e főúri hajlék fényes termeit, — kezdé Góg Ferencz, mint a társaság szónoka, két rét görnyedve a nagy alázatosságtól, midőn Sándor elé értek. — És íme siettünk eleget tenni a megtisztelő meghívásnak, sőt ismerve e kastély vendégszeretetét, megengedtük magunknak ama merészséget, hogy szerény házunk vendégét is magunkkal hozzuk, kit ezennel van szerencsém bemutatni Lándsa Jenő úr személyében.

Sándor egész teste úgy megrázkódott e név hallatára, mintha erős villamos ütés érte volna. Itt állt előtte az az ember, ki lázas álmainak állandó kísértete volt, itt áll szemben nejével, kit gyötrő képzelete egy év óta annyiszor kötött vele össze. Első

gondolata, mely e név hallatára, ez ember láttára, agyába szökött, az volt, hogy Klára tudta jövetelét, őt várta oly türelmetlenűl, érette tekintett pirúlva-elhalványodva annyiszor az ajtó felé. A vér fejébe kezdett tódulni, lélekzete nehéz és rövid lett, erősen megragadta Klára kezét és sötéten arczára vetette szemét. Nagy erőfeszítésébe került, hogy féltékeny haragja rögtön ki nem tört rajta ; de félig öntudatlanúl föltette magában, hogy várni, vigyázni fog s az első biztos jelre egész haragjával sújtja a bűnösöket.

Klára arczán azonban nem látott mást, mint kellemetlen meglepetést egy pillanatra, s ennek elmúltával nyugodt hidegséget. Góg Ferencz ünnepélyes bemutató szónoklatára, mely épen úgy hozzá volt intézve, mint Sándorhoz, csendesen meghajtotta fejét, nem nyújtva kezét egyiknek sem három vendége közűl, s aztán megfogva férje karját, el akart vele fordulni, hogy más vendégeihez menjen, mintha a bemutatás már be volna fejezve. De Sándor mozdulatlanúl állt, és midőn Klára kissé csodálkozva arczára nézett, akkor kezdte először észre venni, hogy férje lelkében erős háborgás megy végbe.

De ha Klára nem vesztette el nyugalmát, annál nagyobb meglepetés, zavar, megdöbbenés volt olvasható Lándsa Jenő arczán. Látszott, hogy nem volt elkészülve e találkozásra, nem tudta, kivel fog itt szemben állni. Góg Ferencz a színpadi hatás iránt kitünő érzéket tanúsított, midőn a meglepetést mindkét részen kölcsönössé tette ; így mindenesetre nagyobb lesz a feltünés, s ha egyik nem árulja el magát, elárulhatja a másik, a miből önként következik

a botrány és a többi. Számításában azonban, legalább egyelőre, mégis csalódott; Sándor sokal jobban tudott uralkodni szenvedélyén, mint gondolta, s bár szemének és arczának nem parancsolhatott, tudott parancsolni nyelvének; Klára nyugodt hidegségében pedig csak előkelő megvetés látszott, melyet nemcsak a bemutatott fiatal ember, hanem bemutatói is magokra vehettek, a mint hogy a bajuszos menyecske magára is vette, s részint e fölötti boszúságában, részint csalódott reményében titkon erősen megcsípte Góg Ferencz karját, hogy ez érdemes nagybácsi elkékült és zöldült bele.

Mindez sokkal rövidebb idő alatt történt, mint a mennyi elmondására szükséges. Alig egy pár pillanatig tartott, mialatt a vendégek, kik az egy esztendős pletykából többnyire ismerték Lándsa Jenő nevét, most e név hallatára várakozással tele, kiváncsian kezdtek csoportosúlni a beszélők körűl. Góg Ferencz jóvá akarta tenni a meghiúsult első hatást, s mintha csak most venné észre a vendége arczán tükröződő meglepetést, fölkiáltott:

— De mit látnak szemeim! Hiszen, úgy vélem észlelni, a bemutatás fölösleges volt s én tudtomon kívül régi ismerősöket hoztam össze. Lándsa barátom arczán és ő nagysága, mélyen tisztelt házi asszonyunk szemében úgy olvasom, hogy ez életben már találkoztak, bizonyosan a főúri körökben, melyeknek mindketten méltó díszei valának. Oh mily édes, a régi jó ismerősök találkozása! Oh mily boldognak magasztalom magamat, hogy szerény közvetítője lehettem ily édes találkozásnak!

És Góg Ferencz elragadtatott görnyedezéssel tekintett körűl a társaságban. Többeknek arczán gúnyos mosoly látszott, itt-ott vihogás hallatszott. A bajuszos özvegy is vihogott.

— Valóban én is úgy veszem észre, — szólt Sándor nagy erőfeszítéssel, tompa, rekedt hangon, — mintha ez úr és nőm ismernék egymást. Igazam van-e, valóban régi ismerősöddel hozott össze a véletlen? — folytatá Klárára emelve sötét tekintetét.

— Atyámmal hajdan annyi helyen fordúltam meg, annyi mindenféle emberrel találkoztam, hogy ez úr is köztük lehetett, — felelt Klára könnyedén, s aztán Sándor karjába fonva karját, elvonta e csoporttól s más vendégeihez ment vele, nyugodtan beszélgetve hol egygyel, hol mással, mint a háziasszony kötelessége. Sándor, kábultan, félig öntudatlanúl ment tovább neje karján, nem tudva, mit tegyen s nem merve az emberek szeme közé nézni. A beavatottak előtt úgy látszott, hogy az első vihar elvonúlt. Legalább a bajuszos menyecske így fogta föl a helyzetet s elégedetlenségét ki is fejezte szerencsétlen nagybátyja előtt, kit többször erősen karon csípett s halkan, de nagy méreggel ügyetlen vén bolondnak nevezett.

Most Manó is idején valónak látta a közbelépést.

— Isten hozott, kedves barátom, nagyon örülök, hogy meglátogattad házunkat, — kiáltott nagy hangon, mintha csak most venné észre Lándsa Jenőt s kinyújtott kézzel feléje sietett. — Jer, bemutatlak apámnak; az öreg is nagyon fog örűlni ismeretsé-

— *Nem tudok többé nyugodtan hallgatni.*

gednek. Reménylem, ezentúl gyakori, nagyon gyakori vendég lészsz házunkban.

Fenhangon, csaknem tüntető kiabálással beszélt, szüntelen a mindig messze vonuló Klára felé tekintgetve, mintha vele is, a társasággal is tudatni akarná, hogy mindez neki szól. Ezalatt Lándsa is magához tért első meglepetésének zavarából; mikor Manóval kezet fogott, arczán már ismét ott volt rendes hetyke, szemtelen tekintete, s a két kiváló nagyvilági fiatal ember karon fogva és hangos nevetgéléssel indúlt Atlasz úr felé, ki ez egész jelenet alatt szögletében maradt és feszűlt figyelemmel leste a történt dolgokat.

Mialatt Atlasz úr megismerkedett Lándsa Jenővel s nagy tisztelettel fogott kezet ez előkelő fiatal emberrel, kiben nem fia nyugalmának és becsületének megrontóját, hanem egész családjának megmentőjét látta; és mialatt a vendégek különféle csoportokra oszlottak, Klára oly ügyesen haladt végig közöttük Sándorral, csoportról csoportra megállva, és egy-egy szót váltva, hogy végre minden feltünés elkerülésével, észrevétlenűl a legvégső szobába jutottak, hol egyedűl voltak.

— Úgy-e ügyesen ide hoztalak az ellenséges csatasorok tüzelése közt? — mondá nevetve s egy ablakmélyedésbe vonva férjét.

Sándor feje még mindig kábult volt, lelke zavarodott; agyában, keblében elszabadúltak leláncolt gonosz szellemei és féktelenűl garázdálkodtak benne. Nem tudott neje arczába nézni, csak tompán, fojtott hangon kérdé, mit akar?

— Erre a Lándsa Jenőre akarlak figyelmeztetni.

Jobban ismerem, mint mutattam; nagyon haszontalan ember, nem való tisztességes társaságba. Míg vendégeink itt vannak, ne csinálj botrányt, de azután jó lesz vagy Volkánékat figyelmeztetni vagy egyenesen röviden kiadni az útját.

— Majd kiadom az útját azzal, hogy megölöm, — felelt Sándor rekedten.

— Megölöd? — kérdé Klára meglepetve férje hangjától és tekintetétől. — Miért ölöd meg?

— Mert szeretőd volt, mert még mindig szeret, mert újra szeretőd akar lenni, — kiáltott Sándor hirtelen kitöréssel.

A gonosz szellemek egészen erőt vettek rajta s megfosztották eszének józanságától. Arcza kigyúladt, szeme szokatlan fénynyel villogott s valóban oly tekintettel nézett nejére, mintha e perczben gyilkolni tudna.

— Sándor! — sikoltott Klára rémülten és erősen megragadva kezét, mélyen szemébe tekintett. — Megőrültél?

— Tagadod, hogy egykor jegyesed volt? — kérdé Sándor felelet helyett.

— Miért tagadnám? — Nem tagadom, — felelt Klára, leküzdve felindulását, nyugodt hangon. — Honnan tudod, hogy az volt?

— Mindegy, akárhonnan tudom. Abból a forrásból többet is tudok.

— Ha az a forrás tiszta és igaz, csak azt tudhatod, hogy ez ember nyomorúlt, kiből kiábrándúltam, kit megvetettem és elkergettem magamtól.

— Vagy ő hagyott el, midőn látta, hogy nagyon is könnyű volt megnyernie szerelmedet.

— Sándor! — kiáltott Klára kiegyenesedve s arczát sötét pírral borítá a méltatlankodás érzése, — még egy ily szó és rögtön elhagyom házadat és soha többé nem térek vissza hozzád. Válaszsz! Akarod-e, hogy távozzam, vagy meghallgatsz nyugodtan?

— Nyugodtan! Nem tudok többé nyugodtan hallgatni. Elég sokáig erőltettem magamra a nyugalmat, nem bírom tovább, erőm megtörött. Egy éve hordozom e szörnyű szikrát lelkemben, egy éve küzdök emberfölötti erővel, hogy lángba ne borítsa véremet, össze ne perzselje agyvelőmet. Nem bírom tovább a harczot ez alattomos, soha nem szünő, mindig újra ébredő, gyilkos kétség ellen. Bizonyosságot akarok, világosságot akarok végre. Eleget szenvedtem; most már tudod. Ha arczomat komornak láttad, ha szemem sötéten elmerengett, ha kezedet hidegen toltam el magamtól, most már tudod, mi volt az oka. Titkoltam tőled kétségeimet, gyötrelmeimet, mert féltem, hogy elvesztem szerelmedet, és én szerettelek, oh! most is szeretlek, s ez a szerelem teszi oly halálossá kételkedésemet. Szánj meg engem Klára és légy őszinte hozzám.

Hangja, mely eleinte a fölindulástól reszketett, a vége felé, midőn szerelméről kezdett beszélni, ellágyult, könyörgésbe ment át. Szeméből lassanként eltünt az esztelen föllobbanás tüze, és szelídebb, enyhébb fény foglalta el helyét; de arczán, szemében, hangja remegésében oly boldogtalanság látszott, hogy Klára elfeledte a sértést, mely föllázítá önérzetét, s csak kimondhatatlan szánalmat érzett a szerencsétlen ember iránt.

— Szegény Sándorom, hiszen te beteg vagy, nagyon beteg vagy, — mondá halkan, melléje lépve és végig vonva kezét izzó homlokán.

— Érzem, tudom, nem tagadom, beteg vagyok. Sokszor mondtam én ezt magamnak, sokszor neveztem önmagamat őrültnek és igyekeztem kinevetni őrültségemet. Egy időre győzött is józan eszem, lecsillapítám benső háborgásaimat, de aztán újra... újra... óh! te nem tudod, mily kín, őrültnek lenni és tudni azt és mégsem győzhetni le az őrültséget. Most már tudod, csak te segíthetsz rajtam, ne vond el tőlem egyetlen orvosságomat, a tiszta igazságot.

— Miért nem kérted ezt tőlem mindjárt kétségeid kezdetén? Akkor sem tagadtam volna meg, s megmentettelek volna téged a hosszú szenvedésektől, magamat e megaláztatástól.

— Miért nem szóltál te kérdés nélkül? Midőn megvallottam szerelmemet és megkértem kezedet, miért nem voltál őszinte hozzám?

— Istenem! Miben lettem volna őszinte? Hiszen e nyomorúlt embert úgy elfeledtem, hogy eszembe sem juthatott hajdani eljegyzésem. Különben mi titkolni való lett volna egy eljegyzésben, a mi nyilvános volt?

— De az ok, melyért fölbomlott, nem volt nyilvános.

— Az ok az volt, — mondá Klára elpirúlva, — hogy ez embert, ki vissza akart élni helyzetemmel és orvúl támadta meg becsületemet, megvetettem és fegyverrel űztem ki szobámból.

— Igen, mondták ezt nekem barátaid, — viszonzá

Sándor újra éledő gyanúval szemlélve neje elpirúlt arczát, — de azt is mondták, hogy ez ember másról is gyanúsított s a világban más okról beszéltek. Hogy ő hagyott el téged, mert nagyon könnyűnek találta a győzelmet erényed fölött. —

— És te ezt elhitted! — kiáltott Klára lángba borúlt arczczal.

— Miért pirúltál el, ha nem igaz?

— Eh! esztelen ember te, ki csodálkozol, hogy egy nő elpirúl, midőn férjétől ily gyanút kell hallania. Elég, Sándor, te beteg vagy, és betegségeden közönséges szerekkel nem lehet segíteni. Hallgass reám! A mit te most szemembe mondtál, a mit megvallottál, hogy ily kétséggel szívedben képes voltál egy évig nődnek nevezni s lelkedben engem, nődet, napról napra, újra meg újra megalázni, arczúl verni, ez oly megbántás, melyet egy önérzetes nő beszámíthat a féltékenységnek, megbocsáthat a szerelemnek, de nem viselhet el. Ha szívedbe tovább is ily kétségek élnek becsületemről, én nem maradhatok nőd. Gondold meg jól! Gondolj vissza egy évi házasságunkra, keress egy mozdulatot, egy pillantást, melyből azt magyarázhatnád ki, hogy nem tiszta, önzetlen szerelemből lettem nőddé, vagy hogy jogod volna akár múltamban, akár jelenemben kétkedni. Ha nem találsz, és Isten a tanúm, hogy nem találhatsz, akkor megkövetelem teljes és föltétlen bizalmadat mind múltamra, mind jelenemre nézve, vagy esküszöm neked, bármint szeretlek s bármily nehezen esnék a válás, magadra hagylak és visszatérek atyámhoz. Most pedig tégy ez emberrel, a

mit akarsz. Űzd ki azonnal házadból, nem bánom, én a botránytól sem félek; a pletyka úgyis, a mint látom, már megragadta nevemet, és ez ember ide hozatala szándékos kiszámítással történt. Ki által, nem kutatom, nem is törődöm vele; mással én nem gondolok, csak a te bizalmaddal, s ha az megvan, kinevetem e silány emberek együgyű beszédeit. De a te bizalmadat megkövetelem, jogom van hozzá, s még egyszer jegyezd meg jól magadnak, ha észreveszem, hogy elvesztettem bizalmadat, megszüntem nőd lenni.

E szavakkal elhagyta a szobát, nem tekintve vissza Sándorra. De erre, úgy látszék, legalább egyelőre üdvös hatással volt az erősebb orvosság. Habozó, kétkedő, gyanakodó lelkére, melyben a főszerepet mégis csak a szerelem vitte, sokkal jótékonyabban hatott az erélyes beszéd, mint bárminő kérlelés, magyarázat, esküdözés. Szemébe visszatért rendes, nyugodt kifejezése, s azzal az elhatározással indúlt vissza a társaság felé, hogy többé föl sem veszi ezt a Lándsa Jenőt és úgy tesz, mintha soha sem hallotta volna nevét, s ezzel legjobban lefőzi azokat, kik — józan gondolkozással most már világosan látta, — csak azért hozták ide, hogy konkolyt hintsenek közéje és neje közé.

Elhatározására azonban nem volt szükség, Lándsa Jenőt többé sehol sem látta. Manó kétségbeesve járt-kelt a termekben, kedves Lándsa barátját keresve, de senki sem tudott róla fölvilágosítást adni. Egyszerre csak eltünt s azóta nem kerűlt vissza. Manó még Sándort is megszólította, ravasz hunyorgatással

kérdezve, talán ő tud valamint Lándsa Jenő holléte felől? S egészen elbámult és lefőzöttnek látszott, midőn Sándor könnyedén s minden fölindulás nélkül csak annyit felelt, hogy a keresettet azóta nem látta, mióta bemutatták neki s megvígasztalta aggódó bátyját, hogy ne féljen, az ebédre majd elő fog kerűlni.

Nem kevésbbé képedt el Góg Ferencz, midőn a két testvérhez lépve, alázatos és bűnbánó görnyedezések közt bocsánatot kért Sándortól, hogy Lándsa Jenő bemutatása által netalán kellemetlenséget okozott. Ő nem is sejtette, hogy e fiatal ember régi ismerőse ő nagyságának s látása rosszúl hathat reá, különben a világért sem hozta volna ide s most is azért keresi, hogy rögtön eltávolítsa.

— Nem értem, miért e nagy bocsánatkérés? — felelt Sándor hidegen. — Meg lehet győződve, hogy vendégét épen oly szívesen látom házamban, mint önt magát.

Ezzel elfordúlt és a faképnél hagyta az álmélkodó alázatos férfiút, ki azt sem tudta, hova menjen, merre nézzen, mert az egyik szögletben katonás húgának dühös szemei villogtak feléje és karja még mindig sajgott a mai sok csípéstől.

Sándor megpillantá nejét a szomszéd teremben és lassan feléje tartott. Ugyanekkor lépett be a plébános a másik ajtón s egyszerre érkezett Sándorral Klára mellé.

— Még sem érkezett meg atyám? — kérdé Klára, kezét nyújtva régi barátjának.

— Dehogy nem! már itt is voltunk egyszer, — felelt a plébános halkan, de jókedvűen. — Az első,

a kivel találkoztunk, az a haszontalan ember, az a Lándsa volt. Atyád rögtön megértette a helyzetet s a maga módja szerint hamar föltalálta magát. Karon fogta a derék fiatal urat s elvitte innen, — nem tudom, hová; de arról bizonyos vagyok, hogy ide nem hozza vissza.

Klárához beszélt, de a mellette álló Sándorra szegezte szemét, mintegy lesve, mily hatást tesznek reá szavai. Örömmel vette észre, hogy arcza nyugodt maradt, s Klárának még jobban esett, midőn férje csöndesen csak ennyit mondott:

— Kár volt olyan nagy dolgot csinálni belőle Most már bátran itt maradhatott volna.

Klára megszorította férje kezét s hálás mosolylyal nézett szemébe.

— De csak hordja el magát innen, a hol senki sem látja szívesen, — mondá vidáman. — Különben adjuk meg neki és jóakaró bemutatóinak, hogy akaratuk ellenére okos dolgot cselekedtek és jót tettek velünk: alkalmat adtak arra, hogy kimagyaráztuk magunkat az urammal, és a mint örömmel látom az én édes bolondomnak megjött az esze.

Valóban úgy látszott, mintha Sándornak egészen megjött volna az esze. Nyugodt, vidám volt, szeretettel nézett nejére és mosolyogva beszélt hozzá. Klára boldog volt és tartósnak hitte a gyógyulást.

Boglár Kálmán még az ebédre sem érkezett vissza. Lándsa Jenő sem került többé elő, bármily kétségbeesetten kereste mindenütt Manó barátja, nevét kiabálva a folyosókon, az udvaron és a kertben, s mindenkit megkérdezve, nem látta-e barátját. Így ha

Az öreg asszonyság metsző sikoltással akart fölugrani székéről.

Lándsa Jenő testileg nem is volt jelen, a neve legalább szünetlenűl hangzott és nem mehetett ki a vendégek emlékezetéből, kiknek bőséges alkalmok volt a fejtörésre, mily titkot rejthet magában megjelenése és hirtelen eltünése.

Az ebéd meglehetős nyomott hangulatban folyt le. Mindenki érezte, hogy történni kellett volna valaminek, és boszankodott és törte a fejét, miért nem történt? A társalgásnak rejtélyes színe volt; az emberek halkan, suttogva, óvatosan beszélgettek egymással; a mi megjegyzés hangosabban történt, az is tele volt kíméletlel és czélzással; még a szokásos névnapi felköszöntő sem tette meg a rendes hatást, s messze állt a tavalyi viharos lelkesüléstől. Igaz, hogy most nem az apát-kanonok úr imponáló hangja hallotszott, mely nem annyira kérte, mint inkább leparancsolta az ég áldását a nap hősére és családjára; az apát-kanonok helyett most Góg Ferencz mondta a hivatalos felköszöntőt, s áradozó jó kívánságai úgy tele voltak elburkolt czélzásokkal, föntartásokkal, záradékokkal, kikötésekkel és mindenféle jogi fogással, hogy az egésznek hatása inkább nyomasztó, mint felemelő volt.

Ez a hangulat uralkodott ebéd után is, s ez volt oka, hogy a vendégek eltértek a régi jó falusi szokástól, mely a ház vendégeit ebéd után vacsoráig, sőt néha másnap reggelig is együtt tartja. A kocsik egymás után hajtottak elő s a szomszéd úri családok egymás után távoztak az Atlasz-kastélyból, törve fejöket, mi az, a minek történnie kellett volna s mi volt oka, hogy semmi sem történt. Este felé már

senki sem volt a nagy ebédlőben, csak a család tagjai s Góg Ferencz és bajuszos unokahúga, kik makacs kitartással még mindig a családhoz számították magokat. Az öreg asszonyságot is előhozták szobájából, mivel már semmi izgalomtól sem kellett félteni, a minek különben Atlasz úr nem igen látszott örűlni.

Ekkor kerűlt vissza Boglár Kálmán, s mialatt Klára hangos örömsikoltással rohant rég nem látott atyja keblére, ez magához ölelte s gyorsan fülébe súgta;

— Légy nyugodt, nem volt szükség erőszakra. Elvittem s megtiltottam, hogy még e házba tegye lábát. Engedelmeskedni fog. Annyira sűlyedt, hogy már gyáva is. Ne beszéljünk többé róla.

De Manó nem akarta, hogy ne beszéljenek többé Lándsa Jenőről. Sőt nagyon is beszélt róla. Még mindig azon törte a fejét, hová tünhetett el oly hirtelen, s Boglár Kálmánt is megkérdezte, nem tud-e valamit felőle?

— De igen, tudok felőle, — visszonzá Boglár nyugodtan. — Légy nyugodt, nincs semmi baja kedves barátodnak. Saját kocsimon vittem a Volkán-kastélyba, melynek, mint mondá, a vendége.

— Te vitted el! — kiáltott Manó. — Most már meg van oldva a rejtély. De miért vitted el? Ő maga kívánkozott el innen?

— Azt nem kérdeztem tőle, egyszerűen elvittem.

— És miért vitted el, ha szabad kérdenem?

— Mert nem akartam, hogy itt maradjon.

— És miért nem akartad? — kiáltott Manó föl-emelkedve székéről, kihívó tekintettel. — Mi közöd

neked ahhoz, ki jár a mi kastélyunkba? Hogy mersz te a mi kastélyunkban parancsolni?

— Hogy mer itt parancsolni? — visszhangozá Atlasz úr, bátorságot nyerve Manó példájából.

— Én nem akarok itt parancsolni, — felelt nyugodtan Boglár Kálmán, — de ahhoz jogom van, hogy egy tisztességes házból eltávolítsak oly embert, ki nem való tisztességes társaságba.

— Hogy mered azt mondani, hogy Lándsa Jenő nem tisztességes ember? — kiáltott Manó, mindegyre kihívóbb tartással. — Lándsa Jenő nekem jó barátom, és a ki őt bántja, engem is megsért. Nem tűröm. Érted? Nem tűröm!

— Elég legyen! — kiáltott Sándor, Manó elé lépve.

— De nem elég! Nem hagyom magamat. Ez a kastély az apámé, épen oly jogom van benne nekem, mint neked. És ha én itt barátjaimat el akarom fogadni, senkinek sincs joga innen kitiltani őket.

— Hallgass! — kiáltott Sándor.

— Azért sem hallgatok, — felelt Manó hetykén. — Én itt jogommal élek, és elfogadom barátomat, és nem engedem, hogy kitiltsátok innen, a miért a feleséged szeretője volt...

Ki sem mondta egészen ez utolsó szót, midőn Sándor megragadta vállait s oly erővel vágta a falhoz, hogy a hetyke fiatal úr, kezét-lábát elnyújtva, végig terült a földön.

Az öreg asszonyság metsző sikoltással akart fölugrani székéről, midőn két fia egymásra támadt, de lábai megtagadták a szolgálatot s ájultan összeesett.

A bajuszos menyecske helyén valónak s érdekesnek találta, ha ő is elájúl, a mit menten meg is tett. Klára férje mellé ugrott s karjába kapaszkodott, mialatt Atlasz úr rémítő jajveszékléssel futott Manótól nejéhez s ettől ismét Manóhoz, nem tudva, melyiknek segítsen. Nem is segített egyiken sem. Boglár Kálmán fölemelte az öreg asszonyságot és karszékébe ültette, hol nemsokára magához tért, Manó is fölemelkedett a fal mellől, kitörölte szemét, s dühösen, zavartan, megriadva, de hallgatva és reszketve nézett öcscsére. Csak a bajuszos menyecske folytatta tovább az ájulást, jókat csípve Góg Ferencz karján, ki úgy tette magát, mintha hinne ájulásában és siránkozva igyekezett életre költeni.

Sándor ezalatt magához tért fölindulásából. Nyugodtan egy lépést tett Manó felé, s míg ez ökleit háta mögött összeszorítva apja felé hátrált, harag nélkül, de szilárdan szólt hozzá.

— Sajnálom, a mit tettem, de ha újra kezdenéd, újra megtenném. Jegyezd meg hát magadnak: senkitől, értsd meg, senkitől sem fogom eltűrni, hogy nőmet megsértse. Mára végeztünk egymással, s reménylem, többé nem lesz alkalom köztünk ily jelenetre.

Megfogta Klára kezét s eltávozott vele a teremből. Boglár Kálmán okosabbnak tartotta, ha nem háborgatja most a fiatal házasokat, de az Atlasz-család keblében sem volt kedve tovább maradni; fogta kalapját, s barátságosan általános jó éjtszakát kívánva, elsietett, a megvert ellenség birtokában hagyva a csatatért.

XIII.

(Eredmény.)

Komor, sötét nap következett az Atlasz-kastélyban a tegnapi viharra. Midőn Sándor másnap reggel fölébredt, feje fájt és nehéz volt, keblén valami nyomasztó súly ült, mint minden álom után, melyet kellemetlen érzések, erős lelki felháborodások előznek meg. Gondolkozni kezdett félálomban, mi lehet az a kínos érzés, mely elfoglalva tartja lelkét, s a mint az álom lassanként tűnni kezdett szeméből, abban az arányban világosodott emlékezete és nemsokára mind elvonúltak előtte a tegnap történt dolgok és visszatértek lelkébe a tegnapi benyomások. Felugrott ágyából és gyorsan felöltözött, azután betekintett a szomszéd szobába, Klára szobájába. Üres volt. Sándor lelkében egy pillanatra fölvillant a régi gyanú, de leküzdte. Eszébe jutottak nejének

tegnap mondott szavai, eszébe jutott fenyegetése és a saját fogadása. Nagy erőszakot tett magán és elűzte lelkéből az újra kísérteni kezdő rémeket.

— Bizonyosan apjához ment a faluba, — gondolá magában, míg szeme nyugtalanúl siklott végig a szoba minden zugán s azután az ablakon keresztűl a kert útjain. — Tegnap találkoztak először egy évi elválás után s alig válthattak pár szót egymással. Nem csoda ha türelmetlenűl vágyott ölelésére s korán reggel hozzá sietett. Őrült volnék, ha újra gyanakodni kezdenék, most már belátom, hogy őrült volnék. Megtartom fogadásomat, bízni fogok nőmben, nem adok rá okot, hogy elhagyjon.

Azt hitte, tökéletesen megnyugtatta lelkét s nagyon meg volt elégedve magával. Szerette volna, ha Klára látja e pillanatban, ha megismeri lelki erejét és bizalmát, megdícséri és újra biztosítja szerelméről. Lelke úgy el volt telve elégűltséggel, hogy minden áron találkoznia kellett valakivel, a ki előtt kiöntse. Eszébe jutott a tegnapi jelenet, szüleinek rémülete, s gyorsan, minden további gondolkozás nélkül az épület túlsó szárnyába indúlt, az öregek lakosztálya felé.

Atlasz úr ijedten ugrott el az ablak mellől, hol rendes szokása szerint szemben állt az öreg asszonyság karszékével. Mindketten félve néztek a belépő Sándorra. Nem tudták, mit akar. Talán tegnapi kitörését folytatni? Kivált Atlasz úr, ki érezte bűnös voltát Klára irányában, különös bizalmatlansággal nézett belépő fiára, mintha attól félne, hogy most vele akarja folytatni azt, a mit tegnap Manóval tett.

De Sándor nyugodtan lépett melléjök, kezet csókolt, mint máskor, s gyöngéden tudakozódott anyja egészségéről.

— Köszönöm, fiam, én jól vagyok, csak ti legyetek jól, — felelt félénken az öreg asszonyság, kinek szemei ki voltak sírva.

— Hol van Manó? — kérdé Sándor körültekintve a szobában.

A két öreg ijedten nézett egymásra s egy ideig hallgatott.

— Mit akarsz Manóval? — kérdé végre halkan az öreg asszonyság.

— Sajnálom a tegnapi összeütközést, — felelt Sándor. — Reménylem, Manó belátta hibáját s nem fog köztünk megszakadni a jó testvéri viszony.

— Mégis csak jó fiú ez a Sándor, — jegyzé meg elérzékenyűlve az öreg asszonyság.

Atlasz úr érthetetlen röfögésszerű hangot hallatott, s midőn Sándor kérdését egyenesen hozzá fordúlva ismétlé, röviden csak annyit felelt, hogy Manó nincs itthon.

— Hol van? Csak nem utazott el?

— Nem utazott el, — felelt Atlasz úr, — ámbár tegnap este olyan haragos volt, hogy rögtön el akart utazni. De aztán megmondtam neki, hogy itt most szükség van rá, mert föl fog lépni képviselőnek és korteskedni kell, ha nem akarja hiába kidobni a tenger pénzt. Most a szolgabíróhoz ment, és neked azt izeni, hogy ne haragudjál, ha néhány hétig még itt marad, nem lesz alkalmatlan, ebédelni is külön fog.

— Eh! Micsoda beszéd ez? — kiáltott Sándor

türelmetlenűl. — Nem fog velünk ebédelni? Idegen akar lenni szüleinek házában?

— Ez a ház a tied, — mondá Atlasz úr, — a tisza-végi részhez tartozik, mely reád van írva. De ha megengeded, én is, Manó is, az öreg asszony is, mind itt maradunk.

— Ha megengedem? Mit jelent ez?

— Bocsáss meg, nem akarlak megint megharagítni. Nem fogunk neked alkalmatlankodni. Mi az öreg asszonynyal szépen meg fogjuk magunkat húzni ebben a pár szobában és itt fogunk magunknak teríttetni is.

— Micsoda beszéd ez? — kiáltott Sándor elkedvetlenedve. — Egészen el akartok vonúlni tőlem? Annyira megsértettelek, hogy megtagadtok?

— Tagadjon meg engem az Úristen, ha én megtagadlak téged, — mondá Atlasz hevesen; aztán ismét félénken, habozva folytatá: — de beszéltem Manóval és az öreg asszonynyal, s mindnyájan jobbnak tartjuk, ha téged magadra hagyunk a feleségeddel. Bocsáss meg, nem akarok róla rosszat mondani, de mi nem vagyunk hozzá valók, nem érezzük jól magunkat mellette, és ha még egyszer olyan jelenet történnék, mint tegnap este, az öreg asszony belehalna.

— A mint tetszik, — mondá Sándor, egészen elvesztve jó kedvét s ismét visszaesve régi komor merengésébe. — Nem láttad ma reggel Klárát? — tevé hozzá szünet múlva.

— Mikor korán reggel a mezőn jártam, láttam a fasorban, és köszöntem is neki, — felelt Atlasz úr sietve.

— Hová ment?

— A falu felé.

— Egyedül?

— Igen — egyedül, — felelt Atlasz úr vontatva. Az öreg asszonyság félénken megrántotta férje kabátját, mintha hallgatásra akarná inteni. De Sándor észrevette e titkos mozdulatot s elaltatott gyanúja újra fölébredt.

— Nem igaz, láttad valakivel, — mondá reszkető hangon, közelebb lépve atyjához.

— Sülyedjek el, ha együtt láttam valakivel, — kiáltott Atlasz úr.

— Miért rántotta meg anyám kabátodat? Miért akart hallgatásra figyelmeztetni, ha semmit sem láttál?

— Azt nem mondom, hogy semmit sem láttam, csak azt mondom, hogy nem láttam Klárával, a mily igaz, hogy élek.

— Mit láttál?

Az öreg asszonyság rémült tekintettel, esedezve nézett férjére. Sándor szeme követte pillantását, s még közelebb lépve atyjához, elborúlt arczczal ismétlé kérdését.

— Miért fél úgy anyám, hogy megmondod azt, a mit láttál?

— Az öreg asszony attól fél, hogy engem is földhöz vágsz, mint a Manót, — felelt Atlasz úr, neje széke mögé húzódva.

— Kit láttál? — kiáltott Sándor magánkívül.

— De nem haragszol, ha megmondom? — kérdé Atlasz úr aggódva. — Én nem akarok rosszat mon-

dani Kláráról, száz esztendőt éljen. Nem is volt vele, nem is láttam, hogy találkoztak; de mikor a mezőn jártam, arra láttam lovagolni azt a fiatal urat, a ki tegnap itt volt és eltünt; de ne gondold, hogy rosszat akarok mondani Kláráról.

— Jól van, — felelt Sándor kurtán, rekedten, s kifordult a szobából.

Hiába hitte, hogy kigyógyult, hiába volt megelégedve magával, hogy le tudta győzni kisértő rémeit. Csak aludtak, de az első hangos szóra fölébredtek. Fölébredtek, megragadták lelkét, birtokba vették eszét és kergették, előre, vakon, azon az úton, melyen leghamarabb vélt nejéhez juthatni.

A mint a kert ajtaján kilépett s a falu felé fordúlt, a távolból, a fasor túlsó végéről Klárát látta maga felé közeledni. Nem egyedül jött, egy férfi karjára támaszkodott. Sándor vére egy pillanatra mind szíve felé tódult, aztán hirtelen fölkaczagott, őrült bolondnak nevezte magát és szeretett volna visszafordúlni a kertbe, nehogy Klára meglássa és azt higyje, leskelődött rá. Megismerte a férfit, kit neje mellett látott. Boglár Kálmán volt.

Egy ideig habozva állt helyén, nem tudta elhatározni visszafordúljon-e a kertbe vagy a közelgők elé siessen? A mily hirtelen elvesztette józan megfontolását az első gyanúsító szóra, épen oly gyorsan megszégyelte magát önmaga előtt, midőn látta, hogy a gyanú alaptalan volt. Újra fülében csengtek Klára tegnapi szavai, s félni kezdett, hogy jelenlétét bizalmatlanságnak fogja tulajdonítni és beváltja fenyegetését.

— Mégis okosabb lesz, ha eléje megyek, — gondolá magában, nagy léptekkel megindúlva a fasorban. — Bizonyosan meglátott, s ha hirtelen visszafordulnék, azt hinné, leskelődtem rá. Így azt gondolhatja, s azt is fogom mondani neki, hogy eléje jöttem, haza akarom kisérni és atyjával óhajtottam találkozni. Hogy is tudtam olyan bolond lenni, olyan hirtelen elveszteni józan eszemet? Ezentúl óvatosabb leszek, jobban fogok vigyázni magamra. Ez volt az utolsó eset, esküszöm, a legutolsó.

E bölcs elhatározással sietett a közelgő pár felé, mosolygó arczczal, vidám tekintettel, nehogy Klára szeméből olvassa előbbi gyanakodását. De erre nem volt szüksége. Klára nem is gondolt arra, hogy férje oly hamar visszaeshetik hibájába; a mily nyilt és bizalmas lelkű volt önmaga, olyannak hitte Sándort is, s meg volt győződve, hogy gyanakodását tegnap örökre eltemette.

A mint közelebb ért hozzá, elbocsátotta apja karját és feléje futott.

— Valóban szép tőled, hogy elém jöttél. Honnan tudtad, hogy atyámat mentem meglátogatni?

— Gondolhattam, hogy ily korán nem mehetsz máshova, — felelt Sándor megkönnyűlt lélekzettel, látva, hogy Klára maga magyarázza kedvezően találkozásukat.

— Most legalább mind együtt folytatjuk útunkat haza felé, — mondá Klára, megfogva atyja kezét, ki ezalatt hozzájok érkezett.

— Nekem vissza kell fordúlnom, — felelt Boglár Kálmán.

— Maradjatok ti csak egymásra; legjobban szeretem, ha mindig egymásra maradtok.

— Mit értesz ezalatt? — kérdé Klára csodálkozva.

— Én azt vártam, hogy egészen hozzánk fogsz költözni, — tevé hozzá Sándor. — Nem is járja, hogy midőn leányodnál elég hely van számodra, idegen házhoz szállj.

— Jobb lesz nekem a papnál, — mondá Boglár Kálmán vidáman, — a ki különben nem is idegen reám nézve. Úgyis csak néhány napig maradok itt s e kevés időre nem érdemes újra hurczolkodni. És végre is, beszéljünk őszintén, mindnyájan okos emberek vagyunk, az én jelenlétem csak nehezebbé tenné házatokban a békességes együttélést.

Sándor elpirúlt és hallgatott. Klára sem sürgette tovább apját, s miután röviden elbúcsúzott tőle, Sándor karján haza felé indúlt. Útközben Sándor elmondta apjával folytatott beszélgetését s az öregek és Manó abbeli elhatározását, hogy ezentúl külön fognak étkezni.

— Kár olyan nagy dolgot csinálniok belőle, — mondá erre Klára, könnyedén vállat vonva. — Ha nem bántanak engem, én nagyon szépen megférhetnék velök.

Többet nem beszélt e tárgyról, s ebben követte el a második hibát. Ismét nagyon könnyen, gondatlanúl vette Sándor szüleit, s ha nem is mutatott irántok ellenséges indulatot, nem is igen törődött velök. A dolog ennyiben is maradt. Se Klára, se Sándor nem igyekezett Atlasz urat szándékának

megváltoztatására bírni s Atlasz úr szigorú következetességgel megtartotta a vesztegzárt, melyre magát s az öreg asszonyságot kárhoztatta. Nemcsak az étkezés idején, de különben sem találkozott a fiatalokkal és Sándor csak akkor láthatta szüleit, ha szobájokban kereste föl őket. De e látogatások nem igen vidították föl lelkét. Atlasz úr mindig félve, bizonyos tartózkodással beszélt, és látszott, hogy kényelmetlenűl, feszesen érzi magát vele szemben; az öreg asszonyság szemei folytonosan vörösek voltak a sok sírástól. Manóval sem beszélt a névnapi összeütközés óta. E nagyra termett fiatal úr ritkán volt otthon, egész nyakig a politikába merűlt s folytonosan járt-kelt a kerületben korteskedve és a pénzt költve, és ha néha haza vetődött, feltünően kerülte a találkozást öcscsével vagy sógornőjével s messzire kitért előlök, ha véletlenűl megpillantotta az udvaron vagy a folyosón.

Sándort napról-napra jobban leverte és elkedvetlenitette e ferde viszony. Sokkal jobban ragaszkodott családjához és sokkal inkább megszokta a szüleivel való folytonos együttlétet, hogysem e feszűltség, ez elidegenedés nehezére ne esett volna. S még jobban bántotta, hogy Klára észre sem látszott venni a mindegyre növekedő szakadást és semmi kísérletet sem tett az öregekhez való közeledésre. De nem szólt neki semmit. Ez úgy is csak mellékes, másodrendű oka volt lelki gyötrelmeinek; az igazi, a fő ok az volt, melyet már egészen legyőzöttnek vélt s mely csak azért szunnyadt el egy kis időre, hogy annál nagyobb erővel ébredjen föl.

Mivel Boglár Kálmán nem akart többé az Atlasz-kastélyba jönni, Klára többször meglátogatta őt a plébános lakásán. Néha Sándort is magával hívta, néha egyedül ment, ha férje épen nem volt otthon, midőn útra indúlt. Sándor ilyenkor a legnagyobb bizalmat mutatta nejével szemben, nem is kédezősködött hollétéről s vigyázott, nehogy észre vegye, titkon mily figyelemmel kíséri minden lépését. Pedig csakugyan leskelődött rá, az ördög újra megragadta lelkét. De óvatosabb volt Klárával szemben; nem feledte el fenyegetését s gyanújának elárulásával nem akart okot adni, hogy teljesítse fenyegetését. Klára erélyes föllépésének az az eredménye volt, hogy nem gyógyította ugyan ki férjét, de óvatosabbá tette.

Atlasz úr megjegyzése, hogy Lándsa Jenőt a falu körül látta, nem ment ki többé Sándor fejéből, s midőn egy párszor ő maga is megpillantotta, a mint a mezőn a falu felé lovagolt, meg volt győződve, hogy ez ember Klárát lesi és vele akar találkozni.

Nejének nem mert szólni, mert attól félt, hogy ezzel is elárulja bizalmatlanságát s alkalmat ad fenyegetésének beváltására, mielőtt meggyőződhetnék az igazságról. De vére forrni kezdett már a gondolatra is, hogy ez ember nejét meri lesni, hogy találkozni akar vele, s ez a gondolat egészen megfosztotta nyugalmától és a józan megfontolástól, melyet egy ideig magára erőszakolt.

De Lándsa Jenő ólálkodását más is észrevette, nemcsak Sándor. Erről beszélt Boglár Kálmán, mi-

dőn leánya egy héttel a nevezetes évforduló után ismét meglátogatta.

— Ezt az embert nagyon gyakran látom a falu körül. Valóban úgy viseli magát, mintha reád lesne és találkozni akarna veled, vagy mintha gyanúba akarna hozni, hogy találkoztok. Mentől tovább gondolkozom, annál világosabb lesz előttem, hogy ez embert olyanok hozták ide, kiknek érdekében áll konkolyt hinteni közétek, és ez a folytonos ólálkodása is tervökhöz tartozik, hogy ébren tartsák férjed gyanúját.

— Meglehet, de nem érnek czélt, — felelt Klára könnyedén. — Sándort már kigyógyítottam s most föltétlen bizalommal viseltetik irántam.

— Hm, az ilyen gyógyulások nem zárják ki a recidivát.

— Nem hiszem, nem tudom hinni, hogy Sándor azok után, a miket tőlem hallott, még kételkedni merne bennem, — mondá Klára hevesen.

— No, no, azért még sem szeretném nagy próbára tenni erejét. Tisztába akarok jönni evvel a Lándsával és szándékával; nem tűröm, hogy még sokáig folytassa e játékot.

Klára egy ideig hallgatott, habozni látszott; azután erőt vett magán, közelebb lépett apjához, körülnézett, nincs-e valaki a közelben, mert e beszélgetés a plébános kertjében történt, s aztán halkan mondá:

— Nem akartam neked szólni, nehogy szükség nélkül fölingereljelek, nem is tartottam jelentékeny dolognak, de ha azt hiszed, hogy ez az ember még

veszélyes lehet boldogságomra, mégis jobb lesz, ha beszélünk róla és szándékáról. Már több levelet kaptam tőle.

— Levelet? Miről írt?

— Ostobaságokról. Szerelméről, bűnbánatáról s több efféléről.

— Megmutattad férjednek?

— Miért mutattam volna meg? Ha komolyan veszi, még párbaj lehetett volna belőle. Látod, neked sem szóltam eddig, magamra nézve oly jelentéktelen dolognak tartom az egészet.

— Mit tettél a levelekkel?

— Széttéptem és eldobtam.

— Mikor kaptad az utolsó levelet?

— Mikor? Várj csak, hadd gondolkozzam. Igen, tegnap kaptam. Egy kis parasztleány adta át, épen mikor haza mentem tőled s beléptem a kertajtón.

— Mi volt e levélben?

— Biz' én nem tudom. El sem olvastam. Rá ismertem az írásra s nem lévén kíváncsi Lándsa úr vallomásaira, olvasatlanúl széttéptem.

— Kár volt előbb nem szólnod e levelekről. Ha Sándornak egyik vagy másik kezébe került volna, ki tudja, nem ébredt volna-e föl újra gyanakodása?

— Sándorról biztos vagyok, — mondá Klára erős meggyőződéssel. — Föltétlen bizalmat ígért nekem s eddig meg is tartotta szavát. Ha újra csalódnám benne, ha újra megsértené önérzetemet gyanújával — akkor — de nem, erre nem is akarok gondolni.

— *Kár volt előbb nem szólnod e levelekről.*

— De én akarok rá gondolni. Véget fogok vetni ennek a Lándsa-komédiának. Hogy van veled valami szándéka, az bizonyos. Vagy azt hiszi, hogy meghódítja szerelmedet s azért jár utánad —

— A szamár! — vágott közbe Klára megvetőleg.

— Ez még a kisebb rossz volna, ebből hamar ki lehetne ábrándítani. De én attól tartok, hogy mindaz, a mi történt, Lándsa idejövetele, bemutatása, levelezése, ólálkodása, minden tervszerűleg történt s czélja az, hogy férjedet föingerelje ellened. Majd meglátjuk ... Most menj nyugodtan haza s a többit bízd reám. Jót állok róla, hogy e Lándsa Jenő nem fog többé utánad járni, sem leveleivel alkalmatlankodni.

Boglár Kálmán ezen a napon egész a kertajtóig kísérte leányát s még ott is sokáig beszélt vele. Különösen aggódó és gyöngéd volt iránta, a mi máskor nem igen volt szokása, s nagyon elütött attól a könnyed modortól, melylyel rendesen viselte magát vele szemben s a mely inkább fiút, mint leányt illetett volna meg. Klára is gondolkozóbb, elfogúltabb volt, mint rendesen, mintha atyjának hangulata őt is megszállta volna. A nagy jelenet óta, melyben először ismerte meg Sándor féltékenységét s melyben, a mint hitte, örökre kigyógyította hibájából, most jutott először eszébe, hogy férje gyanúja újra fölébredhet, hogy újra megbánthatja bizalmatlanságával, hogy boldogsága nem nyugszik egészen biztos alapon és saját hibája nélkül minden perczben megsemmisülhet. Nagyon boldogta-

lanná tette e gondolat s egészen elérzékenyült, midőn végre elbúcsúzott atyjától s a kerten át a kastély felé indúlt.

Sándort nem találta otthon. Kérdezősködött utána a cselédektől s hallá, hogy a pusztára ment a munkások után nézni. Máskor föl sem tünt volna neki, hogy férje gazdasági dolgaiban hosszabb időre távozik; de most ez is rosszúl esett; nem tudta, miért, valami kínos, kellemetlen érzés szállta meg lelkét. A nagy kastély egészen üres volt s ma különösen érezte ez ürességet. A cselédeken kívül nem volt kivel szót váltania; az öregek ki nem mozdultak szobájokból, Klára már napok óta nem látta őket s eszébe sem jutott, hogy fölkeresse szobájokban. Pedig nagyon elhagyatva érezte magát, soha sem vágyott még ennyire emberi szó után. Ablakához űlt s onnan leste férje érkezését.

Sándor este érkezett haza. Azt mondta, hogy nagyon sok dolog volt kinn a pusztán s előbb nem végezhette el. A mit Klára eddig nem tett, most figyelemmel nézett arczába, s seméből, vonásaiból gyekezett kiolvasni gondolatait. De Sándor arczai nyugodt volt. Igaz, hogy kinn járt a pusztán, de az is igaz, hogy nem annyira munkásai után nézett, mint inkább Lándsa Jenőt leste, nem látja-e ismét a falu felé lovagolni? Semmit sem látott, s ez, ha nem is nyugtatta meg gyanakvó lelkét, legalább képessé tette a nyugalom színlelésére. De Klárának ez is elég volt, aggodalmai eloszlottak s megnyugodva, boldogan hajtotta álomra fejét.

Midőn Sándor másnap reggel kilépett szobájából,

atyját találta a tornáczon. Olyan rég volt már, hogy Atlasz úr az épületnek ebbe a szárnyába lépett, hogy Sándor nemcsak meglepetést, hanem ijedséget is érzett látására.

— Az Istenért, valami baj van? talán anyám lett rosszúl? — kiáltott, gyorsan apja elé sietve.

— Az öreg asszony nem lett rosszúl, úgyis elég rosszúl van mindennap, mióta folytonosan sír és sóhajt, — felelt Atlasz úr a fal mellé lapúlva, mintha veréstől félne. — De most nincs rosszabbúl, mint rendesen, és nagyon meg fog örülni, ha megmondom neki, hogy te még gondolsz vele valamit.

— Eh! atyám, — mondá Sándor elkedvetlenűlve, — azért látogattál meg, hogy ismét szemrehányásokat tégy?

— Nem azért látogattalak meg, hogy szemrehányásokat tegyek; és ha te haragszol, akkor inkább visszamegyek a szobámba.

Ezzel Atlasz úr megfordúlt s még mindig a falhoz lapúlva visszafelé indúlt.

— Ugyan atyám, — kiáltott Sándor Atlasz úr elé kerülve s elzárva előle a visszavonulási vonalat, — mire való ez a tréfa vagy épen gúny? Valóban úgy viseled magadat, mintha félnél tőlem vagy idegen volnál saját házadban.

— Mondtam már, hogy ez a ház a tied, — felelt Atlasz úr megállva, — és én nem félek tőled, de félek a feleségedtől, mert te azt földhöz vágod, a ki őt bántja.

— Azon legkönnyebben lehet segítni, ha nem bántjátok őt, — felelt Sándor elkomorodva.

— Ki akarja bántani? — kiáltott Atlasz úr ijedten. — Sűlyedjek el, ha bántani akarom, hiszen azért jöttem most is ide, hogy neki szolgálatot tegyek.

— Szolgálatot, Klárának! Micsoda szolgálatot?

— Ha nem haragszol meg, elmondom; de ne haragudjál meg, mert én a tiszta igazságot mondom és nem akarok Klárára rosszat fogni. Tegnap este épen az udvaron voltam és Cserepes Andrással beszéltem, mikor egy idegen parasztleány lépett be a kapun. Oda ment Cserepes Andráshoz és azt kérdezte tőle, hol van a nagyságos asszony? Mindjárt tudtam, hogy Kláráról kérdezősködik, mert az öreg asszonyt most már senki sem hívja nagyságos asszonynak. Cserepes András, a ki kíváncsi ember, kérdezte, hogy mit akar a nagyságos asszonynyal? Én nem mertem kérdezni, de Cserepes András bátor ember. A kis leány erre azt felelte, hogy semmi közünk hozzá, csak mutassuk meg, hol van a nagyságos asszony. Gondoltam, hogy nem teszek semmi rosszat, ha megmondom, hogy fönt van a szobájában és a nagyságos úr is vele van. A nagyságos úr te vagy. Erre a parasztleány megijedt és azt mondta: jaj, akkor nem adhatom oda a levelet...

— Micsoda levelet? — kiáltott Sándor.

— Én is azt kérdeztem, hogy micsoda levelet? — folytatá Atlasz úr. A kis leány azt felelte, hogy azt a levelet titokban kell a nagyságos asszony kezébe adni, mert ő azért jó borravalót kapott, és a felét nekem ígérte, ha magamra vállalom a levelet. Bizonyosan inasnak nézett, a mi máskor is megesett

rajtam, és már homályos volt, nem láthatta, hogy úr vagyok. Neki hagytam a borravalót és átvettem a levelet, de már késő volt, nem akartam Klárát háborgatni. Talán már le is feküdt, és gondoltam, éjjel úgy sem tehet semmit, elég, ha másnap reggel kapja meg a levelet. Ne haragudjál, ha talán rosszúl tettem...

— Add ide azt a levelet, — mondá Sándor.

— A kis leány ugyan azt mondta, — folytatá félénken Atlasz úr, — hogy csak a nagyságos asszony kezébe adjam; de hát én neked mégis atyád vagyok és az öreg asszony is azt mondta, hogy tőled semmit sem szabad eltitkolni. De ne hidd, hogy Klárára rosszat akarok mondani; én nem tudom, mi van a levélben és nem is akarom tudni.

— Add ide a levelet! — ismétlé Sándor.

Atlasz úr zsebébe nyúlt és egy kis lepecsételt levelet vett ki. Sándor nem várta, hogy feléje nyújtsa; kikapta kezéből, gyorsan megnézte pecsétjét, borítékát. Semmi czím nem volt rajta. Föl akarta szakítni a pecsétet, de keze félúton megállt; gondolkozni látszott s egy pillanatra mintha megszégyelte volna magát; de a vér már fejébe tódult, józan esze elnémúlt s nem hallott mást, mint a gyanakodás kárörvendő suttogását. Gyorsan feltörte a pecsétet és elolvasta a levelet.

Arcza halálosan elsápadt, azután kigyuladt, szeme villámlott, s mialatt ökölre fogott keze görcsösen szorítá magába a papirdarabot, a folyosó ablakához futott, föirántotta s erős hangon lekiáltott az udvarra:

— Lovamat! Rögtön nyergeljétek meg lovamat! Atlasz úr kissé félrehúzódva s a falhoz lapulva, aggódó figyelemmel kísérte fia mozdulatait, s nem tudta, örüljön-e vagy megrémüljön a levél hatása miatt?

— Mi történt? Miért kiáltasz oly erővel lovad után? — kérdé Klára az ajtóba lépve.

— Te vagy? Épen jókor jöttél! — kiáltott Sándor magánkívül. — Hej! léhütők! siessetek már azzal a lóval! — kiáltott ismét kihajolva az ablakon. Azután Klárához lépett, ki a meglepetéstől megdermedve, mozdulatlanul, halaványan állt az ajtóban. — Azt kérdezed, mit akarok? Miért kiáltok lovam után? Szeretődhöz sietek, hogy megöljem!

Klára nem tudott szólni. A meglepetés, fölháborodás, rémület megbénította nyelvét. Tágra nyílt szemekkel nézett férjére s csak két kezét tudta feléje nyujtani, mintha így akarná megakadályozni őrjöngő kitörésében. Atlasz úr ijedten, félelem és öröm vegyes érzésével lapult a falhoz s várni látszott a bekövetkező dolgokat. A nagy zaj a háziakat is fölriasztotta s a folyosó végén föltüntek a cselédség alakjai s mögöttök biztos távolságban Manó kárörvendő arcza.

De Sándor nem látott ebből semmit. Nem látott mást, mint neje halvány arczát. Megragadta feléje nyujtott kezét s erősen magához rántotta. A testi fájdalom, a durva sértés sötét lánggal vonta be az asszony sápadt arczát és hangot adott megbénult nyelvére.

— Sándor! — sikoltott Klára, hasztalanul igye-

kezve kirántani kezét az erős vaskapocsból. — Mit jelent ez? Megőrültél?

— Olvasd ezt! olvasd ezt! — lihegett Sándor, szeme elé tartva az összegyűrt papirlapot.

A betűk összefolytak szeme előtt; csak nehezen akadozva tudta elolvasni a néhány sort, a legaljasabb csalás sorait. Lándsa Jenő neve volt a levél alá írva s a forró, a boldog, a kielégített szerelem hangján írt hozzá, mintha már többször találkoztak volna a faluban s mintha atyja is szövetségese volna szerelmöknek; új találkozásra hívja ma estére s férjéről gúnynyal és szánakozással beszél.

— Hazugság! hazugság! — sikoltott Klára, erőszakkal kirántva kezét s lábával tiporva a földre dobott levelet. De egy pillanat mulva eltűnt arczáról a méltatlankodás lángja, ismét elhalaványult, és szilárd tekintettel, komolyan, szomorúan férjére emelte szemét.

— És te ezt elhitted? — kérdé fájdalmasan.

— Eh! félre most a nagy szavakkal! — kiáltott az eszeveszett ember. — Szép dolog, bizalmat követelni, s a bizalom palástja alatt elárulni hitet, becsületet, szerelmet. Most már nem erről van szó, most már a büntetés jő. Először ő, azután te. Félre tőlem! Előbb azzal a másikkal számolok.

Nagy erővel ellökte magától atyját, ki e szavakra ijedten eléje lépett s vissza akarta tartóztatni. Atlasz úr valóban meg volt ijedve. Erre soha sem gondolt. Hogy fia féltékeny lesz, és féltékenységből eltaszítja nejét, ezt rendén valónak tartotta, mert Klárát igazán bűnösnek hitte s legfőbb vágya volt,

megszabadítni tőle családját. De hogy Sándor neje miatt párbajra álljon ki, hogy golyónak tegye ki magát, hogy talán életét is elveszítse, erre Atlasz úr nem számolt, s csak most, fiának utolsó szavaira derült föl előtte a rémes világosság. Kétségbeesetten fia elé vetette magát s midőn ez félrelökte útjából, Klárának fordult s megátkozta őt, mint egyetlen okát fia romlásának. De Klára nem is hallgatott a tehetetlen öreg ember átkaira; az előbbi lesújtó hatástól még mindig némán, dermedten állt az ajtóban; azután megfordult, hosszú tekintettel végig nézett a folyosón s a csoportosuló alakokon, és lassan visszament szobájába.

Sándor ezalatt elrohant a lépcsőn, lovára patant, kihozatta pisztolyait és elvágtatott a Volkán-kastély felé. Egyszer sem nézett vissza elhagyott házára, mintha háta mögött ijesztő rémek kergetnék, kik elől épen oly mohón igyekszik menekülni, mint útjának czélját elérni. Érezte, hogy az után, a mit most nejével tett, nincs többé visszalépés, nincs módja a kiengesztelődésnek, s csodálatos ellenmondással most már csaknem attól kezdett félni, hogy nem talál igaz lenni az, a mi így fölháborította lelkét. De érzései, gondolatai nem voltak tiszták, öntudatosak; zavarosan keringett fejében a harag, boszúvágy, szégyen, megbánás, s vágtatott vakon, gondolkozás nélkül, tovább, tovább, az útszéli fák és kavicshalmok rohamosan tüntek el mellette, s a mezőn dolgozó munkások, a kik paraszt kényelemmel akarták köszönteni földesurokat, már csak a messze távolság-

Némán, hosszasan nézte mozdulatlan arczát.

ban látták tova vágtató alakját, mire kalapjokig emelték kezöket.

Midőn Sándor tajtékzó lován bevágtatott a Volkán-kastély udvarára, itt mindent nagy fölfordulásban talált. Valami nagy dolog történhetett. A cselédek rémült tekintettel futkostak ki és be, érthetetlen szavakat kiabálva s egymást riasztgatva, az udvaron lovakat fogtak be a kocsiba s a kocsis össze-vissza cserélte a szerszámokat, míg a körülötte állók segítni akartak s még jobban összezavartak mindent. A ház úrnője nem volt látható, de nagybátyja a tornáczon állt, jobban görnyedezve, mint valaha, s midőn Sándort meglátta, karjait siralmasan nyujtogatva és tenyereit összecsapkodva feje fölött, hangos jajveszékléssel sietett feléje.

Sándor leugrott lováról, s az udvar közepén magára hagyta a reszkető lábú állatot. Góg Ferencz e pillanatban melléje érkezett.

— Mily csapás! mily szerencsétlenség! — jajgatott az alázatos jogtudós, megragadva vendégének mindkét kezét. — Isten hozta nagyságodat szerény házunkba, e szomorú alkalommal.

— Itt lakik még Lándsa Jenő? — kérdé Sándor lihegve, rekedten.

— Itt lakik, oh nagyon is itt lakik! — sóhajtott Góg Ferencz, barátságosan rázva vendégének fogva tartott kezeit.

— Itthon van? — kérdé Sándor a ház felé indulva.

— Itthon van, oh nagyon is itthon van, — nyögött Góg Ferencz. — Méltóztassék besétálni! Szeretett

Lilla húgom elájult ugyan, de rögtön magához fog térni, ha meghallja becses jelenlétét.

— Hol van? — kérdé Sándor, gyorsan tovább haladva a ház felé.

— Lilla húgom?

— Lándsa Jenőt kérdem, — felelt Sándor türelmetlenül.

— Szobájában, a vendégszobában, oh nagyon is ott van — sóhajtott, Góg Ferencz. — Épen most vitték oda.

— Oda vitték! — kiáltott Sándor hirtelen megállva. — Mit jelent ez? Miért vitték?

— Hát nem méltóztatik tudni? Azt hittem azért méltóztatott jönni. Oh mily csapás, mily szerencsétlenség! Szegény Lilla húgom bele fog betegedni. És a botrány! a törvényszéki tárgyalás. Oh! oh!

— Semmit sem tudok. Mi történt? Feleljen! — kiáltott Sándor izgatottan.

— Szegény Lándsa Jenő, e viruló fiatal ember, ma reggel súlyosan megsebesült párbajban.

— Párbajban! — kiáltott Sándor roppant meglepetéssel. — Kivel volt párbaja?

— Boglár Kálmánnal, — felelt Góg Ferencz. — Tegnap este itt volt egy szomszéd ismerősünkkel s titkon néhány szót beszélt szerencsétlen fiatal barátunkkal. Én az ajtón hallgatóztam s ma reggel tudósítni akartam a szolgabírót, de elkéstem. A párbaj kora hajnalban már megtörtént, pisztolyra, és szegény Lándsánk hőn dobogó keblébe kapta a gyilkos golyót. Nem régen hozták haza, Lilla húgom elájult, én orvosért küldtem, de e nyomorult

kocsis még most sem tudta befogni a lovakat, és szegény megsebesült barátunk magányosan vergődik halálos kóráqyán, illetőleg pamlagán.

— Hol van? Vezessen hozzá. Látni akarom, — mondá Sándor, fölfelé indulva a lépcsőn.

— Látni akarja? — mondá Góg Ferencz, megállva és zavartan vakarva orrát. De Sándor tovább sietett, s Góg Ferencz kénytelen volt ismét megindulni. — Látni akarja? Valóban nem ajánlom! Marczangoló látvány az érző szívnek.

— Ismétlem, látni akarom. Hol van szobája?

Góg Ferencz nem mert több ellenvetést tenni. Végig vezette Sándort a tornáczon, semmit sem szólva többé, csak egy nagy kétszárnyú ajtó előtt állt meg s tett újabb kisérletet, mondván:

— Szeretett Lilla húgom boudoirja, hol most ájultan fekszik hölgyei közepett.

De mivel Sándor még e csábító biztatásra sem lépett be a kétszárnyú ajtón, hanem tovább sietett, Góg Ferencz is utána futott, fölvezette a széles lépcsőn az emeletre s a folyosó végén megállt egy ajtó előtt.

— Ime a szenvedő szobája, — mondá reszkető hangon és orrát fújva, mintha sírás erőltetné. Sándor óvatosan kinyitotta az ajtót és belépett. Góg Ferencz lassan utána lopózott, hogy legalább tanúja legyen e nagy jelentőségű találkozásnak.

A sebesült a pamlagon feküdt. Mellette egy öreg asszony ült, a kulcsárné, és hideg borogatást rakott fejére és mellére, a mit Góg Ferencz orvosi tudománya rendelt, míg a kocsi elhozza a hivatásbeli

orvost. De úgy látszék, ez már későn fog érkezni. A sebesült szeme le volt húnyva, lélekzete nem hallatszott, sápadt arczán nem látszott az életnek más nyoma, mint elkékült ajkainak gyönge reszketése. Nyakkendője föl volt bontva, inge szét volt szakítva mellén s néhány vércsepp látszott rajta, nem több.

— Az előbb még borzasztóan félrebeszélt, — mondá sugva az ápolónő a belépőknek, — de azután elcsendesült, most már lélekzése is alig hallatszik.

Sándor a sebesült fölé hajolt és némán, hosszasan nézte mozdulatlan arczát. A harag, a gyülölet, a féltékenység, mely ide kergette, hogy elvegye ez ember életét, mindez eltünt szívéből a halál felséges nyugalma előtt. De a haldokló melléből hörgő sóhaj tört ki és szeme lassan megnyílt. Félig megüvegesedett tekintete a föléje hajló arczra esett és látszott kifejezéséből, hogy megismerte. Szólni akart, jobb kezét lassan fölemelte és ajkai kínos erőlködéssel mozogtak. De nem tudott hangot adni, szeme egyre tágabbra nyilt s megkövült tekintete mereven nézte a föléje hajló arczot, mialatt fölemelt keze tehetetlenül visszaesett, ajkán néhány vércsepp jelent meg és álla leesett.

— Meghalt, — mondá az ápolónő, megfogva a tehetetlen kezet és a halott melléhez tapasztva fülét. — Meghalt szegény, pedig láttam, hogy mondani akart valamit.

Sándor még mindig a halott fölé hajolt, kinyílt szemébe nézve mereven, mintha még mindig azt a szót várná, mely már nem tudta elhagyni ajkait.

De a halott arcza mozdulatlan maradt. Góg Ferencz rosszúl kezdte magát érezni, s megilletve Sándor karját, kérte, távozzanak a szobából és hagyják a halottat az ápolónőre, hogy elkészítse testét a ravatalra.

Sándor lassan, elgondolkozva ment ki a szobából, még egyszer megállva az ajtónál és visszatekintve, mintha várná, hogy a halott visszahívja és kimondja azt az utolsó szót, mely megkövülve ajkán maradt. Mit akart mondani? Mit akart mondani?

— Vajon mit akart mondani? — mondá Góg Ferencz, mintha visszhangot adna Sándor lelki töprengésére. — Mert annyi bizonyos, hogy akart valamit mondani.... Ki tudja, talán jobb, hogy nem szólhatott, — tevé hozzá gondolatban az érdemes nagybácsi és cselszövő, — a haldoklók átkozottul őszinték szoktak lenni ... E szomorú látvány, — folytatá ismét fenhangon, kivonva Sándort a halottas szobából és megindulva vele a lépcső felé, — e szomorú látvány mélyen megrendíté nagyságod érző szívét, a mint szerencsém van észrevenni. Méltóztassék megtisztelni szerény ebédlőnket becses jelenlétével s némi erősítő reggelit venni magához, mely kedves alkalomra, reménylem, Lilla húgom is magához fog térni tartós ájulásából.

De Sándor nem válaszolt e nyájas meghívásra semmit. Nem is hallotta. Elgondolkozva, magába merülve, mintegy gépileg ment le a lépcsőn, aztán végig az alsó tornáczon s onnan le az udvarra. Lovát ott tartotta egy házi szolga. Sándor szó nél-

kül a nyeregbe ült és a kapu felé indult, majd fellökve Góg Ferenczet, ki nagy vendégszeretetében a paripa kantárába kapaszkodott s úgy ismételte meghívását.

Lassan, csöndes ügetéssel ment vissza Sándor az úton, melyet nem régen vágtatva tett meg. A haldokló látása, ki nem mondott utolsó szava egészen elfoglalta lelkét s lova ösztönére bízta, hogy megtalálja a haza vezető utat. De meghatottságát és töprengését nemsokára sokkal kínosabb érzés szorítá ki lelkéből. Hogyan fog neje elé lépni, mit fog neki mondani, hogyan nyeri meg bocsánatát? Igen, bocsánatát. Érezte, hogy ismét igazságtalanul vádolta és hogy e vád halálos sértés volt nejére. Mentől tovább gondolkozott rajta, mentől jobban eltöltötte lelkét ez érzés, annál erősebb lett meggyőződése, hogy Klára nem fog megbocsátani és hogy nem is érdemli meg bocsánatát. Mit fog tenni? Hogyan fog szemébe nézni? Minél jobban közeledett haza felé, annál inkább elfogta a kínos nyugtalanság, és szinte megijedt, midőn a hosszú, lassú út mégis véget ért s lova megállt a kapu előtt.

De a kapuban hangos örömrivalgás üdvözlé. Atlasz úr itt leste visszaérkezését, s kitörő örömmel sietett eléje, midőn látta, hogy épségben, baj nélkül jött haza. Majd lerántotta fiát a lóról és mohón kérdezősködött a párbajról.

— A párbaj megtörtént, de nekem nem volt benne részem, — felelt Sándor komoran, de nem szállva le lováról, se a kapun nem lépve be. — Boglár Kálmán hívta ki, s mire oda értem, Lándsa már meghalt.

— Hát a Boglár Kálmán? — kérdé Atlasz úr rémülten.

— Nem tudom. Semmit sem tudok. Ne kérdezz többet.

— Hol van Klára?

— Elment, — felelt félénken Atlasz úr.

— Elment! Hová ment? — kiáltott Sándor, úgy megrántva a kantárszárat, hogy megriadt paripája ágaskodni kezdett.

— Nem tudom, — felelt Atlasz úr elugorva az ágaskodó ló mellől, de még jobban megijedve Sándor hangjától. — Mihelyt eltávoztál, a szobájába ment, s onnan néhány percz mulva a kertbe sietett. A cselédek látták a falu felé menni.

Sándor megsarkantyúzta lovát s minden további szó nélkül a falu felé vágtatott. Csak most jutott eszébe, hogy Klára beválthatja fenyegetését és örökre elhagyja őt. Ez a gondolat visszaadta bátorságát; most már nem rettegett neje elé lépni, nem halogatta a találkozást; minden más érzést elnémított lelkében az egyetlen, ijesztő gondolat, hogy örökre elvesztette nejét.

Midőn a paplakba érkezett, a plébános eléje sietett és lesegítette lováról.

— Hol van Klára? — volt Sándor első szava.

— Elutazott atyjával, — felelt a plébános komolyan, hidegen.

— Elutazott? Hová? — kiáltott Sándor.

— Ez az ő titkuk. Ön tudja, mi történt kettejök közt, miért hagyta el neje örökre. Mert örökre elhagyta, ezt izenteti általam.

— Megérdemeltem, oh! megérdemeltem, — sóhajtott Sándor tompa kétségbeeséssel.

Aztán nem is szólt többet. Ismét felült lovára, s lassan, lecsüggesztett fővel, eleresztve a kantárszárat, az okos állatra bízta, vigye, a merre akarja.

XIV.

(Az épület inog.)

Az Atlasz-család ismét birtokába vette a kastélyt, az ősi kastélyt, mint Manó szerette nevezni. Atlasz úr újra kezdett lélekzeni. A szálka kihullt szeméből, s azt hitte, most már tisztán láthatja a fényes jövőt. Fia megszabadult a nőtől, ki örökös akadálya volt a család emelkedésének. Igaz, hogy most még nagyon szomorú és el van keseredve; lehorgasztott fővel, nyugtalanul jár, kerüli az embereket, még szüleit is, nem beszél senkivel és olyan harapós kedvben van, hogy alig mernek hozzá szólni; de ez mind csak múló fájdalom, mely nemsokára el fog enyészni, újra visszajön életkedve, üres szíve új szerelem után fog epedni és szeme végre meg fogja látni azt a nőt, ki régen készletben tartja számára a boldogságot. Atlasz úr erre nézve egészen nyugodt.

Tudja, hogy így fog történni; biztosította róla Manó, a ki jól ismeri a nagy világot, és Góg Ferencz, a ki igen tudós férfiú. Természetes tehát, hogy semmiféle lelki furdalást nem érzett sem a történt dolgok, sem fiának mostani szomorú állapota miatt; hiszen ő mindent fiának boldogságáért tett s meg volt győződve, hogy mindent a legjobban tett.

De nem sokáig élvezhette zavartalanul diadalát. Néhány nap mulva sürgönyt kapott a fővárosból Eveline grófnétól, e lakonikus rövidségű, de jelentős tartalommal: «Nagy baj van. Jöjj fel rögtön. Hozz magaddal annyi pénzt, a mennyit csak tudsz.»

— Seregeknek ura! — kiáltott Atlasz úr elképedve és megmutatva Manó fiának a sürgönyt, mert Sándor, mint rendesen, most sem volt otthon. — Hozz magaddal annyi pénzt, a mennyit csak tudsz! Érted ezt?

— Nagyon könnyen megérthető, — felelt Manó savanyú arczczal, mert a pénzre neki is nagy szüksége volt s a készlet nem volt kimeríthetetlen.

— Mit jelent ez? — kiáltott Atlasz úr, kikapva fia kezéből a sürgönyt és újra elolvasva. — Mire kell nekik a pénz? Csak nem állított föl a gróf megint parkett-gyárat vagy nem akart repczével spekulálni?

— Sok módja van az adósságcsinálásnak, — jegyzé meg Manó szakértőleg. — Én azt gyanítom, hogy a gróf a börzén játszott.

— A börzén játszott! — üvöltött Atlasz úr, haját tépve kétségbeesésében. — Még csak az volt

hátra! Hát erőnek erejével zsidó akar lenni? Nem megmondtam neki, hogy a gróf maradjon grófnak és ne avatkozzék a zsidó dolgába? Honnan tudod, hogy a börzén játszott?

— Tudtam, mikor még oda fönn voltam. Azt mondta, neki biztos játéka van a börzén, mert képviselő lévén, előre tudja a politikai változásokat. De nagyon megkért, hogy ne szóljak neked. Meg akart lepni téged, mikor majd legalább egy milliója lesz.

— Ugyan csak meglepett engem! — sóhajtott Atlasz úr elkeseredve. — Azt gondoltam, vele már mindent rendbe hoztam, s itt van, újra kezdi a bolondját. Elspekulálja a pénzemet, te meg elvered itthon a maradékot. Tönkre tesztek! tönkre tesztek!

— No csak ne sírj öreg, nemsokára megfordul a koczka. Sándor most már szabad, a Volkán bácsi milliói maholnap újra megaranyozzák az Atlasz-napot.

Ez a kilátás kissé megvígasztalta ugyan Atlasz urat, de azzal az erős elhatározással ült a vasútra, hogy vejében többé nem fog bízni s akármilyen gróf, nem hagyja felügyelet nélkül. Nem engedi többé sem a saját jószágán, sem a fővárosban lakni, lemondatja a képviselőségről és haza hozza családostul; a kastélyban most úgyis van elég hely, itt járhat vadászni, adhat lakomákat, népszerűvé teheti magát s ha megjön az ideje, innen is kinevezhetik főispánnak. De ebben nem fog engedni, a grófnak haza kell jönnie, itt az ideje, hogy már

erélyes legyen, különben a legjobb úton van a tönkrejutás felé.

De mire a fővárosba érkezett, megtudta, hogy a baj sokkal nagyobb, mint gondolta, és nincs többé szüksége erélyes föllépésre. Szádváry Arthur gróf agyonlőtte magát. Manónak igaza volt: szerencsétlen rögeszméje, hogy vagyonát szaporítsa és visszaszerezze a Szádváryak régi fényét, a börzére vezette, és ott hagyta mindenét. Még a mátra-alji jószágot is, melyet apósa egyszer már kitisztázott az adósságokból. Ezt is eladta, de már ez sem segíthetett rajta. A veszteségek, a tönkrejutás, a szégyen, bűnbánat, megalázott hiúság kísértetei megzavarták amúgy is gyönge agyát s egy kétségbeesett pillanatban kezébe nyomták a gyilkos fegyvert. Mikor Atlasz úr megérkezett, már kiterítve feküdt a ravatalon.

— Későn érkeztél, atyám, mindennel elkéstünk, — zokogott Eveline, miután elmondta atyjának a szomorú történetet. — Az utolsó veszteségek egészen megzavarták lelkét, s mikor én szemrehányásokat tettem neki jószágunk eladása miatt, ellenem is nagy haragra lobbant és azt mondta, hogy a mi hiúságunk oka minden szerencsétlenségének. Ha meghagytuk volna egyszerű sorsában, most is boldogul élhetne valami kis vasúti állomáson. De neked grófi vő kellett, nekem grófi férj kellett, és fölébresztettük lelkében a nagyravágyás szenvedélyét. Még minket okozott azért, hogy így tönkre tett. Nem tudtam nyugodtan hallgatni, én is keserű szavakat mondtam szemébe. Elrohant. Ekkor megrémültem és siettem

sürgönyözni neked. De már késő volt; többé nem beszélhettem vele, s mikor újra láttam, már halva volt.

Ezen már nem lehetett változtatni. Atlasz úr lassanként magához tért a kábultságból, melybe vejének halála s leányának és unokáinak könnyei ejtették, s nagy erőfeszítéssel összeszedte minden tehetségét, hogy megmentse a megmenthetőt és valami rendet hozzon a halott zilált ügyeibe. A szerencsétlen fiatal gróf súlyos terheket hagyott hátra, melyek mind az apósának vállára nehezűltek. Nemcsak a Szádváry név becsületéért, melyre Atlasz úr sokat tartott, hanem saját nevéért is, melynek jó híre és hitele egész életében büszkesége volt, azon kellett lennie, hogy a gróf halála semmi jogos igényt meg ne károsítson, és se a halott, se az élő nevén ne maradjon folt. Egészen fölébredt régi ereje, ügyessége, élelmessége; fáradhatatlanul járt, kelt, alkudozott, egyezkedett, fizetett, terheket vállalt, s bármily súlyosan érezte a veszteséget, mely sújtotta, megvolt az az elégtétele, hogy a Szádváryak grófi nevének nem volt oka szégyenkeznie az Atlasz névvel való összeköttetése miatt, és a fényes temetésen, a czímerekkel borított koporsó mögött nem csak azért haladhatott fölemelt fővel, hogy mindenki láthassa gróf Szádváry apósát, hanem még inkább azért, mert a Szádváry név szerencsétlen viselője neki köszönhette, hogy csak részvét és szánakozás kísérte sírjába.

De ez a szomorú dicsőség sok idejébe s még több pénzébe került Atlasz úrnak. Adósságai, me-

lyek már eddig is nehezen súlyosodtak reá, tetemesen megszaporodtak és megijeszthették volna saját jövőjére nézve, ha nem állt volna biztatóan előtte Sándor milliomos házassága, melyre most már a kétségbeesés megátalkodottságával számolt. Az idő is telt; több hét múlt el, míg a különféle zavaros ügyek rendezésével elkészült s leányával és unokáival végre haza indúlhatott.

Otthon azonban nem várt reá valami vigasztaló örömhír. A képviselőválasztás épen haza érkezése előtt egy nappal történt meg, és Manó, ellenére a tömérdek pénznek, melyet elköltött, szégyenletesen megbukott.

— Meg nem foghatom, hogyan történt, — mondá e nagyra termett fiatal úr, midőn leeresztett orral elbeszélte atyjának a választási csata történetét. — Egy antiszemitát választottak meg ellenemben, pedig én jobban szidtam a zsidókat, mint a legdühösebb antiszemita. De rám fogták, hogy zsidó vagyok s még a kortes-nótába is beletették, hogy «nyúlbőrökkel nem gseftelünk, zsidó követ nem kell nekünk». Megfoghatatlan!

— Megmondta ezt már nekem régen a bölcs rabbi, — felelt Atlasz úr sóhajtva és fejét vakarva. — Ebben az országban mindig fogják szidni a zsidót, még ha nem zsidó is. Akkor rá sem hallgattam, de most kezdem látni, hogy bölcs ember volt. Valami átok van rajtam, annyi bizonyos. Vagy a rabbik átkoztak meg, a miért kikereszteltettem gyermekeimet, vagy a keresztyén papok átkoztak meg, a miért kiüldöztem innen az ő pártfogoltjaikat, a Boglár Kál-

mánt és leányát; de érzem, hogy valamelyik pap rossz szót tett értem az Úristennél.

Manót azonban nem zavarták meg apjának theologiai aggályai. Megvígasztalta Sándor leendő házasságával, mely minden csorbát ki fog köszörülni s megigérte, hogy a lakodalomra ismét hazajön. Addig visszamegy a fővárosba; ott van az igazi talaj az ő nagyvilági képességei számára s biztosítja apját, hogy nem sokára oly szerencsét csinál, mely még Sándorénál is többet fog érni. Egy időre még elég maradt a pénzből, melyet az apja gyöngeségétől kicsikart jószágrészre fölvett, s nemcsak Atlasz úrnak mondta, hanem maga is meg volt győződve arról, hogy csak akarnia kell s a fővárosban nemsokára oly fényes házasságot köthet, mely egyszer mindenkorra úrrá teszi.

Manó elútazása után egyhangú, szomorú napok következtek az Atlasz-kastélyban. Az özvegy és a két árva gyászruhája volt az uralkodó szín; sírásuk, panaszaik, kesergéseik adták meg az uralkodó hangot. Az öreg asszonyság gyönge egészsége nem volt képes ellenállni a csapásoknak, melyek egymás után sújtották gyermekeit. El kellett hagynia nagy karszékét és kedvelt helyét az ablak mellett, hol annyi boldog órát töltött, a majorság szaporodásában gyönyörködve és gyermekeinek fényes sorsáról ábrándozva. Most már ágyban kellett feküdnie, a szoba túlsó sarkában, hová csak elvétve szökött be néha-néha kívülről egy kis napsugár; de ez csak ágya párnáját aranyozta meg, lelkébe nem hatolt be, nem vidította meg komor, szomorú sötétségét.

Mindig sírt s ha leánya vagy férje megkorholták örökös sírásáért, a fal felé fordult vagy takarója alá rejtette fejét, s úgy sírt csendesen szünetlenül, hol egyik, hol másik gyermeke miatt. Mert mind a háromért elég oka volt a könnyhullatásra. Leánya özvegy lett, Manó fia megbukott és távol van, Sándor fia boldogtalan. Legtöbbször Sándort siratta, s bár nem merte férje előtt kimondani, egyszerű női ösztönével megérezte, hogy azok voltak okai boldogtalanságának, a kik elszakították őt nejétől.

Sándor valóban elég okot adott anyjának a sírásra. Egészen megváltozott, közömbös volt minden iránt, nem törődött semmivel, s úgy elhagyta magát, mint a ki vesztét érzi s szeretné, ha sorsa minél előbb betelnék rajta. Alig volt otthon, anyját sem látogatta meg, s ha néha, több hívás után, megjelent beteg-ágyánál, szótalan, szomorú volt, röviden vagy épen nem felelt a hozzá intézett kérdésekre és így igyekezett minél előbb menekülni ki a mezőre. Itt barangolt egész nap, puskával vállán, de ritkán lőtt vadra, még ritkábban találta el s valódi csoda volt, ha egyszer-másszor mégis hozott haza valami vadász-zsákmányt. Egy ideig mulatozásba, régi pajtásainak társaságába, szilaj dorbézolásba akarta fojtani bánatát, éjjeleken át ivott, kurjongatott, muzsikáltatta magát; de keserű volt neki az ital, bántotta czimboráinak hangja, lassanként összeveszett valamennyivel s abbahagyta sikertelen kísérleteit.

Klára nevét soha sem említette. Ha a plébánost látta, messziről kikerülte, pedig életét adta volna

oda, ha valamit hallhatna nejéről. De a szégyenkezés, a bűnbánat érzése s annak tudata, hogy nejét halálosan megsértette és nem remélhet tőle bocsánatot, egyesűlve a daczczal, mely eltöltötte lelkét, egészen elvadította, szilajjá s mégis félénkké, esetlenné tette. Utoljára mindenkit kerűlt s terhére volt minden emberi szó. Gazdaságát tökéletesen elhanyagolta, nem törődött semmivel. Atlasz úrnak kellett újra kezébe vennie a jószág vezetését, ha nem akarta, hogy minden széthulljon.

Pedig épen most lett volna legnagyobb szükség értelemre, szorgalomra, munkára, hogy össze lehessen tartani a bomladozni kezdő épületet. Az elvállalt terhek mindegyre súlyosabban nehezedtek az uradalomra, s a több éven át tartott rossz termés és a gabonaárak folytonos csökkenése mellett a terhek egyre szaporodtak, a helyett, hogy könnyűltek volna.

Atlasz úr kínos elfogódással, keserű sóhajtással szemlélte, mint hull szét napról-napra a díszes épület, melyet életének nehéz munkájával emelt. Lótott-futott, fáradozott, izzadott, veszekedett, kunyorált, mint életének legsúlyosabb napjaiban, mikor még a kezdet nehézségeivel küzdött; de régi ruganyossága, régi szerencséje most nem volt vele, s kétségbeesetten kellett volna megadnia magát a kérlelhetetlen végzetnek és fölhagynia a haszontalan küzdelemmel, ha még egyetlen egy remény nem tartja fönn bátorságát, erejét.

Ennek a reménynek teljesültét várta Atlasz úr kétségbeesett szívóssággal.

— Meg fog jönni, meg kell jönnie, — bíztatá Góg Ferencz is, ki ez idő alatt, szép bajuszos hugával gyakori vendége volt az Atlasz-kastélynak s karján több rendbeli kék foltot viselt ez ingerlékeny hölgy csípéseitől. — Meg kell jönnie. Sándor fiatal ember, előbb-utóbb bele kell únnia a tétlen bánkódásba, szíve megnyílik s új szerelem napsugára után fog epedni. Jó lenne, ha akkorra minden formalitással rendbe volnánk s jogilag is lehullnának a tényleg lerázott bilincsek. Szóval jó lenne, ha minél előbb megkezdené a válópert.

— Én nem merek neki szólni, — mondá Atlasz úr félénken. — Egyszer említettem előtte, de úgy nézett rám, mintha keresztűl akart volna szúrni szemével.

— Majd arra is találunk módot, találunk módot, — mondá Góg Ferencz görnyedezve. — Addig is igyekezzünk szegény Sándorunkat lehetőleg szórakoztatni s elvonni lelkét emésztő tépelődéseitől. Lilla húgom a jövő héten fényes ünnepélylyel készűl megülni nevenapját; igyekezzék rávenni kedves fiát, hogy ő is tisztelje meg jelenlétével szerény házunkat.

Sándor azonban nem ment el a fényes névnapi ünnepélyre, s még mindig nem akart megjönni az, aminek eljövetelét Góg Ferencz oly biztosan s Atlasz úr oly türelmetlenűl várta. E helyett jött más: az első lejárt váltó, melyet Atlasz úr nem tudott kifizetni s melyre sehol sem tudott pénzt kapni. Kérhetett volna ugyan az özvegytől, talán kapott is volna, de attól félt, hogy ezzel rossz hírbe hozza

előtte vagyoni állását s lehetetlenné teszi Sándor házasságát. Nem tudott mit tenni, hitelének megrendülése egészen megzavarta s már a csőd ijesztő rémét látta fölemelkedni adósságainak sűrű ködéből. Egy mentsége volt még. Sándor része, a tiszavégi jószág, tisztán állt a telekkönyvben; erre kellett kölcsönt fölvennie, de erre Sándor beleegyezése kellett. Atlasz úr megemberelte magát, fölkereste Sándort s előadta neki kérését.

— Vegyenek föl rá, a mennyit akarnak, aláírok mindent, a mit kívánnak, s aztán hagyjanak nekem békét, — felelt Sándor türelmetlenül.

Az első veszély ezzel el volt hárítva, de csak rövid időre. Az adósságok lavinája tovább rohant a maga természetes útján s nemsokára Sándor részét is eltemette. Ezalatt azonban múlt az idő, ismét eltelt egy esztendő, Sándor napja is elérkezett, el is múlt, minden különös ünnepély nélkül; az öreg asszonyság egyre rosszabbul lett s az orvosok már fejöket csóválták, ha beteg-ágyától eltávoztak. Atlasz úr már sürgönyözni akart Manónak, kinek ez ideig igen kevés hírét hallotta, midőn e kiváló fiatal ember egyszerre váratlanul haza érkezett az apai kastélyba.

De nagyon megviselt állapotban. Rossz színben volt, arcza meg volt nyúlva és a kicsapongások, álmatlan éjtszakák nyomai látszottak rajta. Régi henczegő modora is elhagyta, nyugtalan és zavarodott volt, gyakran ijedten nézett maga körül s minden zajra összerezzent és szeretett volna elbújni mint a kit megkergettek. Megérkezése után rögtön mohó

kíváncsisággal kérdezősködött atyjától, mikor tartja Sándor esküvőjét s mikor tehetik végre kezöket az özvegy millióira?

— Mikor tartja az esküvőjét? — sóhajtott keservesen Atlasz úr. — Mintha az olyan könnyen menne a keresztyéneknél. Előbb meg kell kezdeni a válópert, azután kálvinistává lenni, és ha mindezen keresztül esett, csak akkor lehet szó az új esküvőről. Sándor pedig még a válópert sem kezdte meg.

— Micsoda! — kiáltott Manó megrémülve. — Még mindig itt vagytok? Mikor nekünk oly égető szükségünk van a pénzre! Hát semmi szíve sincs annak a Sándornak a családja iránt? Parancsold meg neki, hogy rögtön kezdje meg a válópert.

— Mintha olyan könnyű volna a Sándornak parancsolni! — mondá Atlasz úr fejét csóválva. — De igazad van, — folytatá elgondolkozva, — itt az ideje, hogy már tegyünk valamit. A Góg Ferencz azt mondta egyszer, hogy ő ennek is módját fogja találni. A Góg Ferencz tudós uraság: megyek hozzá és megkérdem tőle a módját.

Atlasz úr csakugyan befogatott és áthajtott a szomszéd kastélyba. Itt hosszú ideig értekezett a jogtudós urasággal, azután ismét kocsira ült, de nem hajtatott egyenesen haza, hanem megkerülve kastélyát, a faluban, a plébános lakása előtt állott meg. Itt is hosszabb ideig maradt, s midőn végre haza hajtatott, föl sem ment szobájába, csak az inast küldte föl, hogy egy-két ruhadarabját és úti készületét lehozza; megizente nejének, hogy egy-két napra elutazik, és

eltávozott, senkinek sem mondva, hová megy. Harmadnapra érkezett haza, jó kedvvel, sugárzó arczczal, de útjáról akkor sem szólt senkinek, s Manó türelmetlen kérdéseire csak annyit felelt, hogy várja be az eseményeket.

Két hét múlva ritka vendége volt a kastélynak, a plébános, kit Klára távozása óta nem láttak itt. Sándor után kérdezősködött s egyenesen szobájába ment, miután hallotta, hogy itthon van.

A mint kinyitotta az ajtót, Sándor ijedten ugrott föl az ablak mellől, melynek párkányára dőlve komor merengéssel bámult le a kertbe. Arcza gyors váltakozással elhalványult és elpirult, s megrianva, zavartan nézett szokatlan vendégére, mintha sejtené, hogy látogatása Klárával van kapcsolatban.

— Hivatalos ügyben jövök, — kezdé a plébános, hideg, hivatalos hangon. — Nem akartam irodámba fárasztani; mint kegyuram iránt tartozom annyi tekintettel, hogy én keressem föl. A szentszéktől meghagyást kaptam, hogy adjam át önnek ez idézést és e keresetlevelet —

— Mit akarnak velem? — kérdé Sándor tompán, s gépileg kezébe vette az átnyujtott iratokat.

— Neje, Boglár Klára megindította ön ellen a válópert —

— A válópert! — kiáltott Sándor lángba borúlt arczczal. — Klára válópert indított ellenem! Miért? Mi szüksége van rá? Nem hagyott el itélet nélkül? Nem elégedett meg ezzel a büntetéssel? Mit akar többet? Miért hurczolja törvényszék elé nevünket?

Mi már elváltunk... örökre... nincs szükségünk a törvény szentesítésére.

— A törvény szentesítésére mindig szükség van, hogy egy törvénytelen állapot törvényessé legyen, — felelt a plébános nyugodtan. — Önök már több mint egy éve élnek külön, lemondtak egymásra nézve minden jogukról és mégis kötve vannak egymáshoz.

— Kötve vagyunk egymáshoz... Mit akar ezzel mondani?... Ah! értem... Ezt a kapcsot kell még széttörni, talán egy új kapocs kedveért...

— Igazságtalan neje iránt most is, mint mindig, — mondá a plébános, lassanként neki melegedve és kiesve hivatalos hangjából. — Igazságtalan volt, ön maga tudja legjobban, mily igazságtalan volt, mikor méltatlan gyanújával arra kényszerítette, hogy elhagyja. És igazságtalan most is. Klárától is kaptam levelet, egyidejűleg e hivatalos megkereséssel. Nem tartozik ugyan hivatalos közlendőimhez, de mint magánember megmondhatom önnek, hogy Klára soha sem gondolt a válópörre, s ha mégis megkezdte, azt csak az ön érdekében tette.

— Mit jelent ez? Mit akar ezzel mondani? — kérdé Sándor elszorúlt kebellel.

— Klárának azt mondták, hogy önnek érdekében áll az elválás, mert új házasság áll előtte, melytől boldogságát reméli. Azt mondták, hogy ön gyöngédségből, lovagiasságból, kiméletből nem akarja ellene megindítni a válópert. Azt mondták, hogy ha az ön boldogságát óhajtja, neki kell és illik megtennie az első lépést.

— Ki mondta ezt? — kiáltott Sándor, egészen kikelve magából.

— Az ön atyja. Megkérdezte tőlem Klára mostani lakását, elment hozzá és ezeket mondta neki.

— Atyám! Atyám tette ezt velem? Hol van? Jöjjön, azonnal keressük fel. Ön előtt, az ön jelenlétében mondja szemembe, igaz-e, hogy ezt tette? Nagy erővel megragadta a plébános karját és elvonta magával. Nem kellett messzire menniök. Atlasz úr látta a plébános jövetelét és Manóval a nagy teremben várta látogatásának eredményét. Nem volt egészen nyugodt, s izgatottan és szórakozottan felelt Manó kíváncsi kérdéseire. De mikor belépő fiának földúlt arczára vetette szemét, nagy emberismeret nélkül is rögtön megértette, hogy e látogatásból erős vihar támadhat s ijedten, mintegy védelmet keresve, húzódott Manó háta mögé.

— Atyám! — kezdé Sándor a fölindulástól fuldokló lélekzettel s csak nagy nehezen kapkodva a szavakat, — igaz, hogy Kláránál voltál s azt mondtad neki, hogy az én érdekemben indítsa meg a válópert?

— Azt gondoltam . . . hebegett félénken Atlasz úr.

— Felelj, igaz-e?

— A te boldogságodért tettem, fiam.

— Eh! eleget tettél már boldogságomért, — tört ki Sándor szenvedélyes erővel, — és megelégedhetnél már boldogtalanságommal. Boldogságomért hintetted a gyanu első magvát szívembe nőm ellen, boldogságomért tartottad szüntelen ébren őrült két-

kedésemet. Megtörtént, a mivel boldogítani akartál, elszakadtam nőmtől. De te nem pihentél, még tovább akartál boldogítani. Boldogságomért terveztél más házasságot számomra oly nővel, a kit kinevetek és utálok. Boldogságomért állítottál Klára előtt a leghitványabb, legaljasabb ember színébe. Legyen már elég a boldogításból. Kimondom előtted, hogy azt a nőt, kire gondolsz, soha sem veszem el; kimondom előtted, hogy úgy maradok, a mint vagyok, hogy nőmtől nem akarok elválni, és mindenkivel, a ki még jobban el akar tőle szakítani, úgy teszek, mint most ezzel a rongy papírral, mely el akarta őt szakítani még nevemtől is.

Ezzel ketté tépte a kezében tartott váló-keresetet és a földre dobta. A plébános szó nélkül meghajtotta fejét és eltávozott a szobából.

XV.

(Az épület összedől.)

A szegény öreg asszonyság halála épen olyan csendes, szelid, zajtalan volt, mint egész élete. Mindig az volt törekvése, hogy minél kevesebb alkalmatlanságot okozzon másoknak és ne legyen útjában senkinek. Úgy halt meg csöndesen, félénken panasz nélkül, párnája alá vetve könnyeit, szívébe temetve aggodalmait. Utolsó pillanatában még egyszer meglátogatta ablakán keresztül a vidám napsugár és megaranyozta összeesett, fonnyadt arczát, s még egyszer fölcsillámlott szemében a boldogság mosolya, midőn egymás mellett látta ágya előtt háıom gyermekét s közöttök férjét, és egyiknek arczán sem

látta a csalódások, a szenvedések nyomait, melyek utolsó napjait megszomorították, s mindnyájan szeretettel néztek reá és egymásra, mint a régi boldog napokban. Azután behúnyta szemét, és egy halk, nagyon halk sóhajtás után, nehogy megzavarja szeretteinek nyugalmát, mintegy lopva, zaj és feltünés nélkül elosont e nyugtalan világból.

Az anya halála, a megtört apa vigasztalásának kötelessége ismét közelebb hozta egymáshoz az elidegenített testvéreket. Sándor fölhagyott barangolásaival, komor merengésével; minden idejét apja szobájában töltötte testvéreivel s egy ideig mintha még érezni is lehetett volna az öreg asszony utolsó mosolyát, mely nyugalmat, békességet, szeretetet árasztott a gondoktól vagy szenvedélyektől fölzavart szívekre.

De a haldokló anya mosolyának visszamaradt fénye lassanként szétoszlott a levegőben s újra komor, rideg sötétség jött utána. Az anyagi gondok kérlelhetetlen kopogása, a szenvedélyek újra emelkedő viharja elűzte a gyászoló bánat ünnepi csendjét. Legelőször Manó tért vissza a halál költészetétől az élet hideg mindennapi prózájához. Nyugtalansága, ijedezése, melyet megérkezésekor mutatott, ismét erőt vett rajta s napról-napra növekedett és aggasztóbbá vált. Végre nem birt többé magával s mintegy tíz nappal a temetés után azzal lépett atyja elé, hogy pénzre, még pedig meglehetős sok pénzre van szüksége.

— Nincs, — felelt Atlasz úr bágyadtan, szomorúan.

— De nekem okvetetlenül szükségem van rá, — felelt Manó kínos zavarral.

— Nem adhatok, mert nincs. Mindennap várom a csődöt, nincs pénzem, nincs hitelem.

Oly fájdalmas lemondással mondta e szomorú vallomást, mint a király, ki a trónról való leköszönését jelenti lázadó alattvalóinak. Hangjának keserűségéből, szemének levert tekintetéből mindenki meggyőződhetett szavainak igazságáról.

— De értsd meg, atyám, nekem kell a pénz, kell! — mondá Manó egyre nagyobb zavarral. — Legalább tízezer forint. Akárhonnan, a föld alól is, a pokol fenekéről is, meg kell szerezni ezt a pénzt, másként végem van.

— Másként véged van? — kérdé Atlasz úr, mereven fiára szegezve szemét. — Beszélj világosabban.

— Igen ám, — felelt Manó fejét vakarva, — csakhogy nem olyan könnyű azt megvallani, még az apa előtt sem, kinek hallgatásáról biztosak lehetünk. De látom, mégis kénytelen vagyok kimondani. Hiszen utoljára nem oly nagy dolog ... lehet mondani, divat ... a legelőkelőbb családok fiaival megtörténik ... rajtam is megesett ... rávitt a kényszerűség ... no, nem érted? segíts már kimondani ... néhány váltót adtam ki ... de ... másnak a nevét írtam alá ...

Tovább nem folytathatta. Atlasz úr, kikelve arczából, kimeredő szemekkel, halálsápadtan feléje kapott mindkét kezével, mintha be akarná száját tapasztani vagy rá akarna ütni; azután egy iszonyút kiáltott és aléltan a földre bukott.

Kiáltására berohantak a háziak s Eveline sietett atyját fölemelni a földről és magához téríteni. Manó rémülten, bambán állt a szoba közepén, se segítni nem tudott atyján, se arra nem akart fölvilágosítást adni, mi volt oka e hirtelen rosszúllétnek. Megriadt, bámész tekintettel nézte az alélt öreg embert s az élesztési kísérleteket; de midőn atyja kinyitotta szemét, gyorsan, félénken kiosont a szobából s fülét az ajtóra illesztve hallgatózott. Hallotta, midőn atyja rekedten kérdezé, hol van Manó?

— Épen most ment ki innen, — felelt Eveline. — Behívjam?

— Nem, nem, soha se jőjjön többé szemem elé, — hallá atyjának heves, reszkető hangját. — Nem akarom látni... Ültessetek a karszékbe, oda, az ablak mellé, az öreg asszony karszékébe... Egész életem munkája... fáradságom gyümölcse... vagyonom... nevem, becsületes nevem... oh! oh!

Az öreg ember szaggatott kitörései hangos zokogásba fúltak. Manó eleget hallott. — Még egy mentségem van, — gondolá magában, elfutva az ajtótól. Lesietett az udvarra, megnyergeltette lovát és elvágtatott. Egyenesen a Volkán-kastélyba. Az özvegyet és nagybátyját együtt találta. Minden magyarázat, bevezetés nélkül megkérte az özvegy kezét. A bajuszos menyecske eleinte azt hitte, Sándor számára kéri kezét, s már diadalmas mosolylyal nézett nagybátyjára; de mikor megtudta, hogy magáról beszél, megharagudott, gorombáskodni kezdett vele s azt mondta, hogy ha rögtön el nem hordja magát, cselédjeivel dobatja ki kastélyából, nagybáty-

Megmerevült kezében görcsösen szorítva egy hírlapot.

jával együtt, ki egy pár közbenjáró szót akart tenni szerencsétlen úri barátja mellett.

A megkergetett kérő nem is ment többé haza. Egyenesen a vasúthoz lovagolt s a legelső vonattal a fővárosba útazott. Testvérei otthon nem tudták, mi lett belőle; azt sem tudhatták meg, mi történt közte és atyjok közt. Atlasz úr, ha csak nevét említették előtte, kikelt magából s oly indulalatba jött, hogy félni lehetett az első roham ismétlődésétől. Kimélni kellett az öreg embert, mert ez utolsó csapás úgy leverte lábáról, hogy többé nem tudta elhagyni a nagy karszéket. De nem engedte, hogy orvost hívjanak, ágyba sem akart feküdni. Éjjel nappal ott űlt megbénultan, mozdulatlanúl karszékében, és gyermekeinek semmi kérlelése nem tudta rávenni, hogy legalább éjjelenként ágyába feküdjék.

Ott ült az ablak mellett, bágyadt, üres tekintettel bámulva ki az udvarra, a hatalmas épületekre, a messze terjedő földekre, melyek mind az övéi voltak, de nemsokára máshoz fognak átvándorolni. Minden elvész, mi az övé volt, a mit nehéz verejtékkel szerzett, a mire oly büszke volt, a mire családjának jövő nagyságát építette. Minden elvész, elenyészik, elsülyed, minden, minden, még neve is, nevének tisztasága is. Talán újra elvonúltak lelke előtt azok a régi képek, melyeket egykoron e mezőkön látott, midőn Sándor szerelme miatt elkeseredve barangolt rajtok, s talán egy szemrehányó hang azt is fülébe súgta, hogy magának is része volt a sok csapásban, mely lesújtotta. Mit látott, mit gondolt, senki sem tudta, senkinek sem szólt róla; ritkán beszélt egy-két szót gyerme-

keivel, kik fölváltva folytonosan körülötte voltak; csak, a mit azelőtt soha sem tett, a hírlapokat kísérte nagy figyelemmel; minden hírlapot, mely a kastélyba járt, szobájába hozatott s mohón végig olvasott, mintha valamit keresne bennök.

Sándort egészen átváltoztatta anyjának halála s még inkább atyjának betegsége. Fölhagyott a régi tétlen búsongással és tépelődéssel; visszatért egész férfiassága és erélye. Látta a veszedelmet, mely családját fenyegeti, s megfeszített erővel dolgozott elhárításán. De erélye már késő volt. A rohanva közeledő bukást semmi sem volt képes föltartóztatni. Nemsokára kimondták a csődöt az Atlasz-birtokra.

De Atlasz urat már ez sem emelte ki tompa közömbösségéből. Egykedvűleg hallgatta a szomorú hírt s a hírlapok után kérdezősködött. Nem volt ezentúl egyéb gondja, egyéb foglalkozása, mint ezeknek mohó olvasása. Néhány nap múlva ennek okát is megismerték. Egy reggel, mikor az újonérkezett lapokat bevitték hozzá, gyermekei néhány perczre magára hagyták, hogy háborítlanul olvashasson. Kevés idő múlva irtóztató sikoltást hallottak a szobában s midőn rémülten besiettek, atyjokat ájultan találták a földön, megmerevült kezében görcsösen szorítva egy hírlapot. Mialatt fölemelték s újra székébe ültették, Sándor kitépte kezéből a lapot s átfutotta, hogy megtalálja ez újabb roham okát. Nem sokáig kellett keresnie; ott állt világosan, ridegen a hirek közt, hogy Atlasz Manót, kit több hamis váltó kibocsátása miatt üldöztek, elfogták, épen midőn Brémában egy amerikai hajó fedélzetére készült szállani.

Atlasz úr e percztől fogva nem tért többé magához. Erős láz ragadta meg, s a szörnyű képek, melyek lelkét gyötörték, szaggatott fölkiáltásokban törtek ki. Folytonosan félrebeszélt, összekeverve a múltat a jelennel, pörbe szállva gyermekeivel, önmagával, a zsidók és a keresztyének Istenével. Most már ágyba lehetett fektetni, nem ellenkezett, nem tudta, mi történik vele; orvost is hívhattak beteg ágyához, de ez csak fejét csóválta s nem rendelhetett számára egyebet, mint a legnagyobb nyugalmat. Két gyermeke folytonosan mellette ült s irtózva, borzongva hallgatta a kapcsolat nélküli, szörnyű beszédeket, melyekben a láz útat tört magának a beteg ajkain.

Három napig tartott már e kínos vivódás, midőn egy délután, alkonyat felé a plébános lépett a beteg szobájába s néhány részvevő szó után fölkérte Sándort, távozzék vele egy perczre. Sándor fölkelt és szó nélkül követte a plébánost, ki az épület túlsó szárnyába vezette s megállt vele a szoba ajtaja előtt, mely egykor Kláráé volt. Kopogtatott, azután félre húzódott s a következők alatt lassan, csendesen lement a lépcsőn.

Mielőtt Sándor kifejezést adhatott volna csodálkozásának, megnyílt az ajtó és Klára lépett küszöbére.

Egyszerűen, régi házi ruhájában, melyet utolsó ittlétekor viselt, mintha azóta soha sem hagyta volna el e házat s mintha ezentúl is mindig itt akarna maradni. Sándornak ideje sem volt a meglepetés fölkiáltására, neje hozzá lépett, mosolyogva, bizalmasan,

szeretettel, mint a régi időkben, mint házasságok első napjaiban, és feléje nyújtotta mindkét kezét.

— Én vagyok, Sándor — mondá férjéhez simulva — visszajöttem, elfoglalom ismét helyemet oldalad mellett. Az a gyanú, mely egykor elüldözött tőled, többé nem taszíthat el egymástól; az a föllázadt önérzet, mely egykor távozásra kényszerített, most már elnémult. Bízol-e bennem, vagy nem bízol, nem kérdezem többé; most már csak eskümre emlékszem, melyet az oltárnál fogadtam neked. Csapások, szerencsétlenségek értek; szegény lettél, munkával kell ezentúl kenyeredet keresned: az én helyem itt van, oldalad mellett, s többé semmi sem űzhet el innen, én férjem, én édes, szeretett férjem!

Sándor nem tudott szólni. Némán, reszketve nézett neje arczára, mintha nem hinne boldogságában, mintha még mindig várná, hogy szóljon, többet szóljon, bizonyítsa újra, ismételten azt, a mit nem tud igaznak tartani.

— Nincs szavad számomra Sándorom? — folytatá Klára, egyre közelebb símulva hozzá. — Nem tudtad még elfeledni, hogy elhagytalak? Lásd, én mindent elfeledtem; megbántás, sérelem, harag, fájdalom, minden, minden elenyészett az erős, a halhatatlan szerelemben. Engedd visszafoglalnom helyemet oldalad mellett, hadd legyek segítőd, vigasztalód szegénységedben, nehéz munkádban. Szólj hozzám szeretettel, fogadj ismét magadhoz, uram, férjem, szerelmem, mindenem!

Egészen keblére simult és vállára hajtotta fejét.

Sándor karjai lassan fölemelkedtek, s eleinte félénken, mintha még mindig bűnbánatával küzdene, azután mindig bátrabban, mindig erősebben átfogta derekát, magához szorította, könnyek törtek ki szeméből és hangos zokogásra fakadt.

— Életem, boldogságom, téged visszanyertelek, nem félek már a sors semmi csapásától. Jer velem, szegény beteg atyámhoz; hadd lásson, hadd ismerjen meg téged igazán, hadd adja vissza életét a te áldott hangod!

Megragadta neje karját, erősen magához szorította s gyors léptekkel apja szobája felé sietett vele. A szobában csend volt. Eveline a sok virrasztástól elbágyadva elaludt a pamlagon s az ajtó nyilására sem ébredt föl. Sándor az ágyhoz vezette nejét. Atlasz úr hanyatt feküdt, szemei tágra voltak nyilva.

— Édes atyám, — mondá Sándor, föléje hajolva és megsimogatva homlokát, — hallod, mit mondok? Nézd, Klára, nőm áll mellettem. Visszajött, nem hagy el szegénységemben. Ismerd meg őt atyám, ismerd meg és áldd meg leányodat. Édes atyám, nem hallod szavamat?

Atlasz úr semmit sem felelt. Nyitott szemét mereven szegezte egy pont felé és nem fordította a beszélőre. Látszott, hogy nem látja, nem hallja, nem tudja, mi történik körülötte. Aztán lassan mozogni kezdtek újjai a takaró fölött, mintha számolna valamit; ajkai megreszkettek és halkan mormolták:

— Egy rőf pántlika, százezer forint, két rőf pántlika kétszázezer forint. Nem adom alább, nem adom. Senkit sem csalok meg, becsületes ember vagyok.

Hangja mindinkább emelkedett, reszkető kezével támaszt keresett, hogy fölemelkedjék s feje nyugtalanúl lógott ide-oda. Fia gyöngéden vissza akarta nyomni párnájára, de a beteg kiragadta magát kezéből, föltérdelt az ágyban, s kimeredő szemekkel, maga elé nyújtott kezekkel rikoltá:

— Nem adom a pénzemet, nem adom a hitelemet, nem adom a becsü —

Visszahanyatlott a párnára s többé nem mozdúlt meg. Az utolsó szót már nem fejezhette be ezen a földön.

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

